

Regeringens proposition

1978/79: 143

om barn och kultur;

beslutad den 1 mars 1979.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

JAN-ERIK WIKSTRÖM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen presenteras riktlinjer för arbetet med att förbättra barnens kulturella villkor. Förslag läggs fram om ett omfattande utvecklingsarbete för att stimulera till experiment och förnyelse när det gäller kulturaktiviteter bland barn. För detta arbete får statens kulturråd, Riksteatern, Rikskonserter och Riksutställningar resursförstärkningar med tillsammans omkring 3,5 milj. kr. Stödet till folkbiblioteken förstärks med 2 milj. kr. för att ge utrymme för ökade insatser för barn- och ungdomsbiblioteken. Förstärkningen görs i avvaktan på förslag beträffande massmarknadsutgivning av barn- och ungdomslitteratur. För barnfilmändamål föreslås en anslagsökning på 650 000 kr. Av denna har 425 000 kr. beräknats för ökad import av barnfilm. Statliga och statsunderstödda museer får sex nya tjänster för sin barnverksamhet. Operan, Dramaten, Konstfrämjandet och folkparkerna får resurser för försöksverksamhet.

Den sammanlagda kostnaden för reformförslagen i propositionen uppgår till 7,5 milj. kr. Även ett stort antal reformförslag som har presenterats i budgetpropositionen för budgetåret 1979/80 innebär ökade möjligheter att intensifiera kulturverksamheten bland barn.

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979.03.01

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Friggebo, Wirtén, Huss, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, De Geer, Blix, Cars, Gabriel Romanus, Tham, Bondestam

Föredragande: statsrådet Wikström och, såvitt gäller avsnittet Skolan och förskolan (6.2), och Fritidsverksamhet (6.3), statsrådet Rodhe

Proposition om barn och kultur

---

1 Inledning

Genom beslut den 14 oktober 1974 tillkallades åtta sakkunniga¹ för beredning av frågor rörande barnkultur. De sakkunniga, som antog namnet barnkulturgruppen, avlämnade år 1978 rapporten *Barnen och kulturen*.

Efter remiss har yttranden över rapporten avgetts av socialstyrelsen – efter hörande av lekmiljörådet –, statskontoret, riksrevisionsverket, statens kulturråd, regionmusiken, statens biografbyrå, statens ungdomsråd, barnfilmrådet, skolöverstyrelsen (SÖ), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) – efter hörande av universitet och högskolor efter ämbetets bedömning –, forskningsrådsnämnden, konsumentverket, statens invandrarverk, bostadsstyrelsen, statens planverk, yttrandefrihetsutredningen (Ju 1977: 10), folkbildningsutredningen (U 1975: 19), videogramutredningen (U 1977: 05) Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Stiftelsen Svenska filminstitutet, Sveriges allmänna biblioteksforening, Bibliotek i samhälle, Svenska barnboks-institutet, Svenska riksteatern, Stiftelsen Institutet för rikskonserter (Rikskonserter), Stiftelsen Riksutställningar, Stiftelsen Svenska institutet, Sveriges Radio aktiebolag – som bifogat yttrande från barnredaktionerna inom Sveriges Radio resp. barnstudiegruppen inom Sveriges Radios avdelning för publikundersökningar (PUB) –, Sveriges Lokalradio aktiebolag, Sveriges Utbildningsradio aktiebolag, Folkets

¹ Riksdagsledamoten Kerstin Jordan, ordförande, barnteaterkonsulenten Barbro Frambäck, studierekriteraren Kaj Gustavsson, teckningsläraren Hasse Hansson, skolkonsulenten Rolf Malmberg, musikintendenten Gunnar Mörth, bibliotekskonsulenterna Helena Sandblad och fil. lic. Gertrud Schyl-Bjurman.

husföreningars riksorganisation gemensamt med Bygdegårdarnas riksförbund och Riksföreningen Våra Gårdar (FHR m. fl.), Kooperativa förbundet (KF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Teatrarernas riksförbund, Folkpartiets ungdomsförbund (FPU), Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU), Folkpartiets kvinnoförbund, Centerns kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Svenska kvinnors vänsterförbund, Unga Örnars riksförbund, Förbundet Vi Unga, Arbetarnas bildningsförbund (ABD), Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV), Studieförbundet Vuxenskolan, Folkuniversitetet, Sveriges kyrkliga studieförbund, Frikyrkliga studieförbundet, IOGT-NTO, Verdandi, Riksförbundet Hem och Skola, Föreningen Norden, Handikappförbundens centralkommitté (HCK), Konstnärliga och litterära yrkesutövaras samarbetsnämnd (KLYS), Konstnärernas riksorganisation (KRO), Svenska teaterförbundet Svenska musikerförbundet, Föreningen Sveriges filmproducenter, Smalfilmdistributörernas förening, Sveriges förenade barn- och ungdomsfilmstudios, Sveriges filmuthyraryörening, Sveriges biografägareförbund, Sveriges förenade filmstudios, Teatercentrum, Filmcentrum, Musikcentrum, Konstnärscentrum, Danscentrum, kulturförvaltningen i Luleå kommun, Pressbyrån, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Seriefrämjandet samt Litteraturfrämjandet.

Härutöver har skrivelser kommit in från bl. a. Synskadades riksförbund, Föreningen Svenska populärauktorer, Konstfrämjandets riksförbund (Konstfrämjandet), Folkparkernas centralorganisation, Svenska danspedagogförbund, Jämtlands läns museum, Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare (KIF), Föreningen Svenska tecknare, Svenska bokförläggareföreningen, statens historiska museum, Sveriges kristna socialdemokraters förbund (Broderskapsrörelsen), Läns museernas samarbetsråd, Barn- och ungdomsboksrådet, de konstnärliga högskolorna i Stockholm – danshögskolan, dramatiska institutet, konstfackskolan, konsthögskolan, musikdramatiska skolan och scenskolan – gemensamt. Sveriges författarförbund samt enskilda personer.

En sammanfattning av rapporten bör fogas till protokollet som *bilaga 1*.

En sammanställning av remissvaren bör fogas till protokollet som *bilaga 2*.

I prop. 1978/79: 100 (bil. 12 s. 11) har jag anmält att jag avsåg att i samarbete med statsrådet Rodhe utarbeta en särskild proposition om barnkultur, där jag tar upp dels förslag från barnkulturgruppens rapport Barnen och kulturen och remissyttrandena över denna, dels förslag från anslagsframställningar för nästa budgetår.

Jag anhåller att nu få ta upp dessa frågor.

Föredragandens överväganden

2 Bakgrund

De förslag till insatser för kulturverksamhet bland barn som jag i det följande föreslår för budgetåret 1979/80 har utarbetats med utgångspunkt från i första hand barnkulturgruppens rapport *Barnen och kulturen*. Barnkulturgruppen var knuten till utbildningsdepartementet under åren 1974–1978 som en arbetsgrupp med uppgift att dels vara rådgivande vid beredningen av de reformförslag som lades fram under denna period, dels analysera behovet av insatser på områden som inte blivit behandlade i de olika statliga kulturutredningar som presenterades under 70-talets början och lades till grund för reformpolitiken. Gruppen skulle dessutom precisera hur en fortsatt bevakning och utveckling av barnkulturfrågorna skulle ske inom ramen för statens kulturråds arbete.

Barnkulturgruppen har valt att slutredovisa sitt uppdrag i en rapport som innehåller såväl debattstoff som principresonemang och konkreta reformförslag. Även om rapporten inte har karaktären av vanligt statligt betänkande innehåller den ändå så mycket material som kan läggas till grund för reforminsatser att jag fann det befogat med en sedvanlig remiss. Remissinstanserna har gjort många värdefulla kompletteringar och kommentarer till barnkulturgruppens redovisning.

Barnens kulturella villkor har på senare tid belysts också av andra statliga utredningsgrupper än barnkulturgruppen. Jag tänker i första hand på barnmiljöutredningen som inom ramen för sin redovisning av hur barns levnadsvillkor har utvecklats har lagt fram en särskild rapport om barnens kulturella situation (SOU 1975: 38 *Barnkultur*). Barnmiljöutredningens rapport har utnyttjats i barnkulturgruppens arbete och den har också utgjort ett viktigt bakgrundsmaterial för mina överväganden om barnen och kulturen.

Under den tid som utredningsarbete i olika former har pågått inom kulturområdet har det förts en livlig diskussion om barnkulturfrågorna och förslag till åtgärder har aktualiserats både inom och utanför utredningarna. Inte minst har sådana förslag förts fram i anslagsframställningar från institutioner och organisationer på kulturområdet. Vad som har föreslagits från dessa håll inför budgetåret 1979/80 har redovisats utförligt i budgetpropositionen.

Det material som nu kan tas till utgångspunkt för en diskussion om åtgärder är rikhaltigt men i vissa avseenden ändå bristfälligt. Det aktualiserar problem inom ett stort område, men de problem som det är angeläget att komma till rätta med är ännu inte så analyserade att det nu är möjligt att lägga fram färdiga förslag. Många av de problem som behöver utredas ytterligare är sammansatta och svårlösta. Ett allsidigt program för de kulturpolitiska insatserna för barn tar därför lång tid att utarbeta. Jag

återkommer i det följande beträffande en rad olika utredningsuppdrag som pekar fram mot nya initiativ. Min avsikt med den redovisning av insatser på barnkulturområdet som jag lämnar i det följande är inte enbart att förorda stöd till angelägna aktuella projekt utan också att lägga en grund för fortsatt diskussion och utveckling.

3 Inriktningen av samhällets insatser för barnkulturen

Kravet på insatser för att förbättra barnens kulturella situation har förts fram med stort eftertryck i de senaste årens kulturpolitiska debatt. Dessa krav är berättigade av många skäl. Barnens kulturella villkor har uppmärksamats alldeles för litet i det genomförda reformarbetet inom kulturområdet. De senaste årens omfattande kulture reformer har berört så gott som varje verksamhetsfält. Bland reformerna har ingalunda saknats insatser för att speciellt tillgodose barnens behov. Sålunda har gjorts t. ex. när det gäller filmen och litteraturen. Men ett samlat reformprogram utformat med utgångspunkt från barnens situation har saknats.

Ett målmedvetet arbete för barnkulturen är motiverat bland annat därför att det betyder så mycket för den enskildes personliga utveckling vilka impulser som hon eller han får under uppväxtåren genom kontakt med konstnärliga verksamheter och eget deltagande i kulturaktiviteter. Det är viktigt att barn tidigt får upptäcka böcker, att de lär sig umgås med dem och återvända till dem. Barn måste få chans att uttrycka sin bildglädje och vana att tolka och kritisera bilder. Att musicera, spela teater eller dansa tillsammans är ett utmärkt sätt att skapa samhörighet med andra och ge utrymme för behovet att uttrycka sina känslor och åsikter. I kulturverksamheten skapas naturliga kontakter mellan barn och vuxna.

Alla de aktiviteter jag nämnt och många liknande, som utvecklas i hem och kyrkor, skolor och förskolor och kulturinstitutioner, hjälper barnen att bättre förstå sig själva och sin närmaste omgivning. Barnen blir medvetna om hur andra barn och hur vuxna upplever sin situation. De lär hos andra känna igen sin rädsla, sin glädje, sin nyfikenhet.

Insatser för att främja barnens kulturaktiviteter är väsentliga inslag i en aktiv kulturpolitik. Med våra kulturpolitiska strävanden syftar vi till att skapa ett engagemang för kulturverksamheten hos så många människor som möjligt. En tidigkontakt med konstnärliga uttrycksformer betyder mycket när det gäller att skapa ett varaktigt kulturintresse. Genom att stimulera verksamheten i de miljöer där barnen vistas når vi barn med olika bakgrund och erfarenheter och vi tillvaratar därigenom en viktig möjlighet att på bredden påverka attityderna till kulturella uttrycksformer och aktiviteter.

Hos många har engagemanget för barnen och kulturen väckts genom insikten om hur starkt barnens kulturella villkor har förändrats genom den

snabba samhällsomvandlingen. För de allra flesta vuxna har välfärdssamhällets framväxt inneburit genomgripande förbättringar av de ekonomiska, sociala och kulturella förhållandena. Det har därför länge varit naturligt att främst ta fasta på de positiva dragen i samhällsutvecklingen då det gällt att bedöma barnens situation i samhället. Uppmärksamheten har då t. ex. riktats på de förbättrade utbildningsmöjligheterna, den förstärkta familjeökonomi, det ökade intresset för barnomsorg och fritidsverksamhet, radions och televisionens möjligheter att ge kulturell stimulans och bryta kulturell isolering.

Efter hand har medvetandet ökat om att det också finns negativa tendenser i utvecklingen och att det är möjligt att barnen i högre grad än de vuxna blir utsatta för det som är brister i samhället. Nybyggda förortssamhällen erbjuder inte sällan en torftig uppväxtmiljö som inte förmår stimulera barnens fantasi, upptäckarglädje och aktivitetslust. Många barn har i dag för få eller för ytliga kontakter med vuxna. Barnens uppväxtmiljö präglas av massmedier i större utsträckning än vad som varit fallet i någon tidigare generation. Läsvanor och musikvanor påverkas hos många på ett mycket ensidigt sätt genom massmedier och av den kommersiella reklamen. Hos vissa barn kan verksamhetslusten och mottagligheten för intryck leda till en överstimulans som verkar splittrande och tröttande.

Det är lätt att notera negativa utvecklingstendenser av detta slag. Svårare är det att bedöma vilka effekterna i realiteten är. Det är uppenbart att vi måste skaffa oss en klarare bild av barnens situation i samhället. Vi måste också sätta in åtgärder för att komma till rätta med det som vi upplever vara problem. I det omfattande arbete som pågår för att förbättra barnens uppväxtmiljö och uppväxtvillkor spelar kulturinsatserna en viktig roll. Barnens personliga utveckling är beroende av vilka möjligheter som erbjuds dem i uppväxtåren att utveckla olika slag av kulturaktiviteter, uttrycka sig i ord, bild, musik eller dans och träna sig i att uppfatta ett konstnärligt budskap. Kulturverksamheten bland barn måste främjas genom insatser på många olika områden. Det är viktigt att stimulera den pedagogiska utvecklingen i skola och förskola lika väl som barnens egen skapande verksamhet i föreningsliv och fritidsverksamhet. Kvalitetsproduktionen av böcker, filmer, grammofonskivor och tidningar är betydelsefull men också barnens möjligheter att få uppleva en konsert en dans- eller teaterföreställning.

Ansträngningarna kan emellertid inte begränsas till att skapa en mångfald av verksamheter. Det gäller också att undanröja sådana hinder som utestänger barn från att utnyttja de möjligheter som erbjuds. För barn som bor i glesbygden måste kommunikationsfrågan lösas innan det kan bli fråga om någon organiserad kulturaktivitet. Barn som har misslyckats med sina kamratrelationer behöver naturligtvis först av allt hjälp med att skapa naturliga kontakter med sin omgivning. För invandrabarn kan en intensiv språkträning vara en nödvändig förutsättning för engagemang i kultur-

aktiviteter. Om barns kulturella villkor skall kunna förändras på ett genomgripande sätt räcker det inte med kulturpolitiska insatser. Det behövs åtgärder på många områden av samhällslivet bl. a. inom familjepolitiken, bostadspolitik, invandrapolitiken och utbildningspolitiken.

Detta förhållande minskar emellertid inte nödvändigheten av att så snabbt som möjligt förstärka de mer renodlade kulturinsatserna. Dessa måste dock utformas med tanke på det samspel med åtgärder på andra områden som krävs för en förbättring av barnens kulturella villkor. Det reformprogram som jag kommer att presentera i det följande avser åtgärder inom utbildningsdepartementets ansvarsområde med tyngdpunkten på kultursektorn. Vid utarbetandet av förslagen har jag dock så långt det har varit möjligt försökt att bedöma åtgärdernas värde i ett vidare sammanhang.

För att insatserna för barnens kulturaktiviteter skall kunna bli så verkingsfulla som möjligt är det nödvändigt att de utformas utifrån bestämda utgångspunkter. Enligt min mening bör följande riktlinjer därvid vara vägledande.

1. Strävan måste vara att ge barn tillgång till all kultur – inte bara till en särskild barnkultur. Den gräns som ibland dras mellan kultur för barn och kultur för vuxna är fiktiv. Vuxna har många gånger ett mycket stort utbyte av det som egentligen var avsett för barn. Å andra sidan kan t. ex. en bok som ursprungligen var tänkt som en vuxenbok bli barns käraste läsning. Barn behöver hjälp med att hitta fram till det som intresserar dem bland kulturprodukter och inom kulturinstitutioner. Grundproblemet är dock inte att skapa verksamhetsformer särskilt avsedda för barn utan att göra mer i kulturlivet tillgängligt för barn.

2. Insatserna skall i största möjliga utsträckning sättas in i de miljöer där barn redan vistas. Därigenom tillvaratar vi en möjlighet att nå alla barn och insatserna blir på ett naturligt sätt utformade med hänsyn till barns erfarenheter och behov. Den kända miljön skapar en trygghet som betyder mycket för barnens möjligheter att tillägna sig nya upplevelser och uttrycksformer.

3. Barns egen skapande verksamhet måste främjas. Mycket i barnens värld är passiviserande. Det gäller inte bara det omfattande massmediebudet. Även i skolan tvingas många barn mest fungera som mottagare. Till och med de aktiviteter som läromedlen stimulerar till förutsätts ofta bli genomförda enligt i förväg bestämda mönster. Det finns liten tid för fritt skapande. Därför är det viktigt att barnens kulturverksamhet får präglas av egenaktivitet.

4. De eftersatta grupperna bland barnen måste uppmärksammas särskilt. Det råder en stor ojämlikhet i barns kulturella villkor. Många barn får föga stimulans i skolarbetet och tomhet kännetecknar även deras fritid. Andra har dagen fylld av mångskiftande och utvecklande sysselsättningar. Det är motiverat med särskilda ansträngningar för de barn som har de

sämsta förutsättningarna För barn som lever under svåra sociala förhållanden kan det t. ex. behövas särskilda initiativ liksom för barn med fysiska och psykiska handikapp. Invandrarbarn behöver ett särskilt stöd så att de kan lära sig sitt hemspråk och behålla kontakten med sitt hemlands kultur.

4 Några principfrågor

Innan jag går över till en systematisk behandling av hur kulturverksamheten bland barn bör utvecklas vill jag ta upp ett par principfrågor som har fått stor uppmärksamhet både i barnkulturgruppens rapport och i den debatt som har följt på rapporten. Den första frågan gäller hur vi på bästa skall kunna skapa garantier för att de resurser som står till förfogande för kulturaktiviteter disponeras så att de rimlig omfattning kommer barnen till del.

I vårt land saknas det varken vilja eller förmåga att satsa på kulturaktiviteter bland barn. Vi har många författare, bildkonstnärer, filmare och tonsättare som har nått stor framgång med verksamhet som har riktat sig till barnen. Vi har en i många avseenden väl utvecklad pedagogisk metodik i utbildning och fritidsverksamhet. Teatrar, museer och bibliotek har mångåriga erfarenheter av arbete med och för barn. Ofta möter man emellertid problemet att barnverksamheten inte får tillräcklig stabilitet och omfattning.

Omfattningen är självfallet beroende inte bara på viljan utan också på resurserna. I en situation då resurserna ökar steg för steg, så som har skett de senaste åren bl. a. när det gäller teatrar och museer, bör det dock vara naturligt att försöka finna metoder som garanterar att barnen får del av verksamheten i tillräcklig utsträckning.

Barnkulturgruppen föreslår en *kvotering av resurserna* inom teatrar, musikinstitutioner och museer i syfte att tillgodose barnens intressen. Minst en tredjedel av institutionens medel skall ägnas åt verksamhet för barn och de regionala teatrarna bör kunna få tilläggsbidrag om de utvecklar barn- och ungdomsteatern. Kvoteringen skall för alla regionala institutioner vara villkor för statsbidrag.

Kvoteringsförslaget har kritiserats av många remissinstanser, bl. a. av statens kulturråd. Kritiken avser inte intentionerna bakom förslaget utan det förhållandet att metoden vid praktisk tillämpning kommer att ge orimliga konsekvenser. En nystartad regional teater med en ännu så länge liten ensemble kan t. ex. ha svårt att presentera en fullödlig repertoar för både barn och vuxna. På musikområdet är det nästan omöjligt att dra en gräns mellan vad som är avsett för barn och vad som är avsett för vuxna.

Det är viktigt att barnens intressen blir tillgodosedda och att barnverksamheten inom institutioner och organisationer får ordentlig stadga. Därför måste det skapas garantier för att den verksamhet som riktar sig till

barn har en rimlig omfattning. Detta bör helst ske utan tvång och krångliga regler. Genom att uppmärksamhet fortlöpande riktas på hur kultursituationen bland barn utvecklas blir brister och svårigheter påvisade på ett tydligare sätt än idag och det skapas förutsättningar för stegvisa förbättringar. Statens kulturråd bör därför få i uppdrag att löpande följa kulturverksamheten bland barn och vid återkommande tillfällen informera om situationen. Genom att anmoda myndigheter och organisationer på kulturområdet att i samband med den årliga anslagsframställningen lämna en redovisning för hur stor del av verksamheten som avser barn får kulturrådet ett underlagsmaterial som är mer omfattande och informativt än det som barnkulturgruppen haft tillgång till och kan därigenom med jämna mellanrum ge en realistisk bild av barnverksamhetens läge. Efter en treårsperiod bör rådet göra en sammanfattande beskrivning av utvecklingen och bedöma om det finns anledning att på nytt aktualisera frågan om tvingande bestämmelser.

Att kulturverksamheten bland barn får stabilitet och bredd är betydelsefullt inte bara för barnen utan också för de konstnärer, pedagoger och fritidsledare som gärna arbetar bland barn. Om resurserna varierar starkt från tid till annan och framtiden är oviss tvekar många att satsa på ett långsiktigt engagemang. Enligt min mening är det en central kulturpolitisk uppgift att stödja de kulturarbetare av skilda slag som intresserar sig för barnens kulturaktiviteter. Även vid sidan av den viktiga uppgiften att skapa permanenta arbetstillfällen måste åtskilligt göras. Det måste finnas goda utbildningsmöjligheter och resurserna för ett konstnärligt och pedagogiskt utvecklingsarbete. Jag återkommer närmare till dessa frågor i det följande. Vid min beräkning av medel till statens kulturråds verksamhet (8) kommer jag också att beakta behoven av särskilda medel för att arrangera seminarier för kulturarbetare som sysslar med kulturverksamhet bland barn. Syftet med dessa kan vara enkelt men betydelsefullt: att stärka samhörighetskänslan inom och mellan de olika yrkesgrupperna och uttröna möjligheterna till utökat samarbete.

Barnkulturgruppen har ägnat stor uppmärksamhet åt frågor om hur barn påverkas av det kommersiella utbudet av kulturprodukter och ser som en av kulturpolitikens viktigaste uppgifter att *motverka kommersialismens negativa verkningar inom barnkulturområdet*. Gruppens kritik av den kommersiella verksamheten på kulturområdet uppmärksammas och kommenteras av flertalet remissinstanser. Många delar den kritiska inställningen. Åtskilliga menar dock att barnkulturgruppen beskriver verkningar av den kommersiella marknadsföringen av kulturprodukter på ett alltför onanserat sätt.

Jag delar uppfattningen att det finns många oroande drag i den utveckling som innebär att allt fler produkter säljs med allt mer raffinerade marknadsföringsmetoder som riktar sig direkt till barn och ungdomar. Familjerna utsätts för en hård ekonomisk press. Undermåliga produkter

får stor spridning. Reklam och massmedier ger ofta uttryck för en falsk och ensidig människosyn. Det är idag verkligen befogat att studera hur de kommersiella aktiviteterna utvecklas och skaffa sig beredskap för att minska skadeverkningar och sätta in motåtgärder.

Det är emellertid inte rimligt att ensidigt framhäva de negativa sidorna av kommersiell verksamhet. I och med att kulturprodukter sprids genom massmedier och säljs på marknaden till överkomliga priser når också produkter av bra kvalitet ut till många människor. Modern teknik och marknadsföring måste även kunna användas som värdefulla kulturpolitiska instrument.

Barnkulturgruppen har sammanfattat sina förslag beträffande samhällets insatser i en "strategi mot kommersialismens negativa verkningar inom barnkulturområdet". Jag ansluter mig till gruppens mening att det behövs motåtgärder genom opinionsbildning om den kommersiella kulturproduktionens skadeverkningar, subventioner till den seriösa kulturen, utvecklingsmöjligheter för en alternativ kulturproduktion och stimulans åt barns egen förmåga att gestalta. Den kulturpolitik vi bedriver är också inriktad på detta slag av åtgärder.

Barnkulturgruppens intresse för att påverka kulturutbudet med lagstiftning som innebär restriktioner har jag emellertid svårare att dela. Sådan lagstiftning kommer lätt i konflikt med den grundläggande princip som yttrandefriheten måste utgöra i den statliga kulturpolitiken. Det enda konkreta förslag som förs fram av gruppen gäller en avgift på alla serietidningar vilken skulle finansiera en kraftig subvention av kvalitetsserier. Jag återkommer mera i detalj till seriefrågan i ett senare avsnitt (6.4) men vill redan nu deklarerat att jag anser det vara ytterst tveksamt om en reform som den föreslagna verkligen skulle få den avsedda effekten på barns serieläsning. Enligt min mening bör vi välja andra metoder att stimulera barn att läsa bra serier.

Barnkulturgruppen har också lagt fram förslag till begränsande åtgärder när det gäller marknadsföring som riktas mot barn. Konsumentverket ser positivt på förslagen men framhåller att de knappast kan genomföras fullt ut med hänsyn till marknadsföringslagens nuvarande utformning och tillämpning. Konsumentverket överväger, så som barnkulturgruppen har förordat, hur man skall kunna begränsa idol- och kändisreklam som riktar sig till barn och vuxna. Verket anser också att det inte finns några principiella hinder mot att, enligt barnkulturgruppens förslag, ingripa mot otillbörlig marknadsföring bedriven av klubbar vilkas främsta syfte är att främja försäljningen av ett företags produkter. Det ankommer på konsumentverket att ta de initiativ på detta område som kan vara befogade.

I barnkulturgruppens strategi ingår förslaget om en *parlamentarisk utredning om kulturindustrin* och dess förgreningar. Förslaget har avvisats av många remissinstanser t. ex. statens kulturråd, främst med hänvisning till det utredningsarbete som redan pågår inom dessa sektorer.

Statens kulturråd fick i september 1974 regeringens uppdrag att följa utvecklingen i fråga om det kommersiella kulturutbudet. Rådet arbetar planmässigt med denna fråga. Förslag beträffande fonogrammarknaden kommer att läggas fram inom kort.

I september 1977 gav regeringen statens ungdomsråd i uppdrag att göra en kartläggning av barns och ungdomars val av fritidsaktiviteter. Inom ramen för kartlägningsarbetet har rådet redan publicerat två rapporter i en planerad serie debattskrifter, som främst avser att belysa olika former av kommersiell påverka på barn och ungdomar. Flera av de frågor som barnkulturgruppen har aktualiserat behandlas i det påbörjade kartlägningsarbetet.

Utredningen (U 1976: 04) om läromedelsmarknaden har nyligen kartlagt marknaden beträffande lek- och arbetsmaterial för förskolan (Ds U 1978: 14). Videogramutredningen (U 1977: 05) har enligt sina direktiv till uppgift att överväga om åtgärder behöver vidtagas för att motverka negativa effekter av kommersialism och företagskoncentration på videoområdet. Inom kort kommer utredningen att lägga fram en rapport angående den forskning som bedrivs i Sverige och utomlands beträffande hur "kombinationen ljud och rörlig bild inverkar på barn".

En rad utredningsinitiativ har alltså redan tagits för att kartlägga marknaden av kommersiella kulturprodukter och analysera behovet av insatser för att motverka negativa verkningar. Det är givetvis inte uteslutet att det efter hand kan komma att visa sig nödvändigt att aktualiser ytterligare utredningsinitiativ för att fullständiga bilden. Innan pågående utredningar har slutförts är det dock enligt min mening inte befogat att aktualisera ett nytt kartlägnings- och analysarbete.

I stället bör vi koncentrera våra ansträngningar på att skapa *alternativ till undermåliga masskulturprodukter*. Alternativa produkter och alternativ verksamhet kan utformas på många olika sätt. Utformningen måste diskuteras mot bakgrund av den kunskap som finns om barns och ungdomars kultur- och fritidsvanor.

Olika undersökningar visar att massproducerade kulturprodukter är populära hos så gott alla barn. De allra flesta läser samma serier och ser samma filmer. Däremot skiljer sig barnen åt när det gäller användningen av den totala fritiden. Vissa barn får sina kulturupplevelser helt och hållet genom masskulturprodukter och TV. Andra ägnar sig dessutom åt läsning av ambitiösa barnböcker, olika organiserade fritidsaktiviteter och egen skapande verksamhet.

En ensidigt kontakt med masskulturprodukter verkar sannolikt hämmande och passiviserande genom att produkterna ofta är stereotypa och onyanserade både när det gäller utformning, innehåll och värderingar. Barn som t. ex. bara läser serier måste därför stimuleras till att också läsa annat och då är det viktigt att det finns lättillgängliga och bra alternativ.

Det är en viktig kulturpolitisk uppgift att skapa alternativ till utbudet av

masskultur för barn och att försöka se till att detta når alla barn, inte bara de mest aktiva. Genom att inrikta sig på skola, förskola och sådan fritidsverksamhet som når många barn kan man uppnå att t. ex. olikheter i föräldrainsats inte blir avgörande för barnens möjligheter att få kontakt med ett varierat kulturutbud.

Alternativ till den massspridda barnkulturen bör givetvis skapas inom just de områden där massdistribution är särskilt lämplig. Det är inte någon tillfällighet att den tecknade serien är ett populärt uttrycksmedel eller att böcker som bygger på serier som i sin tur bygger på filmer eller TV-program tilltalar barnen. Barn älskar att känna igen sig. Därför bör dessa former utnyttjas för en mer ambitiös produktion och mer varierande produkter.

Slagkraftiga alternativ till masskulturen kan emellertid skapas också inom andra områden. På biblioteken har barnen riklig tillgång också till andra böcker än sådana som är producerade i långa serier till lågpriser och de kan få tillfälle att delta i många olika aktiviteter som stimulerar läsintresset. Ambitiösa TV-program kan ge barnen impulser och upplevelser som aldrig förmedlas av kommersiellt producerade barnfilmer.

Jag återkommer senare vid behandlingen av bl. a. frågor om massmedier (6.4), böcker och bibliotek (6.5) och film (6.6) till aktuella åtgärder för att främja kvalitetsalternativen i den kulturproduktion som riktar sig till barn.

5 Ansvar för kulturverksamheten bland barn

Kulturverksamheten bland barn är ingen ny företeelse. Folkrorelsernas barnverksamhet är nästan lika gammal som folkrörelserna själva. Bibliotek och museer har länge ägnat sig särskilt åt barn. De kommunala musikskolorna började byggas ut redan i början av 1950-talet.

Vad vi nu försöker att få till stånd är en större planmässighet och stadga i arbetet för att främja barns kulturaktiviteter. Dessa ambitioner rubbar självfallet inte den ansvarsfördelning som tillämpats sedan länge och gäller för all verksamhet på kulturområdet.

I arbetet med att utveckla kulturverksamheten bland barn måste många olika myndigheter, organisationer också institutioner medverka. Den ansvarsfördelning mellan olika organ och verksamhetsnivåer som tillämpas allmänt på kulturområdet bör självfallet och gälla för den verksamhet som riktar sig direkt till barnen. I den första kulturpropositionen (prop. 1974: 28 sid. 303) anges riktlinjerna för hur verksamhetsansvaret bör vara fördelat mellan stat, kommun, landsting och organisationsliv.

Enligt min mening är det naturligt att organisationerna får spela en framstödande roll när det gäller att stimulera barns kulturintresse. De ha lätt för att nu ut med verksamhet i de miljöer där barn vistas och vana vid verksamhetsformer som bygger på barnens egna aktiviteter.

Viktiga delar av barns kulturaktiviteter består av lokal verksamhet som alltså ligger inom det kommunala ansvarsområdet. I kommunerna görs betydande insatser för att främja barns kultur- och fritidsliv. Mycket återstår dock ännu att göra för att kulturverksamheten bland barn skall få bredd och attraktionskraft. Verksamhetens framtid beror i mycket hög grad på vilka insatser som kommunerna kan göra.

Flera av barnkulturgruppens krav riktas till kommunerna. Bland annat påpekar gruppen hur angeläget det är med en planmässig genomgång i kommunerna av behovet av insatser för barn. Jag delar barnkulturgruppens mening i denna fråga. I flera kommuner genomförs redan en målmedveten planering av kulturverksamheten som är intressant inte minst därför att det ofta bedrivs över de traditionellt så svårforcerade nämndgränserna. Även centralt inom Svenska kommunförbundet pågår ett planeringsarbete som syftar till att genom diskussioner och vägledning stimulera kommunerna att intensifiera sina ansträngningar på barnkulturområdet.

Statens ansvar för barnkulturen avser de statliga institutionerna och de verksamheter som får ett betydande statligt stöd. En viktig statlig uppgift är också att svara för utredningsverksamhet, utvecklingsarbete och information i frågor som har gemensamt intresse för stat, kommuner och organisationsliv. Statens kulturråd har huvudansvaret för de sistnämnda uppgifterna.

Barnkulturgruppen har haft i uppdrag att lämna förslag om hur bevakningen av barnkulturfrågorna skall ske inom ramen för statens kulturråds verksamhet. Orsaken till att barnkulturgruppen gavs uppdraget att precisera detta var bl. a. att det hade förts fram krav från olika håll på att ansvaret för barnkulturfrågorna skulle ges åt en särskild nämnd eller arbetsgrupp inom kulturrådet. Gruppen har i sin rapport avvisat denna tanke och föreslår i stället att regeringen vid utseende av ledamöter i kulturrådets styrelse och nämnder ser till att personer med ett dokumenterat intresse för barns kulturaktiviteter blir väl representerade. Inte heller kulturrådets kansli bör enligt gruppen organiseras så att barnkulturfrågor handläggs av särskild personal. Vad som behövs är en allmän förstärkning av personalresurserna så att det skapas reella möjligheter att i det fortsatta arbetet ta särskild hänsyn till barnens behov.

Remissinstanserna har över lag anslutit sig till barnkulturgruppens förslag om hur det fortsatta arbetet med frågor om barn och kultur skall bedrivas. Även jag ansluter mig till uppfattningen att barnkulturfrågorna vid handläggningen inte bör skiljas ut från övriga frågor. Det bör ankomma på kulturrådet att närmast bestämma hur barnkulturfrågorna skall handläggas.

Som jag påpekade inledningsvis måste samhällets insatser för att främja barns kulturaktiviteter sättas in i ett brett perspektiv. Det behövs insatser på många områden och därför är det nödvändigt för kulturrådet att få till stånd ett förtroendefullt samarbete mellan många olika organisationer,

verk och myndigheter. Speciellt viktigt är det att goda kontakter knyts med dem som är ansvariga för kultur, barnomsorg, utbildning, fritidsverksamhet och för frågor som gäller invandrare.

Enligt de mål som har angivits för kulturpolitiken skall kulturverksamheten utformas med hänsyn till eftersatta gruppers erfarenheter och behov. Barnen är en av de eftersatta grupperna och deras behov måste därför uppmärksammas särskilt. Kulturverksamheten måste i ökad utsträckning utformas med utgångspunkt i barns erfarenheter och önskemål.

Ansvaret för att detta sker kan inte överlåtas på särskilda institutioner eller personer. Det måste delas av alla som är verksamma på kulturområdet om ett snabbt och bra resultat skall uppnås. Erfarenheterna av hur man bäst inresserar och engagerar barn finns inom de institutioner, grupper, organisationer och föreningar som svarar för kulturverksamhetens genomförande. Därför är det naturligt att ett stort ansvar för att barns behov blir tillgodosedda läggs hos dem som är praktiskt verksamma. Staat, kommuner och landstingskommuner har att svara för att kulturen får resurser. De som i praktiskt arbete förvaltar resurserna får ansvara för att barnen tillgodoses med en rimlig andel.

6 Åtgärder för att främja barns kulturaktiviteter

6.1 Inledning

Statens uppgift på barnkulturområdet gäller till väsentlig del att sörja för de basresurser i kulturlivet som behövs för en aktiv barnverksamhet. Utöver sådana insatser behövs emellertid mer specialinriktade åtgärder som kan få en strategisk betydelse genom att de startar en utveckling som så småningom får genomslag i ett vidare sammanhang. Jag har i det följande sökt att koncentrera mina förslag till specialinriktade insatser. Förslag som gäller förstärkningar av basresurserna har presenterats redan i budgetpropositionen. Jag vill erinra om att förslaget till kulturbudget för budgetåret 1979/80 innebär att reformutrymmet ökar med 50 milj. kr. vilket är den kraftigaste ökningen hittills mellan två budgetår. Betydande resursförstärkningar görs på områden som har särskilt stor betydelse för barnens kulturverksamhet. Anslaget till filmproduktion ökar med 5,5 milj. kr. Ökningen till de fria teater- och musikgrupperna är 4 milj. kr. De regionala teater- och musikinstitutionerna får statsbidrag till ytterligare ett 30-tal musiker och skådespelare. Till de regionala museerna ökar anslaget med 5,5 milj. kr. och den regionala biblioteksverksamheten får ytterligare 4 milj. kr. Stödet till ungdomsorganisationerna, som inte inräknas i kulturbudgeten, förstärks med 14 milj. kr.

Hur stor andel av den föreslagna ökningen av kulturbudgeten som kommer kulturverksamheten bland barn till del kan inte avgöras förrän resur-

serna har omsatts i verksamhet. Jag vill understryka det angelägna i att resursförstärkningarna verkligen används för att förbättra barnkulturens utvecklingsmöjligheter. Ansvaret för detta vilar, som jag nyss (5) har framhållit, på dem som bl. a. inom institutioner och organisationer svarar för kulturverksamhetens utformning.

Jag övergår nu till att presentera de särskilda insatser för barns kulturaktiviteter som jag vill förorda för budgetåret 1979/80. Som jag tidigare har framhållit är det inte möjligt att nu lägga fram förslag på alla de områden där insatser har aktualiserats. Flera frågor är fortfarande under utredning och resultatet av utredningsarbetet måste avvaktas. I några fall är det dessutom nödvändigt att ta nya utredningsinitiativ. För översiktens skull gör jag undet detta avsnitt en sammanfattande beskrivning av aktuella reformer, pågående utredningar och planerade initiativ. Med denna redovisning avser jag att markera till vilket område ansträngningarna för att stimulera barns kulturaktiviteter bör koncentreras.

6.2 Skolan och förskolan

Barnkulturinsatserna skall i största möjliga utsträckning sättas in i de miljöer där barn redan vistas. Denna grundläggande riktlinje för arbetet med utveckling av barnkulturen leder förutom till hemmen i första hand till skolan och förskolan och till olika former av fritidsverksamhet. Det är i dessa sammanhang som barn och ungdom bör komma i kontakt med kulturlivet i dess olika former och själva få möjligheter att delta i kulturaktiviteter av olika slag.

Skolan har alltid haft som en av sina väsentliga uppgifter att förmedla vårt kulturarv till nya generationer. Den har att förmedla de skatter av litteratur och konst, historia och religion som tillhör kulturen. Den har att vänja eleverna vid att aktivt söka upp och aktivt tillägna sig också det som tillhör vår egen tid, det som ständigt skapas nytt på kulturens olika områden. En viktig del av skolans kulturpolitiska uppgift är också att ta vara på elevernas spontana skaparlust, och ge dem möjligheter att genom ett fritt skapande utveckla hela sin uttrycksförmåga. Det ger stimulans för fantasin och en ökad känslighet för de konstnärliga uttrycksformerna.

I och med att Sverige blivit ett invandrarland under de senaste årtiondena har skolan ett ansvar också för att förmedla den kultur som invandrarna är delaktiga av och utveckla förståelse mellan vår traditionella kultur och de många nya kulturerna i Sverige.

Skolans kulturuppgift utförs framför allt inom ramen för den ordinarie undervisningen. Många skolämnen delar ansvaret för att detta sker. Svenskundervisningen spelar en central roll. Ett välrustat skolbibliotek i nära samverkan med folkbiblioteket är härvid ett viktigt redskap. De samhällsorienterande ämnena till vilka religionskunskapen ansluter sig har att förmedla en omvärldsorientering som också innebär ett inträngande i kulturens sammanhang. Naturorienterande ämnen orienterar om viktiga

förutsättningar för kulturens framväxande och utveckling. Undervisningen i de främmande språken inövar inte endast basfärdigheter för att orientera sig om andra länders förhållanden, den kan också leda till förtrogenhet med andra länders kultur. Ämnen som bild, musik, slöjd, gymnastik ger utrymme både för orientering om bildkonst, musik, konsthantverk, dans men också – och främst – för skapande verksamhet.

Jag vill erinra om vad departementschefen uttalade i propositionen om riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling (prop. 1950: 70 s. 69).

”I många stycket äro kraven på skolan oförändrade. Den måste alltjämt ge något av det krav som hör barnåldern till, sång och saga, lek och poesi, och den måste med nit och allvar innöta de grundläggande tekniska färdigheterna, läsning, skrivning och räkning, inpränta dem så att färdigheten blir varaktig.

De ämnen åter som ha till särskild uppgift att förmedla barnens orientering i omvärlden, måste främst vara inriktade på att vidga de växande synfält och ge stoff åt deras fantasi samtidigt som de lämna sitt outhärliga bidrag till den allmänna medborgarutbildningen.”

Jag vill även erinra om vad det föredragande statsrådet uttalade i propositionen om skolans inre arbete (prop. 1975/76: 39 s. 22).

”Skolan måste också ägna uppmärksamhet åt elevernas möjligheter att ge uttryck för sina tankar och upplevelser. Uttrycksformerna är djupt förankrade i vår personlighet, och skolans påverkan måste ske med stor varsamhet och respekt för eleven som människa. Genom att stödja elevernas eget språk och andra uttrycksmedel kan skolan hjälpa till att utveckla dem. Kommunikationsförmågan är grundläggande för allt skolarbete, och den måste utvecklas i den dagliga verksamheten. I detta sammanhang är de estetsikt-praktiska ämnena av stor betydelse. Drama, bild och form, musik samt rörelse i skolarbetet blir medel att nå en ny kunskap samtidigt som de ökar elevernas uttrycksmöjligheter. Dessa uttrycksformer bör därför komma till ökad användning i skolarbetet.”

Överväganden av detta slag är vägledande för det arbete som pågår med utarbetande av förslag till ny läroplan för grundskolan. Våren 1978 överlämnade skolöverstyrelsen ett läroplansförslag. Förslaget har remissbehandlats och bereds för närvarande inom utbildningsdepartementet. Jag har för avsikt att föreslå regeringen att en proposition om ny läroplan skall läggas fram för riksdagen under våren.

Skolans roll som kulturförmedlare, dess roll att stimulera och utveckla elevernas skapande förmåga kommer i detta läroplansförslag att tillmätas stor vikt. Det gäller härvid inte bara den yttre ram som tim- och kursplaner ger för skolans verksamhet. Läroplansförslaget kommer även att lägga stor vikt vid utvecklingen av skolans arbetsformer och vid dess kontakter med samhället utanför skolan. Det är därvid bl. a. fråga om att finna arbetssätt och arbetsformer där de konstnärliga uttrycksformerna kan fungera som en pedagogisk resurs i den dagliga verksamheten. Utredningen om skolans

inre arbete (SOU 1974: 53 s. 53 ff) gav exempel på arbetsområden på högstadiet där teckningslärare och slöjdlärare kan ingå i arbetslaget. Barnkulturgruppen har visat bl. a. på hur ett samarbete mellan lågstadielärare och teckningslärare öppnat nya vägar till fördjupande kunskaper för eleverna.

Undervisningen berikas av ett samarbete mellan skola, kulturinstitutioner, organisationer på kulturområdet och kulturarbetare. Att t. ex inbjuda författare att medverka i svenskundervisning och bildkonstnärer på teckningslektionerna kan verka stimulerande och ge nya impulser för såväl lärare som elever. De möjligheter som härvid kan erbjuda sig tycks ännu inte vara utnyttjade i tillräcklig grad.

Idag finns på många håll goda kontakter mellan skola och kulturliv. Rikskonsert, Riksställningar och Riksteatern har sedan många år ett väl utbyggt samarbete med skolan. Inom dessa institutioner pågår också försök att finna nya former för samverkan med skolan. Jag vill även erinra om att centrumbildningarna och de fria grupperna tagit initiativ till samarbete med skolan genom författarbesök, teaterföreställningar osv.

Enligt riksdagens beslut med anledning av propositionen (prop. 1975/76: 39, UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367) om skolans inre arbete får verksamheten organiseras i en samlad skoldag där undervisning och fria aktiviteter varvas med och kompletterar varandra. Införandet av en samlad skoldag öppnar nya möjligheter till ett närmande mellan kultur och skola och ökar skolans möjligheter att fullfölja sin kulturpolitiska uppgift. De fria aktiviteterna bör i hög grad kunna användas för skapande verksamhet och kontakter med samhällets kulturutbud.

Barnkulturgruppen menar att mycket kan göras för att utveckla kontakterna mellan skola och kulturliv inom ramen för befintliga resurser. Jag delar denna uppfattning. Läsåret 1978/79 infördes ett nytt statsbidragssystem för grundskolan. Statsbidraget är i huvudsak uppbyggt i form av basresurser och förstärkningsresurs. Förstärkningsresursen inrymmer medel som kan användas för annan verksamhet än undervisning. Till de kommuner som inför den samlade skoldagen utgår vidare ett särskilt bidrag. Det nya statsbidraget ger ökade möjligheter till samarbete med det lokala föreningslivet. Genom ett sådant samarbete skapas förutsättningar för barn och ungdomar att steg för steg ta eget ansvar för kultur- och fritidsaktiviteter. Det är viktigt att på alla sätt stärka föreningslivets möjligheter att engagera sig i skolans verksamhet. Jag avser att inom kort föreslå regeringen att lägga fram en proposition som ger arbetstagare rätt till ledighet för att på uppdrag av förening medverka i skolan.

Jag har i budgetpropositionen (prop. 1978/79: 100 bilaga 12, s. 244) uttalat att jag har för avsikt att låta skolans roll i barnkulturarbetet bli föremål för vidare behandling inom utbildningsdepartementet. Jag kommer därför att påbörja ett arbete inom departementet för att se över förutsättningarna för ett ökat samarbete mellan skola och kulturinstitutioner. Även

de av stat och kommun stödda fria teater- och musikgruppernas insatser bör kunna behandlas. Syftet är att bedöma vilka hinder och svårigheter som föreligger för ett utökat samarbete och att lägga fram förslag till hur man på bästa sätt skall kunna ta tillvara möjligheterna till samordning av insatserna och därmed öka effektiviteten i utnyttjandet av samhällets samlade resurser.

De resonemang jag fört beträffande skolans kulturpolitiska uppgift gäller också förskolan, även om metoder och arbetssätt av naturliga skäl ofta måste bli annorlunda. På grundval av egen forskning och barnstugeutredningens betänkande om Förskolan (SOU 1972: 26 och 27) håller socialstyrelsen enligt vad jag erfarit på att utarbeta en arbetsplan för förskolan. Denna är avsedd att fungera som ett hjälpmedel i det pedagogiska arbetet. Arbetsplanen avses bestå av en introduktionsdel samt ett antal temadelar. Barn och kultur avses ingå som en temadel. En sådan temadel bör kunna bli ett viktigt hjälpmedel i strävan att fördjupa förskolans roll som kulturmedlare i vid mening.

I förskolan finns ett betydande utrymme för skapande verksamhet. Detta ger rika tillfällen att sätta in förskolans verksamhet i ett kulturellt sammanhang, där kontakter med samhällets kulturverksamhet kan bli en utvecklande och stimulerande del.

Böckernas betydelse i förskolans arbete har tagits upp i många olika sammanhang. Barnstugeutredningen framhöll att förskolan bör ha ett rikligt bokbestånd som är tillgängligt för både barn och vuxna. Barnkulturgruppen underströk för sin del att om detta skall kunna förverkligas behöver varje förskola dels ett eget bokbestånd dels möjligheter att flitigt utnyttja folkbibliotekens resurser t. ex. genom vandringsbibliotek. Jag delar denna uppfattning.

Utbyggnaden av förskolan har otvivelaktigt lett till en ökad efterfrågan på bibliotekens tjänster. Det är viktigt att klargöra hur biblioteken skall kunna betjäna förskolan. Detta bör ske inom ramen för det arbete som statens kulturråd avser att påbörja när det gäller samverkan mellan förskolan och det lokala kulturlivet. Det kan vara värdefullt att i det sammanhanget utarbeta alternativa modeller för hur det ekonomiska och praktiska ansvaret för förskolans bokförsörjning kan fördelas i kommunerna. Ett sådant utredningsarbete bör bedrivas i nära samarbete med socialstyrelsen och Svenska kommunförbundet.

I många kommuner pågår idag intressanta försök med att föra kulturen närmare förskolan och skolan. Enligt min mening är det värdefullt om erfarenheterna av detta arbete kan komma flera till del. För att ytterligare stimulera denna utveckling avser jag att föreslå regeringen att uppdraga åt kulturrådet att i samarbete med skolöverstyrelsen respektive socialstyrelsen dokumentera aktuella försök och sprida information till kommuner, förskolor och skolor om intressanta kultursatsningar. Kulturrådet bör också kunna ta initiativ till ett utvecklingsarbete på detta område.

Jag övergår nu till att behandla en speciell barnkulturfråga, nämligen dansareutbildningen. Den grundläggande utbildningen av dansare har länge varit eftersatt i vårt land.

Riksdagen fattade vid 1977/78 års riksmöte beslut om försöksverksamhet med förberedande dansundervisning i grundskolan samt om yrkesutbildning för dansare (prop. 1977/78: 100 bil. 12 s. 200 f. UbU 1977/78: 16, rskr 1977/78: 181).

Riksdagsbeslutet innebar, att försöksverksamhet fick inledas vid grundskolan i Stockholm, Göteborg och Malmö fr. o. m. höstterminen 1978 med en klass i varje kommun i vardera årskurserna 4 och 7. Grundskolans timplan modifieras för danseleverna så att vissa timmars obligatorisk undervisning ersätts med dansundervisning. Kommunerna erhåller för arvodering av timlärare en resurs som motsvarar enbart reduktionen av den obligatoriska undervisningen. Finansieringen i övrigt förutsattes ske inom ramen för grundskolan s. k. förstärkningsresurs. Några ytterligare statsbidrag borde enligt föredragandens mening inte utgå under den tid försöksverksamheten pågår.

Beträffande yrkesutbildningen av dansare beslutade riksdagen anvisa medel för två klasser av en specialkurs inom gymnasieskolorganisationen i Stockholm fr. o. m. hösten 1978.

Varken den förberedande dansundervisningen i grundskolan eller specialkursen för yrkesutbildning av dansare har kommit till stånd under budgetåret 1978/79. I gemensam skrivelse har skolstyrelserna i Göteborg, Malmö och Stockholm förklarat att den tillkommande kommunala kostnaden blir för stor. Enligt skolstyrelsernas mening går det inte att disponera förstärkningsresursen för detta ändamål såsom avsikten varit. Av skolstyrelsernas utredningar framgår vidare att investeringskostnaderna blir stora för kommunerna. De tre skolstyrelserna kräver en översyn av reglerna för statsbidrag.

Mot bakgrund av det inträffade har jag funnit det skäligt att staten står för en större andel av kostnaderna än vad som förutsattes i nyssnämnda riksdagsbeslut. Jag avser därför ta upp överläggningar med de berörda kommunerna i frågan.

Jag har i dessa frågor samrått med statsrådet Wikström och med chefen för socialdepartementet.

6.3 Fritidsverksamhet

Barn möter idag den organiserade fritidsverksamheten redan i skolan. Skolans verksamhet syftar inte enbart till att meddela kunskaper utan bl. a. också till att skapa intresse för meningsfulla och engagerande fritidsaktiviteter.

I fritidsverksamheten får barnen en chans att pröva sin förmåga i många olika sysselsättningar. De kan knyta nya kamratkontakter och de får möta

människor som är starkt engagerade för en sak eller en idé. Fritidsverksamheten ger barnen tillfälle att pröva sina inneboende möjligheter och söka sig fram till vad som verkligen intresserar dem.

Fritidsverksamheten kan bli en riktigt stor tillgång endast om barnen kan erbjudas en mångfald av olika aktiviteter. På de flesta platser i vårt land finns det också en mycket varierande verksamhet kanske främst tack vare att ansvaret är fördelat på många. Ungdomsorganisationerna har en väl utbyggd verksamhet. Studieförbunden vänder sig i stor utsträckning också till barnen. Kommunerna bedriver verksamhet i egen regi.

Fritidsverksamheten måste utformas efter de lokala förutsättningarna. Därför är det naturligt att kommunerna har huvudansvaret för att stödja ungdomsorganisationernas lokala verksamhet. Jag återkommer senare till frågan om ungdomsorganisationernas möjligheter att bedriva kulturaktiviteter.

Statsrådet Wikström har tidigare (3) framhållit hur viktigt det är att kulturella aktiviteter bedrivs i de miljöer där barnen redan vistas. I arbetet på fritidsgårdar och inom föreningslivet bör kulturinslagen få spela en viktig roll. I det lokala utbudet av fritidsaktiviteter måste det finnas ett ordentligt utrymme för kulturverksamhet av skilda slag.

Den kommunala musikskolan är en värdefull tillgång i det lokala fritids- och kulturlivet. Nästan alla kommuner har i dag en egen musikskola. Musikskolan fyller en viktig kompletterande funktion i förhållande till den allmänna skolans musikundervisning. Genom att stärka och utveckla ett värdefullt fritidsintresse får musikskolan också ett socialt värde.

Den kraftiga utbyggnaden av musikskolan har gjorts av kommunerna utan några egentliga statliga bidrag. Staten har däremot svarat för utbildningen av musikskolans lärare och har också tagit på sig ett ansvar för att ge lärarna rimliga anställningsvillkor. Sedan den 1 juli 1978 är det möjligt med fyllnadstjänstgöring mellan grundskolan och den kommunala musikskolan vilket skapar förutsättningar för en naturlig och önskvärd integration mellan skolan och musikskolan.

Organisationskommittén för högre musikutbildning, OMUS, visade i sitt betänkande (SOU 1976: 33) på det stora behovet inom musikundervisningen som helhet av kosntnärligt och pedagogiskt utvecklingsarbete. Som ett resultat av regeringens och riksdagens ställningstagande till utredningens förslag pågår inom UHÅ planering för ett musikpedagogiskt utvecklingsarbete knutet till högskoleutbildningen i musik. Detta arbete bör enligt min mening ges en sådan inriktning att det kan nyttiggöras inom all slags musikundervisning och därmed också komma det pedagogiska arbetet i de kommunala musikskolorna till godo.

Enligt min mening är det angeläget att tillvarata de erfarenheter som i dag finns på musikområdet och föra över dem till andra områden. Jag tänker då i första hand på dans och teater. Inom dessa områden görs en rad insatser av föreningslivet, studieförbunden och kommunerna. Dock är

insatserna inte så samlade och målmedvetna som på musikområdet, vilket bl. a. gör lärarnas arbetssituation komplicerad.

Det är naturligt att verksamheten på teater- och dansområdena utvecklas med tillämpande av i princip samma ansvarsfördelning mellan stat och kommun som gäller på musikområdet. Staten bör således ta ansvar för utbildning, pedagogiskt utvecklingsarbete och för att möjligheter till ändamålsenliga tjänstekonstruktioner kommer till stånd. Vid åtgärder på detta område bör utgångspunkten givetvis vara att förhållandena när det gäller huvudmannaskapet för verksamheten skall förbli oförändrade.

Sedan länge finns en statlig utbildning av danspedagoger. F. n. pågår ett utredningsarbete beträffande utbildningen av dramapedagoger. Övriga frågor inom det statliga ansvarsområdet har visat sig svårare att lösa på grund av att många olika huvudmän bedriver verksamheten. Det behövs en kartläggning av den verksamhet som pågår och av lärarnas arbetssituation. En sådan kartläggning kan också läggas till grund för en diskussion om hur den pedagogiska utvecklingen skall stimuleras. Det bör vara en uppgift för statens kulturråd att genomföra detta kartläggningsarbete i samarbete med Svenska kommunförbundet. UHÄ och de organisationer som är huvudmän för verksamheten.

Barnkulturgruppen har lagt fram ett förslag om ett särskilt projektbidrag till ungdomsorganisationerna som skall bidra till att organisationerna i ökad utsträckning använder de konstnärliga uttrycksformerna i sitt arbete. Bidraget skall utgå under en femårsperiod. För det första året föreslås 2,5 milj. kr. att fördelas till intressanta projekt.

Den erfarenhet som vi numera har av metoden att med en relativt liten summa projektmedel stimulera, kulturaktiviteter inom ett stort verksamhetsfält talar för att intresset för att starta olika projekt är så stort att urvalet av bidragsmottagare blir svårt och därmed tidsödande och kostsamt. Vidare krävs det ett omfattande arbete för att utvärdera verksamheten. Mot den bakgrunden är det att föredra att koncentrera arbetet med att stimulera en viss verksamhet till ett begränsat antal pilotprojekt och att i stället söka sprida erfarenheterna av dessa i en mycket vid krets samt klargöra hur de prövade aktiviteterna kan få stöd i generella former. Statsrådet Wikström kommer senare att föreslå att statens kulturråd anvisas särskilda medel för utvecklingsarbete på barnkulturområdet. Dessa bör av rådet användas bl. a. för utvecklingsprojekt inom olika ungdomsorganisationer. Kulturrådet bör vid planeringen av dessa samråda med statens ungdomsråd.

Folkparkernas centralorganisation har i sin anslagsframställning för budgetåret 1979/80 lagt fram förslag om en intressant försöksverksamhet som förtjänar att stödjas på detta sätt. Den är avsedd att genomföras sommaren 1979 och målet med projektet är att nå barn som av olika anledningar är kvar i stan under sommarmånaderna. Särskild vikt läggs vid att nå invandrarbarn och handikappade barn och ungdomar. Folkparkerna avser att

samarbeta med det lokala föreningslivet. Vid den medelsberäkning som redovisats i det följande har hänsyn tagits till att folkparksprojektet skall kunna få ett ekonomiskt stöd.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att statens kulturråd ur sitt anslag till experiment- och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer kan ge bidrag till projekt i vilka barn och ungdomar är engagerade. Så har också skett i ganska stor utsträckning. Även andra bidrag kan utnyttjas för kulturverksamheten.

Det bidrag som betyder mest för ungdomsorganisationernas lokala aktiviteter är det särskilda stödet till den lokala verksamheten som utgår enligt förordningen (1971: 388, omtryckt 1978: 247) om statsbidrag till ungdomsorganisationer. Bidraget utgår till organisationernas lokala avdelningar i förhållande till antalet bidragsberättigade sammankomster och kan mycket väl användas för kulturaktiviteter. I sammanhanget bör nämnas att nästan alla kommuner har ett motsvarande kommunalt bidrag vad avser den lokala föreningsverksamheten.

Bidraget enligt förordningen (1974: 454) om statsbidrag till kulturprogram inom föreningslivet har hittills inte utnyttjats i någon större utsträckning av ungdomsorganisationerna. Det står dock till förfogande för allt föreningsliv, inte bara vuxenorganisationerna. Det fördelas genom studieförbunden och länsbildningsförbunden. I årets budgetproposition har beräknats en ökning av anslaget Kulturprogram inom föreningslivet med 2,9 milj. kr. Det innebär ökade möjligheter för organisationslivet att ge utrymme för barnen i sin verksamhet.

De bidrag som kan utgå enligt förordningen (1963: 463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet de s. k. studiecirkelbidragen utnyttjas redan i icke obetydlig omfattning för barns kulturaktiviteter. Av aktuell statistik framgår att 1977/78 deltog nära 20 000 ungdomar under 14 år i någon musikcirkel anordnad av studieförbunden. Det är emellertid bara i musikämnet som bidrag utgår för dem som är under 14 år. Barnkulturgruppen föreslår en generell sänkning av den nedre åldersgränsen i syfte att förbättra arbetsmöjligheterna för barngrupper som arbetar med andra kulturämnen. Förslaget stöds av många remissinstanser. Folkbildningsutredningen (U 1975: 19) arbetar f. n. med regelsystemet för studiecirkelverksamheten och räknar med att relativt snart kunna presentera ett betänkande. Barnkulturgruppens förslag till ändringar av bidragsreglerna får övervägas samtidigt med förslagen från folkbildningsutredningen.

6.4 Massmedier

I barnens dagliga liv spelar massmediernas påverkan en mycket viktig roll, till stor del utan inflytande från föräldrarnas eller skolans sida. Vi vet mycket lite om denna påverkans effekt på lång sikt, eftersom det massmediedominerade samhället är ganska ungt. Det behövs, som barnkulturgrup-

pen med eftertryck framhåller, mer forskning om barn och massmedier. Dessutom krävs det målmedvetna insatser för att främja kvalitetsproduktionen i massmedieutbudet.

Det massmedium som barnen använder mest och som når praktiskt taget alla barn, är televisionen. Genom TV får barnen möjligheter att skaffa sig ökade kunskaper och flera kulturupplevelser. Barn kan t. ex. genom TV få en konkret bild av miljöer som annars inte skulle vara tillgängliga för dem. TV kan också ge impulser som ökar barnens engagemang och nyfikenhet. Men televisionen för också med sig risker och svårigheter. Den värld som barnen möter via t. ex. filmer eller nyhetsrapporter är ofta dramatisk och skrämmande. Många barn ser på TV i avsaknad av annan meningsfull verksamhet. De kan ha svårigheter att bearbeta de intryck de får, i synnerhet om de saknar möjlighet att diskutera programmen med någon vuxen.

De förslag som jag presenterade i propositionen 1977/78:91 om radions och televisionens fortsatta verksamhet har som grundläggande målsättning att åstadkomma en kvalitetsförbättring av programverksamheten. Eftersom barnens massmediekonsumtion i så hög grad domineras av TV, och eftersom deras mottaglighet är så stor, blir kravet på kvalitativt högtstående program särskilt viktigt just med tanke på barnen.

Barnens TV-tittande begränsas dock inte till barnprogrammen. Undersökningar visar att barn i stor utsträckning följer TV-program som är avsedda för vuxna, även de sena kvällsprogrammen. Ett viktigt problem i det sammanhanget är våldsinslag i TV-programmen, och jag vill erinra om vad jag anförde i prop. 1977/78:91 angående de negativa effekterna av våldsbilder och våldssekvenser.

Jag framhöll där att radion och televisionen har skyldighet att informera publiken, såväl de unga som de äldre, om det faktiska våld som förekommer i vår tillvaro. Detta våld måste få behandlas i olika typer av program, t. ex. nyhetsprogram, kommenterande program eller dramatiska framställningar. Självfallet bör viss återhållsamhet i framställningssättet iakttas vid sändningar som äger rum vid tider då barn kan förutsättas ta del av programmen. Man bör också ta hänsyn till de risker som följer av att flera program som skildrar våld sänds under kort tid. Den ökning av underhållningsvåldet som har ägt rum i biografilm och kommersiellt producerade TV-program bör däremot inte återspeglas i den svenska televisionens programutbud.

Jag hänvisade i radiopropositionen också till den forskning och debatt som förekommer i frågan och pekade på de risker för skadeverkningar som barnen utsättes för genom våldsbilder och våldssekvenser. Vidare framhöll jag att televisionens programutbud bör präglas av stor försiktighet när det gäller våldsskildringar och våldsinslag och att televisionsföretaget givetvis bör följa den forskning som pågår och vid programpolitikens utformning ta hänsyn till de erfarenheter som denna ger.

En intressant del av barnprogramverksamheten står Sveriges Utbildningsradio för. Utbildningsradios ambition att komplettera TV-programmen med diskussionsmaterial och att stimulera vuxna att tala om programmen med barnen utgör ett inslag som har stort intresse från programpolitiska synpunkter.

Tecknade *serier* är en uttrycksform med stark genomslagskraft. Kombinationen av en mångfald tecknade bilder kring samma tema och ofta hårt koncentrerade texter talar till läsaren direkt och med en omedelbarhet som torde påverka barnen i särskilt hög grad. Stora delar av det massutbud av serietidningar och seriealbum som idag fyller marknaden motsvarar inte berättigade kvalitetskrav. Det är därför angeläget att de kvalitativt goda serier som utkommer ges möjlighet att hävda sin ställning och få god spridning bland serieläsarna.

Barnkulturgruppen föreslår att serietidningarna beläggs med en generell avgift, samtidigt som ett kraftigt ekonomiskt stöd föreslås utgå till serieproduktion av hög kvalitet. Genom den prisskillnad som härigenom skapas skulle barnen enligt barnkulturgruppens mening i stor utsträckning övergå till att läsa kvalitetsserier. Förslaget får ett splittrat mottagande i remissvaren. Yttrandefrihetsutredningen (Ju 1977: 10) framhåller att kombinationen av en generell skatt och en selektiv subvention kan försvåra utgivandet av en skrift som inte blir tillräckligt subventionerad. I så fall står kombinationen av de båda åtgärderna i strid med tryckfrihetsförordningen.

Jag har redan inledningsvis (4) deklarerat att jag anser det tveksamt om den reform som barnkulturgruppen föreslår verkligen skulle komma att få den önskvärda effekten på barns serieläsning. Andra metoder att stimulera barn att välja kvalitetsserier, och även annan litteratur av bra kvalitet, måste användas. Självfallet är det en viktig uppgift för staten att stödja kvalitetsproduktionen av tecknade serier. Sådant stöd kan också ges inom ramen för litteraturstödet. I anslutning till mina förslag om ändrade riktlinjer för det statliga litteraturstödet fr. o. m. innevarande budgetår (prop. 1977/78: 99, KrU 1977/78: 22, rskr 1977/78: 274) underströk jag att jag finner det angeläget att stimulera den inhemska produktionen av tecknade serier av god kvalitet.

Även inom ramen för de bestämmelser som gäller för stödet till kulturtidskrifter är det möjligt för kulturrådet att ge bidrag till serietidningar som rådet bedömer vara av god kvalitet.

För serieskapare finns goda möjligheter att få stöd till utvecklingsarbete inom ramen för de bidrag och stipendier som fördelas av konstnärsnämnden och styrelsen för Sveriges författarfond.

Jag vill också peka på att möjligheten till nordisk samproduktion av bl. a. tecknade serier aktualiserats i en rapport (NU A 1978: 10) från den nordiska arbetsgruppen för barnkulturfrågor. Frågan kommer att diskuteras av nordiska ministerrådet i samband med att rapporten i sin helhet behandlas.

Dagstidningar och veckotidningar med ett innehåll som riktar sig direkt

till barn kan vara ett värdefullt alternativ i masskulturutbudet. Detsamma gäller naturligtvis det fåtal tidningar som vänder sig enbart till barn. De senaste årens reformer av presstödet gäller också barntidningarna, vilket knappast har uppmärksammats i barnkulturdebatten. Tidningar som i huvudsak vänder sig till barn kan få del av stödet till organisationstidskrifter och stödet till tidningar på andra språk än svenska. Bland villkoren märks att tidningen måste ges ut av en riksorganisation och, i det senaste fallet, att dess innehåll i huvudsak berör förhållanden i Sverige. Flertalet övriga kvalitetsmässigt högtstående tidningar för barn torde uppfylla kraven för statligt stöd till kulturtidskrifter.

Jag räknar med att det i ökande utsträckning skall vara möjligt för statens kulturråd att bevilja stöd till tidningar som i huvudsak vänder sig till barn. Särskilt vill jag peka på behovet av tidningar på de viktigaste invandarspråken, bland dem sådana tidningar som gör det möjligt för invandrabarnen att vidmakthålla kontakten med sina hemländer och stärka förtroendet med det egna språket och kulturen.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om att jag i prop. 1978/79: 119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning förordat att forskningsrådsnämnden prövar möjligheterna att ge ut en populärvetenskaplig tidskrift för barn och ungdom.

Barn och ungdomstidningar saknas idag för synskadade barn i vissa åldersgrupper. Genom anslag från socialdepartementets huvudtitel ges möjlighet för Synskadades riksförbund och Föreningen Sveriges dövblinda att ge ut särskilda taltidningar till synskadade men utgivningen omfattar ännu inte barn. Det är enligt min mening angeläget att även synskadade ges möjlighet till att ta del av barn och ungdomstidningarna. Jag tänker då på tidningar som vänder sig till barn i 7–12 års åldern t. ex. Kamratposten. Synskadades riksförbund bör därför få disponera särskilda medel för att kunna ge ut en redigerad taltidning för barn. Jag kommer i det följande (8) vid min beräkning av anslaget Bidrag till kulturverksamhet bland barn att ta upp 60 000 kr. för detta ändamål. Jag avser att senare föreslå regeringen att dessa medel skall tillföras socialhuvudtitelns anslag Kostnader för viss verksamhet för synskadade. Jag har i denna fråga samrått med chefen för socialdepartementet.

Försäljningen av fonogram har ökat kraftigt under de senaste tjugo åren och idag ligger Sverige före alla andra länder i världen när det gäller antalet köpta fonogram per invånare. Den tid som används att lyssna på grammofonskivor och kassetter i hemmet har fyrdubblats under perioden 1970–1976. De siffror som finns tillgängliga genom en undersökning gjord av Sveriges Radios avdelning för publik och programforskning i samarbete med kulturrådet, visar att barn och ungdom i åldern 9–24 år är de största konsumenterna. De lyssnar till egna fonogram ca en timme om dagen och dessutom ytterligare en timme till fonogram i radio. Popmusik är den dominerande musikformen.

Sådana siffror antyder att många barn och ungdomars musikupplevelser kan bli ganska ensidiga. Statens kulturråd inledde 1976 ett utredningsarbete om det statliga stödet till fonogramverksamhet för att belysa problemen när det gäller produktion och distribution av fonogram, eftersom situationen av kulturrådet bedömts som kulturpolitiskt otillfredsställande, inte minst för barn och ungdomsgrupperna.

Rådet arbetar med förslag om att en viss andel av ett fonogramstöd skall användas för produktion av fonogram avsedd för barn. Denna fråga kommer alltså upp till diskussion när utredningen inom kort lägger fram sin rapport.

6.5 Böcker

Den moderna svenska barnboken är världsberömd, konstaterar barnkulturgruppen i sin rapport. Barnboken som litterär genre utvecklades snabbt under 1960-talet. Mellan åren 1965 och 1970 översattes mer än 700 svenska barnböcker till andra språk. Det senaste decenniet har många nya författare trätt fram. Barn- och ungdomslitteraturen har förnyats i riktning mot ett ökat engagemang i olika samhällsfrågor och en ökad öppenhet för kritik och debatt.

Parallellt med utvecklingen av den svenska barnboken har antalet översättningar till svenska från andra språk stigit. Av de 478 titlar som gavs ut år 1976 var hälften översättningar, enligt den statistik som redovisas av barnkulturgruppen. I många fall ger översättningslitteraturen stimulerande inblick i andra kulturmönster än vårt eget. Barnkulturgruppen visar emellertid också på vissa problem som sammanhänger med den växande multinationella utgivningen av barnböcker. Gruppen vänder sig främst mot massproduktionen av bilderböcker vilkas innehåll likriktas för att anpassas till en internationell marknad. Även de s. k. långserieböckerna tas upp. Det kommersiellt inriktade massutbudet tenderar enligt gruppen att alltmer dominera utgivningen av barn- och ungdomslitteratur. För att motverka denna utveckling lägger gruppen fram vissa förslag till förstärkningar och kompletteringar av det statliga litteraturstödet.

Litteraturens betydelse för barns utveckling i olika hänseenden har på senare år ägnats ökad uppmärksamhet. Genom aktiv läsning vidgas barnens erfarenheter. Läsoplevelsen stimulerar fantasin och fördjupar individens intellektuella och emotionella mognad. Läsningen bidrar till att utveckla de språkliga uttrycksfärdigheter som är grundläggande för den vuxnes möjligheter till kommunikation, i arbetslivet liksom i samhället i övrigt.

Att ge barn och ungdomar tillgång till bra böcker och att utveckla goda läsvanor är ett angeläget mål för samhällets insatser inom litteraturens och bibliotekens område. Detta gäller svenskspråkiga barn likväl som barn med ett annat hemspråk än svenska.

Samhället stöder redan utgivningen av god litteratur på skilda sätt och medverkar även till att litteraturen sprids på olika vägar.

Det statliga stödet till bokutgivning fick sin nuvarande form efter beslut av riksdagen våren 1978 (prop. 1977/78: 99, KrU 1977/78: 22, rskr 1977/78: 274). Stöd till barn- och ungdomslitteratur utgår antingen i efterhand i form av ersättning till redan utgiven titel eller i förhand som projektstöd. Medlen fördelas av statens kulturråd.

Efterhandsstödet kan avse både skönlitteratur och fackböcker, i svenskt original eller i översättning. Även seriealbum kan erhålla bidrag. Vid fördelningen av medel uppmärksammas i första hand den svenska originalutgivningen. För den del av stödet som går till översättningar eftersträvas en god spridning mellan olika originalspråk.

Efterhandsstödet utgår efter arkersättningsprincipen, dvs. stödet relateras till antalet ark i den titel som erhåller stöd. Möjligheterna till att anpassa sådant stöd till särskilt kostnadskrävande utgivning är begränsade. Ett förhandsstöd utgår därför fr. o. m. innevarande budgetår till kostsamma utgivningsprojekt. Inom ramen för detta ges bidrag till exempelvis bilderböcker för barn.

Trots litteraturstödet återhållande effekt har kostnadsutvecklingen på barnlitteraturens område det senaste året medfört kraftigare prishöjningar än för andra litteraturkategorier vad gäller de böcker som ges ut i normalupplagor. Barnkulturgruppen föreslår bl. a. att både arkersättningsstödet och projektstödet skall ökas för att det skall bli möjligt för förlagen att pressa priserna ytterligare. Gruppen anför vidare att ett stöd till försäljningen av barn- och ungdomsböcker bör knytas till det utökade litteraturstödet.

Remissopinionen är delad vad gäller gruppens förslag på dessa punkter. Många instanser stöder tanken på en utökning av efterhandsstödet. Andra åter ställer sig tveksamma. Förslaget om en höjning av projektstödet möter ett mer positivt gensvar. Klart avvisande är de instanser som uttalar sig om det föreslagna prestationsstödet till bokförsäljning, bl. a. Svenska bokförläggareföreningen och Bok-, pappers- och kontorsvaruförbundet.

För egen del anser jag att det bör finnas goda möjligheter att inom ramen för de riktlinjer som gäller fr. o. m. innevarande budgetår effektivt stödja utgivningen av goda barn- och ungdomsböcker. Efterhandsstödet till barn- och ungdomslitteratur ger utrymme för bidrag till ca 150 titlar. Detta motsvarar ungefär omfånget av den utgivning som är av sådan kvalitet att den kan vara berättigad till stöd. Vid min beräkning av medelsbehovet i prop. 1977/78: 99 (sid. 80) utgick jag ifrån att bidrag även skulle kunna utgå till exempelvis kostnader för illustrationer. Det nyinrättade förhandsstödet ger ytterligare möjligheter att stimulera utgivningsprojekt inom barn- och ungdomslitteraturen som beräknas medföra särskilda kostnader.

Förslag om prestationsstöd till bokhandeln har framförts vid olika tillfällen. I propositionen om bokhandelsstöd (1976/77: 81, KrU 1976/77: 39, rskr

1976/77: 239) anförde jag att något generellt stöd till bokhandeln enligt min mening inte borde införas. Den nuvarande försöksverksamheten med stöd till bokhandeln pågår t. o. m. budgetåret 1980/81. En utvärdering beräknas ske i sådan tid att beslut i fråga om fortsatta insatser kan fattas hösten 1980. Innan det pågående försöket har utvärderats finner jag inte anledning att frånga tidigare ställningstaganden.

I några remissyttranden framhålls att det statliga litteraturstödet även borde kunna användas t. ex. för böcker som författas av barn, eller av barn och vuxna i samverkan. Enligt gällande bestämmelser kan statens kulturråd lämna förhandsstöd till utgivning som anses särskilt angelägen. Det är självfallet möjligt för kulturrådet att härvid ge stöd till utgivningsprojekt med barn som medverkande. Även efterhandsstödet kan komma i fråga för sådan utgivning.

Litteraturstödet inrymmer vidare stöd till utgivning av litteratur på invandrars- och minoritetsspråk. Både från barnkulturgruppens sida och från remissinstanserna har understrukits vikten av en produktion av barnböcker på olika språk, i synnerhet för språkgrupper för vilka det är svårt eller omöjligt att importera böcker. Det är önskvärt att kulturrådet vid sin fördelning av medel för denna utgivning ägnar särskild uppmärksamhet åt behovet av litteratur för barn och ungdomar.

Bland de särskilda frågor gruppen tar upp i detta sammanhang är också den försöksverksamhet med utgivning av lättläst litteratur, s. k. LI-böcker, som bedrivits sedan år 1968. I enlighet med förslag i propositionen 1976/77: 87 om insatser för handikappades kulturella verksamhet (KrU 1976/77: 44, rskr 1976/77: 325) har utgivningen fr. o. m. föregående budgetår vidgats till att omfatta även böcker för barn och ungdom.

Behovet av billiga kvalitetsböcker betonas i alla sammanhang där barns läsning diskuteras. Enbart en utbyggnad av det nuvarande litteraturstödet är enligt barnkulturgruppen inte tillräckligt för att motverka det växande utbudet av internationellt massproducerad barn- och ungdomslitteratur och bokserier av mindre god kvalitet. Enligt gruppen är det viktigt att få fram en utgivning i nya former som på någorlunda lika villkor i fråga om resurserna kan konkurrera med den massproducerade triviallitteraturen. Gruppen föreslår att stöd ges till en försöksvis utgivning av prisbilliga kvalitetspocketböcker för barn med anknytning till Litteraturfrämjandets motsvarande utgivning för vuxna i serien "En bok för alla". Enligt förslaget skulle Litteraturfrämjandet svara för titelval, utformning och distribution. En del av utgivningen skulle utgöras av titlar som anknöt till aktuella program i radio och TV. Det statliga stödet till utgivning beräknas till 2 000 000 kr., samt ytterligare förslagsvis 500 000 kr. för den del av utgivningen som anknyter till Sveriges Radios programverksamhet.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1979/80 lägger statens kulturråd fram ett förslag om massmarknadsutgivning för barn och ungdom. Försla-

get ansluter sig i stora delar till de synpunkter som framförts av barnkulturgruppen. Kulturrådet föreslår emellertid delvis andra former för produktion och distribution. Rådet anför sålunda att urvalet av titlar bör göras av en referensgrupp med företrädare för olika organisationer och förmedlare. Böckerna bör enligt rådet produceras av de förlag som har utgivningsrätten och levereras till ett statligt lagerföretag. Liksom barnkulturgruppen beräknar kulturrådet medelsåtgången för det statliga stödet till utgivningen till totalt 2 500 000 kr. årligen under en treårig försöksperiod.

I skrivelse den 6 december 1978 framhåller kulturrådet att för ett eventuellt genomförande av den modell för utgivningen som skisserats i anslagsframställningen krävs en mera ingående analys av utgivningens innehåll och konsekvenser samt en utförligare beskrivning av organisationen. Med hänvisning till att flera av kulturrådets styrelsemedlemmar reserverade sig mot den föreslagna modellen anför rådet att den fördjupade analysen också bör innehålla en jämförelse mellan rådets förslag och det som lagts fram i barnkulturgruppens rapport. Rådet hemställer om ett bidrag för att med anlitande av särskild expertis genomföra en undersökning enligt redovisade riktlinjer.

Med hänvisning till barnkulturgruppens förslag och vad som anförts i kulturrådets anslagsframställning hemställer Litteraturfrämjandet i en skrivelse till utbildningsdepartementet den 25 september 1978 om ett statligt bidrag av 2 500 000 kr. för en massmarknadsutgivning med Litteraturfrämjandet som huvudman. I skrivelsen understryks att Litteraturfrämjandet måste få ansvaret för såväl produktion som marknadsföring av böckerna. Projektet skulle avse en återutgivning av redan utkomna titlar. I ett första skede räknar Litteraturfrämjandet med en begränsad utgivning av titlar riktade till barn i lägre åldrar. Böckerna skulle försäljas genom bokhandeln, Domusvaruhuset och Pressbyrån men också genom Litteraturfrämjandets bokombud. Vidare skulle böckerna på olika vägar gå ut till bl. a. förskolor, skolbibliotek och fritidshem.

Barnkulturgruppens förslag kommenteras av ett stort antal remissinstanser. Opinionen är starkt splittrad. Till dem som i princip är positiva till förslaget om en massmarknadsutgivning hör, förutom kulturrådet, bl. a. statens ungdomsråd, SÖ och barn- och ungdomsboksrådet. Några instanser anför emellertid att också andra förlag än Litteraturfrämjandet bör kunna få projektstöd för massmarknadsutgivning av barn- och ungdomslitteratur. Andra, bl. a. Svenska bokförläggareföreningen och Sveriges författarförbund, ställer sig tvetsamma eller avvisande till barnkulturgruppens förslag.

För egen del vill jag hänvisa till den diskussion om tidigare förslag om en massmarknadsutgivning av barn- och ungdomsböcker som redovisades i regeringens proposition 1977/78:99 om statligt litteraturstöd m. m. Jag betonade i det sammanhanget att för ett ställningstagande till frågan krävdes ett konkret utarbetat förslag avseende utgivningens sammansätt-

ning och framför allt beträffande distributionen och försäljningen.

Olika lösningar har föreslagits vad gäller stöd till produktion och distribution av prisbilliga kvalitetsböcker. Förslagen ansluter till det nu pågående försöket med utgivning av pocketböcker för vuxna. Som framgår bl. a. av remissopinionen är emellertid särskilda problem förknippade med en motsvarande utgivning inom barn- och ungdomslitteraturens område. Det krävs avsevärda ekonomiska insatser för att erbjuda en verklig konkurrens till det kommersiella utbud av flera hundra titlar årligen som nu riktas mot de yngre läsargrupperna. Barnkulturgruppen framhåller själv att det förslag som gruppen har lagt fram är marginellt i förhållande till detta jätteutbud och att ett statligt eller statsunderstött förlag, om det skall kunna ha en funktion som alternativ, måste få en helt annan omfattning än den föreslagna. Med en mer omfattande utgivning ökar å andra sidan riskerna för att utvecklingen av den seriösa barnboksmarknaden störs genom konkurrensen med förlagens ordinarie utbud av kvalitetslitteratur. Även frågor om distribution och försäljning är i detta sammanhang av särskild vikt. De framlagda förslagen är oklara i dessa avseenden.

Ytterst syftar förslagen om en massmarknadsutgivning till att stimulera nya grupper av barn och ungdomar till läsning av god litteratur genom att främja tillgången på prisbilliga böcker av litterär halt. För att klargöra formerna för hur detta kan ske på ett sådant sätt att det på sikt innebär en stimulans för kvalitetsbokmarknaden i dess helhet avser jag att tillkalla en särskild arbetsgrupp. Gruppen avses belysa olika problem som sammanhänger med en utgivnings omfattning och innehåll, marknadsföring och spridning av böckerna samt ansvarsfördelning och kostnader. Gruppen bör lägga förslag i sådan tid att de kan ligga till grund för överväganden om insatser under budgetåret 1980/81 i anslutning till att beslut fattas om de permanenta formerna för en utgivning av prisbillig kvalitetslitteratur för vuxna.

I avvaktan på att ställning kan tas till frågan om stöd till nya utgivningsformer för barn- och ungdomslitteraturen, ser jag det som väsentligt att i övrigt förstärka insatser för främjande av läsning av god och stimulerande litteratur. Den mest effektiva vägen för spridning av god barnlitteratur till breda läsargrupper torde vara biblioteken. I enlighet med vad jag kommer att anföra i det följande föreslår jag därför att medelstillelningen till bibliotekens barn- och ungdomsverksamhet ökar med 2 000 000 kr.

Jag har i tidigare sammanhang understrukit betydelsen av en väl utbyggd lokal biblioteksservice (prop. 1978/79: 100, bil. 12, s. 144). Detta gäller i särskild hög grad de yngre låntagarna. Vid sidan av folkbibliotekens breda verksamhet för barn och ungdom har skolbiblioteken stora förutsättningar att nå alla barn i landet. En annan form av biblioteksservice som visat goda resultat just när det gäller barnlitteratur är utlåningen på arbetsplatsr. De nya former av samarbete mellan bibliotek och organisationsliv som är under utveckling kan vidare öppna nya vägar.

Barnkulturgruppen anför att medan landets folkbibliotek genomgått en mycket dynamisk utveckling har skolbiblioteken i grundskolan stagnerat. En genomlysning av skolbibliotekens situation och möjligheter till samverkan mellan skolbibliotek och folkbibliotek ges i kulturrådets rapport (1972: 2) Skola och folkbibliotek i samverkan. I skolan och den allmänna förskolan kan biblioteket nå alla barn, framhåller kulturrådet. Möjligheten att utnyttja bibliotek och inte minst att kunna låna böcker med sig hem är en viktig kulturpolitisk jämlikhetsfaktor.

I kulturrådets rapport ge exempel på hur samverkan mellan skola, skolbibliotek och folkbibliotek kan förverkligas praktiskt. I ett växande antal kommuner arbetar utredningar och projektgrupper med att framlägga konkreta förslag till utökad samverkan. Det kan gälla samråd om inköp för att få ett så brett utbud som möjligt. Det kan gälla en samordning av skolbibliotekets och folkbibliotekets distributionssystem för att få mediebeståndet så förligt som möjligt. Det kan gälla samarbete om gemensamma utbildningsdagar för folk- och skolbibliotekspersonal, eller besök av bokbuss på skolor som ligger långt från folkbiblioteket. Samverkansformer sådana som de här nämnda har hittills prövats endast i ett litet antal kommuner. Kulturrådets rapport tyder emellertid på att ett intresse är under utveckling såväl inom skolan som på bibliotekssidan.

Förskolans och fritidsverksamhetens litteraturförsörjning är en annan angelägen uppgift för folkbiblioteken. I förskoleåldern grundläggs barnens intresse för litteratur, i form av berättelser förmedlade genom ord och bild. Boken ger omvärldsorientering, men också stimulans för fantasins utveckling. Det litteraturintresse som har grundlagts i förskolan bör sedan följas upp i fritidshemmet och i annan fritidsverksamhet. Insatserna där kompletterar i sin tur vad som görs i skolan. Statsrådet Rodhe har tidigare framhållit betydelsen av åtgärder inom dessa områden. Jag ansluter mig till hennes överväganden.

Folkbibliotekens verksamhet har under senare decennier kontinuerligt utvecklats. Deras arbetsuppgifter har utvidgats. Nya grupper av låntagare söker bibliotekens service, var och en med sina krav. Hit hör t. ex. de växande invandrargrupperna. En stor andel låntagare är studerande – 40 % av folkbibliotekens fjärrlån avser material för studier. Olika former prövas för att nå låntagarna på nya vägar, t. ex. genom arbetsplatserna. Också verksamheten för barn och ungdomar har utvecklats och omfattar nu i många fall service och aktiviteter utöver själva bokutlåningen. Av kulturrådets rapport (1978: 1) Regionala biblioteksuppgifter framgår att av den totala utlåningen i riket år 1976 utgjorde 43,6 % barn- och ungdomsböcker. Inom bibliotekens allmänkulturella verksamhet – kulturprogram, utställningar etc. – ägnades 78,6 % av alla arrangemang åt barn.

Det är angeläget att utvecklingen av verksamheten för barn och ungdomar kan fortsätta. De lokala insatserna torde vara av särskild betydelse. De medel jag i det föregående har föreslagit skall utgå till lokal biblioteks-

verksamhet bör möjliggöra en fortsatt upprustning av barnbiblioteksverksamhet i olika former, en utbyggnad av mediebestånden för barn och ungdom och en vidareutveckling av bibliotekens lässtimulerande insatser. Vid fördelningen av medlen bör kulturrådet uppmärksamma behovet av särskilda instanser för barn med annat hemspråk än svenska.

Jag övergår nu till vissa andra frågor som har berörts i barnkulturgruppens rapport.

Det räcker inte att utbudet av god litteratur ökar. Av vikt är också att läsfrämjandet stimuleras. Insatser i denna riktning blir meningsfulla först då ett bestående intresse och en levande efterfrågan har byggts upp hos allt vidare grupper av läsare. Detta är ett syfte med den försöksverksamhet med läsfrämjande åtgärder bland barn och ungdom som bedrivs sedan hösten 1976 i samarbete mellan olika studieförbund, barn- och ungdomsorganisationer och statens kulturråd. Barnkulturgruppen föreslår att dessa insatser fortsätts och byggs ut. De remissinstanser som yttrar sig i frågan ansluter sig allmänt till gruppens synpunkter. I en rad yttranden framhålls emellertid att åtgärder för läsfrämjande skulle bli effektivare om också folkbiblioteken och skolbiblioteken engagerades i samarbetet. Kulturrådet avser att göra en utvärdering av verksamheten när det nu pågående försöket har avslutats. Först därefter blir det möjligt att ta ställning till hur denna typ av insatser på ett verkningfullt sätt kan samordnas med andra åtgärder på litteratur- och biblioteksområdet för att stimulera barns och ungdomars läsning.

Barnkulturgruppen tar i sin rapport upp frågor om utgivning och distribution av talböcker för barn. Gruppen föreslår att denna verksamhet förstärks, liksom utgivningen av punktskriftsböcker. I propositionen 1978/79: 100, bil. 12, har jag ingående behandlat vissa frågor som sammanhänger med försörjningen av litteratur till synskadade. Jag lade därvid fram förslag rörande överförandet av Synskadades riksförbunds bibliotek till statligt huvudmannaskap. I enlighet med vad jag då anförde har jag föreslagit regeringen att en särskild organisationskommitté tillkallas. Förutom att lämna förslag till verksamhetsform för bibliotek är det en uppgift för kommittén att överväga former för att förbättra talboks- och punktskriftsförsörjningen i landet som helhet. Det är naturligt att kommittén därvid särskilt uppmärksammar behoven inom barn- och ungdomslitteraturen.

Som ett utslag av 1960-talets växande intresse för barn- och ungdomslitteraturen och dess funktioner i vårt samhälle bildades år 1965 Stiftelsen Svenska barnboksinstitutet. Stiftaren var Stockholms stad, Stockholms universitet, Svenska bokförläggareföreningen och Sveriges ungdomsförfattareförening (numera Sektionen för barn- och ungdomslitteratur inom Sveriges författarförbund).

Svenska barnboksinstitutet har enligt stiftelseurkunden till uppgift att insamla och katalogisera på svenska utgiven barn- och ungdomslitteratur

och att skapa ett forsknings- och referensbibliotek samt att samla och arkivera värdefullt originalmaterial, verka för en utvidgad undervisning och forskning på området och stå till tjänst med upplysningar till institutitioner, massmedier och enskilda. Svenska bokförläggareföreningen överlämnar genom sina medlemmar löpande arkivexemplar av nytutgiven barnlitteratur till institutet. Statsbidrag utgår till personalens löner.

I betänkandet (SOU 1973: 1) Litteraturen i skolan gav litteraturutredningen en redovisning av institutets organisation och arbetsuppgifter. Utredningen konstaterade att när institutet år 1967 inledde sin utåtriktade verksamhet torde knappast någon ha vågat räkna med en så snabb expansion som skedde under de därpå följande fem åren både på undervisnings- och forskningssidan och i fråga om allmänhetens intresse för barnlitteratur. Mot bakgrund av utredningens redovisning fattade riksdagen i enlighet med regeringens förslag beslut om en kraftig höjning av det staliga bidraget till institutet (prop. 1975: 20, KrU 1975: 12, rskr 1975: 201). Därigenom fick institutet möjlighet att anställa ytterligare personal främst för informations- och kursverksamhet.

Den utveckling som skildrades av litteraturutredningen har varit karaktäristisk också för de senaste åren. Behoven av informations- och dokumentationsmaterial för massmedier, inom organisationslivet, på biblioteken och i skolan växer ständigt. Kraven på undervisning och forskning kring barn- och ungdomslitteratur ökar. Härigenom stiger också kraven på Barnboksinstitutets tjänster. Mot den bakgrunden föreslår barnkulturgruppen att utbyggnaden av institutet fortsätter. I första hand bör en tjänst som litteraturpedagog inrättas och medel anslås till ökad kursverksamhet.

Det är enligt min mening väsentligt att institutet ges resurser att möta den växande efterfrågan på forskarservice och utbildningsinsatser. Institutets fasta personal utgörs f. n. av föreståndaren, en informationssekreterare och biträdespersonal. Jag förordar att det statliga bidraget till institutet höjs för att bl. a. möjliggöra att institutets pedagogiska resurser förstärks.

Kulturrådet förordar i sitt remissvar att möjligheten utreds att omvandla institutet till en statlig stiftelse. Jag finner inte anledning att nu väcka frågan om en ändring av huvudmannskapet för institutet.

6.6 Film

Film för barn och ungdom hör till de kulturprodukter som ges den hårdaste kommersiella lanseringen. Många filmer produceras med stor medvetenhet om vad som slår an hos de åldersgrupper som de vänder sig till, samtidigt som de lanseras med omfattande insats av reklam och andra marknadsföringsåtgärder. Resultatet av det kommersiella trycket är att filmer som produceras och marknadsförs på detta sätt blir populära bland barnen och ungdomarna och får en stor publik. Det finns en påtaglig risk att sådana filmer helt kommer att dominera utbudet och att filmer som har

producerats med andra ambitioner har svårt att nå fram till publiken.

Det bör vara en uppgift för den statliga kulturpolitiken att på olika sätt bidra till att den ambitiösa filmen för barn och ungdom får möjlighet att hävda sig bredvid de filmer som i dag får stöd av en massiv marknadsföring. Åtgärder av olika slag bidrar till att skapa sådana möjligheter.

Först och främst måste det naturligtvis finnas tillgång till ambitiösa filmer, importerade eller svenska. Det måste också finnas kunskap om de filmer som är tillgängliga. Slutligen måste det finnas kunskaper om film och om hur man arbetar med film bland barn. Dessa kunskaper måste vara tillgängliga för dem som arbetar praktiskt med barn.

Det går inte att lämna några säkra uppgifter om tillgången på biografiffilm för barn. Skälen till detta är främst att begreppet film för barn är oklart. Av de ca 300 långfilmer som av biografbyrån godkändes för offentlig visning år 1978 godkändes ca 25 för alla åldrar, ca 25 blev tillåtna från 7 år medan ca 50 får visas från 11 år. Biografbyråns godkännande innebär att filmen inte ansetts innehålla något som kan orsaka psykisk skada för barn i de åldersgrupper för vilka filmen är godkänd. Godkännandet innebär däremot inte att filmen i andra avseenden är lämplig för barn eller att den ens vänder sig till barn.

I fråga om barnfilm som finns tillgänglig i 16 mm-kopia har barnfilmrådet redovisat vissa uppgifter. Enligt rådet är det inte känt hur många nya barnfilmer som kommer till Sverige varje år, men det finns ca 2 000 barnfilmer för uthyrning, av vilka en stor del dock är föråldrade eller har andra brister.

Stöd till produktion av långfilm lämnas i olika former av Svenska filminstitutet. Det totala tillgängliga stödbeloppet kan för innevarande budgetår beräknas till ca 35 milj. kr. Av dessa medel utgörs ca 65 % av biografavgifter, som genom filmavtalets bestämmelser omfördelas till produktionen av svensk film, drygt 10 % tillförs från Sveriges Radio till följd av avtalet om samarbete i fråga om filmproduktion (den s. k. I-fonden) medan resterande ca 25 % är statsbidrag.

Statsbidraget har ökat mycket kraftigt under senare år. Innevarande budgetår ökade statens bidrag till produktion av långfilm från 3,8 milj. kr. till 7,8 milj. kr. För budgetåret 1979/80 har föreslagits en ökning av statsbidraget till Filminstitutet för filmproduktion med sammanlagt 5 milj. kr. (Prop. 1978/79: 100, bil. 12, s. 91 ff).

Systemet för stöd till långfilmsproduktion innehåller inga regler om fördelning av produktionen mellan barnfilm och film för vuxna. Produktionen domineras av filmer som främst riktar sig till en vuxen publik.

Produktion av kortfilm finansieras bl. a. inom ramen för den s. k. I-fonden. För innevarande budgetår disponerar I-fonden ca 3,5 milj. kr. för produktion av barnfilm i annat format än biografiffilmens, för produktion av annan kortfilm och för verksamheten vid den filmverkstad som Svenska filminstitutet driver i samarbete med Sveriges Radio.

Fr. o. m. budgetåret 1978/79 har det också öppnats ökade möjligheter för konstnärsnämnden att med projektbidrag stödja produktionen av sådan film som inte är avsedd att distribueras genom de vanliga biograferna. I milj. kr. har fördelats till 12 projekt, av vilka två för eller om barn. För budgetåret 1979/80 har föreslagits en anslagshöjning med 500 000 kr.

Enligt min mening är det angeläget att den svenska filmproduktionen i ökad omfattning inriktas på produktion för barn och yngre tonåringar. Ansvar för att detta sker vilar på de organ som stöder filmproduktionen, främst Svenska filminstitutet. Det statliga bidrag till filmproduktion som har föreslagits för budgetåret 1979/80 innebär att statsstödet har mer än trefaldigats sedan budgetåret 1977/78. Det bör vara möjligt att inom ramen för dessa ökade resurser få till stånd en kraftigt ökad produktion av barn- och ungdomsfilm.

Möjligheterna för de beslutande organen att prioritera barn- och ungdomsfilm är emellertid beroende av tillgången på idéer och förslag. Här har filmarnas vilja att göra film för vuxna hittills varit betydligt större än viljan att göra film för barn. Av 65 kortfilmsprojekt som behandlades av Svenska filminstitutet budgetåret 1977/78 avsåg 55 vuxenfilm och endast 10 barnfilm. Av nära 200 ansökningar till konstnärsnämnden om projektbidrag för filmproduktion var endast några tiotal inriktade på barnfilm. Förhållandena på biograffilmens område är likartade.

En förklaring till det svaga intresset för att göra barnfilm kan vara att resurserna har varit begränsade. I så fall skulle den ökning av produktionsresurserna som har skett de senaste åren kunna leda till att det kom fram flera barnfilmsprojekt.

Även andra förklaringar är emellertid tänkbara, t. ex. utbildningsmässiga hinder eller ovana hos filmare vid att arbeta med film för barn. Därför kan det vara befogat att samla filmare, tecknare, författare och andra yrkesgrupper med anknytning till filmproduktion till konferenser eller seminarier kring frågor om barnfilmproduktionen. Härigenom bör kontakter kunna knytas och flera människor än nu få upp ögonen för de möjligheter och behov som finns på barnfilmområdet. Seminarier och konferenser av här angivet slag bör kunna anordnas av kulturrådet som en del av det fortsatta arbetet för att främja barns kulturaktiviteter.

Animerad film, t. ex. tecknad film eller dockfilm, kan i och för sig riktas till både barn och vuxna, men animationsteknikens lämplighet för att framställa sagostoff har gjort tekniken särskilt använd för barnfilm. Den animerade barnfilmen domineras av företag som arbetar för en internationell marknad och filmerna blir därför gärna fattiga på nationella särdrag.

Enligt min mening är det angeläget att upprätthålla en kontinuerlig svensk produktion av animerad film. Den svenska filmproduktionen har ett förhållandevis kraftigt stöd av allmänna medel och det bör därför vara möjligt att göra filmer utan den starka kommersiella inriktning som präglar den internationella produktionen. Genom en kontinuerlig och någorlunda

omfattande filmproduktion gör vi det möjligt att hålla kvar en yrkeskår av kunniga animatörer och vi har då möjlighet att behålla och utveckla ett "nationellt språk" för den animerade filmen. Inom produktionen av svensk barnfilm har därför den animerade filmen sin givna plats.

För att göra animerad film behövs speciella yrkeskunskaper och tillgång till kamera- och trickbordsutrustning. Det finns några produktionsföretag för animerad film som har den nödvändiga utrustningen. Någon särskild yrkesutbildning har inte funnits utan den som har velat lära sig yrket har fått göra detta genom praktiskt arbete i sådana företag.

Sedan år 1971 finns emellertid vid konsthögskolan i Stockholm en verkstad för animerad film. Verkstaden har varit öppen både för studerande vid konsthögskolan och för andra intresserade. Verksamheten har inte haft någon fast förankring i konsthögskolans organisation och har i hög grad varit beroende av intresset och entusiasmen hos de personer som har arbetat där.

Verkstaden har gjort det möjligt för intresserade människor, i första hand konstnärer, att stifta en första bekantskap med den animerade filmens teknik. Den har vidare fungerat som en resurs för experiment med animerad film. Vissa av dessa experiment har också lett fram till reguljära produktioner. Ett tjugotal animerade filmer har producerats vid verkstaden sedan starten.

Enligt min mening finns det ett permanent behov av en studio eller verkstad för animerad film som skall fylla de funktioner som verkstaden vid konsthögskolan har haft. Verkstaden skall kunna utnyttjas för utbildning i animerad film både för studerande i olika konstnärliga utbildningar och för yrkesverksamma. Den skall vidare kunna erbjuda en lämplig miljö för produktionsexperiment och även kunna användas för viss, inte alltför omfattande produktion.

Den nuvarande verkstaden vid konsthögskolan bör kunna tjäna som utgångspunkt för en sådan permanent lösning. Det är emellertid angeläget att verksamheten ges en bredare förankring än f. n. Jag har därför tagit initiativ till ett samtal mellan olika tänkbara intressenter som skulle kunna bilda en ny huvudman för verkstaden.

Det statliga stödet till import av barnfilm kanaliseras genom Svenska filminstitutet. Filminstitutet erhåller innevarande budgetår statsbidrag med 540 000 kr. för import och distribution av barnfilm. Dessutom bidrar Filminstitutet till barnfilmverksamheten med 300 000 kr. av egna medel. Under verksamhetsåret 1977/78 förvärvades 15 kortfilmer och 2 långfilmer. Antalet filmer i egen distribution uppgick till omkring ca 95 och antalet visningsstillfällen till omkring 3 700. Distributionsverksamheten har expanderat kraftigt under det senaste året.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1979/80 framhåller Filminstitutet att det kraftigt ökade intresset för barnfilm inte kan tillfredsställas inom ramen för de resurser som disponeras. Det råder bl. a. brist på kopior.

Filminstitutet föreslår att statsanslaget till verksamheten ökas med 815 000 kr. Huvuddelen är avsett för filminköp, men en personalökning med en halv tjänst ryms också inom det föreslagna ökningsbeloppet.

Barnkulturgruppen föreslår en ny stödordning för import av barnfilm. Enligt gruppens förslag skulle filmimportörer kunna söka stöd för enskilda titlar. Stödet skulle täcka alla kostnader för inköp, översättning och versionering av filmen. Beslut om stöd skulle vara förenat med villkor i fråga om filmhyrans storlek. Filmer som har erhållit stöd skulle vara tillgängliga för alla distributörer till självkostnadspris. Beslut om stöd skulle enligt förslaget fattas av barnfilmrådet, efter det att rådet har fått se den aktuella filmen.

Förslaget har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. En grupp, som består av barnfilmrådet samt olika organisationer, främst med anknytning till arbetarrörelsen, ger förslaget sitt stöd. Några organisationer inom filmbranschen är i princip positiva till ett importstöd, men anser att det bör konstrueras på annat sätt än barnkulturgruppen föreslår. En tredje grupp, som främst representeras av Svenska filminstitutet, Sveriges förenade filmstudios, anser att de statliga resurserna för import av barnfilm liksom nu bör koncentreras till Filminstitutet.

Några remissinstanser har tekniska synpunkter på förslaget. Smalfilmsdistributörernas förening påpekar att "lägfrekventa" filmer kan behöva stöd medan bra filmer som är riktade mot ett brett användningsområde i de flesta fall är självfinansierade. Flera remissinstanser hävdar att den föreslagna handläggningsordningen, som förutsätter att en påseendekopia kan tas till Sverige, är administrativt otymplig.

Remissbehandlingen visar enligt min mening att barnkulturgruppens förslag till stödordning för import av barnfilm inte nu kan läggas till grund för ett beslut. Det kompletterande utredningsarbete som erfordras kommer att ske inom ramen för den översyn av den statliga filmpolitiken som pågår inom utbildningsdepartementet.

Efterfrågan på de barnfilmer som har importerats av Svenska filminstitutet har ökat kraftigt under den senaste tiden. För att Filminstitutet skall kunna tillgodose denna ökade efterfrågan har jag räknat med en höjning av bidraget till institutet för import och distribution av barnfilm med 425 000 kr.

En förutsättning för att en ökad tillgång till god barnfilm skall komma barnen till del är att det finns information om filmerna och att denna information når ut så att den kan påverka valet av repertoar. Därför måste åtgärder till förmån för produktion och import av god film för barn kompletteras med en gransknings- och informationsverksamhet.

Filmer som skall visas offentligt för barn måste vara godkända av statens biografbyrå för visning för den aktuella åldersgruppen. I tveksamma fall inhämtar biografbyrån barnfilmnämndens yttrande innan beslut fattas. Som jag nämnt i det föregående innebär biografbyråns godkännande att

filmen har bedömts inte kunna vålla barn i den aktuella åldersgruppen psykisk skada. Däremot innebär godkännandet inte att filmen i andra avseenden är lämplig för barn. Biografägaren är skyldig att ange i vad mån barn har tillträde till biograf föreställning. I praktiken anges åldersgränsen i all bioannonsering.

Barnkulturgruppen föreslår att biografägarna bör åläggas att i annonseringen sätta ut av barnfilmnämnden rekommenderad ålder och allmänna klassifikationer av filmen. Förslaget har endast berörts av ett fåtal remissinstanser som i allmänhet har hänvisat till biografbyråns nuvarande granskning.

Yttrandefrihetsutredningen har enligt sina direktiv i uppdrag att pröva behovet av en vuxencensur på filmens område. Till utredningen har överlämnats riksdagens skrivelse 1977/78: 75 jämte konstitutionsutskottets betänkande 1977/78: 14, vari begärs en samlad översyn av bestämmelserna för barns tillträde till biograf föreställningar.

I fråga om barnfilm som finns att hyra i 16 mm-format för slutna visningar har barnfilmrådet inlett en granskningsverksamhet. Det första resultatet av granskningen presenterades år 1978 då rådet gav ut Barnfilmkatalogen/78. Katalogen bygger på granskning av omkring 250 filmer. Ca 150 av dessa rekommenderas av rådets granskare medan ca 100 ej rekommenderas. För de rekommenderade filmerna innehåller katalogen utförliga rapporter, medan bedömningen av de filmer som ej rekommenderas endast redovisas i tabellform.

Frågan om information om filmutbudet ställer sig olika beroende på om den avser biograf film eller övrig film. I fråga om biograf filmen bestäms repertoaren av biografägaren i kontakt med filmdistributören. När det gäller de stora biografkedjorna sker filmsättningen centralt. De som beslutar om vilka filmer som skall visas måste under alla förhållanden antas ha så god kännedom om filmerna att ytterligare information riktad till denna grupp knappast skulle förändra repertoaren. En information om biograf filmutbudet för barn som riktas direkt till barnen eller till deras föräldrar skulle troligen inte bli särskilt effektiv, åtminstone inte på de platser där det saknas valmöjligheter.

Frågan om en eventuell utökad informationsplikt beträffande biograf film för barn bör enligt min mening kunna tas upp på nytt när resultatet av yttrandefrihetsutredningens arbete föreligger.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att en försöksverksamhet med fraktstöd för film har startat den 1 januari 1979. Genom att värdefull film kan erhållas fraktfritt bör det vara möjligt att den vägen uppnå en förbättring också av matiné repertoaren.

Information om barnfilmer som finns att hyra i 16 mm-format kan bli effektiv i den meningen att den påverkar filmutbudet. Dessa filmer visas inte vid offentliga föreställningar utan hyrs för visning i t.ex. skolor, organisationer och inom kommunal fritidsverksamhet. Dessa filmvisningar

kan fungera som värdefulla komplement och alternativ till såväl biografernas matinévisningar som till televisionens barnprogram. *Speciellt viktig* är den möjlighet till samtal i anslutning till filmvisningen som denna visningsform ger. De som bestämmer om filmurvalet har inget kommersiellt intresse i verksamheten utan strävar efter att göra ett ur barnens synpunkt så gott val som möjligt. En information som riktar sig till dem bör därför kunna påverka deras filmval och därigenom också indirekt filmdistributörernas inköspolitik.

Det är därför enligt min mening angeläget att den granskning av sådan film som nu har inletts fortsätter. Vid min beräkning av bidraget till statens ungdomsråd för barnfilmändamål har jag tagit hänsyn till detta.

Formerna för granskningen och för publicering av granskningsresultaten bör givetvis utvecklas fortlöpande. Härvid bör de synpunkter som har anförts på det hittills utförda arbetet beaktas. Det kan t. ex. finnas anledning att i högre grad än som har skett ta hänsyn till att granskningsresultaten skall kunna användas av mottagargrupper med vitt skilda värderingar, som skall kunna dra sina slutsatser utifrån den information som lämnas. För mottagargrupperna är den sakliga informationen om filmerna det viktigaste. Huruvida filmerna kan rekommenderas eller ej bör inte avgöras av granskningsorganet utan av mottagarna.

Vid sidan av kännedom om vilka filmer som finns att hyra har de som skall arbeta med barn och film självfallet behov av kunskaper av många andra slag. Tekniska kunskaper är nödvändiga, t. ex. hur man sköter projektorn eller ordnar visningslokalen. För den som skall leda en filmverksamhet är det viktigt att själv ha kunskap om film, om filmens historia och estetik, liksom om hur man arbetar med film i barngruppen, om förberedelser och om bearbetning av filmupplevelsen.

Det är vanligt att barn som är mycket intresserade av att se film också vill filma själva. Det är också ofta omvittnat att den som har filmat själv ser på film på ett annat sätt, med större insikt i hur filmen är gjord och i vad filmaren har velat uppnå.

Också den som skall leda barn som filmar själva behöver olika slags kunskaper. Även här krävs tekniskt kunnande, men också förmåga att få gruppen att samarbeta kring det ganska långsiktiga mål som en filminspelning är.

Under tiden januari 1977–juni 1978 har barnfilmrådet bedrivit försöksverksamhet med filmvisning för barn och med barns eget filmande i fyra kommuner. Sammanlagt har 17 olika projekt genomförts. Det rör sig främst om verksamhet inom organisationer, men några projekt har också ägt rum inom kommunal fritidsverksamhet. Utvärdering av försöksverksamheten pågår.

Regeringen har vidare givit stöd till Riksförbundet Sveriges fritids- och hemgårdar för en försöksverksamhet med en förbättrad användning av film på ungdomsgårdar. Förbundet har i försöksverksamheten samarbetat med

Filmcentrum. Försöksverksamheten beräknas bli avslutad innevarande budgetår.

Det är angeläget att de erfarenheter som har vunnits genom de olika försöksverksamheterna sammanställs och kan föras vidare genom olika former av kursverksamhet för dem som arbetar med barn och film. Det kan gälla organisationernas ledarutbildning och personalutbildning för kommunalanställd personal. Fortbildningen av lärare är också viktig, liksom den grundläggande yrkesutbildningen för olika grupper som arbetar med barn.

Sedan utvärderingen av försöksverksamheterna är slutförd kan det visa sig att vissa frågor har blivit otillräckligt besvarade eller att det finns behov av ett fortsatt utvecklingsarbete på vissa områden. Ett sådant arbete bör kunna bedrivas inom ramen för kulturrådets allmänna ansvar för utvecklingsarbetet på barnkulturens område.

Avgörande för hur lokalt organiserade filmvisningar skall fungera är givetvis att de som anordnar verksamheten är kunniga och engagerade och att lokaler och teknisk utrustning är tillfredsställande. Uppgifterna för de lokalt ansvariga kan emellertid underlättas avsevärt om det finns möjlighet till samspel med en central organisation av något slag. Den centrala organisationen kan svara för t.ex. filmbevakning, bokningservice och kursverksamhet inom filmområdet.

Sedan budgetåret 1975/76 finns det möjlighet att erhålla statsbidrag till sådana centrala funktioner på filmområdet. Verksamheten skall syfta till att förbättra möjligheten till visning av barnfilm i former som utgör alternativ till biografernas matinéföreställningar. Budgetåret 1978/79 har regeringen fördelat sammanlagt 500 000 kr. för sådan barnfilmverksamhet. Bidragen avser kostnader för central verksamhet, medan lokala kostnader får finansieras på annat sätt, t. ex. genom lokalt aktivitetsstöd till ungdomsorganisationer, kommunala bidrag eller egenavgifter.

En undersökning om verksamhetens omfattning har gjorts i fråga om "Barnens Bio Kontrast" till vilket bidrag har utgått med 275 000 kr. för budgetåret 1978/79. Under säsongen 1977/78 visades film i drygt 600 olika lokaler i 101 kommuner. Antalet besök anges till ca 150 000.

Bidragsgivningen bör enligt min mening fortsätta även under nästa budgetår. Jag har i min medelsberäkning tagit upp en viss ökning av resurserna för ändamålet.

Frågan om den mera långsiktiga inriktningen av verksamheten får tas upp inom ramen för den översyn av den statliga filmpolitiken som pågår inom utbildningsdepartementet. Jag vill emellertid redan nu peka på ett problem som gäller bidragsgivning för speciella ändamål till barn- och ungdomsorganisationer som bedriver en allmän verksamhet. Dessa organisationer erhåller generella statsbidrag för sin verksamhet och bestämmer själva om verksamhetens inriktning och bidragens användning. För att särskilda bidrag för filmvisning skall kunna utgå till sådana organisationer bör man enligt min mening kräva att filmverksamheten är organiserad på

ett sådant sätt att dess inriktning och omfattning kan urskiljas i förhållande till organisationernas övriga verksamhet.

En fråga som har berörts i barnkulturgruppens rapport och som har diskuterats mycket av remissinstanserna gäller hur ansvaret för barnfilmfrågorna skall fördelas mellan olika organ. Här är meningarna starkt delade. Bakgrunden är följande.

I prop. 1975:20 om den statliga kulturpolitiken 2 föreslogs att ett barnfilmråd skulle inrättas. Rådet skulle dels fungera som ett allmänt diskussionsforum och som remissorgan för regeringen, dels som samrådsorgan för Svenska filminstitutet i fråga om de uppgifter på barnfilmområdet för vilka institutet uppbar statsbidrag. De uppgifter som räknades upp i propositionen var granskningsverksamheten, importen av barnfilm samt försök med distribution av barnfilm. Föredraganden räknade också med att rådet skulle komma att kunna följa verksamheten med produktion av barnfilm samt verksamhet inom barnfilmområdet till vilken det inte utgår statsbidrag. Barnfilmrådet är tillsatt av regeringen och har f. n. nio ledamöter, som företräder bl. a. barn- och ungdomsorganisationer, kommunerna och filmarbetarna.

Utvecklingen har inte blivit den avsedda. Redan från början uppstod svårigheter i samarbetet mellan barnfilmrådet och Filminstitutet och dessa svårigheter ledde till ett krav på att barnfilmrådet skulle lösgöras från institutet. Detta skedde den 1 juli 1976 då barnfilmrådet i stället knöts administrativt till statens ungdomsråd. I samband med klyvningen delades anslaget till barnfilmverksamheten upp mellan Filminstitutet och statens ungdomsråd. Filminstitutet fick fortsatt bidrag för import och distribution av barnfilm, medan ungdomsrådet fick medel för granskning av barnfilm och för genomförande av en försöksverksamhet med barnfilm. Särskild personal anställdes på ungdomsrådet för att arbeta med barnfilmfrågor.

Filminstitutets barnfilmverksamhet innefattar i huvudsak produktion av barnfilm och import och distribution av barnfilm. Produktionen sker inom ramen för I-fonden och handhas inom institutets produktionsavdelning. Import och distribution sköts av tjänstemän inom avdelningen för inköp och distribution av film. Dessa tjänstemän svarar också för framställning av informationsmaterial om filmerna, rådgivning m. m.

Den verksamhet som har bedrivits under barnfilmrådets ledning har omfattat granskning av barnfilm och försöksverksamhet med olika former för visning av barnfilm och barns eget filmande. Dessutom har rådet arrangerat konferenser och medverkat i internationellt samarbete.

Utvecklingen kan sammanfattas med att vi i stället för den ursprungliga konstruktionen där Filminstitutet skulle ansvara för hela verksamhetsområdet med barnfilmrådet som samrådsorgan har fått två parallella organ. Samarbetet mellan barnfilmrådet och Filminstitutet har liten omfattning.

Enligt min mening är det angeläget att frågan om förhållandet mellan barnfilmrådet och Filminstitutet löses. Härvid framstår det som naturligt

att utgå från den faktiska fördelningen av uppgifter och anpassa organisationen till den.

Filminstitutet svarar nu för produktion av barnfilm för såväl biografvisning som visning i smalfilmsformat utanför biograferna. Institutet bedriver vidare import och distribution av barnfilm i smalfilmsformat samt viss informationsverksamhet i anslutning därtill.

I sitt arbete med dessa uppgifter är det angeläget att Filminstitutet har goda kanaler till olika grupper som använder barnfilm, t. ex. skolan, kommunerna samt barnfilmklubbar och andra barn- och ungdomsorganisationer. Det var denna funktion som barnfilmrådet avsågs fylla. Konstruktionen har emellertid inte fungerat väl och man bör därför välja en form för dessa kontakter som är bättre anpassad till Filminstitutets organisation och sätt att fungera.

Filminstitutets förvaltningsråd är en rådgivande församling vars ledamöter utses av olika organisationer m. m. inom filmområdet. Inom förvaltningsrådet finns ett särskilt utskott för barnfilmfrågor. Enligt vad jag erfarit avser man från Filminstitutets sida att komplettera förvaltningsrådet med företrädare för de grupper som enligt vad jag nyss anfört är viktiga att ha med i barnfilmarbetet och som inte nu är företrädade i förvaltningsrådet. Härigenom kommer dessa grupper att få insyn i Filminstitutets hela verksamhet på barnfilmområdet och möjligheter att diskutera inriktningen med de ansvariga på institutet.

Den här angivna konstruktionen ger enligt min mening goda förutsättningar för ett omfattande samarbete mellan Filminstitutet och företrädare för olika berörda grupper i fråga om de viktiga uppgifter som institutet har som rör film för barn. Inte minst gäller det den ökade produktionen av barnfilm som enligt vad jag har anfört bör komma till stånd.

Vid sidan av Filminstitutet har en rad olika myndigheter och organ uppgifter på filmens område. Konstnärskommittén stöd till viss filmproduktion har jag redan nämnt. Som jag också har berört svarar barnfilmrådet inom statens ungdomsråd för bl. a. granskning av smalfilm för barn, för viss informationsverksamhet och för visst internationellt samarbete. Rådet har också bedrivit en försöksverksamhet med bl. a. visningar av barnfilm som f. n. utvärderas. De resultat som kommer fram i försöksverksamheten bör kunna användas vid kurser och konferenser. Statens biografbyrå svarar för filmcensuren samt försöksverksamheten med fraktstöd för film. Bidragsgivningen till filmvisning i nya former handhas inom utbildningsdepartementet. Filmen hör inte till statens kulturråds ansvarsområde i trängre mening, men filmverksamhet måste anses ingå på en rad områden där kulturrådet har ett allmänt ansvar utan uppdelning på olika konstområden. Hit hör t. ex. fördelning av bidrag till utrustning, konferenser och festivaler, liksom givetvis de nya uppgifter av utvecklingskaraktär på barnkulturens område som jag nu föreslår skall åvila kulturrådet.

Enligt min mening finns det skäl som talar för att man behandlar frågor

om uppgifts- och ansvarsfördelningen för barnfilmen i samband med organisationsfrågorna inom filmområdet i övrigt. Dessa frågor övervägs f. n. inom ramen för den översyn av den statliga filmpolitiken som pågår inom utbildningsdepartementet. I avvaktan på att ett resultat av detta arbete kan redovisas bör några ytterligare förändringar av ansvarsförhållandena på banfilmens område – utöver vad jag redogjort för i det föregående – inte göras.

6.7 Lek och lekmateriel

Jag har i inledningsavsnittet i korthet berört samhällsomvandlingens effekter på barnens situation. Att samhällsförändringarna har en stark genomslagskraft i barnens värld märks givetvis även när det gäller lekarna.

Lekens betydelse för barns sociala och psykologiska utveckling har under senare år blivit alltmer uppmärksammas. Till följd av de förändringar som ägt rum i t. ex. boendemiljön och familjestrukturen har barnen ofta hamnat i en händelsefattig miljö med få vuxenkontakter. Kamratkontakterna begränsas ofta till jämnåriga barn till följd av åldersgruppsindelning i förskolan och årsklasser i skolan. Barnens rörelsefrihet begränsas ofta av en farlig trafikmiljö och med ökad tätortsbebyggelse försvinner många möjligheter till spontan naturkontakt.

Ålderssegregationen har en tendens att bli permanent eftersom de äldre barnen inte får någon erfarenhet av de mindre barnens behov och förmåga och därmed inte heller kan förväntas ta de hänsyn som krävs för att ett samspel mellan yngre och äldre barn ska fungera. De yngre barnen är ofta rädda för de äldre i de miljöer där kontakterna är bristfälliga.

Barnkulturgruppen berör dessa problem i korthet i sin rapport och påpekar att ett kulturarv håller på att gå förlorat i och med att vissa traditionella regellekar inte längre förmedlas från äldre barn till yngre. Det problemet bör ses i samband med barns behov överhuvud taget av varierande kontakter med andra barn i olika åldrar.

Inom skola och förskola diskuteras detta problem och en intressant försöksverksamhet bedrivs med syfte att vidga kontakten mellan barnen över de olika åldersgränserna. I skolan prövas faddersystem, där äldre barn får ett visst ansvar för barn i lägre klasser. Inom förskolan har en förändring skett mot ökad åldersintegration i s. k. syskongrupper, i vissa fall med barn mellan 7 månader och 6 år i samma grupp.

I en diskussionspromemoria från familjestödsutredningen, Daghem för små barn, (Liber 1978) diskuteras barngrupper med barn i åldrarna 7 månader–12 år med stöd i resonemang om stora och små barns behov av varandra.

Det finns ett stort behov av fortsatt information och påverkan när det gäller såväl lekmateriel som att utforma nya miljöer eller förbättra lekmöjligheter. Lekmiljörådet, som tillkom 1971, fyller en viktig funktion på detta

område. Rådet har som uppgift att hävda leken som en förutsättning för människans utveckling och verka för att goda möjligheter för en utvecklingsfrämjande lek i såväl offentlig miljö som i bostadsmiljö skapas. Lekmiljörådet har utarbetat information och förslag till aktiviteter med tonvikt på barnens egen kreativitet. Rådet arbetar också med en funktionsvärdering av leksaker och lekredskap, som torde kunna bli värdefull vid planering av lekplatser och vid institutionernas inköp av lekmaterial.

Utvecklingen när det gäller barnens lekmaterial liknar den vi har haft på läromedelsområdet. Under sextioalet ökade användningen av läromedel, men i dag börjar man ifrågasätta läromedlens styrande inverkan på verksamheten. Inom förskolan har de pedagogiska leksakerna en relativt stor betydelse, men det hörs också kritiska röster som hävdar att de pedagogiska leksakerna inte stimulerar till samarbete, att de främjar prestationsinriktning, osjälvständighet och konkurrens om de vuxnas uppmärksamhet. Den expanderande förskolan är naturligtvis en viktig marknad för lekmaterialproducenterna.

Problem som rör marknaden för lek- och arbetsmateriel i förskolan undersöks av utredningen om läromedelsmarknaden (U 1976: 04). Utredningen har översiktligt undersökt dels produktions- och konkurrensförhållandena beträffande lekmaterial i förskolan (Läromedelsmarknaden – produktions – och konkurrensförhållande, DsU 1978: 12–13), dels kommunernas kostnader för inköp av lek- och arbetsmateriel (Samhällets kostnader för inköp av läromedel samt lek- och arbetsmateriel, DsU 1978: 14).

I en intensivstudie av 20 kommuner redovisar utredningen också hur förskoleinstitutionerna försörjs med lekmaterial.

I sitt slutbetänkande våren 1980 kommer utredningen att diskutera resultaten av dessa undersökningar och lekmaterialens inverkan på verksamheten.

6.8 Utvecklingsarbete

Om barn skall engageras av ett skådespel, en konsert eller en utställning måste framställningen utformas med hänsyn till barns intressen och föreställningsförmåga. För att barnens egen skapande verksamhet verkligen skall bli utvecklande behövs det en genomtänkt och stimulerande arbetsmetodik. Arbetet bland barn blir riktigt framgångsrikt först när det inrymmer möjligheter att experimentera med konstnärliga uttrycksformer, pedagogiska metoder och nya former för kontakt med barngrupper. Det är en viktig uppgift under de närmaste åren att skapa förutsättningar för ett utvecklingsarbete på dessa områden. Därför anser jag det motiverat att resurser nu ställs till förfogande för försöksverksamhet och utvecklingsprojekt som ger utrymme för experiment och förnyelse.

Det utvecklingsarbete som jag vill förorda bör givetvis bedrivas bland barn och i de miljöer där barn naturligen vistas. Det är angeläget att

kulturinstitutioner av olika slag, lokala föreningar och fria grupper får möjlighet att delta. Ledningsansvaret måste emellertid ligga centralt, i första hand hos statens kulturråd samt Riksteatern, Rikskonserter och Riksutställningar.

För de tre sist nämnda organisationerna är utvecklingsarbetet redan ett naturligt inslag i verksamheten. Jag kommer i det följande att förorda ökade medel för att tillgodose önskemål som har framförts i dessa organisationers anslagsframställningar.

För statens kulturråd är utvecklingsarbetet på detta område en ny uppgift. Jag räknar ändå med att rådet skall spela huvudrollen i det arbete som jag anser bör komma till stånd. Rådet har ett övergripande ansvar på kulturområdet och är därför den naturliga instansen när det gäller att fånga upp initiativ och sprida information.

Utvecklingsarbetet bör bedrivas lokalt. Kulturrådet bör ta initiativ till olika försöksprojekt, ansvara för att försöksprogrammet totalt sett blir allsidigt sammansatt, att utvärdering görs i lämpliga former och att information om erfarenheterna av försöken sprids på ett effektivt sätt. Rådet bör vara lyhört för de uppslag och idéer till projekt som kan föras fram från dem som arbetar lokalt i kultur- och fritidsverksamheten. Avsikten är inte att de medel som rådet föreslås få förfoga över för utvecklingsarbetet utan vidare skall ställas till förfogande för lokala försök efter ansökan. Meningen är att ge möjligheter till att ett relativt begränsat antal ambitiösa pilotprojekt genomförs vilka väljs ut med hänsyn till de intentioner som kulturrådet har med sitt utvecklingsarbete.

I det följande behandlar jag frågor om försöksveksamhet på fem olika områden: museer, bilder, musik, teater och dans. Jag tar då upp förslag som har förts fram av barnkulturgruppen, i remissvar eller anslagsframställningar. Jag vill emellertid understryka att kulturrådet i sitt utvecklingsarbete självklart måste ha frihet att aktualisera projekt inom hela kulturområdet. Jag har tidigare (6.3) pekat på möjligheter att starta projekt inom ungdomsorganisationerna. Jag har (6.6) också nämnt behovet av utvecklingsarbete på filmområdet.

6.8.1 Museer

Museerna äger genom sina rika föremålssamlingar en stor kunskap om det förflutna och vårt samhälles utveckling till i dag. Genom att bevara föremål och dokumentera traditioner och genom att göra det som bevarats levande för senare generationer spelar museerna i landet en central roll för att skapa samband mellan vår nuvarande kultur och äldre tiders livsformer. Särskilt angeläget är det att tillgodose barnens behov av kultur och förankring bakåt i tiden. Detta gäller inte minst i dagens samhälle, där den snabba tekniska utvecklingen och den stora rörligheten på arbetsmarknaden försvårar kontakterna mellan människor och generationer. Värdefulla kunskaper förs inte på ett självklart sätt vidare till barnen.

Vårt kulturarv måste på nytt göras levande för den uppväxande generationen. Bevarandet av den historiska kontinuiteten bidrar till barnens känsla av trygghet och förankring i tillvaron, särskilt när det gäller den egna hembygden.

Museerna har här en betydelsefull uppgift att – vart och ett inom sitt ämnesområde – ta vara på barnens naturliga intresse för föremål och företeelser i äldre tid. För att detta skall vara möjligt måste verksamheten vid museerna anpassas till barnens erfarenheter, behov och förutsättningar.

Museernas verksamhet spänner över stora ämnesområden – från konst och kulturhistoria till naturvetenskap och teknik. Museerna ger tillfällen till konstupplevelser och kunskap om hur människor levde under gångna tider.

De kan också ge information om miljöproblem och utvecklingen på teknikens område. Många museer uppmuntrar även till egen skapande verksamhet och bidrar härigenom till att främja kontakt och gemenskap mellan människor.

En rad museer har under många år ordnat särskilda skolvisningar och utställningar för skolor. Sedan 1960-talet har flera museer, vid sidan av aktiviteter för skolan, prövat nya och öppnare former av barn- och ungdomsverksamhet. Några museer har startat särskild verksamhet för barn i förskoleåldern. Vid ett par statliga museer finns förskollärare anställda för denna verksamhet.

Barnkulturgruppen framhåller att tillräcklig personal och andra resurser för barnverksamhet saknas vid museerna. Dessa synpunkter delas av några remissinstanser. Jag har viss förståelse för denna uppfattning. Aktiviteter för barn och ungdom måste emellertid, som jag även tidigare framhållit (4), ses som en självklar del av den ordinarie verksamheten. Det ankommer på det enskilda museet att prioritera mellan olika ändamål.

Barnkulturgruppen föreslår att utställnings- och visningsmetodikerna vid museerna utvecklas så att den kan fånga in andra aspekter än vad som sker i dag. Verksamheten måste anpassas till barnen och idémässigt knytas samman med museet i övrigt. Det måste finnas möjlighet för barnen att tillsammans bearbeta sina intryck. Detta är synpunkter som flera remissinstanser delar.

Enligt min uppfattning bör nu ett mer sammanhållet utvecklingsarbete för barn- och ungdomsverksamhet komma till stånd inom musei- och utställningsområdet. Detta utvecklingsarbete bör alla museer i landet ha möjlighet att få glädje av. Arbetet bör bedrivas av statens kulturråd i samarbete med museerna och Riksutställningar. De statliga museerna har ett särskilt ansvar för utvecklingsarbete och service till andra museer i landet. Dessa har genom sina breda nationella och internationella kontakter möjligheter att fånga upp tankar, ideer och initiativ utifrån. Informationen kan sedan bearbetas och föras vidare till andra museer. Denna

skapande och förmedlande roll bör de statliga museerna i ökad utsträckning spela när det gäller förnyelse av aktiviteter för barn och ungdom vid museerna. Jag föreslår därför en avsevärd ökning av resurserna vid några statliga och statsunderstödda museer i Stockholm. Nya tjänster för barnverksamhet bör fr. o. m. budgetåret 1979/80 inrättas vid sex museer, nämligen statens historiska museum, naturhistoriska riksmuseet, moderna museet, etnografiska museet, Nordiska museet och Tekniska museet. Tjänsterna bör inte enbart inriktas på det egna museets verksamhet utan också utnyttjas för ett allmänt utvecklingsarbete inom ramen för en planerad samverkan mellan olika museer. Utöver dessa tjänster föreslår jag en förstärkning av verksamhetsmedlen vid resp. museum. Även Riksutställningar bör ges ökade resurser för att förstärka sin verksamhet för barnen. Jag kommer i det följande (8) att beräkna medel för dessa ändamål.

Statens kulturråd bör få i uppgift att hålla samman utvecklingsarbetet inom detta område. Utvecklingsarbetet bör inriktas på att pröva nya metoder, skapa kontakt med barn och stimulera barn till skapande verksamhet i anslutning till utställningarna. Ett fåtal barn kommer i kontakt med museernas verksamhet genom besök på dessa. Olika metoder bör därför prövas för att nå ut till barnen i deras vardag. Särskilt bör uppmärksammas den möjlighet som Riksutställningar har att föra ut utställningar till en bredare publik. Ökade kontakter med skola och förskola bör eftersträvas genom en aktiv uppsökande verksamhet. Ett annat viktigt sätt för museerna att vidga sin verksamhet är kontakter och samarbete med studieförbund, hembygdsföreningar, ungdomsorganisationer, invandrarnas organisationer m. fl.

De erfarenheter av barnverksamhet som finns hos många museer i landet bör samlas in och tas tillvara i arbetet. Det är naturligt att utvecklingsarbetet bedrivs i nära samarbete mellan statens kulturråd, museerna och Riksutställningar. De medel för utvecklingsarbete som enligt mina förslag ställs till kulturrådets förfogande bör kunna utnyttjas för den verksamhet som museerna vill ta initiativ till. Det bör ankomma på kulturrådet att avgöra hur medlen skall fördelas mellan olika ändamål. Kulturrådet bör vidare fortlöpande utarbeta och sprida information om den pågående verksamheten.

I årets budgetproposition har jag föreslagit en ökning med 5,5 milj. kr. av anslaget Bidrag till regionala museer. Den totala summan kommer budgetåret 1979/80 att uppgå till ca. 19,6 milj. kr. Denna kraftiga ökning av bidraget bör ge dessa museer möjlighet att ytterligare öka sina insatser för barnen och medverka på det regionala planet i det utvecklingsarbete som jag har förordat.

6.8.2 Bilder

En stor del av de bilder som barn möter i olika sammanhang är konstnärligt likgiltiga eller undermåliga. Det gäller också många av de affischer,

”posters” som säljs till barn i handeln. Dessa bilder rör sig inom ett ganska snävt fält av popidoler, idrottsstjärnor, olika hobbyföreteelser etc. och de utnyttjar i stor utsträckning en begränsad uppsättning av bildmässiga och innehållsmässiga schabloner.

Det måste vara en uppgift för kulturpolitiken att stödja framställning och spridning av bilder som kan fungera som ett alternativ till de spekulativt framställda bilderna och som därför syftar till att vidga barnens upplevelsevärld. Det har tidigare (6.2) framhållits att skolan spelar en avgörande roll för barns bildseende och bildskapande.

Barnkulturgruppen framhåller att den konstnärliga bildproduktionen sällan vänder sig direkt till barn och ungdom. Gruppen diskuterar olika vägar att nå ut till barnen med bilder av bra kvalitet. Statens kulturråd anser i sitt remissvar att insatser för barn inom bildområdet i första hand bör ske genom museer, Riksställningar och Konstfrämjandet, som har möjligheter att genom pedagogiskt arbete och utställningar nå ut till barn och ungdom. Jag delar denna uppfattning.

Jag har i det föregående föreslagit att ett arbete för att utveckla museernas arbete för barn skall starta fr. o. m. nästa budgetår. Jag räknar med att detta också kommer att omfatta bildområdet.

Riksställningar har sedan flera år erfarenhet av konstbildningsarbete för barn och ungdom i skolan. Det utvecklingsarbete som Riksställningar fortlöpande bedriver syftar även till att förbättra metoderna att nå ut till barnen. Riksställningar har i sitt remissvar lämnat förslag till hur man kan öka sina insatser för barnen. Riksställningar vill öka sina bildpedagogiska utställningar för barn och bl. a. genom samarbete med konstnärer finna nya vägar att engagera barnen, för konstnärliga uttrycksmedel.

Konstfrämjandet har bl. a. genom samarbete med olika konstnärer och organisationer påbörjat framställningar av affischer, bilder och utställningar för barn och ungdom. Konstfrämjandet planerar nu en fortsatt produktion av affischer, som bl. a. belyser förhållandena utvecklingsländerna. Konstfrämjandet planerar även att i samarbete med bl. a. Moderna museet göra en utställning med barngobelänger från Harrania i Egypten. I samband med utställningen, som även skall turnera i landet planeras olika aktiviteter för barn.

Jag har med intresse tagit del av de förslag som framförts av Riksställningar och Konstfrämjandet. Enligt min mening är det viktigt att den planerade verksamheten kan genomföras så långt som möjligt. Jag kommer i det följande att beräkna medel till Riksställningar och Konstfrämjandet för försöksverksamhet som speciellt riktar sig till barn. Ännu så länge har vi mycket begränsad kunskap om hur man på bästa sätt når ut till och engagerar barnen med kvalitetsbilder. Därför är det viktigt att de resurser som nu kan disponeras för försök utnyttjas så att de ger så breda erfarenheter som möjligt. Med hänvisning härtill bör Riksställningar och Konst-

främjandet planera sina resp. försök i samarbete och göra en samlad utvärdering.

Enligt barnkulturgruppens mening är forskningen kring barn och bilder idag helt otillräcklig. Gruppen föreslår därför bl. a. ett statligt stöd till det *dokumentationscentrum* för barns skapande arbete som planeras i Eskilstuna. Eskilstuna kommun har i särskilda framställningar till regeringen anhållit om statsbidrag för verksamheten, som bl. a. syftar till att samla barnkonst och möjliggöra forskningsinsatser inom barnbildningsområdet. Statens kulturråd framhåller i sitt remissvar att det är angeläget att ett barnkulturcentrum kan komma till stånd med den inriktning som Eskilstuna kommun har föreslagit. Rådet föreslår emellertid att regeringen väntar med att ta ställning till projektet till dess mer detaljerade uppgifter för den dokumenterande delen föreligger. Enligt min uppfattning bör emellertid ett stimulansbidrag för verksamheten kunna utgå redan för nästa budgetår. Jag kommer i det följande (8) att beräkna att ett bidrag om 75 000 kr. skall utgå till detta ändamål.

6.8.3 Teater och dans

Andelen barnteater vid teatrarna i landet varierar mycket starkt. Av tillgängliga uppgifter framgår att t. ex. Riksteatern spelar ca 40 % barn-teater, Stockholms stadsteater över 40 %, Norrbottens länsteater över 70 %. Vidare spelas övervägande barn- och ungdomsteater vid mindre och nyare regionala teatrar. Däremot ges en betydligt lägre andel barnteater vid andra stadsteatrar samt vid Operan och Dramaten.

I barnkulturrapporten sägs att antalet barnteaterföreställningar har minskat de senaste åren. En heltäckande statistik över barnteatersituationen har emellertid ännu inte presenterats. Det är angeläget att få sådant material redovisat. Jag utgår från att kulturrådet framdeles rapporterar fortlöpande om barnteatersituationen i landet.

Att öka antalet föreställningar som riktar sig till barn är en av de viktigaste uppgifterna på teaterområdet. Detta kan lösas dels genom förstärkta resurser för barnteater och dels genom en ökad prioritet åt barn-teater. Jag vill i detta sammanhang erinra om den utökning av antalet grundbelopp vid de regionala teatrarna som föreslagits i årets budgetproposition och om det ansvar som vilar på varje institution att ta hänsyn till barnens behov i planeringen av verksamheten.

Barnteaterns utveckling är emellertid inte enbart en fråga om att öka antalet föreställningar eller att distribuera teatern effektivare över landet. Ett viktigt led är också bearbetningen av föreställningarna. Detta bör ske i samarbete med barn, lärare, föräldrar och andra som kommer i kontakt med teatern. Den bör inriktas på bl. a. för- och efterarbete kring pjäserna och på en utveckling av metoderna i publikarbete. En sådan utvecklingsverksamhet inom barnteatern har t. ex. bedrivits av Unga Klara vid Stockholms stadsteater.

Det är angeläget att det bedrivs ett fortlöpande utvecklingsarbete inom barnteatern. En strävan bör vara att ge utrymme åt ett sådant arbete inom ramen för varje institutions verksamhet. Därutöver kan det behövas vissa centrala insatser bl. a. för att tillgodose de fria teater- och dansgruppernas behov. Jag räknar med att statens kulturråd kommer att använda de resurser rådet kommer att disponera för ett utvecklingsarbete på barnkulturområdet till utvecklingsprojekt också på teater- och dansområdena. Detta bör givetvis ske i nära samarbete med bl. a. Riksteatern.

När det gäller Operan och Dramaten kan frågan om att öka andelen barnteater endast lösas genom att teatern ger barn- och ungdomsteatern större utrymme inom ramen för teaterns ordinarie anslag. Det är emellertid enligt min mening viktigt att också stimulera Operan och Dramaten att genom uppsökande verksamhet få kontakt med barn och ungdom. För att kunna genomföra vissa experiment med sådan verksamhet har jag därför i det följande (8) beräknat ytterligare 200 000 kr. för vardera Operan och Dramaten. Den uppsökande verksamheten bör ses som en möjlighet att utveckla former för att nå ut med teater till barn och ungdom. Jag räknar med att Operans insatser i den uppsökande verksamheten i stor utsträckning skall kunna gälla dansen som ju för barn och ungdom är förhållandevis okänd som konstform.

Riksteatern har i sin anslagsframställning för budgetåret 1979/80 föreslagit ökade medel för barnteatern. Riksteaterns barn- och ungdomsverksamhet består till stor del av uppsökande teater. För innevarande år har Riksteatern valt att framställa barn- och ungdomsteater på temat "vårt förakt för svaghet". Härigenom försöker Riksteatern inrikta sitt arbete på att fördjupa insikten om utslagningens orsaker och effekter till försvar till rätten för var och en att få leva ett människovärdigt liv. En sådan uppläggning av barn- och ungdomsteatern är enligt min mening intressant och kan på sikt ge utvecklingsmöjligheter och ses som ett försök att förnya formerna för barnteater. På motsvarande sätt bör Rikskonserterns förskoleverksamhet kunna verka förnyande. Jag beräknar i det följande (8) 600 000 kr. som förstärkning för Riksteaterns barn- och ungdomsverksamhet. Jag förutsätter att Riksteatern härigenom bl. a. kan öka teaterverksamheten i första hand för förskolebarn samt ge föreställningar för invandrarbarn.

Genom de förslagna ökade satsningarna är det min förhoppning att ett framåtsyftande utvecklingsarbete kan åstadkommas dels när det gäller Riksteaterns förskoleverksamhet och dels när det gäller uppsökande verksamhet för Operan och Dramaten.

6.8.4 Musik

Musiken måste inta en viktig plats i alla diskussioner om barn och kultur. Sång och musik ger i olika sammanhang – i daghem, lekskolor, skola och vid många andra tillfällen – upplevelser av gemenskap och kontakt, möjligheter till känslomässiga erfarenheter och personlig utveckling.

Barns och ungdomars intresse för musik och sång är också stort. Det framgår av att många själva musicerar och också av att lyssnandet på musik är en av de allra vanligaste sysselsättningarna. Dagens förhållande erbjuder många möjligheter. Det har aldrig varit så lätt att nå musiken som nu. Situationen innehåller emellertid också faror. Just det stora utbudet av musik kan lätt tendera att gynna det slentrianmässiga lyssnandet. Skvalet är torftigt och innehållslös musik är en av de mest kritiserade företeelserna i vårt samhälle.

Samhällets stöd bör i första hand inriktas på åtgärder som gynnar barns och ungdomars möjligheter till eget musicerande och som ökar deras kunskaper om musik. Det innebär bl. a. att skolans musikundervisning bör uppmärksammas, liksom de kommunala musikskolorna och studieförbundens musikverksamhet bland barn och ungdomar. Också möjligheterna att lyssna på levande musik bör förbättras, exempelvis genom konsertverksamhet med särskild inriktning på barn. – Jag vill i sammanhanget erinra om vad jag tidigare anfört om fonogrammen (6.4).

Det är vidare viktigt att genom utvecklingsarbete stimulera strävanden att öka barns kontakt med den levande musiken och skapa intresse för olika musikaliska genrer.

Barnkulturgruppen pekar i sitt förslag på vikten av en musikpedagogisk utvecklings- och dokumentationsverksamhet av det slag som föreslagits av OMUS. En sådan verksamhet kan vara av betydelse för det musikpedagogiska utvecklingsarbetet både inom högskoleutbildningen i musik och för musikundervisningen på andra nivåer. I prop 1977/78:14 om utbildning på musikområdet anförde jag att formerna och organisationen för det musikpedagogiska utvecklingsarbetet behövde analyseras ytterligare. Enligt vad jag erfarit pågår f. n. ett arbete i denna fråga inom UHÄ. UHÄ avser att i sin anslagsframställning hösten 1980 lägga fram ett förslag som bör kunna bli av betydelse också för det pedagogiska arbete med musik bland barn. Statsrådet Rodhe har redan tidigare (6.3) berört det musikpedagogiska utvecklingsarbetets roll för den kommunala musikskolans arbete.

Rikskonserterna har bl. a. till uppgift att genomföra konsertverksamhet i grundskola och gymnasieskola. Inom ramen för denna verksamhet har under senare år försök gjorts att finna nya och bättre fungerande former för barns möte med levande musik i skolan samt på fritiden på fritidshem och fritidsgårdar.

Rikskonserterna har hittills inte haft något uppdrag att arbeta inom förskolan. Rikskonserterna har emellertid bedrivit en försöksverksamhet med social och pedagogisk inriktning inom förskolan. Detta arbete har bedrivits med utgångspunkt från bl. a. arbetet i förskolan och har resulterat i visst material och program för musikverksamheten i förskolan. Under budgetåret 1977/78 har Rikskonserterna i 30 kommuner genomfört studiedagsprogrammet "Ljud, lek, musik på dagis och lekis". I programmen har personal från daghem, deltidsförskola och fritidshem deltagit. Från Rikskon-

serter har man ökat informationen om denna försöksverksamhet. Rikskonserter anser att denna försöksverksamhet varit värdefull och har i sin anslagsframställning föreslagit ökade medel samt att försöksverksamhet inom förskolan programmässigt knyts till skolkonsertverksamheten.

Under budgetåret 1977/78 har Rikskonserter genomfört ca 5 350 skolmusikaktiviteter inom skolkonsertverksamheten. Aktiviteterna inom skolkonsertverksamheten kan uppskattas ha varit riktade till ca 530 000 elever. Rikskonserter framför i sin anslagsframställning att ett utvecklingsarbete f. n. pågår inom skolkonsertverksamheten. I ett fördjupat skolmusikarbete används ibland klassrumsaktiviteter som en förberedelse till efterföljande skolkonserter. Målet är att förstärka och fördjupa programmets pedagogiska, upplevelsemässiga och sociala effekt. För att kunna uppnå detta behövs enligt Rikskonserter bl. a. att lärare och elever ges reella möjligheter till inflytande på program. Programmen bör vidare bidra till musikämnets integrering med skolans övriga verksamhet.

Enligt min mening har det arbete som Rikskonserter bedriver på förskolesidan och inom skolkonsertverksamheten stor betydelse för utvecklingsarbetet när det gäller musik för barn. Jag delar barnkulturgruppens uppfattning att ökade resurser bör ges åt Rikskonserter för att utveckla dels sin verksamhet inom förskolan och dels skolkonsertverksamheten i linje med de förslag som lämnats av barnkulturgruppen. För detta ändamål har jag i det följande (8) beräknat en ökning med 400 000 kr. till Rikskonserter.

6.9 Utbildningsfrågor

Barnkulturgruppen har i sin rapport pekat på behovet av ökade kunskaper om barn och kultur för att förändra barnens kulturella situation i samhället. Undervisning om barn och kultur bör därför ingå i utbildningen och fortbildningen för dem som arbetar med barn. Som exempel på utbildningar som bör innehålla dessa moment nämner barnkulturgruppen utbildningen av barnskötare, förskollärare och klasslärare, journalister, museipedagoger, bibliotekarier, fritidspedagoger, skådespelare, dagbarnvårdare, ledare i barn- och ungdomsorganisationer och bokhandelsmedhjälpare. Barnkulturgruppen vill också att 20-poängskursen i barnkultur vid Stockholms universitet byggs ut till 40 poäng.

Flertalet remissinstanser instämmer i barnkulturgruppens syn på behovet av utbildning och fortbildning. Även jag delar denna uppfattning. En förändring av barns kulturella situation är endast möjlig om vi på olika samhällsområden lär oss tänka in barns behov av kulturell verksamhet. Utbildning och fortbildning är vår viktigaste möjlighet att påverka attityder och få till stånd en fördjupad syn på barn och kultur.

Skolan och förskolans roll i kulturhänseende har tidigare framhållits. Utbildningen av lärare och övrig personal bör ta sikte på att skapa bättre förutsättningar att använda de konstnärliga uttrycksformerna som en inte-

gerad del av verksamheten. Ökade kunskaper om barn och kultur kan sannolikt bidra till att bana vägen för en närmare samverkan med kulturarbetare. För att underlätta ett sådant samarbete bör bl. a. moment av pedagogik och metodik ingå i den konstnärliga utbildningen.

Också ungdomsledare och fritidsledare har stor betydelse för att stimulera barns kulturella aktiviteter. Organisationerna utbildar till stor del sina ledare själva. Ledarutbildning förekommer också vid folkhögskolor, gymnasieskolor och på högskolenivå. Fr. o. m. den 1 juli 1979 avvecklas fritidsledareutbildningen i gymnasieskolan och högskolan och överförs på folkhögskolan. Genom den nära samverkan som förekommer mellan många folkhögskolor och folkrörelser kommer ungdomsledare och fritidsledare att kunna medverka till en mångsidig utveckling av verksamheten för barn och ungdomar grundad på skilda folkrörelser värderingar. Det är enligt min mening angeläget att skolor och förskolor uppmärksammar dessa gruppers möjligheter att bidra med nya infallsvinklar på kulturverksamheten.

Också sjukhus och vårdhem har ett ansvar för att tillgodose barns behov av kulturella aktiviteter. Detta ansvar bör avspeglas i utbildningen bl. a. av dem som vårdar sjuka och handikappade barn.

I detta sammanhang vill jag också betona föräldrarnas roll. Barns kulturella villkor är i hög grad beroende av föräldrarnas villkor, möjligheter och intressen. Föräldrautbildning skulle kunna bidra till att öka medvetenheten om barns kulturella villkor och behov och underlätta för föräldrarna att stötta barnens skapande verksamhet och att förmedla kultur.

Flera förslag till utbildningar av betydelse för barns kulturella situation har överlämnats till departementet. UHÄ har utarbetat förslag till statlig dockspelarutbildning (UHÄ, Rapport 1978:3) och översynsutredningen för statens scenskolor ett förslag till förändrad skådespelarutbildning (UHÄ, Rapport 1978:1). Lärarutbildningsutredningen, LUT-74, har lagt fram ett betänkande med förslag till en förändrad lärarutbildning i grundskolan (SOU 1978:86). I beredningen av dessa förslag måste behovet av utbildningsinsatser för kulturverksamheten bland barn beaktas.

Det är också angeläget att få en helhetsbild av vilka utbildningar i övrigt som bör innehålla moment om barn och kultur. Jag avser därför att föreslå regeringen att uppdraga åt UHÄ att i samarbete med kulturrådet göra en översyn av högskoleutbildningen utifrån det synsätt jag här har angivit. Barnkulturgruppens rapport kan därvid utgöra ett viktigt underlag för arbetet.

Den kurs i barnkultur som ges vid Stockholms universitet har visat sig vara en värdefull tvärvetenskaplig vidareutbildning för yrkesutövare som arbetar med barn. En utbyggd och fördjupad utbildning i detta ämne skulle enligt min mening kunna bli ett viktigt instrument att öka kunskaperna om barnens värld hos t. ex. förskollärare, klasslärare, musik-, tecknings- och slöjdlärare, fritidspedagoger, museipedagoger, bibliotekarier, journalister

och kulturarbetare. Det ankommer på de lokala och regionala högskolemyndigheterna att bedöma förutsättningarna för och besluta om kurser av detta slag.

Länsbildningsförbund, läns skolnämnder, kommuner och landsting har en betydelsefull roll när det gäller fortbildning på lokal och regional nivå. Enligt min mening bör nya vägar kunna prövas för en sådan fortbildning, t. ex. genom direkta kontakter mellan kulturarbetare och skolans och förskolans personal. Jag utgår också ifrån att det arbete som kulturrådet i samarbete med skolöverstyrelsen och socialstyrelsen föreslås få påbörja på skolans och förskolans område kan ge värdefulla erfarenheter för fortbildningen. Det ankommer på skolöverstyrelsen och socialstyrelsen att ta erforderliga initiativ i detta hänseende. Jag har i denna fråga samrått med chefen för socialdepartementet och med statsrådet Rodhe.

6.10 Forskning om barns kulturmiljö och kulturaktiviteter

Det finns stora brister i vår kunskap om barnens kulturella situation. Framför allt gäller detta hur barnen påverkas av det kulturutbud som når dem. Barnkulturgruppen föreslår att forskningsrådsnämnden får i uppdrag att utarbeta planer för en ändamålsenlig organisation, som kan främja dels grundforskning om barn och kultur, dels en tillämpad forskning som kan ge underlag för en bedömning av hur samhällsinsatser på området skall kunna initieras och bedrivas. Barnkulturgruppen föreslår också omedelbara forskningsinsatser inom massmedie-, musik- och bildområdena.

Flera remissinstanser instämmer i att forskningen om barn och kultur är eftersatt och understryker angelägenheten av ytterligare forskningsinsatser. UHÄ, rektorsämbetena vid universiteten i Stockholm, Uppsala och Lund m. fl. påpekar dock att det finns betydligt mer forskning kring barn och kultur än vad barnkulturgruppen tycks ha haft kännedom om.

Jag delar barnkulturgruppens uppfattning att det är angeläget att forskningen ger oss bättre kunskaper om barnens kulturella situation. Många av de frågor som diskuteras livligt i kulturdebatten t. ex. hur barn påverkas av det omfattande massmedieutbudet, behöver belysas fortlöpande genom forskningsresultat. Statens kulturråd har nyligen presenterat en kartläggning av pågående forskning inom det kulturpolitiska området. Den visar att forskning kring frågor som rör barn och kultur utgör en blygsam del i förhållande till den del av den kulturpolitiska forskningen som främst rör vuxna. Enligt min mening är det angeläget att forskningen om barns villkor får en bred bas. Våra kunskaper är alltför bristfälliga om hur sociala förhållanden, barns fysiska och psykiska utveckling påverkar deras möjligheter att ta emot information och delta i olika kulturaktiviteter.

Det behövs också bättre information om vad som uträttas beträffande forskning om barn och kultur, dels för att göra forskningsresultaten bättre kända, dels för att ge uppmärksamhet åt vilka forskningsområden som är

eftersatta. Jag instämmer i den uppfattning som bl. a. UHÄ fört fram att det som bör komma i första hand när det gäller att förstärka insatserna bör vara en systematisk dokumentation av forskningsresultat och kunnande. Samtliga universitet och några högskolor i landet kommer inom kort att publicera kataloger över aktuell forskning om barn och barns villkor i anledning av FN:s internationella barnår 1979. Katalogerna kommer att innehålla en förteckning över forskningsprojekten samt beskrivningar av dessa. Jag vill erinra om att regeringen i proposition 1978/79: 119 om vissa forskningsfrågor bl. a. har föreslagit en kraftig förstärkning av resurserna för information om forskning och forskningsresultat.

Ansvar för att forskning om barn och kultur i fortsättningen får tillräckligt utrymme bör enligt barnkulturgruppen ges åt ett helt nytt organ. Enligt min mening finns det ingen anledning att inrätta en särskild organisation för detta ändamål. Statens kulturråd har nyligen tillsatt en arbetsgrupp som bl. a. skall analysera behoven av kulturpolitisk forskning och utveckling. Rådet avser att låta denna grupp komma med synpunkter på hur området barn och kultur kan främjas genom forskning. Arbetsgruppen kommer att bedriva sitt arbete i nära kontakt med humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Jag vill erinra om att forskningsrådsnämnden bl. a. har till uppgift att ta initiativ till och stödja forskningsprojekt som är angelägna från samhällets synpunkt. Forskningen om barns villkor bör enligt min mening ge utrymme för sådana projekt. Jag utgår därför ifrån att kulturrådets arbetsgrupp också samverkar med forskningsrådsnämnden. Skolöverstyrelsen (SÖ) ansvarar för ett omfattande forsknings- och utvecklingsarbete på skolans område. I årets budgetproposition framhålls vikten av att FOU-insatser rörande barns och ungdomars kulturupplevelser beaktas vid planeringen av det pedagogiska utvecklingsarbetet inom skolväsendet. En nära kontakt med SÖ är därför angelägen. Barnkulturfrågorna är också aktuella i våra nordiska grannländer. Det är därför viktigt att möjligheterna till samnordiska forskningsprojekt beaktas.

7 Det fortsatta arbetet för att främja barns kulturaktiviteter

Jag har i det föregående gett uttryck för min syn på vad som på en rad olika områden bör göras för att förbättra barnens kulturella villkor. I flera avseenden kan åtgärder sättas in genast, i andra är det nödvändigt att invänta resultat av utredningar som pågår eller att ta nya utredningsinitiativ. Det är omöjligt att i ett sammanhang presentera färdiga förslag för hela det område som jag har behandlat. Därtill är området för stort och rymmer alldeles för komplicerade problem.

Avslutningsvis vill jag i stället göra en sammanfattning av sådana förslag och initiativ som jag och statsrådet Rodhe har berört och som får betydelse för det fortsatta arbetet med barnkulturfrågorna.

En väsentlig del av de förslag som jag och statsrådet Rodhe har presenterat gäller *utvecklingsarbete* för att främja barns kulturaktiviteter. Vi har tidigare (6.3, 6.6, 6.8) berört några av de uppgifter som detta arbete bör omfatta. De som får huvudansvaret för utvecklingsarbetet, Riksteatern, Rikskonserter, Riksutställningar och statens kulturråd, bör inom de ramar som redan angivits ha stor frihet att bestämma arbetets inriktning. Det är angeläget med ett nära samarbete mellan de ansvariga organen inte minst när det gäller att presentera erfarenheterna av försök och experiment så att dessa på bästa sätt kommer hela kulturlivet till godo.

Att sprida *information* blir också en viktig uppgift för den närmaste framtiden. Kulturrådet bör informera om hur kulturaktiviteter kan bedrivas inom ramen för skolans och förskolans arbete (6.2). Det är också viktigt att kulturrådet fortlöpande belyser hur den verksamhet som riktar sig till barn utvecklar sig inom institutioner och organisationer. Jag har tidigare berört denna fråga i anslutning till diskussionen om kvotering av resurserna i kulturlivet (4).

En rad *utredningar* har också aktualiserats i det föregående. Kulturrådet kommer inom kort att presentera sin fonogramutredning. Rådet bör i det fortsatta utredningsarbetet belysa formerna för samarbete mellan förskolan och det lokala kulturlivet, särskilt folkbiblioteken (6.2). Rådet bör också kartlägga den lokala fritidsverksamheten med teater och dans (6.3). Jag kommer inom kort att föreslå regeringen att ge en särskild arbetsgrupp i uppdrag att pröva möjligheterna att få till stånd en massmarknadsutgivning av barn- och ungdomslitteratur (6.5). Jag avser också att föreslå regeringen att uppdra åt UHÄ att i samarbete med kulturrådet göra en översyn av högskolans utbildning om barn och kultur. Inom utbildningsdepartementet kommer att påbörjas en översyn av förutsättningarna för ett ökat samarbete mellan skola och kulturinstitutioner (6.2). Barnens kulturverksamhet berörs också av det översynsarbete beträffande filmpolitiken som bedrivs inom utbildningsdepartementet (6.6). Vidare får naturligtvis videogramutredningen, utredningen om läromedelsmarknaden och statens ungdomsråds utredning om ungdomens fritidsaktiviteter betydelse för debatt och utveckling på barnkulturområdet. Detsamma gäller yttrandefrihetsutredningen som prövar frågan om censur av barnfilmer.

Statens kulturråd måste spela en central roll i den fortsatta behandlingen av barnkulturfrågorna. För utvecklingsarbete, information och utredningsverksamhet har jag beräknat en förstärkning av rådets resurser med sammanlagt 2 milj. kr.

Huvuddelen av detta belopp bör användas för utvecklingsarbete. Medlen för detta arbete skall användas för såväl lokala projekt som för att täcka rådets egna kostnader för verksamhetsledning. Rådet bör ha stor frihet när det gäller att bestämma hur utvecklingsarbetet i detalj skall utformas. Det bör t. ex. vara fullt möjligt att låta det omfatta fler områden än dem som jag har nämnt i det föregående.

Vid min medelsberäkning har jag inte kunnat använda mig av något i detalj utformat underlagsmaterial. Det är därför inte möjligt att ange något bestämt beträffande omfattningen av kulturrådets insatser på de områden jag har behandlat. Det blir en uppgift för rådet att belysa detta i samband med nästa anslagsframställning.

Det är naturligt att kulturrådet vid detalplaneringen av barnkulturaktiviteterna noga prövar möjligheterna att också utnyttja de ordinarie resurserna. Jag vill erinra om att förslagen i budgetpropositionen innebär väsentliga förstärkningar av medlen för rådets verksamhet. Vidare bör det vara en utgångspunkt att vart och ett av försöksprojekten bedrivs under en relativt begränsad tid. Detta gör det möjligt att vidga verksamhetsområdet efter hand.

Väsentliga delar av det arbete som jag således föreslår att rådet nu får i uppdrag att ta itu med är av den karaktären att det relativt snart blir aktuellt med redovisning av gjorda erfarenheter eller presentation av utarbetade förslag. En avrapportering av frågorna allteftersom de blir färdigbehandlade är naturligtvis i de flesta fall att föredra. Onödig tidsspillan undviks. Det finns emellertid också ett behov av en helhetssyn på frågan om vilka möjligheter vi har att förbättra barnens kulturella situation och en sådan fordrar ett mera samlat grepp. Kulturrådet bör därför överväga om det inte är motiverat att efter exempelvis en treårsperiod också lämna en översiktlig rapport.

8 Anslagsberäkning för budgetåret 1979/80

8.1 Bidrag till kulturell verksamhet bland barn

1979/80 Nytt anslag (förslag)

7 485 000

Föredraganden

Jag vill inledningsvis erinra om att redogörelsen för de förslag om insatser för barnkultur som förts fram av myndigheter m. fl. inom kulturområdet har lämnats i budgetpropositionen (prop. 1978/79: 100 bil. 12), avsnittet B. Kulturändamål.

Som jag tidigare framhållit går samhällets uppgifter på barnkulturområdet till väsentlig del ut på att förstärka basresurserna för institutioners och organisationers verksamhet så att möjligheterna att tillgodose barnens behov ökar. Men utöver en förstärkning av basresurserna behövs medel för specialinriktade insatser, dvs. åtgärder som syftar till att få igång en utveckling som sedan får betydelse i ett vidare sammanhang. Basresursförstärkningarna har av praktiska skäl beaktats redan i budgetpropositionen. Under förevarande anslag tas således upp endast sådana ökningarna som är av betydelse enbart inom barnkulturområdet. Jag beräknar det sammanlagda behovet av insatser av det här slaget under nästa budgetår till 7 485 000 kr. Vid min medelsberäkning har jag utgått från följande:

Ändamål	Belopp
Statens kulturråd för	
a) information, utrednings- och utvecklingsarbete	2 000 000
b) bidrag till folkbibliotek (se 6.5)	2 000 000
c) stiftelsen Svenska barnboksinstitutet (se 6.5)	100 000
Riksteatern för utvecklingsarbete (se 6.8.3)	600 000
Operan för utvecklingsarbete (se 6.8.3)	200 000
Dramaten för utvecklingsarbete (se 6.8.3)	200 000
Rikskonserterna för utvecklingsarbete (inkl. förskola) (se 6.8.4)	400 000
Folkparkernas centralorganisation för utvecklingsarbete (se 6.3)	200 000
Svenska filminstitutet för import och distribution av barnfilm (se 6.6)	425 000
Statens ungdomsråd för granskning av barnfilm m. m. (se 6.6)	125 000
Till regeringens disposition för bidrag till försök med filmvisning i nya former (se 6.6)	100 000
Museer (se 6.8.1)	
a) statens historiska museum	
b) moderna museet	
c) naturhistoriska riksmuseet	650 000
d) etnografiska museet	
e) Nordiska museet	
f) Tekniska museet	
Riksställningar för utvecklingsarbete (se 6.8.1, 6.8.2)	200 000
Konstfrämjandet för utvecklingsarbete (se 6.8.2)	150 000
Eskilstuna kommun för utvecklingsarbete (se 6.8.2)	75 000
Socialstyrelsen för taltidning för synskadade barn (se 6.4)	60 000
	<hr/>
	7 485 000

Jag förordar att ett nytt reservationsanslag, benämnt Bidrag till kulturell verksamhet bland barn, förs upp i statsbudgeten för nästa budgetår. Jag vill redan nu framhålla att jag har för avsikt att föreslå regeringen att medel för motsvarande ändamål i statsbudgeten för budgetåret 1980/81 skall beräknas under resp. institutions ordinarie anslag.

9 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för kulturinsatser bland barn som jag har förordat,
2. till *Bidrag till kulturell verksamhet bland barn* för budgetåret 1979/80 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 7 485 000 kr.

10 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredragandena har lagt fram.

Sammanfattning av barnkulturgruppens rapport Barnen och kulturen

1 Vad är barnkultur?

De senaste årens utredningsverksamhet när det gäller barn har utgått från en oro för barnens villkor i ett samhälle som genomgår snabba förändringar. Barnens kulturella situation kan bara beskrivas fullständigt om man anlägger ett helhetsperspektiv på barnens situation. En sådan beskrivning har barnmiljöutredningen utfört. Barnkulturgruppen koncentrerar sina resonemang och förslag till de konstnärliga uttrycksformerna, hur de förekommer i den miljö som barn idag växer upp i och om de kan användas på ett annat sätt.

De konstnärliga uttrycksformerna är vid sidan av de omedelbara livs- och farenheterna det främsta instrumentet för att skaffa sig kunskap och förmedla kunskap om det samhälle vi lever i. Särskilt för de barn som växer upp i miljöer där bostadsområden har skiljts från arbete och samhällsliv i övrigt är alla former av konst utomordentligt betydelsefull. Barnkulturgruppen föreslår insatser för att öka möjligheterna att nå ut till alla barn med en kulturell verksamhet som utgår från deras behov.

Barns möjligheter att aktivt delta i kulturlivet bestäms i hög grad av föräldrarnas sociala och ekonomiska villkor. Barnkulturgruppen ansluter sig till de av riksdagen antagna kulturpolitiska målen, där en bärande tanke är att ge de kulturellt eftersatta grupperna ökade möjligheter att ta del i samhällets kulturutbud. Barnkulturgruppen konstaterar att barn i sig är en eftersatt grupp. För att tillgodose barnens rättmätiga anspråk måste alla som har ansvar på kulturområdet se till att det finns utrymme för barnverksamhet inom resp. sektor. Varje kulturinstitution eller ansvarigt organ måste anta en målsättning för sin barnverksamhet och ge den erforderliga resurser. En grundläggande princip bör vara att tänka in barn i all verksamhet och att tänka med barn, inte för barn.

Barnkulturgruppen anser att barn- och ungdomsorganisationerna bör spela en central roll i fråga om insatser på barnkulturområdet. Folkrorelserna har ett viktigt kulturarv att förmedla till barnen.

Kommunerna har en naturlig och viktig uppgift på kulturområdet genom att lokala förhållanden och erfarenheter ofta bör avgöra hur kulturaktiviteterna ska utformas. Kommunerna ska tillsammans med det lokala föreningslivet förverkliga en levande lokal kulturverksamhet. Kommunens främsta uppgift bör härvid vara att ge stöd till föreningslivets verksamhet. Kommunerna kan ges ekonomiska möjligheter att ta sitt kulturpolitiska ansvar genom en skatteutjämning som minskar skillnaderna mellan kommunerna i ekonomiskt avseende.

Genom en medveten planering av kulturverksamheten för barn kan betydande insatser göras i kommunerna inom nuvarande resursramar. Barnkulturgruppen konstaterar att det sällan förekommer någon gemensam planering över nämndgränserna och att det saknas en enhetlig och medveten hållning till kulturverksamhet för barn i kommunerna. Barnkulturgruppen föreslår att statens kulturråd ges medel att fördela bidrag till kommunerna för inventering och planering av lokala kulturinsatser. Vid en sådan inventering kan kommunen närmare granska sina egna insatser på barnkul-

turområdet och pröva i vilken utsträckning kulturinsatser för barn kan göras genom föreningslivet. Kommunen kan också upprätta en rullande femårsplan för kulturinsatser för barn och bedöma vilka insatser som bör ske bl. a. för att ge kulturarbetare som arbetar med barn bättre arbetsmöjligheter i kommunen.

Barnkulturgruppen understryker betydelsen av en utbyggnad av förskolan. En barnstugeplats till varje barn är en angelägen insats på barnkulturområdet.

Barnkulturgruppens främsta krav är att statens insatser på kulturområdet utformas för de grupper som idag avstår från att delta i kulturlivet. En betydande del av det framtida kulturarbetet måste ske genom att de kulturinstitutioner som får samhällets stöd prioriterar barnverksamheten inom befintliga resurser. Barnkulturgruppen föreslår att de statsunderstödda kulturinstitutionerna föreskrivs att avsätta minst en tredjedel av resurserna till kulturverksamhet för barn och ungdom. En viktig uppgift i fråga om de statliga insatserna är att skapa ökad kunskap om hur det stora utbudet av kulturprodukter påverkar barnens begreppsbildning och syn på omvärlden och hur detta utbud påverkar barnens eget skapande. Kulturindustrins branschstruktur måste också undersökas.

2 Så hade barnen det då – så har de det idag

I en översiktlig historik konstaterar barnkulturgruppen att barnens sociala, materiella och kulturella villkor avsevärt förbättrats under 1900-talet. Samtidigt har samhällsomvandlingen medfört en ökad segregation mellan olika åldersgrupper och livsmiljöer, som berövat barnen den trygghet som tidigare integrerade miljöer kunde erbjuda. Barnen är i stor utsträckning utsatta för en kommersiell kulturindustri. I de fattiga kommunerna utgör bristerna i barnens uppväxtmiljöer ett allvarligt problem.

3 De kulturpolitiska delmålen och barnen

Barnkulturgruppen framhåller att de av riksdagen fastställda kulturpolitiska delmålen också bör gälla för barnens vidkommande.

Barnens språk och yttrandefriheten

Barnkulturgruppen för en allmän diskussion om språkets grundläggande betydelse som instrument för att uppfatta och hantera verkligheten. Barnens möjligheter att med sitt språk påverka sin omgivning är mycket begränsade. Barn är missgynnade i förhållande till vuxna bl. a. genom att de inte förfogar över massmedier att framföra sina åsikter i.

Kontakt, gemenskap och eget skapande

Barnens möjligheter till kontakt med andra barn och vuxna har enligt barnkulturgruppen försämrats genom att familjerna blivit mindre och ofta lever ett liv relativt isolerat från andra. Förskola och skola spelar en viktig roll när det gäller att bryta barnens isolering.

Decentralisering

Barnkulturgruppen påpekar att det idag inte finns något egentligt centralt barnkulturutbud och att förutsättningarna för en decentraliserad barnkultur därför torde vara goda. Gruppen betonar också behovet av en verklig decentralisering, genom ett rikt kulturutbud i bostadsområdena. Lokaldion har i detta sammanhang också ett speciellt ansvar.

Kultur åt alla

Vissa barngrupper måste anses mer kulturellt eftersatta än andra. Det gäller barn i avlägsen glesbygd, socialt hårt utsatta barn, barn med språkliga handikapp såsom invandrabarn och barn med fysiska och psykiska handikapp.

Barnkulturgruppen framhåller att handikappade barn inte ska särbehandlas utan ska integreras i den gängse kulturverksamheten för barn. Varje del av kulturlivet har ansvar för att de handikappade får ta del av verksamheterna. I detta syfte måste praktiska hinder för handikappade barns deltagande undanröjas, bl. a. genom färdtjänst och lämplig utformning av lokaler. Barn på institution bör ges möjlighet att ta del av den kulturverksamhet som finns på den ort där de lever. För att barn med olika handikapp ska få del av kulturlivet krävs också specialinsatser. För alla synskadade barn behövs en ordentlig upprustning av punktskriftsböcker och talböcker. För att öka handikappade barns möjligheter att delta i föreningsliv tillsammans med andra barn bör barn- och ungdomsorganisationerna se över sina verksamhetsformer och ledarutbildning.

Konstnärlig och kulturell förnyelse

Barnkulturgruppen konstaterar att ett ökat intresse för barnkultur uppstod under slutet av 1960-talet. Utvecklingen inom detta område har emellertid upphört på grund av de ekonomiska svårigheter som det inneburit för kulturarbetare att ägna sig åt barn. En förnyelse av barnkulturen kan enligt barnkulturgruppen åstadkommas genom ökade kontakter mellan barn och kulturarbetare. En sådan dialog måste organiseras i föreningsverksamhet, skola och förskola.

Äldre tiders kultur

Barnkulturgruppen framhåller att det viktiga kulturarv som lekar, ramsor och hantverkskunnande utgör, på ett par decennier nästan har fallit i glömska bland barnen. Den spontana förmedlingen av kulturarvet är mindre idag än tidigare. Det krävs medvetna insatser för att ge barnen del av ett kulturutbud att föra vidare till nästa generation.

Kulturutbyte

Barnkulturgruppen konstaterar att de möjligheter som invandrargrupperna erbjuder i fråga om direkta upplevelser av andra kulturer inte tillräckligt tillvaratas i det svenska samhället. Förskolan, skolan och fritidsverksamheten kan hjälpa svenska barn och invandrabarn att nå varandra så att de svenska barnen kan tillföras de nya impulser och den stimulans som invandrabarnen enligt barnkulturgruppen utgör. Barnkulturgruppen anser att det finns risk för att invandrabarnen får mer av svenskt kulturmönster än vad de svenska barnen får av utländskt.

4 Mer utsatta än eftersatta

Barnkulturgruppen beskriver den kommersiella kulturindustrins expansion under 1900-talet och för ett principiellt resonemang om det kommersiella kulturutbudets innehåll och effekter. Den kommersiella kulturen innebär att kulturen görs till en vara som till form och innehåll bestäms av produktionsmetod, distribution och marknadsföring. Barnkulturgruppen beskriver den kommersiella kulturen som en särskild, konstruerad språkkod som bygger på exploatering av fundamentala mänskliga behov. Den kommersiella koden arbetar med lättechnade, lätt avlästa figurer i ett igenkännbart mönster.

Barnkulturgruppen konstaterar att barn och ungdom är speciellt utsatta för påverkan från det kommersiella kulturutbudet. Den kommersiella kulturen omfattar en mycket stor del av barns tillvaro.

För barnens del innebär inläringen av den kommersiella språkformen att de berövas de instrument som kunna möjliggöra en analys och beskrivning av den egna verkligheten. Barnkulturgruppen konstaterar att möjligheterna att motverka den kommersiella kulturens negativa effekter är mycket marginella. Barnkulturgruppen finner det troligt att 1970-talet i framtiden kommer att uppfattas som den tid då de kommersiella krafterna definitivt tog överhanden och inget försök att stävja dem lyckades. Barnkulturgruppen anser att arbetet att motverka kommersialismens negativa verkningar inom barnkulturområdet mer än en fråga om att utarbeta en strategi än att genomföra enstaka åtgärder. Utgångspunkten för en sådan strategi bör enligt barnkulturgruppen vara följande.

1. Att skapa opinion såväl bland vuxna förmedlare som bland barn och ungdom, grundad på en analys av och en kunskap om den kommersiella kulturen.

2. Att påverka producenterna.

3. Att subventionera den seriösa kulturen. Att ställa motkrav till subventionerna. Att hålla priserna nere.

4. Att utveckla en alternativ produktion som använder sig av den kommersiella språkkoden.

5. Att skapa restriktioner, som inte kommer i konflikt med de liberala fri- och rättigheterna.

6. Att tillsätta en parlamentarisk utredning om kulturindustrin och dess förgreningar.

7. Att utveckla barns egen förmåga att gestalta, som en motkraft mot och som en analys av den kommersiella kulturen.

8. Att ge barnen motståndskraft.

För att åstadkomma en begränsning av utbudet av kulturellt undermåliga serier föreslår barnkulturgruppen generell avgift på serier i kombination med ett ökat kvalitetsstöd till serieproduktion, efter samma principer som litteraturstödet. Någon myndighet bör tillsammans med intresseorganisationer av typ Seriefrämjandet och ev. med representanter för seribranschen, i en likartad konstruktion som Svenska filminstitutet, medverka till en alternativproduktion av serier.

Barnkulturgruppen konstaterar att gällande handelsavtal skapar svårigheter när det gäller att lägga importavgift på utländska serier. När det gäller handelsavtalen mellan länder inom GATT, EFTA och EG föreskrivs att medlemsstaterna får vidta åtgärder för att skydda människors liv och hälsa och att vidta sanktioner mot sådant som stör goda seder. Hittills har dessa klausuler inte prövats vad gäller kulturprodukter. Barnkulturgruppen konstaterar att vi saknar handelshinder till skydd för vår inhemska språkliga och kulturella identitet. Barnkulturgruppen tillägger att många utländska serier trycks i Sverige och att de därmed faller under svensk tryckfrihetsstiftning, vilket gör det möjligt att belägga dem med en speciell avgift. Möjligheterna att med hjälp av tryckfrihetsförordningen hindra spridandet av skrifter som innehåller sådana förråande och fördomsfulla element att barn kan ta skada, begränsas av att lagen i detta fall gör undantag för sådan skrift som sprids genom vanlig handel. Barnkulturgruppen konstaterar att längre gående åtgärder förutsätter en grundlagsändring som ger ökade möjligheter till ingripanden enligt tryckfrihetsförordningen. Barnkulturgruppen framhåller i detta sammanhang behovet av att barnfilm-

censuren bibehålles. När det gäller marknadsföringsåtgärder som riktas till barn finns det i redan gällande marknadsföringslag vissa hinder. Barnkulturgruppen förordar en skärpning i synen på marknadsföringsåtgärder riktade till barn enligt följande:

1. I reklam eller annan marknadsföring ska inte barn förekomma.
2. Man ska inte heller använda idoler, sportidoler, seriefigurer eller liknande i marknadsföringsåtgärder som riktas mot barn.
3. Barn ska inte användas som levande annonspelare genom att firmamärken och liknande trycks på kläder eller på sportgrejor som företrädesvis används av barn.
4. Genom branschöverenskommelser bör man förhindra att företagen i sin marknadsföring startar klubbar av typ Dennisklubben eller liknande där syftet inte är annat än att öka försäljningen av ett företags produkter, genom att använda föreningsformen, som är skyddad av lagen om medborgerliga fri- och rättigheter.

Barnkulturgruppen framhåller det angelägna i att samhället tar ställning till vilken kombination av åtgärder som är lämplig för att motverka kommersialismens negativa verkningar på kulturområdet som helhet. Barnkulturgruppen förespråkar därför en parlamentarisk utredning som bör få till uppgift att dels kartlägga kulturindustrins utveckling och branschstruktur, dels komma med förslag på vilka åtgärder samhället bör vidta mot kommersialismens negativa verkningar. Det finns enligt barnkulturgruppens bedömning skäl att anta att kulturindustrin sträcker sig över flera sektorer av kulturområdet och att den dessutom är nära förbunden med annan industriell verksamhet. Det är därför angeläget med en samlad utredning som försöker beskriva situationen samt ge underlag för hur samhället fortlöpande ska informera sig om utvecklingen inom kulturindustrin.

Mot bakgrund av att barn på ett mer totalt sätt än vuxna påverkas av kulturyttringar föreslår barnkulturgruppen att det inom olika utbildningsformer inrättas särskilda grenar, linjer eller kurser för dem som väljer att syssla med barn.

Barnkulturgruppen konstaterar att det finns ett stort behov av en gemensam, övergripande utbildning och föreslår att kursen i barnkultur vid universitetet i Stockholm byggs ut till 40 poäng och att en motsvarande kurs på 20 poäng inrättas vid högskolan i Borås.

Barnkulturgruppen understryker också vikten av att stödja olika former av föräldrautbildning och förordar att utrymme ges för diskussion av barnkulturfrågor inom varje form av föräldrautbildning.

5 De konstnärliga uttrycksmedlen och barnen

5.1 Barnboken gör världen tydlig

Barnkulturgruppen understryker barnens behov av litteratur som speglar deras sociala verklighet och stimulerar till handling. Gruppen pekar bl. a. på vikten av god facklitteratur som i ett läsfrämjande arbete bland ovana läsare ofta är det material som är mest lättillgängligt. Grundläggande för ett arbete med läsning bland barn och ungdom är, vidare, att det kombineras med stimulans till eget skrivande.

Gruppen ger en översikt av barnboksutgivningen i Sverige. År 1976 utgavs 478 barn- och ungdomsböcker, varav 44 nyttgåvor. Hälften av denna utgivning var översättningar. Huvuddelen av utgivningen är kon-

centererad till några stora förlag, främst B. Wahlström, Rabén och Sjögren och Bonniers. Bortåt hälften av den skönlitterära utgivningen utgörs av s. k. massmarknadslitteratur.

Kommunernas huvudbibliotek och flertalet större filialer har någon form av barnavdelning. Dessa avdelningar sköts emellertid i stor utsträckning av utbildad personal. Enligt barnkulturgruppen har alljämt förhållandevis få kommuner särskild barnbibliotekarie.

Landets folkbibliotek har emellertid på det hela taget genomgått en dynamisk utveckling, menar barnkulturgruppen. I motsats till dessa har skolbiblioteken i grundskolan stagnerat. Deras standard är klart lägre än folkbibliotekens. Endast 68 kommuner kan sägas ha fungerande skolbiblioteks/läromedelscentraler för hela kommunens system av skolbibliotek. Ett nära samarbete mellan skolbibliotek och folkbibliotek är en förutsättning för att kommunens samlade resurser utnyttjas. En utredning angående samverkan mellan skola och folkbibliotek görs av kulturrådet i samarbete med SÖ och svenska kommunförbundet och beräknas vara avslutad under år 1978.

Barnkulturgruppen ställer sig positiv till att efterhandsstödet till utgivning av barn- och ungdomslitteratur utgår till ett begränsat antal (ca 150) titlar, att det utformas som ett arkersättningsstöd med viss prispressande effekt, och att det kan konstrueras så att hänsyn tas till bokens illustration. Gruppen föreslår att stödet ökas från 2 milj. kr. till 3 milj. kr. för att stärka den prisåterhållande effekten. Med hänvisning till att det finns en risk att barn- och ungdomslitteraturen får svårt att hävda sig vid fördelningen av projektstöd föreslår barnkulturgruppen vidare att produktionsstödet till särskilt kostnadskrävande litteratur ökas från 1 milj. kr. till 2 milj. kr. Det bör härvid särskilt anges att 1 milj. kr. ska användas för produktion för barn och ungdom.

Vidare föreslår gruppen att Seriefrämjandet får i uppdrag att i samarbete med Svenska tecknare, Sveriges författarförbund, Statens ungdomsråd och kulturrådets arbetsgrupp för stöd till barn- och ungdomslitteratur göra en undersökning av hur många titlar ett stöd till serieproduktion av god kvalitet skulle omfatta samt vad det skulle innebära ekonomiskt. Barnkulturgruppen framhåller behovet av diskussion, utbildning och läsforskning vad gäller tecknade serier.

Barnkulturgruppen anser att försöket med läsfrämjande verksamhet inom barn- och ungdomsorganisationerna är värt att värna om. Kopplingen till litteraturstödet är emellertid opraktisk. Stödköpet av böcker för det läsfrämjande försöket bör enligt barnkulturgruppens mening ersättas av direkta inköp. Urvalet bör göras av samma arbetsgrupp som väljer böcker för stöd. Försöket bör kontinuerligt byggas ut under förslagsvis fem år. Efter utvärdering av det pågående försöket bör medelsbehovet bedömas.

Seminarier för diskussion om barnboksutgivning, arbete med barnböcker, genomgång av olika litteraturkategorier etc. föreslås även få ekonomiskt stöd genom kulturrådet. Barnkulturgruppen föreslår att stödet till produktion av lättläst litteratur, s. k. LL-böcker, byggs ut för att möjliggöra en ökad utgivning. Med hänvisning till propositionen (1976/77: 87) om insatser för handikappades kulturella verksamhet anför gruppen vidare att ett hundratal av de 1200 talböcker som SRF:s bibliotek avses anskaffa rimligen bör vara barn- och ungdomslitteratur. Vidare anser gruppen att 50 av de 300 titlar som ska överföras till punktskrift bör vara barn- och ungdomslitteratur.

Även produktion av litteratur på invandrarpråken bör kompletteras

med talböcker, menar barnkulturgruppen. I de fall där barnen har begränsade möjligheter att uppleva sitt hemspråk i skrift kan direkt inspelning på band av berättelser och icke tryckta texter vara den enklaste produktionsformen.

Ett stöd till bokdistributionen är ett nödvändigt komplement till det statliga litteraturstödet och bokutlåningen från biblioteken. Barnkulturgruppen föreslår att ett stöd till försäljning av barn- och ungdomsböcker knyts till ett utökat litteraturstöd, enligt den modell som Sveriges författarförbund föreslår i sin utredning "Prestationsstöd till bokhandeln". Ett försäljningsstöd av högst 9 kr. per volym föreslås utgå för 2-5 volymer förutsatt att försäljaren inköpt minst 40 titlar med minst 2 volymer vardera i fast räkning. Prestationsstöd bör utgå med 2 000 kr. om minst 2 volymer av 200 titlar är inköpta i fast räkning.

Barnkulturgruppen anser det vara naturligt att postorderförsäljning knyts till folkbiblioteksverksamheten. Gruppen föreslår vidare att frågan om samhällets övertagande av pressbyrån snarast utreds.

De upprustningsbidrag som nu utgår till lokal biblioteksverksamhet avser i första hand uppbyggnad av mediebeståndet. Dessa bidrag bör enligt barnkulturgruppen konstrueras om och utvidgas. Gruppen föreslår att upprustningsbidrag, avseende kostnader för medier och för personal, utgår med högst 1 milj. kr. per bibliotek under högst 10 år. Bidraget bör specialdestineras till kommuner med mycket svagt utvecklat biblioteksväsen, i första hand till kommuner med svag skattekraft. Avsikten med bidraget bör vara att bygga upp ett tillräckligt bokbestånd och att skapa former för samarbete mellan kommunala organ och organisationsliv. Nya upprustningsbibliotek bör starta varje år under minst fem år.

Vidare föreslår gruppen att det inom ramen för bidrag till lokal biblioteksverksamhet skapas en bidragsform (punktbidrag) för uppbyggnad av verksamheten vid sådana bibliotek som inte har allmänna upprustningsbidrag. Till skillnad från upprustningsbidraget föreslås punktbidraget kräva en kommunal satsning motsvarande 50 % av projektets kostnad. 2 milj. kr. årligen föreslås utgå till punktbidrag.

Gruppen föreslår att nuvarande "bidrag till samlingslokaler" utökas till att omfatta även bidrag till bibliotekslokaler.

Grundskolans bibliotek bör, enligt barnkulturgruppen, få en resurs av fackutbildade bibliotekarier som samarbetar med folkbiblioteken. Dessutom behövs riktlinjer för bokbeståndet motsvarande de som för närvarande finns för folkbiblioteken. Riktlinjer bör även utfärdas för belägenheten och omfattningen av skolbibliotekens lokaler samt för antalet öppettimmar per skola.

Förskolans bokförsörjning sker bäst, menar gruppen, genom de kommunala folkbiblioteken. Så är oftast nu fallet. Kommunerna bör utfärda riktlinjer för bokbeståndets omfattning och särskilda kommunala anslag bör utgå till detta material.

Barnkulturgruppen föreslår att undervisningen i barnlitteratur vid högskolan i Borås kompletteras med en introduktion i barnbiblioteksarbete under den första terminen. Betydelsen av utvidgade möjligheter till vidareutbildning för barnbibliotekarier och skolbibliotekarier understryks.

Behovet av billiga kvalitetsböcker betonas i alla sammanhang där barns läsning diskuteras. Barnkulturgruppen understryker vikten av att få fram en utgivning som på någorlunda lika villkor i fråga om resurserna konkurrerar med den s. k. skräplitteraturen. Gruppen föreslår en treårig försöksverksamhet med massmarknadsutgivning av barn- och ungdomsböcker.

Titelval, utformning och distribution bör skötas av Litteraturfrämjandet med hjälp av en statligt tillsatt referensgrupp. Utgivningen bör ha viss anknytning till "En bok för alla". En del av utgivningen bör kunna bestå av titlar som är aktualiserade genom program i radio/TV. I fråga om sådana titlar anser gruppen att bokens originalförlag kan kvarstå som producent, medan Litteraturfrämjandet föreslås fungera som samorganisation för utgivningen. Utgivningen föreslås omfatta fyra serier för olika åldersgrupper med minst 7 titlar i varje. Barnkulturgruppen bedömer ett årligt anslag av 2 milj. kr. vara realistiskt. Till detta bör läggas ytterligare 500 000 kr. för utgivning av titlar som är knutna till SR/TV:s programverksamhet.

Gruppen föreslår vidare att staten stödjer en fabrikation av spel, leksaker och samlarbilder som knyts till massmarknadsförlaget.

Barnkulturgruppen föreslår att utbyggnaden av Svenska barnboksinstitutet fortsätter. I första hand bör en tjänst som litteraturpedagog inrättas. Vidare bör medel anslås till ökad kursverksamhet. Dessutom bör utgå ett anslag av 30 000 kr. för inköp av referenslitteratur m. m. Slutligen föreslår gruppen att departementet uppdrar åt kulturrådet att utreda förutsättningarna och principerna för en utbyggnad av institutets lokaler och verksamhet.

5.2 Bildspråket lika viktigt som talspråket

Barnkulturgruppen anser att målet för bildundervisningen på olika nivåer inom skolsystemet har formulerats i god överensstämmelse med bildens ökade roll som kommunikationsmedel i samhället. Däremot svarar den undervisning som majoriteten av barnen möter i skolan inte mot ambitionerna på detta område. Bristerna i skolans bildundervisning kompenseras inte heller av andra åtgärder på området. Det finns t. ex. inte kommunala bildskolor på samma sätt som kommunala musikskolor. Det finns därför ett stort behov av att se över bildarbetets villkor på undervisningsområdets olika stadier. En naturlig utgångspunkt för ett sådant arbete vore att analysera skolans läroplaner. Barnkulturgruppen föreslår att de blivande klasslärarna ges mer tid att arbeta med bilder. Detta kan ske genom att pedagogik och metodik knyts närmare samman och genom att undervisningen görs mer ämnesövergripande och projektinriktad. Utbildningen skall leda till förmåga att bedriva utvecklingsarbete även på bildområdet. Teckningslärare föreslås få ökade möjligheter att i arbetslag arbeta tillsammans med elever och lärare inom förskolan och i grundskolans låg- och mellanstadier. På högstadiet bör teckningslärares arbetssituation förändras så att mer tid kan ägnas varje elev.

Barnkulturgruppen konstaterar att det kommersiella utbudet av bilder är starkt inriktat på barn medan den konstnärliga bildproduktionen oftast saknar sådan inriktning. Bildkonstnärerna föreslås få möjlighet att i nära samarbete med barn formulera bilder. Detta kan ske bl. a. genom att bildgrupper arbetar tillsammans med elever i skolan och i lokaler av verkstadstyp i bostadsområden. Lokala organisationer bör i det senare fallet stå som ansvariga.

Barnkulturgruppen föreslår att staten stöder en fabrikation av spel, leksaker, samlarbilder etc. När ett massmarknadsförlag för barn- och ungdomslitteratur bildats och när utgivningen kommit igång bör förlaget tillsammans med lekmiljörådet undersöka möjligheterna att knyta i första hand en produktion av samlarbilder och spel till förlaget.

Den kommunala verksamheten på kulturområdet bör ses över, så att barn ges ökade möjligheter att utveckla sin förmåga att självständigt skapa bilder, att kommunicera med bilder och att tolka och kritiskt granska olika typer av bilder.

Eskilstuna kommun har planer på att starta en försöksverksamhet med ett dokumentationscentrum för barns bilder. Syftet med verksamheten är att dels samla in och systematiskt ordna barns bilder från hela landet dels ge barn möjlighet att skapa bilder, musik, teater etc. Barnkulturgruppen föreslår att verksamheten ges statligt stöd. Gruppen anser vidare att bristen på en sammanhållen forskning, som kan ligga till grund för mer genomgripande åtgärder på bildområdet, blir alltmer alarmerande. En ökad forskning kring barns reaktioner på bilder är därför angelägen.

Barnkulturgruppen föreslår att utbildningsdepartementet tillsätter en statlig bildutredning med syfte att ge fördjupade insikter om bilden som kommunikationsmedel, bildens olika funktioner i samhället samt bildens möjligheter att höja människors livskvalitet. Utredningen bör också ges i uppdrag att i nära samarbete med skolan se över bildarbetets villkor på undervisningsområdets alla stadier.

Barnkulturgruppen konstaterar att det sena 60-talet innebar ett uppvaknande för många museer när det gällde aktiviteter för barnen. Skumgummigropar och lekverkstäder gavs plats på museerna. Många av verkstäderna och lekutrymmena blev emellertid inget annat än barnparkeringar, vilket gjorde att många museer slutade upp med att erbjuda denna typ av aktiviteter. Barnen ska inte avskärmats från museiverksamheten utan i stället aktivt delta i den. En sådan inriktning ställer emellertid stora krav på museerna.

Barnkulturgruppen anser att utställnings- och visningsmetodikerna vid museerna bör utvecklas så att den kan ta in fler aspekter än vad som sker i dag. Vidare måste museernas uppsökande verksamhet förstärkas. En tredjedel av de medel som går till utställningar, information och uppsökande verksamhet bör användas för barn. En liknande kvotering bör gälla också för Riksutställningars verksamhet.

Det saknas enligt barnkulturgruppen alltför ofta lokaler där barn kan bearbeta sina intryck under museibesöket och gruppen föreslår därför att lokaler avsätts i museer och utställningslokaler för barns skapande verksamhet. Gruppen anser också att utbildningen av museipedagoger måste ses över. Personalbristen på museerna gör att barnen alltför ofta måste vägledas i alltför stora grupper. Museipersonalen har vidare små möjligheter att fortbilda sig. Barnkulturgruppen föreslår därför att museipersonalens fortbildning förstärks.

Barnkulturgruppen framhåller vidare att den kunskap som finns inom museivärlden också borde komma barnen till del i de områden där de bor. Museerna föreslås få medel att i samarbete med skola och lokala organisationer hjälpa barnen att se och utforska sin egen hemtrakt.

De rika erfarenheter som finns av bild- och museipedagogiskt arbete med barn bör enligt barnkulturgruppens mening systematiseras och göras tillgängliga inte bara för museernas personal utan också för intresserade utanför museerna.

5.3 Alla barn tycker om musik

Barnkulturgruppen framhåller i rapporten att gruppens arbete koncentrerats till att försöka granska barnens musiksituation i dagens samhälle.

Musiken ses av barnkulturgruppen inte som en isolerad konstart utan som ett viktigt och värdefullt inslag i det dagliga livet, ett kommunikationsmedel. Enligt barnkulturgruppen koncentreras i all undervisning repertoaren till det som anses vara det mest värdefulla nämligen den västerländska klassiska konstmusiken, medan man lär för litet om jazz, pop och folkmusik. Barnkulturgruppen önskar en breddning av repertoaren till andra uttrycksformer och vill samtidigt att kreativa aktiviteter som lek och skapande improvisation skall få en stor plats i all musikverksamhet bland barn.

I rapporten nämns att barnen i Sverige i stor utsträckning möter två olika musikvärldar. Den ena är institutionernas och skolans musikvärld med den europeiska konstmusiken som utgångspunkt. Den andra är musikindustrins och fritidens popmusikvärld som i, stilhänseende knyter an både till europeiska populärmusiktraditioner och afro-amerikansk musik.

Barnkulturgruppens förslag syftar främst till att skapa bättre möjligheter för barnen att använda musik med utgångspunkt från sina egna behov och förutsättningar.

I rapporten framhålls att en på längre sikt viktig fråga är att den reform av utbildning av musikpedagoger som gäller från den 1 juli 1978 inte urholkas utan fullföljs enligt de intentioner från organisationskommittén för högre musikutbildning (OMUS) som ligger till grund för reformen. Vidare är det nödvändigt att under de närmaste åren satsa medel på kompletterande utbildning så att reformen snabbare kan slå igenom i musikundervisningen i skolan. Barnkulturgruppen menar att ett omfattande utvecklingsarbete behövs för att förändra musikpedagogiken. Därvid är det av stor vikt att det musikpedagogiska dokumentationscentrum som OMUS har föreslagit kan komma till stånd. Vidare bör forskning bedrivas om hur barn påverkas av bakgrundsmusik, ljudkulisser, höga ljudvolymmer m. m. Forskningsrådsnämnden bör ges i uppdrag att upprätta en plan för projekt av denna typ. Det är också viktigt att ändra innehållet i den musikundervisning som ges på de flesta lärarhögskolor. Detta gäller utbildning av förskole-, låg- och mellanstadielärare.

Barnkulturgruppen anser att det utvecklingsarbete som startats av Rikskonserter och som syftar till att hjälpa personalen på daghem och förskolor med musikverksamheten är värdefullt. Rikskonserter bör få i uppdrag att fortsätta arbetet i förskolan. Rikskonserter bör även kunna fortsätta sitt arbete med att genom skolkonserterna söka finna nya former för barnens kontakt med levande musik. I rapporten framhålls vidare att det är viktigt att Rikskonserter startar ett utvecklingsarbete som syftar till att i samarbete med skolmyndigheterna dra upp riktlinjer för musikverksamhet inom ramen för SIA-skolans fria resurs.

Barnkulturgruppen föreslår att statens kulturråd bör ge ökat stöd till fria grupper som framträder för barn och ungdomar. Vidare säger gruppen att det är en viktig uppgift för samhället att se till att en utgivning av goda fonogram för barn kommer till stånd. Det är angeläget med en kontinuerlig granskning av fonogramutgivningen för barn. En sådan kan ge underlag för en mer aktiv konsumentupplysning till föräldrar, bibliotek m. m.

Gruppen anser att verksamheten inom den kommunala musikskolan bör få en ny inriktning. Barnens musikanvändning och egna musikskapande måste sättas i centrum på ett annat sätt än hittills. Detta innebär enligt barnkulturgruppen att bl. a. verksamheten med olika former av improvisation, musikteater, afroamerikansk musik och folkmusik måste få en större omfattning än f. n.

I rapporten framhålls att studiecirkelverksamhet i studieförbund för

många barn är en möjlighet att fortsätta musikaktiviteterna efter den kommunala musikskolan. Därför är det viktigt att kommunerna ser till att barnen via den kommunala musikskolan kommer i kontakt med studieförbunden. Eftersom åldersgränsen på 14 år är slopad för musikcirklar kan en gemensam planering mellan studieförbunden och kommunerna ge möjligheter för barnen att spela i ensembler tillsammans med vuxna inom studieförbundens ram. I rapporten föreslår barnkulturgruppen bidrag till kulturell planering i kommunerna. En sådan planering bör kunna belysa de lokala möjligheterna till samverkan mellan kommunens och studieförbundens insatser i musiklivet. Barnkulturgruppen menar vidare att kommunerna bör ta ansvar för att lokala musikgrupper får tillgång till ändamålsenliga övningslokaler.

I rapporten påpekas att många människor behöver hjälp vid köp av instrument och fonogram, hjälp att finna noter och andra musikalier. Det behövs således bra konsumentrådgivning och service på musikområdet. Vid en ev. kulturplanering i kommunen bör frågan tas upp om hur servicen på musikområdet skall ske till allmänheten. I avvaktan på att kommunerna tar ställning i denna fråga bör man enligt barnkulturgruppen vara restriktiv med att bygga ut bibliotekens musikverksamhet.

5.4 Blås nytt liv i barnteatern

Barnkulturgruppen beskriver situationen på barnteatersidan på följande sätt. Målsättningen för verksamheten är svagt förankrad. Antalet föreställningar för barn är för litet. Insatserna för utvecklingsarbete och experiment är alltför begränsade. Det råder repertoarbrist och utbildningen är bristfällig. Vidare bedrivs det alldeles för liten teaterverksamhet där barnen själva får delta.

Det behövs enligt barnkulturgruppen författare som i samarbete med teaterarbetare och publik skriver ny dramatik för barn och ungdom.

I rapporten framhålls att det inte kan vara en primär uppgift att inrätta specialscener eller ensembler för barnteater. Effekten blir lätt den att övriga ensembler och institutioner inte tar något ansvar för barnteatern.

För att stärka barnteatern krävs enligt barnkulturgruppen speciella insatser. När det gäller institutionsteater föreslår gruppen att ordentliga resurser skall avsättas både för ett ökat antal barnföreställningar och för en kvalitetsmässig utveckling. Staten bör kräva en plan av teatern som innefattar dels beräkningarna av antalet barn i olika åldersgrupper inom respektive teaters spelområde dels beräknat behov av antalet föreställningar, både abonnemang och offentliga föreställningar, dels en 5-års strategi för hur man skall kunna täcka behovet inom ramen för befintliga resurser.

I rapporten föreslås att minst en tredjedel av teaternas totalutbud bör utgöras av teater för barn. Vidare föreslås att statens kulturråd bör se över bestämmelserna för statsbidrag till teater-, dans- och musikinstitutioner (SFS 1974: 451) med tanke på barn och ungdom. Barnkulturgruppen menar att kulturrådet i det sammanhanget bör överväga att ge tilläggsbidrag till institutioner som utvecklar barn och ungdomsteater. T. ex. bör en sådan institution kunna få 75 % i statsbidrag i stället för nuvarande 55 %.

När det gäller fria teatergrupper föreslår barnkulturgruppen en generell uppräknig av stödet med särskild hänsyn till att en stor del av gruppernas produktion är riktad till barn och ungdom. Enligt barnkulturgruppen bör de grupper som spelar övervägande för barn och ungdom och samtidigt utvecklar barnteaterns form och innehåll kunna få ett högre statsbidrag per

gruppledmedlem än rena vuxenteatergrupper. Ett högre stöd till barnteatergrupper motiveras också av att grupperna bör kunna ta rimliga priser i förhållande till institutionsteatrarnas barn- och ungdomsföreställningar.

Barnkulturgruppen föreslår också att teatercentrum bör få höjt anslag. För en del av denna höjning föreslås i rapporten att Teatercentrum skall göra en samlad anslagsframställning med utvecklingsplaner för en femårsperiod för de fria teatergrupperna.

Barnkulturgruppen anser att kommunerna bör planera teaterverksamheten bättre, förslagsvis för en femårsperiod. Det kan gälla att bedöma behovet av egen fast ensemble, antalet föreställningar för skolor, förskolor, fritidsverksamhet m. m. Planeringen bör göras i samarbete mellan kultur-, social-, fritids- och skolförvaltningarna. Målsättningen för verksamheten bör vara två föreställningar per barn och år och bör gälla alla barn mellan tre och femton år.

Barnkulturgruppen anser att tid och resurser för experiment och utveckling bör finnas inom alla institutioner och grupper. Utvecklingsarbetet bör bl. a. gälla innehåll och form, publikarbete, förnyelse av repertoaren, utveckling av dramatikerens roll i teaterarbetet. Vidare föreslås ett projektstöd för barn- och ungdomsteatern som bör kunna administreras av kulturrådet och kunna sökas av professionella teatrar och grupper efter projektbeskrivning.

En barnteaterfrämjande verksamhet föreslås. Barnkulturgruppen föreslår att kulturrådet tillsammans med Riksteatern prövar lösningar för ett utvecklingsarbete inom barn- och ungdomsteaterområdet. En garanti bör därvid skapas för att den tänkta organisationen ger teatergrupper och teatrar utanför Riksteatern ett inflytande över utvecklingsarbetet.

I rapporten framhålls att drama som pedagogisk metod blivit allt vanligare inom flera områden som förskola, skola, fritidsverksamhet, folkbildningsarbete m. m.

Enligt barnkulturgruppen skulle det vara önskvärt att lärare, fritidsledare och dramapedagoger i dramaarbetet utgick från barnens vardag och från kända situationer. Detta bidrar till att öka barnens medvetenhet om sin situation och sina möjligheter i samhället. För att uppnå detta mål behövs bättre utbildning av lärare, förskollärare och fritidsledare.

Barnkulturgruppen föreslår att kommuner, landsting och studieförbund gör en inventering när det gäller barns och ungdomars behov av skapande verksamhet. Den övergripande målsättningen bör vara att alla barn har rätt till skapande verksamhet i förskola samt fritids- och föreningsliv. Dramapedagoger bör liksom musik- och rörelsepedagoger kunna anställas i förskolan. Den fria resursen i SIA-skolan föreslås få användas för att utveckla arbetet med drama och teater i skolan med dramapedagogers hjälp. Vidare föreslås att en av länskolnämndens konsulenter bör få ett övergripande ansvar för utvecklingen av drama och teater i skolan.

Barnkulturgruppen föreslår som en komplettering till övriga förslag på teaterområdet att på några orter av olika typ en försöksverksamhet startas under t. ex. tre år. Verksamheten bör syfta till en bred folklig teaterverksamhet och bör pröva olika möjligheter till samspel mellan å ena sidan barnen och å andra sidan den professionella teatern, amatörteatern och dramaverksamheten. Försöksverksamheten föreslås tilldelas projektstöd av kulturrådet. Ändamål för projektstöd kan bl. a. vara att ekonomiskt stödja arbetet i grupper som inte får studiecirkelbidrag på grund av att deltagare är under 14 år, att täcka hyreskostnader för lämpliga lokaler, att knyta amatörteater och dramaledare till verksamheten eller knyta någon professionell grupp till försöksverksamheten.

5.5 Film, inte bara underhållning

Barnkulturgruppen inleder sitt avsnitt om barnfilmen med en allmän beskrivning av läget. Enligt gruppen domineras utbudet av biograffilm för barn av importerade underhållningsfilmer, som ofta ges en hård kommersiell lansering. Matinévisningarna har nackdelar genom att yngre barn inte klarar av att hålla samman en lång biograffilm eller att tillgodogöra sig texten, om filmen inte har svenskt tal. Många barn går enligt gruppen från matinéföreställningen med sina intryck osorterade och obearbetade.

Barnkulturgruppen anser att visning av 16 mm smalfilm för barn har fördelar jämfört med biografvisning. Kostnaderna är lägre och man är friare att välja visningslokal. Själva visningssituationen med små grupper av barn tillsammans med en vuxen gör att man lättare kan bearbeta det man har sett och upplevt.

Enligt barnkulturgruppen fungerar barns eget filmande som en effektiv motåtgärd mot manipulering från film och television. Att göra film ger också träning i lagarbete. För att smalfilmsproduktion långt ner i åldrarna skall bli möjlig att genomföra krävs emellertid enligt barnkulturgruppen att resurser avsätts för utbildning av sådana vuxna som i sin dagliga gärning tar hand om barn.

Barnkulturgruppen diskuterar barnfilmens plats i filmpolitiken. Gruppen påpekar att filmavtalet, som i många avseenden är styrande för filmpolitiken, löper ut den 30 juni 1983 och att en uppsägning måste ske senast den 30 juni 1981 om inte avtalet automatiskt skall förlängas med fem år. Barnkulturgruppen anser att staten före denna tidpunkt bör pröva den hittills förda filmpolitiken och effekten av avtalet utifrån de kulturpolitiska riktlinjer som lagts fast. Därvid bör situationen på barnfilmområdet särskilt uppmärksammas. Enligt barnkulturgruppens mening bör detta utredningsarbete vara parlamentariskt förankrat.

Barnkulturgruppen pekar också på sitt förslag om utredning av kulturindustrin. En sådan utredning bör kunna belysa situationen på filmområdet.

Enligt barnkulturgruppens mening bör inga organisatoriska förändringar göras på barnfilmområdet förrän man har tagit ställning till filmpolitiken i dess helhet. Gruppen berör de motsättningar som har förekommit mellan barnfilmrådet och Filminstitutet och föreslår att barnfilmrådet får arbeta vidare och får stanna kvar hos statens ungdomsråd och att rådet behåller sina nuvarande arbetsuppgifter. Barnfilmrådet föreslås emellertid därutöver få till uppgift att fördela det stöd till import av barnfilm som gruppen föreslår samt att fördela de medel för filmvisning i nya former som i dag av utbildningsdepartementet fördelas till barnfilmändamål.

Huvudansvaret för produktion av biograffilm för barn bör ligga kvar hos Filminstitutet. Därvid bör institutet utnyttja den sakkunskap som finns hos barnfilmrådet. Den s. k. i-fonden bör kunna utnyttjas för stimulansåtgärder i syfte att få fram goda barnfilmidéer. Ett statligt stöd till produktion av smalfilm för barn kan utformas så att filmerna blir tillgängliga för alla distributörer till självkostnadspris.

Barnkulturgruppen föreslår en ny form för stöd till import av barnfilm genom smalfilmsdistributörer. Stödet föreslås få följande uppläggning. Barnfilmrådet beslutar vilka enskilda filmer som skall erhålla stöd, vilket förutsätter att filmerna kan tas till Sverige för visning. Stödet skall täcka alla kostnader fram till A-kopia. Hyran får inte vara högre än självkostnaden (administration, porto och framtida kostnad för ny kopia). De filmer som fått stöd skall vara tillgängliga för alla distributörer till självkostnadspris (kopiepris).

Barnfilmrådet bör kunna ge bidrag för versionering av svenska filmer för barn med särskilda behov, t. ex. textning eller dubbning till invandrarspråk eller textning för döva barn.

Barnkulturgruppen föreslår vidare att barnfilmrådet skall få resurser för olika åtgärder för att öka kunskapen om barn och film. Bland de åtgärder som barnfilmrådet skall kunna stödja nämner gruppen regionala visningar av aktuella barnfilmer där barn och vuxna som arbetar med barn och film på ett lokalt plan skall kunna få se vilka valmöjligheter som finns. Rådet bör också få möjligheter att framställa och sprida information om hur man arbetar med barn och film och till att stödja pedagogiskt utvecklingsarbete och forskning om barn och film. Barnfilmrådet bör också kunna stödja ledarutbildning av experimentkaraktär på barnfilmområdet. Här bör Film-institutets erfarenheter av utbildning på filmområdet kunna tas till vara.

Utbildningen i framställning av animerad film bör förbättras. Därför bör barnfilmrådet få utreda möjligheten att inrätta en statlig animationsstudio.

Filminstitutet bör ges i uppdrag att ge förslag om hur en arkivering av barnfilm kan ske. En sådan arkivering bör eventuellt samordnas med det av barnkulturgruppen föreslagna bildarkivet för barn.

Biografägarna bör ha skyldighet att sätta ut av barnfilmnämnden rekommenderad ålder och allmänna klassifikationer av filmen i samtliga filmannonser.

Barnkulturgruppen anser att samlingslokaler i skolor och fritidsgårdar bör planeras så att de blir lämpliga att visa film i. Nuvarande upprustningsbidrag inom det statliga samlingslokalstödet bör finnas kvar även efter år 1980. Bostadsstyrelsen bör ges i uppdrag att se över reglerna för bostadslån så att det verkligen byggs kulturlokaler i bostadsområdena.

6 Barnen och massmedia

Barnkulturgruppen kritiserar den bristfälliga pressbevakningen i fråga om barnens specifika behov och kräver att barns behov av information uppmärksammas i journalistutbildningen och i utbildningen av annan massmediepersonal. Kamratposten framhålls som ett bra (och unikt) exempel på en bra barntidning.

Barnkulturgruppen påpekar att en stor del av barnens TV-tittande utgörs av program för vuxna och förordar att kvällsprogrammen utformas så att de kan ses av barn och vuxna samtidigt. Barnkulturgruppen betonar också vikten av en förändrad attityd hos vuxna till underhållningsvåld och förordar en nedskärning av TV-program som innehåller underhållningsvåld.

Barnkulturgruppen anser att en nordisk TV-satellit måste avvisas med tanke på barnens behov. Den nordiska TV-satelliten kommer enligt gruppen med all sannolikhet att medföra en ökning av barnens konsumtion av importerade underhållningsprogram, avsedda för vuxna.

Vidare uttrycker gruppen farhågor när det gäller videoproduktionernas inverkan på barnkulturen och förordar att samhället förbjuder införandet av denna teknik i Sverige. Videoprodukterna kommer enligt barnkulturgruppen att öppna en ny marknad för de kommersiella TV-produkter som idag underkänns av Sveriges Radio och kommer att medföra en negativ kulturpåverkan och passivisering av barn och ungdom. Barnkulturgruppen inser att videotekniken har vissa pedagogiska fördelar

men anser inte att de uppvägs av nackdelarna på den kommersiella sidan. Även inom skolor och förskolor bör stor restriktivitet tillämpas vid inköp av apparatur för videoteknik.

7 Barnen och kulturarbetarna

Barnkulturgruppen påpekar att barn oftast får del av den färdiga kulturprodukten utan att reflektera över vem som skrivit boken, målat bilden etc. Ett möte mellan kulturarbetare och barn skulle enligt gruppen innebära stimulans och vägledning för barnen när det gäller deras eget skapande, samtidigt som det skulle öka förståelsen för den färdiga produkten. Kontakten mellan barn och kulturarbetare föreslås i första hand äga rum i barnens vardagsmiljö.

I rapporten redovisas några exempel på projekt där kulturarbetare engagerats för att arbeta i barnmiljöer. Ett exempel är en konstnärsverkstad i Brandbergen där Konstnärscentrum och HSB m. fl. delat på ansvaret för verksamheten. Ett annat exempel är Örebro där två konstnärer anlitats för att planera och delvis utföra den konstnärliga utsmyckningen av Hovsta centrum med dess låg- och mellanstadieskola, barnstuga, bibliotek etc. inom en kostnadsram på 1% av byggkostnaden. Erfarenheterna från projektet uppges vara goda och i liknande miljöer, som varit i bruk någon tid, anses skadegörelsen ha minskat.

Barnkulturgruppen framhåller att centrumbildningarna spelar en viktig roll när det gäller att skapa kontakt mellan barn och kulturarbetare. En höjning av centrumbildningarnas kulturanslag med 1 milj. kr. föreslås.

Föreningarna kan enligt barnkulturgruppen också ha en viktig roll, när det gäller barnens möjligheter att komma i kontakt med kulturarbetare. Det bidrag för kulturellt utvecklingsarbete inom föreningslivet (2,5 milj. kr.) som föreslås i rapporten bör enligt barnkulturgruppen kunna främja kulturarbetarnas möjligheter till ökade insatser inom det idéburna barn- och ungdomsarbetet.

8 Barnen och organisationerna

Barnkulturgruppen har en allmänt positiv inställning till folkrörelser och organisationsliv. Många av gruppens förslag knyter också an till folkrörelserna. Motivet är främst att vårt samhälle och vårt demokratiska system bygger på att människor gått samman för att granska sina livsvillkor, formulerat mål för samhällsutvecklingen och funnit metoder att söka uppnå dem. Den svenska demokratin har växt fram genom människors engagemang i folkrörelser. Det är enligt barnkulturgruppen viktigt att förmedla denna insikt till barnen. Aktiva barn faller för övrigt inte så lätt undan för kommersiella krafter hävdar barnkulturgruppen.

Snabbaste sättet att få igång kulturell verksamhet bland barnen är alldeles säkert att överlåta verksamheten till experter på de olika konstområdena och låta dem starta ett arbete bland barn. Ser man kulturpolitiken i ett samhällsperspektiv framstår det emellertid mer angeläget att alla dessa människor fick tillfälle att arbeta tillsammans med barnen i barn- och ungdomsorganisationer. På sikt tror barnkulturgruppen att detta tillvägagångssätt skulle fördjupa demokratin.

Barnkulturgruppen föreslår att samhällets bidragsgivning måste hållas på

en sådan nivå att den ger föreningarna en ekonomisk grundtrygghet som inte urholkas av en snabb kostnadsutveckling. Man föreslår också ett utvecklingsbidrag på 2,5 milj. kr. till barn- och ungdomsorganisationerna. Statens kulturråd bör enligt barnkulturgruppen fördela bidraget efter samråd med statens ungdomsråd.

Barnkulturgruppen föreslår också att anslaget till kulturprogram i för- eningslivet ökas (+2 milj. kr.) med särskild anvisning att de skall användas för kulturprogram för barn.

9 Forskning om och för barn

Barnkulturgruppen konstaterar att det finns stora brister vad gäller vår kunskap om barnens kulturella situation och framhåller behovet av utökad forskning bl. a. i fråga om hur barn påverkas av det kulturutbud som når dem

Barnkulturgruppen föreslår att forskningsrådsnämnden ges i uppdrag att framlägga en plan för angelägen forskning inom området barn och kultur. En sådan plan bör omfatta förslag till en organi- sation som kan främja grundforskning inom barnkulturområdet samt för- slag till hur tillämpad forskning, som kan ge underlag för samhällsinsatser på området, ska kunna initieras och bedrivas.

När det gäller forskning om barn och mass media redovisar barn- kulturgruppen de synpunkter och förslag som gruppen framfört till mass- medieforskningsutredningen, främst ett förslag om en professur i massme- diekunskap med särskild inriktning på barn.

10 Bevakningen av barnkulturfrågorna

Barnkulturgruppen framhåller att gruppen diskuterat behovet av ett sär- skilt barnkulturinstitut och/eller barnkulturråd men att gruppen stannat för att föreslå att barnkulturpolitik skall bedrivas i samma former som all annan kulturpolitik.

Enligt gruppen bör en bevakning av barnkulturfrågorna främst komma till stånd genom att de politiska partierna vid tillsättningen av ledamöter i olika organ ser till att personer med kunskap om och erfarenhet av barn och barnkultur kommer med.

Vidare konstaterar gruppen att behovet av insatser för dokumentation och utvecklingsarbete inom de olika konstformerna när det gäller barnkul- tur är stort. Särskilda resurser bör därför ställas till de olika konstformer- nas förfogande. Varje konstform föreslås bära sitt eget barnkulturprogram. Statens kulturråd skall därvid se till att kontakter och erfarenhetsutbyte kommer till stånd. För detta bör vid rådet insättas en referensgrupp med företrädare för bl. a. de olika konstformerna och samhälleliga organ med intresse för barnkulturfrågor.

För bevakningen av barnfrågorna vid statens kulturråd föreslås därut- över följande. I rådets styrelse och i var och en av nämnderna bör ingå minst två ledamöter med dokumenterat intresse för barnkulturfrågor. De bör dock inte enbart vara inriktade på barnkulturfrågor.

Barnkulturgruppen anser inte heller att det bör inrättas särskilda tjänster för barnkulturfrågor inom rådets kansli. I stället bör beredningen och bevakningen av barnkulturfrågorna ingå som en del i vissa tjänstemäns

arbetsuppgifter. Dessa bör tillsammans bilda en permanent arbetsgrupp inom rådets kansli för bevakning av barnkulturfrågorna dels i det löpande arbetet, i utredningsprojekt och remisser, dels inom områden som inte tidigare uppmärksammats ur barnkultursynpunkt. Gruppens förslag innebär att rådets nuvarande kansliresurser sammanlagt skulle behöva förstärkas med en och en halv tjänst på handläggarnivå.

Sammanställning av remissyttranden över barnkulturgruppens rapport *Barnen och kulturen*

1 Allmänna synpunkter på rapporten

De flesta remissinstanser uttrycker tillfredsställelse över att barnens kulturella villkor genom barnkulturgruppens arbete särskilt behandlats och välkomnar att rapporten lagts fram.

Många remissinstanser, bl. a. *statens ungdomsråd, teckningslärarinstitutet vid Konstfackskolan, institutionen för bibliotekarieutbildning vid högskolan i Borås, Rikskonserter, TCO, FPU, Centerns kvinnoförbund, Svenska kvinnors vänsterförbund, kulturförvaltningen i Luleå kommun* och *Broderskapsrörelsen* anser att rapporten utgör ett värdefullt bidrag till diskussionen om barnkulturfrågorna och underlag för åtgärder inom barnkulturområdet.

Flera remissinstanser, däribland *fritidspedagoglinjenämnden vid universitetet i Uppsala, humanistiska sektionsnämnderna vid universitetet i Göteborg, FPU, SSU, Centerns kvinnoförbund, kulturförvaltningen i Luleå kommun, Föreningen Svenska populärauktörer* och *Svenska danspedagogförbundet* anser att rapporten har stora förtjänster som en inventering och belysning (dokumentation) av barnens kulturella situation i dagens samhälle.

Några remissinstanser ställer sig dock tveksamma till värdet av barnkulturgruppens rapport.

Socialstyrelsen beklagar att barnkulturgruppen inte tydligare anknutit till de frågeställningar som presenteras i barnmiljöutredningens betänkande *Barnkultur* SOU 1975: 38 och framhåller att en debatt om barnkulturfrågorna bör utgå från Barnmiljöutredningen. *Socialstyrelsen* anser det vara väsentligt att Barnmiljöutredningens kartläggning och analyser av barns olikartade villkor kan fördjupas och bidra till ytterligare kunskap som underlag inför beslut på barnkulturområdet. *Socialstyrelsen* uttrycker förhoppningen att barnkulturgruppens rapport endast kommer att tjäna som underlag för en fortsatt diskussion som ska klargöra aktuella frågeställningar för ett fortsatt utredningsarbete med utgångspunkt i barnmiljöutredningens arbete.

Statskontoret menar att värdet av rapporten främst består i att den utgör en lättillgänglig debattbok som kan diskuteras i en vidare krets. Som bidrag till utformningen av ett konkret åtgärdsprogram har rapporten emellertid högst påtagliga brister, varför statskontoret förordar att berörda myndigheter och kulturinstitutioner ges i uppdrag att utarbeta konkreta åtgärdsprogram för en målinriktad och genomlänkt barnkulturverksamhet.

Statens kulturråd anser att rapporten i det skick som den publicerats har sina förtjänster som en nulägesbeskrivning av synen på barn och barnkultur och en uppsamling av den debatt som förts under de senaste åren. Kulturrådet påpekar att rådet under de fyra år som barnkulturgruppen har arbetat, i avvaktan på barnkulturgruppens resultat varit förhindrad att formulera något samlat program för barnkulturfrågor. Förutom de förslag kulturrådet presenterar i sitt remissyttrande, avser rådet att fortlöpande bevaka barnkultursituationen och att successivt arbeta fram ytterligare

förslag för att förändra barnkultursituationen. För att kunna genomföra ett sådant arbete måste rådet få ökade resurser.

Rektorsämbetet vid universitetet i Stockholm menar att rapporten gör en viktig etapp på vägen mot en förbättrad attityd till barnen och deras kulturvärld. Rektorsämbetet anser dock att rapporten (på grund av vissa grundläggande brister) som helhet inte kan läggas till grund för det fortsatta arbetet på området.

Sveriges allmänna biblioteksörening är av den uppfattningen att rapportens slutresultat är tämligen otillfredsställande, även med tanke på att rapporten inte avser att vara ett kommittébetänkande som kompletterar tidigare utredningar inom kultursektorn. Öreningen anser att barnkulturgruppen har misslyckats med några av sina viktigaste analysuppgifter och att rapportens förslagsdel är tämligen torftig.

Sveriges författarförbund påpekar att barnkulturgruppens beskrivning av barnens kulturella situation inte innehåller några nyheter. Författarförbundet har i olika sammanhang pekat på flera av de missförhållanden som barnkulturgruppen beskriver och även yrkat på ökade insatser från den allmänna i syfte att förbättra barnens situation då det gäller litteraturområdet.

Många remissinstanser påpekar att barnkulturgruppen ofullständigt eller inte alls behandlat vissa frågor inom barnkulturområdet.

Socialstyrelsen, fakultetsnämnden vid samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg, humanistiska fakultetsnämnden vid universitetet i Lund, anser att barnkulturgruppen undervärderat den kultur som barnen faktiskt skapar i sina vardagsmiljöer.

Ett flertal remissinstanser, bl. a. *statens kulturråd, LO, Unga Örnars riksförbund, Förbundet Vi Unga, ABF, Föreningen Norden* och *KIF* vänder sig mot att barnkulturgruppen inte uppmärksammat barnens egen aktivitet utan behandlar barnen som konsumenter av ett kulturutbud.

Bostadsstyrelsen, Dramatiska institutet och *Konsthögskolan* anmärker att miljöaspekten och barnens närmiljöer försumrats i rapportens resonemang och förslag.

LO, Verdandi och *Folkparkernas centralorganisation* påpekar att barnkulturgruppens förslag tycks utgå från att kulturverksamhet traditionellt ska ske under vinterhalvåret. Under sommartid är ett flertal samhällsinstitutioner stängda medan däremot en rad organisationer utvecklar verksamheter som i stor utsträckning riktar sig till hela familjen.

Ett flertal remissinstanser, däribland *statens ungdomsråd, KF, LO, SSU, Förbundet Vi Unga, ABF, Centerns kvinnoförbund* och *Folkparkernas centralorganisation* betonar att barnkulturgruppen i sina förslag inte uppmärksammat föreningslivets insatser inom barnkulturområdet och behovet av stöd åt barn- och ungdomsorganisationerna.

Bl. a. *socialstyrelsen, statens invandrarverk, SSU, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Svenska kvinnors vänsterförbund, ABF* och *Föreningen Norden* anser att barnkulturgruppen i större utsträckning borde ha inriktat sina förslag till åtgärder på de socialt och kulturellt eftersatta barngruppernas behov.

Många remissinstanser, däribland *TCO, Danscentrum, Svenska danspedagogförbundet* och *Danshögskolan* vänder sig mot att dansen inte alls behandlas i rapporten.

Riksställningar, SACO/SR, Jämtlands läns museum, m. fl. framhåller att utställningssektorn blivit alltför summariskt och ensidigt behandlad.

Svenska filminstitutet anser att rapportens filmavsnitt är mycket bristfälligt och påpekar att rapportens verklighetsbeskrivning på många punkter är direkt felaktig.

Seriefrämjandet anser att barnkulturgruppen i alltför liten utsträckning uppmärksammat serierna. Seriefrämjandet hävdar att barnkulturgruppen inte haft tillräckligt med kunskaper för att kunna behandla serierna på det sätt som denna konstart fordrar. När barnkulturgruppen trots sin djupa okunnighet tagit upp serierna har de behandlats på ett inkompetent sätt. Seriefrämjandet anser att barnkulturgruppen på denna punkt försummat sitt uppdrag och att de avsnitt av rapporten som rör serierna måste lämnas utan avseende.

2 Allmänna resonemang om principer och målsättningar

Barnkulturgruppen anger inledningsvis vissa principer för insatserna inom barnkulturområdet. Gruppen framhåller att barnens kulturella situation bara kan beskrivas i ett helhetsperspektiv på barnens situation och hänvisar därvid till det arbete som barnmiljöutredningen har utfört. Barnkulturgruppen har koncentrerat sina resonemang och förslag till de konstnärliga uttrycksformerna, som gruppen anser vara ett betydelsefullt instrument för barnen att nå kunskap om sin omgivning. Barnkulturgruppen konstaterar att barnen är en kulturellt eftersatt grupp och anser att det behövs speciella insatser för att förbättra barnens kulturella situation. Barnkulturgruppen betonar att barns möjligheter att delta i kulturlivet i hög grad bestäms av föräldrarnas sociala och ekonomiska villkor och framhåller vikten av att nå ut till alla barn med en kulturell verksamhet som utgår från deras behov. En grundläggande princip bör vara att tänka in barn i all verksamhet och att tänka *med* barn, inte *för* barn.

Remissinstanserna ansluter sig genomgående till flertalet av de allmänna riktlinjer som barnkulturgruppen anger. En vanlig uppfattning bland remissinstanser är emellertid att barnkulturgruppen inte konsekvent fullföljt dessa principer i rapportens olika delar.

Således anser ett flertal remissinstanser, bl. a. *socialstyrelsen*, *statens kulturråd*, *statens ungdomsråd*, *rektorsämbetet vid universitetet i Stockholm*, *humanistiska fakultetsnämnden vid universitetet i Lund*, *konsumtverket*, *folkbildningsutredningen*, *Bibliotek i samhälle, KF, LO, Förbundet Vi Unga*, *Riksförbundet Hem och Skola*, *Föreningen Norden*, *KLYS*, *Danscentrum*, *Luleå kommun*, *KIF*, *de konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt* och *Dramatiska institutet* att barnkulturgruppen inte följt upp sin helhetssyn i rapportens resonemang och förslag.

Socialstyrelsen konstaterar att barnkulturgruppen i huvudsak nöjer sig med att hänvisa till Barnmiljöutredningen när det gäller förhållandet mellan allmän kultur, det avgränsade kulturområdet och samhället. Därmed riskerar barnkulturgruppens rapport att stimulera en debatt som behandlar barnkulturfrågorna ur ett alltför snävt perspektiv. *Socialstyrelsen* menar att barnkulturgruppen diskuterar barn i allmänhet och ensidigt utgår från ett utvecklingspsykologiskt perspektiv. *Styrelsen* framhåller vikten av att uppmärksamma barns olikartade behov utifrån ett socialpolitiskt synsätt.

Statens kulturråd anmärker att barnkulturgruppen inte drar upp några långsiktiga och övergripande handlingslinjer.

Förbundet Vi Unga anser att barnkulturgruppen arbetar med ett alltför snävt perspektiv och framhåller att utgångspunkten för analysen av dagens samhälle måste vara ett mer omfattande och innehållsrikt välfärdsbegrepp, som innefattar den totala livsmiljöns utformning.

Riksförbundet Hem och Skola anser att barnkulturgruppen i huvudsak gör en mycket konventionell bedömning av barnens kulturella situation i samhället och att gruppen endast förmår ge rekommendationer för att förbättra kulturutbudet men inte presenterar några förslag som går ut på att förändra den kulturella situationen för barnen.

Kulturförvaltningen i Luleå kommun ställer sig kritisk till att rapporten inte sätter in barnens kulturella villkor i ett större kapitalistiskt sammanhang och inte diskuterar vilka mekanismer som ligger bakom kulturkommersialismen. Kulturförvaltningen anser att barnkulturgruppen inte riktigt uppfattat statens dubbla roll som stödjare och kritiker av det kapitalistiska samhället. Kulturförvaltningen i Luleå kommun vänder sig också mot att rapporten inte klargjort vilket mål som ska uppnås med de ökade insatser för barnen som barnkulturgruppen föreslår. Enligt kulturförvaltningen bör målet för samhällets kulturpolitik vara att medverka till ett arbete för socialismen i Sverige och i övriga världen.

Även *socialstyrelsen* anser att barnkulturgruppen har en alltför konfliktfri syn på de samhälliga insatserna. Styrelsen framhåller vikten av att uppmärksamma de målkonflikter som präglar samhällets insatser och behovet att analysera vilka medborgargrupper som kommer att utnyttja de verksamhetsformer som samhället stöder.

Dramatiska institutet påpekar att miljöaspekten inte finns med i rapporten och framhåller önskvärdheten av att barnkulturgruppen sammanfattat och tagit ställning till slutsatser från tidigare barnmiljöutredningar, vilket kunde ha legat till grund för resonemang och förslag inom enskilda kulturområden.

Många remissinstanser, däribland *socialstyrelsen*, *barnfilmrådet*, *SÖ*, *humanistiska fakultetsnämnden vid universitetet i Lund*, *bostadsstyrelsen*, *statens invandrarverk*, *Förbundet Vi Unga*, *ABF*, *Riksförbundet Hem och Skola*, *lek miljörådet*, *KIF* och *Dramatiska institutet* vänder sig mot barnkulturgruppens begränsning av kulturbegreppet till de konstnärliga uttrycksformerna.

Socialstyrelsen efterlyser en diskussion om förhållandet mellan de allmänna och de snäva kulturfrågorna och framhåller risken av att kulturfrågorna ges felaktiga proportioner i debatten om barns allmänna situation. Den allvarligaste konsekvensen av bristen på diskussion om förhållandet mellan allmän och snäv kultur är att barnkulturproblematiken framställs som en fråga om huruvida barn har kontakt med de olika konstformerna eller ej. Därmed förbises frågan om innehållet i olika kulturaktiviteter och de olikartade uppfattningar som finns om vad som är bäst för barnen. Socialstyrelsen anser att barnkulturgruppen utifrån ett allmänt kulturbegrepp borde ha tagit upp en diskussion om olika ideologier och intresseriktningar i fråga om utformningen av barns villkor.

ABF anser att barnkulturgruppens inriktning på de konstnärliga uttrycksformerna medför att förslagen allt för starkt knyts till verksamheter som idag redan finns, medan aktiviteter som inte renodlat kan betecknas som tillhöriga kulturområdet missgynnas, såsom barnens egenaktivitet i föreningslivet.

Förbundet Vi Unga understryker att barnkulturen inte bör begränsas till det konstutbud som olika professionella konstnärer kan erbjuda.

Riksförbundet Hem och Skola anser att barnkulturgruppen förbigått den principiella skillnaden mellan den kultur som produceras av en kulturellt och förmedlas till en viss publik och den kultur som uppstår och skapas i vitala mänskliga sammanhang. Villkoren för en kultur i den senare bemärkelsen är enligt förbundets bedömning mycket dåliga.

Dramatiska institutet efterlyser en djupare definition av begreppet barnkultur och en diskussion om förhållandet mellan barnens och vuxenvärldens kulturer.

En stor grupp remissinstanser, bl.a. *statskontoret*, *statens kulturråd*, *statens ungdomsråd*, *folkbildningsutredningen*, *konsumentverket*, *KF*, *LO*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *ABF*, *Studieförbundet Vuxenskolan*, *Riksförbundet Hem och Skola* och *lekmiljörådet* är kritiska mot att barnkulturgruppen i sina förslag till konkreta åtgärder begränsa sig till punktinsatser inom samhällsunderstödda kulturinstitutioner.

Statskontoret och *lekmiljörådet* påpekar att enbart en höjning av statsbidragen till olika kulturändamål inte kan åstadkomma några större långsiktiga förändringar, såsom en attitydförändring till barnkultur hos myndigheter, institutioner och organisationer som är verksamma inom kulturområdet. *Lekmiljörådet* framhåller särskilt vikten av att olika institutioner som förskola, skola, sjukhus etc. får medel att bedriva kulturell verksamhet i större utsträckning än som nu är möjlig. *Lekmiljörådet* ställer sig skeptiskt till lämpligheten av att använda punktbidrag för att utveckla barnkulturverksamhet och förordar att resurser läggs på att säkra reguljär verksamhet. Risken är annars att nya projekt och verksamheter som påbörjas inte fullföljs.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund framhåller att den samhälleliga barnomsorgen och folkrörelseorganisationerna betyder mer än kulturinstitutionerna, även om dessa i framtiden vidgar sin kulturverksamhet.

Istället för en utbyggnad av befintliga samhällsåtaganden vore det enligt *statens ungdomsråd* i ett längre kulturpolitiskt perspektiv mer värdefullt om fler människor från olika intressområden gavs tillfälle att arbeta tillsammans med barnen i barn- och ungdomsorganisationer och folkrörelser. *ABF* uttalar sig i samma riktning.

Studieförbundet Vuxenskolan framhåller att studieförbunden med sin vitt förgrenade verksamhet och rika kontakter på alla orter har stora möjligheter att förmedla kulturutbudet.

En stor grupp remissinstanser, däribland *statens kulturråd*, *lekmiljörådet*, *SÖ*, *teckningslärarinstitutet vid Konstfackskolan*, *Svenska kommunförbundet*, *Bibliotek i samhälle*, *LO*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *Unga Örnars riksförbund*, *Förbundet Vi Unga*, *ABF*, *Verdandi*, *Föreningen Norden*, *Danscentrum*, *SMU*, *KIF* och *de konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt* vill särskilt framhålla barnens egen aktivitet som det centrala i barnkulturen.

Statens kulturråd anser att den mest allvarliga principiella kritik som kan riktas mot rapporten är att den så gott som uteslutande handlar om insatser för barnen och ser dem som konsumenterna av det utbud och de kulturnormer som de vuxna har ställt upp. Barns spontana kulturuttryck, deras skapande aktivitet och kreativitet har helt kommit i skymundan. Rapporten ser i stor utsträckning kultur som en vara att konsumera, inte som ett sätt att utforska verkligheten.

SÖ påpekar att barnen själva i alldeles för liten utsträckning har fått komma till tals i rapporten och förordar att detta beaktas i fortsatt arbete och forskning.

KIF uttalar sig i samma riktning och framhåller att respekten för barnen saknas i rapporten. Barnkulturgruppens förslag är enligt KIF inriktade på att skapa en kultur för barnen på den traditionella kulturens och de vuxnas villkor.

Likartade synpunkter framförs av *fakultetsnämnden vid samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg*, som påpekar att rapporten både i sin empiriska redovisning och i sina resonemang utelämnar barnens kultur. Barnkulturgruppen har enligt fakultetsnämnden misslyckats i sin ambition att tänka med barn vilket bl. a. tar sig uttryck i rapportens kulturdistributiva grundsyn. Tanken att barnen skulle vara medskapare av kultur tas inte på allvar i rapportens konkreta exempel och förslag.

Bibliotek i samhälle anser att rapporten koncentrerats till distribution av kultur och saknar utförligare diskussion kring barnens eget skapande och kring samspelet mellan barn och vuxna. Bibliotek i samhälle efterlyser positiva och konkreta exempel ur verkligheten.

Teckningslärarinstitutet vid Konstfackskolan konstaterar att människans roll i det västerländska samhället alltmer tenderar att bli den passiva kulturkonsumentens och understryker vikten av att barnen redan idag ges möjlighet att få fungera som aktiva människor, vana vid självständighet, kreativt tänkande för att trygga en samhällsutveckling som leder mot gemenskap och ett naturligt hanterade av vår miljö och dess resurser.

Även *Förbundet Vi Unga* framhåller barnens egen aktivitet utifrån lokala förutsättningar och behov som det centrala i barnkulturen. I barnens miljöer är allting färdigt och för barnen återstår bara att konsumera verksamhet. Istället måste barnen ges möjlighet att själva skapa sin kultur och att utveckla känsla för samarbete och tilltro till kamratgruppens förmåga att själva skapa fritidsaktiviteter. I detta sammanhang bör folkrörelserna ges en central roll. Likartade uppfattningar framförs av *LO, Unga Örnars riksförbund, ABF* och *Verdandi*.

SMU anser det vara mycket väsentligt att stödja och ge barn möjlighet att själva skapa sin egen kultur i böcker, tidningar och andra konstnärliga uttrycksformer.

Folkparkernas centralorganisation framhåller att folkparkerna har unika möjligheter att tillgodose barnens kulturbehov och att erbjuda miljöer för barnens egenaktivitet. Folkparkerna har nu börjat finna former för en stimulerande kulturell verksamhet som leder fram mot ett mer fritt utvecklande av barnens inneboende resurser.

Lekmiljörådet, Unga Örnars riksförbund, ABF och *Danscentrum* poängterar lekens centrala ställning i barnens kultur. *Unga Örnars riksförbund* understryker att barnens lek är ett väsentligt uttryck för barns kultur. Leken är minst lika viktig för barns utveckling som undervisningen, eftersom den ger barnet kunskaper om verkligheten och stimulerar till aktivt skapande. *Unga Örnar* framhåller att barnens möjligheter till lek i barnmiljöerna avsevärt måste förbättras. *Danscentrum* påpekar att den verksamhet som utgår från barnen själva, såsom leken, måste tas på mycket större allvar än som nu sker.

Många remissinstanser, bl. a. *socialstyrelsen, statens kulturråd, SÖ, teckningslärarinstitutet vid Konstfackskolan, Bibliotek i samhälle, LO, Unga Örnars riksförbund, ABF, Föreningen Norden, KIF* och *de konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt* anser dock att barnkulturgruppen inte tillräckligt uppmärksammat barnens kulturella skapande.

Remissinstanserna instämmer genomgående i barnkulturgruppens betoning av att barnens villkor beror av villkoren för de vuxna

som omger dem och att insatser för barnen inte kan särskiljas från insatserna för vuxna.

Centerns kvinnoförbund instämmer i att barn är beroende av föräldrarnas situation och att barns möjlighet att delta i kulturlivet därmed till viss del bestäms av föräldrarnas ekonomiska och sociala villkor.

Sveriges kyrkliga studieförbund understryker att det är genom de omgivande vuxna som barnet får sina beteendemodeller och kan stimuleras till kulturell aktivitet. Barns villkor bestäms i första hand av föräldrarnas situation. Liknande synpunkter framför av *Föreningen Svenska tecknare* och *Riksförbundet Hem och Skola*.

Några remissinstanser framhåller särskilt vikten av att de sociala sammanhang som är avgörande för barns kulturella situation uppmärksammas.

Lekmiljörådet vill i än högre grad än barnkulturgruppen betona att förutsättningarna för en traditionell kultur ligger i ekonomiska, sociala och utbildningsmässiga förhållanden. En likartad uppfattning har *de konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt*.

Förbundet Vi Unga poängterar att barnens villkor är en följd av det samhälle de vuxna skapat. En genomgripande förbättring av barnens villkor förutsätter en förändrad vuxenvärld. Utgångspunkten för samhällsreformer bör vara ett mer totalt och innehållsrikt välfärdsbegrepp som innefattar den totala livsmiljöns utformning. Hela samhällsutvecklingen måste medvetet styras till att sätta människors behov i första rummet. Barnen och deras villkor måste bli vägledande för besluten i samhällets alla organ. Denna uppfattning delas av *Centerns kvinnoförbund*.

Några remissinstanser, däribland *socialstyrelsen*, *humanistiska fakultetsnämnden vid universitet i Lund*, *SSU*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *KLYS*, *lekmiljörådet*, *KIF* och *de konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt* anser att barnkulturgruppen behandlat barnen som en homogen grupp och understryker vikten av att beakta de skillnader i barns uppväxtvillkor som bestäms av föräldrarnas sociala och ekonomiska situation.

Socialstyrelsen vill peka på att uppfattningen av att barn har olika behov inte återspeglas i den beskrivning som barnkulturgruppen gör av de olika konstnärliga formerna.

En nödvändig utgångspunkt för insatser på barnkulturens område borde enligt *humanistiska fakultetsnämnden vid universitetet i Lund* vara en undersökning av de många olika barnkulturer som faktiskt existerar i samhället.

De konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt menar att barn behandlas som en homogen grupp i stora delar av rapporten. Barnkulturgruppen borde på ett bättre sätt ha tagit tillvara den kunskap som finns såväl om barns utveckling generell som barns utveckling under olika sociala och ekonomiska förhållanden.

Mot bakgrund av att barnens kulturella situation bestäms av förhållandena i samhället och speciellt av föräldrarnas sociala och ekonomiska villkor betonar ett stort antal remissinstanser, däribland *lekmiljörådet*, *Centerns kvinnoförbund*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *Svenska kvinnors vänsterförbund*, *Förbundet Vi Unga*, *KIF*, *de konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt* och *Dramatiska institutet* behovet av andra åtgärder än kulturpolitiska för att uppnå förbättringar i fråga om barnens kulturella villkor.

Ett flertal remissinstanser, däribland *humanistiska fakultetsnämnden*

vid universitetet i Lund, LO, Centerns kvinnoförbund, Unga Örnars riksförbund, Förbundet Vi Unga, ABF, Studieförbundet Vuxenskolan, Sveriges kyrkliga studieförbund, KLYS, Danscentrum, lekmiljörådet och KIF framhåller de bristande kontakterna mellan barn och vuxna och åtskillnaden mellan barnmiljöerna och de vuxnas värld som väsentliga brister i barnens situation.

Statens kulturråd, statens ungdomsråd, LO, ABF, Studieförbundet Vuxenskolan, Verdandi och Konstfrämjandet framhåller att insatser på barnkulturområdet för att förbättra barnens kulturella situation bör inriktas på att öka samhörigheten mellan generationerna.

ABF anser att barnkulturgruppen inte i tillräcklig grad har uppmärksammat hur generationsklyftorna ska kunna minskas och barnen integreras i de vuxnas aktiviteter.

Centerns kvinnoförbund och lekmiljörådet betonar vikten av familjepolitiska åtgärder så att vuxna får mer tid att vara tillsammans med barn. Lekmiljörådet tillägger att ökade möjligheter för vuxna att vara tillsammans med barn också innebär att effekterna av det moderna samhällets uppdelning av människor i olika grupper kan mildras.

Centerns kvinnoförbund, Svenska kvinnors vänsterförbund och lekmiljörådet framhåller i detta sammanhang betydelsen av införandet av sex timmars arbetsdag för att ge föräldrar större möjlighet att vara tillsammans med barn.

Ett flertal remissinstanser uppehåller sig vid föräldrarnas roll och ansvar för barnens utveckling och kulturella miljö.

SÖ konstaterar att alla vuxna inte välkomnar aktiva, skapande och produktiva barn, och framhåller att vuxna måste anpassa sig till de krav det innebär att barnen får ett reellt inflytande över sin närmiljö och ett direkt ansvar för delar av den.

Teckningslärarinstitutet vid Konstfackskolan påpekar att barnen i takt med sin egen utveckling skapar sin egen kultur och att den vuxnes roll framför allt är att fungera som stöd och vara öppen för uppmuntran och förståelse.

Svenska kommunförbundet anser att föräldrarnas roll och ansvar i alltför hög grad förbigås i rapporten.

Sveriges kyrkliga studieförbund framhåller vikten av att föräldrarna genom föräldrarutbildning stimuleras till kulturell verksamhet tillsammans med barnen. Likartade synpunkter framförs av Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund.

Riksförbundet Hem och Skola och Föreningen Svenska tecknare anser att föräldrarna och deras inverkan på barnens kulturella miljö spelar en alltför undanskynd roll i rapporten.

Socialstyrelsen, statens kulturråd, Centerns kvinnoförbund, ABF, Studieförbundet Vuxenskolan, Sveriges kyrkliga studieförbund, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund och Danscentrum understryker vikten av att barn och vuxna tillsammans deltar i kulturell verksamhet.

Studieförbundet Vuxenskolan menar att barn och föräldrar bör ges möjlighet att tillsammans ta del av ett kulturutbud medan Sveriges kyrkliga studieförbund poängterar vikten av att föräldrar och andra vuxna i barnens miljö stimuleras till ökad kulturell verksamhet, både som mottagare och i form av eget skapande.

Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund förordar en prioritering av sådana insatser som möjliggör och stimulerar barns och föräld-

rars egen användning av de konstnärliga uttrycksformerna.

Danscentrum understryker vikten av att vuxna deltar i barns aktiviteter och menar att barn i mycket högre grad än nu kan delta i vuxnas kulturaktiviteter. *Danscentrum* anmärker att barnkulturgruppen inte behandlat de aktiviteter som omfattar skilda åldersgrupper och de försök som gjorts för att överbygga åldersbarriärerna.

Unga Örnars riksförbund konstaterar att barns och vuxnas världar idag i stor utsträckning är skilda åt. De flesta barn har liten eller ingen kännedom om vare sig föräldrarnas eller andra vuxnas arbetsvillkor. Riksförbundet förordar därför att kontakt skapas mellan arbetsliv och skola bl. a. genom medverkan av fackföreningsrörelsen så att arbetets kultur kan bli en del av barnens kultur.

KIF framhåller att målet för åtgärder i syfte att förbättra barnens villkor måste vara att skapa gemenskap mellan barn och vuxna i en upplevelserik vardagsmiljö där barn kan leka och vuxna arbeta och där båda grupper kan lära av varandra och bry sig om varandra.

Svenska kommunförbundet, *Svenska kvinnors vänsterförbund*, *Studieförbundet Vuxenskolan*, *Sveriges kyrkliga studieförbund*, *Riksförbundet Hem och Skola*, *Svenska musikerförbundet*, *Danscentrum* och *Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund* diskuterar särskilt skolans betydelse för barn och understryker värdet av att kulturinsatser för barn integreras med kulturverksamheten för vuxna.

Svenska kvinnors vänsterförbund påpekar att barn tidigt tar del av den massproducerade skräpkultur som riktas till vuxna och att det oftast är just detta slag av kulturutbud som når ut till barnen eftersom det är billigt och lättillgängligt. Förbundet understryker dock att barn också tidigt kan ta del av mycket av det kvalitativa stoff som riktas till vuxna och poängterar vikten av att barnen, samtidigt som de har sin egen kultur, får ta del av vuxenkulturen. För att möjliggöra detta krävs subventioneringar av vuxenkulturen och aktiva insatser så att den goda vuxenkulturen inte förbehålls redan privilegierade barn.

Riksförbundet Hem och Skola konstaterar att barn är mer intresserade av kulturutbudet för vuxna än kulturutbudet för barn. Detta sammanhänger med att barnkultur ofta saknar förmåga att engagera varför barnen måste uppsöka mer spännande men kulturellt illa ansedda kulturprodukter. Riksförbundet anser också att barnkulturens svaga ställning beror på kulturens svaga ställning i samhället i allmänhet och på de vuxnas bristande kulturella intresse.

Svenska musikerförbundet vill varna för en övertro på särskilda insatser för barns kulturdelaktighet utan att samhället samtidigt rustar upp de vuxnas kulturella miljö.

Dramatiska institutet efterlyser en diskussion i rapporten om förhållandet mellan barnens kultur och vuxenvärldens kultur.

3 Eftersatta grupper bland barnen

Barnkulturgruppen vill i enlighet med riksdagens beslut rörande samhällets kulturpolitiska mål ge ökade möjligheter för kulturellt eftersatta grupper att ta del av samhällets kulturutbud. Barnkulturgruppens främsta krav är därför att statens insatser på kulturområdet i första hand utformas för de grupper som idag avstår från att delta i kulturlivet.

Ett flertal remissinstanser, däribland *socialstyrelsen*, *statens ungdoms-*

råd, SÖ, Riksställningar, TCO, SSU, Folkpartiets kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Svenska kvinnors vänsterförbund, ABF, Verdandi, Luleå kommun, Folkparkernas centralorganisation, lek- miljörådet, Broderskapsrörelsen och de konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt ansluter sig till denna målsättning.

Folkpartiets kvinnoförbund anser att den övergripande målsättningen måste vara att nå alla de barn som hittills av främst sociala skäl ställs utanför samhällets kulturutbud. Berörda samhällsinstitutioner och organisationer måste ta fantasin till hjälp för att medvetet och effektivt utnyttja redan befintliga resurser genom omfördelningar och prioriteringar.

ABF framhåller vikten av att lägga märke till att alla barns uppväxtvillkor ingalunda är lika. Bostadssegregationer medför att vissa barn tvingas växa upp i mera stressad och påfrestande miljö än andra. ABF framhåller att insatser som kan medverka till att barn från kulturellt fattiga eller eftersatta miljöer får bättre möjligheter till utveckling bör prioriteras.

Folkparkernas centralorganisation påpekar att folkparkernas dagverksamhet framför allt vänder sig till de grupper som idag avstår från att delta i kulturlivet. För barnen till de minst privilegierade föräldrarna, som inte har möjlighet att lämna hemorten under sommaren för att göra semesterresor eller vistas på sommarställe, är folkparkernas dagsverksamhet ett alternativ.

Socialstyrelsen menar att barnkulturgruppen genom att utgå från de olika kulturella formerna i sin diskussion om barnkultur riskerar att resonera värderande om de grupper som idag inte deltar i det s. k. etablerade kulturlivet. Svenska kvinnors vänsterförbund och lekmiljörådet vänder sig mot barnkulturgruppens formulering att vissa grupper avstår från att delta i kulturlivet och poängterar att dessa grupper inte medvetet avstår från kulturell verksamhet utan att de inte nås av kulturutbudet och inte har möjlighet att delta i kulturlivet. Svenska kvinnors vänsterförbund anser detta påpekande vara av vikt, då det enligt kvinnoförbundet är en vanlig fördom att människor i Sverige har valfrihet när det gäller kultur. Svenska kvinnors vänsterförbund anser den mest angelägna uppgiften för närvarande är att finna metoder för att häva de stora skillnaderna i kulturhänseende mellan olika grupper av barn. De barn som är sämst lottade – invandrabarn, handikappade barn, barn från avfolkningsbygder samt barn från fattiga storstadsområden – är också de som nås sämst eller inte alls av de kulturella satsningar som görs. Skillnaderna i kulturhänseende mellan olika kategorier barn är enligt förbundets bedömning troligen större än skillnaderna i levnadsstandard i övrigt. Mycket talar för att skillnaderna i kulturell standard ökar. När det gäller att nå invandrabarn och handikappade barn behövs stödåtgärder för att skapa ett nytt kulturutbud. I fråga om glesbygdsbarn och barn från kulturellt fattiga storstadsmiljöer gäller det framför allt att nå dessa barn med den kultur som redan finns.

Några remissinstanser anser att barnkulturgruppen inte tillräckligt uppmärksammat behovet av insatser för eftersatta grupper.

Socialstyrelsen har svårt att se att barnkulturgruppens förslag till nya verksamhetsformer och stöd till befintliga former skulle överensstämma med målsättningen att statens insatser ska utformas med sikte på de grupper som idag avstår från att delta i kulturlivet.

Statens ungdomsråd efterlyser en klarare markering av eftersatta grupper kulturbehov.

Enligt SSU:s uppfattning omfattas redan stora barngrupper av de förslag till åtgärder som barnkulturgruppen lägger fram. SSU förordar en priorite-

ring av insatser för barngrupper som är eftersatta socialt och kulturellt.

De konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt anser att barnkulturgruppens förslag mer påtagligt borde ha anknytits till barnens behov och inriktats på att motverka orättvisor på det kulturella området som har sitt ursprung i barns olika uppväxtvillkor.

Många remissinstanser, bl. a. *statens kulturråd*, *SÖ*, *statens invandrarverk*, *barnredaktionerna vid Sveriges Radio*, *Svenska kvinnors vänsterförbund*, *TBV*, *Verdandi*, *Föreningen Norden*, *Folkparkernas centralorganisation* och *Broderskapsrörelsen* framhåller behovet av speciella insatser för invandrabarnens kultur.

Statens kulturråd påpekar att invandrabarn tillhör de mest utsatta grupperna och att de på grund av språksvårigheter och kulturkonflikter riskerar att hamna vid sidan av samhället. Kulturrådet framhåller att det krävs speciella insatser för att skydda dessa barn från att hamna i ett kulturellt vakum där de lätt sugs upp av de kommersiella krafterna. Rådet förfordrar att rådet erhåller begärda medel för projektverksamhet bland invandrare och minoriteter och att rådet ges i uppdrag att i samråd med invandrarverket utforma bestämmelser för bidragsgivningen med särskild hänsyn till barn och ungdom.

SÖ anser att invandrabarnen lever under speciellt svåra förhållanden och betonar betydelsen av att invandrabarnen ges möjligheter att växa in i de svenska kulturtraditionerna.

Statens invandrarverk anser att det behövs extra åtgärder för invandrabarn t. ex. i form av översatt och bearbetad information, översatt barnlitteratur, visor, sånger, barnböcker från hemländerna, barnprogram på invandrarpråk i radio och TV samt tvåspråkig personal inom skola och fritidsverksamhet. Kommuner och föreningsliv har stora skyldigheter att genom extra åtgärder se till att även invandrabarnen får kunskap om och tillgång till det lokala utbudet, varvid invandrabarnens speciella behov måste beaktas. Invandrarverket menar att det vid planering av fritidsverksamhet för barn är väsentligt att samla in och ta vara på erfarenheterna och önskemål från invandrarna själva, t. ex. genom deras organisationer. Svenska myndigheter och personal vid institutioner som har kontakt med invandrarfamiljerna bör också ges kunskaper om kulturbakgrund och barnuppfostran i invandrararnas hemländer.

Barnredaktionerna inom Sveriges Radio framhåller att radions och televisionens ansvar att tillgodose de barn som har särskilda behov, även omfattar invandrabarn. Barn-TV bör få ökade resurser för att utöka och utveckla sin pågående programverksamhet för barn som har annat modersmål än svenska.

ABF påpekar att invandrabarnen ställs inför särskilda svårigheter beroende på konflikter mellan olika kulturmönster. *ABF* föreslår att föreningslivet ges ekonomiska resurser för arbete tillsammans med invandrabarn.

Folkparkernas centralorganisation instämmer i barnkulturgruppens uppfattning om de möjligheter till kulturutbyte som landets ökande andel invandrare erbjuder. Centralorganisationen framhåller vikten av att det satsas resurser på att lära de svenska barnen att acceptera och respektera invandrabarnens kulturella mönster och egenheter.

Statens kulturråd, *statens invandrarverk* och *Föreningen Norden* uppehåller sig vid betydelsen av att invandrabarnen ges möjlighet att utveckla sitt hemspråk som grund för att lära sig det nya språket och för deras emotionella och kulturella utveckling. Med hänvisning till barnkulturgruppens resonemang kring kulturen som språk och med tanke på

språkets betydelse för möjligheten att ta del av kulturutbudet, konstaterar *statens invandrarverk* att många invandrabarn är underprivilegierade och språkligt utarmade. Verket anser att hemspråket bör få betydligt starkare ställning i skola och förskola än vad nu är fallet.

Statens kulturråd anser att ett konsekvent genomförande av hemspråksreformen i förening med tillgång till litteratur på hemspråket är av avgörande betydelse när det gäller att ge invandrabarnen ett språk.

Några remissinstanser anför kritiska synpunkter på barnkulturgruppens behandling av invandrabarnen.

Statens invandrarverk finner det anmärkningsvärt att invandrabarnens situation behandlats så knapphändigt i rapporten. *ABF* gör en liknande kommentar. Invandrarverket anser att risken är stor att invandrabarnen blir en grupp som glöms bort i kommande insatser på barnkulturområdet. Verket konstaterar att invandrabarnen främst behandlas som en kulturrekurs för svenska barn och påpekar att förutsättningen för att invandrabarnen ska kunna fortsätta att vara en sådan resurs, är att de får möjlighet att bibehålla och utveckla sin kultur.

Föreningen Norden yrkar på att invandrabarnens situation och villkor aktualiseras i ett kompletterande utredningsarbete. Ett oavvisligt krav är att invandrarernas organisationer och aktuell forskning på området får komma till uttryck i en sådan utredning och att ett särskilt åtgärdsprogram utarbetas.

Behovet av insatser för handikappade barn och barn på institution framhålls av bl.a. *socialstyrelsen*, *statens kulturråd*, *Statens ungdomsråd*, *SÖ*, *barnredaktionerna inom Sveriges radio*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *Svenska kvinnors vänsterförbund*, *Verdandi*, *Handikappförbundens centralkommitté*, *Svenska kyrkans församlings- och pastoratförbund*, *Synskadades riksförbund* och *de konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt*.

Socialstyrelsen vill dock understryka vikten av att diskutera de s.k. socialt hårt utsatta barnen utifrån ett bredare perspektiv på barns livsvillkor än vad som handikappsbegreppet tillåter.

Några remissinstanser, däribland *statens kulturråd*, *statens ungdomsråd*, *Verdandi*, *Handikappades centralkommitté* och *de konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt* anser att barnkulturgruppen inte tillräckligt behandlat de handikappades kulturella situation och behov.

Statens ungdomsråd anser att de tankegångar som finns i betänkandet Kultur åt alla borde ha följts upp i rapporten.

Handikappades centralkommitté saknar en närmare analys av olika handikappgruppers behov insatta i ett kulturellt sammanhang samt konkreta förslag om hur kulturutbudet bör vara utformat för att barn med handikapp ska kunna ta del av det. Kommittén påpekar att böcker, teater, film etc. som sätter in handikappade barn i ett naturligt socialt sammanhang kan bidra till att skapa förståelse mellan handikappade och icke handikappade barn.

Synskadades riksförbund påpekar att handikappgruppen inte får uppfattas som en enhetlig grupp och påpekar att varje handikappgrupp har sina speciella problem och behov. Förbundet konstaterar att barnkulturgruppen förbigått de enskilda handikappgrupperna med undantag för döva och synskadade. Synskadades riksförbund efterlyser en beskrivning av olika gruppers handikapp och förslag till speciella åtgärder som kan undanröja olika slag av handikapp.

Barnkulturgruppen anser att handikappade barn inte ska särbehandlas

utan integreras i den gängse kulturverksamheten för barn. Varje del av kulturlivet har ansvar för att de handikappade får ta del av verksamheterna. I detta syfte måste praktiska hinder för handikappade barns deltagande undanröjas, bl. a. genom färdtjänst och lämplig utformning av lokaler.

Principen att insatser för handikappade barn ska integreras med den gängse kulturverksamheten stöds av bl. a. *socialstyrelsen*, *statens kulturråd*, *barnredaktionerna inom Sveriges Radio*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* och *Synskadades riksförbund*. Riksförbundet vill särskilt betona vikten av den skapande verksamhet där barnen själva är aktiva och där handikappade barn kan integreras.

Statens kulturråd framhåller att det fordras särskilda insatser med stöd av föreningsliv och kulturinstitutioner när det gäller barn som vistas på vårdinstitutioner. Rådet anser att det behövs fler inventeringar av det slag som lek miljörådet företagit rörande möjligheter till lek och utvistelser för barn som är intagna på sjukhus. Kulturrådet avser att tillsammans med Landstingsförbundet ta upp barnkulturfrågorna till särskild behandling i det planerade utredningsarbetet om kultur på vårdinstitutioner.

För att ge barn på institution kontakt med kulturlivet utanför institutionerna krävs en upprustning av tekniska hjälpmedel och litteratur etc. som är anpassade till handikappade barns behov framhåller *Handikappades centralkommitté*.

De konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt anser att insatser på barnkulturområdet främst bör inriktas på institutionerna där barn befinner sig, bl. a. vårdhem och sjukhus i syfte att tillföra dessa institutioner konstnärliga uttrycksmedel.

4 Barnens närmiljöer

Statens kulturråd, *humanistiska fakultetsnämnden vid universitetet i Lund*, *bostadsstyrelsen*, *statens planverk*, *Centerns kvinnoförbund*, *Svenska kvinnors vänsterförbund*, *Unga Örnars riksförbund*, *Förbundet Vi Unga*, *ABF*, *Sveriges kyrkliga studieförbund*, *Gävle kristna socialdemokraters grupp*, *KIF* och *de konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt* framhåller bristerna i barnens vardagsmiljöer som ett grundläggande problem i fråga om barnens kulturella situation.

Lekmiljörådet understryker att förutsättningarna för att skapa god barnkultur ligger i skapandet av goda miljöer för såväl barn som vuxna i fråga om arbetsplats, boendemiljöer och stadsplanering.

Statens kulturråd betonar vikten av att kulturen förankras i barnens vardagstillvaro och ingår som ett kontinuerligt inslag i barnens miljöer. Rådet anser att stöd till föreningsliv och organisationer innebär en av många möjligheter att stödja kulturen i barnens egna miljöer och har därför begärt ökade medel till organisationerna för kulturell försöksverksamhet med barn inom ramen för experiment- och utvecklingsbidraget. Kulturrådet nämnder också att arbetet med utvecklingsprojektet Kultur i boendemiljön snart startar. Detta projekt genomförs i samarbete med föreningslivet och avser att ställa kulturverksamhet i generationssamverkan i förgrunden.

Humanistiska fakultetsnämnden vid universitetet i Lund konstaterar att det av rapportens helhetsperspektiv framgår att det är begränsningarna i barnens faktiskt närmiljö som ger dem deras konsumtionsprofil när det

gäller kultur. Det är boendemiljön, föräldrarnas sociala och kulturella tillhörighet, tillgång till daghemsplatser, skolor etc. som är de tunga determinanterna i barnens tillvaro. Av rapportens historiska beskrivning av barnkulturen framgår den stora betydelsen av föräldrarkontakterna, kontakterna mellan hem och arbete, relationerna inom boendekområdena m. fl. faktorer i barnens livsmiljö. Fakultetsnämnden anser det önskvärt att detta perspektiv också tillämpas på dagens barnkultur.

Bostadsstyrelsen framhåller boendemiljöns grundläggande betydelse för barnens utveckling. Barnens möjligheter att tillgodogöra sig och delta i olika kulturyttringar beror i hög grad av boendemiljöns utformning och sociala innehåll. Av avgörande betydelse för barnen är också möjligheten att vara tillsammans med vuxna, se dem i verksamhet, lära av dem och göra saker tillsammans med dem. Styrelsen betonar att förutsättningen för att föreslagna åtgärder inom barnkulturområdet ska få någon påtaglig effekt på alla barns kulturella möjligheter är att dessa samband mellan barnens uppväxtförhållanden och deras möjligheter att tillgodogöra sig olika kulturyttringar analyseras och att resultatet av en sådan analys blir vägledande för boendemiljöernas utformning och innehåll.

Bostadsstyrelsen beklagar att barnens boendemiljö inte uppmärksammas i rapportens resonemang och förslag till åtgärder. Angående barnkulturgruppens förslag att bostadsstyrelsen bör se över lånebestämmelserna för statliga bostadslån framhåller styrelsen att de statliga bostadslånen sedan lång tid ger möjlighet att finansiera lokaler för fritid och kultur. Bostadsstyrelsen påpekar dock att tillgången till sådana lokaler trots dessa möjligheter är mycket knapp i de flesta bostadsområden. Framför allt saknas s. k. närlokaler där barn och vuxna kan utveckla olika aktiviteter och väl utformade och trivsamma uterum i bostadsmiljön som kan underlätta barns och vuxnas gemensamma utvistelse. Avståndet mellan barnens miljöer och de vuxnas liv är en annan svår nackdel för barnens förståelse och delaktighet i samhället.

Statens planverk konstaterar att dagens samhälle präglas av en uppdelning mellan olika miljöer, där varje miljö är specialiserad och präglas av ensidighet med avseende på bebyggelse, verksamheter och människor. Ensidighet i boendemiljön i kombination med brister i detaljutformningen är problem som enligt planverket kräver uppmärksamhet. Statens planverk anser att ett stort ansvar vilar på samhällsorganen för att förbättra barnens miljöer. Sådana strävanden hämmas emellertid av att samhällets styrmedel är svaga vad avser lokalisering av arbetsplatser och av målkonflikter som försvårar möjligheterna att uppnå en mångsidig sammansatt uppväxtmiljö med direktkontakter mellan barn och vuxna. Planverket konstaterar därför att några avgörande förändringar i fråga om barnens boendemiljöer inte kommer att ske under den närmaste framtiden. Möjligen kan bristerna i barnens uppväxtmiljöer kompenseras av god kollektivtrafik som kan förbättra barnens resmöjligheter och göra dem mer rörliga och som gör det möjligt för dem att uppsöka andra samhällsmiljöer.

Centerns kvinnoförbund understryker rapportens uppfattning om behovet av att återupprätta sambandet mellan boende och arbete och hänvisar till Centerns decentralistiska linje i samhällsplanering.

Svenska kvinnors vänsterförbund framhåller vikten av åtgärder för att förändra den torftiga yttre miljö i form av sterila bostadsområden och affärscentra som många barn tillbringar sin fritid i.

ABF framhåller också vikten av skillnaden i barns uppväxtvillkor uppmärksammas. Bostadssegregationen medför att vissa barn får växa upp i

mer stressade och påfrestande miljöer än andra. ABF finner det angeläget att frambålla värdet av att barnen själva genom lekar och upplevelser får tillgodogöra sig kunskap och spänningsmoment i sin närmiljö, varvid föreningslivet kan spela en viktig roll.

SSU och *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* föreslår att skolans lokaler efter skoltid utnyttjas till kulturella aktiviteter och får fungera som kulturcentra i bostadsområdet.

Sveriges kyrkliga studieförbund framhåller att en förutsättning för att utveckla kulturlivet är att de boende själva får vara med om att skapa bostadsmiljöerna. Studieförbundet har här en stor uppgift i att skapa studiegrupper där människor kan bearbeta sin miljö tillsammans.

Gävle kristna socialdemokraters grupp understryker att all samhällsplanering, särskilt planering för boende, måste utgå från människors behov av kontakt och gemenskap. Därvid bör de mest utsatta gruppernas behov beaktas. För att en bra barnkultur ska kunna skapas behövs det nuvarande boendebeståndet ses över. Möjligheterna att upplåta lägenheter i bostadsområdena för skapande verksamhet och andra sätt att utnyttja boendemiljöerna för kulturaktiviteter bör också prövas.

De konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt förordar att rapporten kompletteras med ett avsnitt om barnens fysiska miljö.

5 Kulturkommersialismen

En majoritet av remissinstanserna ansluter sig till barnkulturgruppens beskrivning av den kommersiella kulturens roll i samhället och delar gruppens uppfattning att barnen utsätts för ett starkt kommersiellt tryck. Genomgående instämmer remissinstanser i barnkulturgruppens betoning av att kommersialismens negativa verkningar på barnkulturområdet måste bekämpas.

Statens kulturråd understryker angelägenheten av omfattande insatser för barn främst med tanke på att barn och ungdomar tillhör de grupper i samhället som starkast utsätts för den kommersiella kulturens tryck.

SSU understryker att samhället måste ta ett större ansvar för att motverka det kommersiella kulturutbudets dominans.

ABF anser att samhället måste skaffa sig en samlad strategi för att motverka kulturkommersialismens inverkan på barnen. *ABF* delar dock inte barnkulturgruppens pessimistiska uppfattning rörande möjligheterna att i framtiden på ett kraftfullare sätt motverka kommersialismens avarter. *ABF* anser i likhet med ett flertal remissinstanser att föreningslivet kan göra betydelsefulla insatser på detta område.

KLYS delar barnkulturgruppens oro för den kommersiella utvecklingen av kulturområdet och i synnerhet vad gäller den del som riktar sig direkt till barnen. *KLYS* framhåller att kulturarbetarna skulle kunna spela en väsentlig aktivare roll för att motverka den kommersiella kulturen om det fanns ekonomiska resurser till detta.

Kulturförvaltningen i Luleå kommun påpekar att kommersialismen är en funktion av kapitalismen och att man inte enbart kan angripa kommersialismen utan att angripa dess rötter i kapitalismen.

Danscentrum instämmer inte i åsikten att det bara är kommersialismens skadliga verkningar som skall motverkas utan menar att det är hela det kommersiella tänkesättet som skall bekämpas. *Föreningen Svenska tecknare* framför en liknande åsikt.

Några remissinstanser uppehåller sig vid barnkulturgruppens uppfattning om den kommersiella kulturen som en särskild, konstruerad språkkod, som bygger på en exploatering av fundamentala mänskliga behov. Den kommersiella koden rör sig gärna med lättecknade, lätt avlästa figurer i ett igenkännbart mönster.

Svenska musikerförbundet anser det vara olämpligt att utgå från den kommersiella koden när det gäller att karaktärisera olika konstnärliga uttrycksmedel. Förbundet påpekar att moment som ingår i den kommersiella koden kan förekomma och vara legitima i seriösa sammanhang, som när det gäller att nå ut med information.

Folkparkernas centralorganisation finner den kommersiella språkkoden vara ett svårtolkat begrepp som mer bidrar till att mystifiera än att klargöra vad man egentligen menar.

Föreningen Svenska tecknare konstaterar att den kommersiella koden är ett värderande och tånjbart begrepp som inte i nämnvärd grad förklaras i rapporten.

Seriefrämjandet påpekar att innebörden av begreppet kommersiell kod är oklar och att varken detta begrepp eller begreppet kommersialism ges någon uttrycklig definition, vilket gör rapportens framställning svårgränslig och oklar. Seriefrämjandet finner det rimligt att tolka begreppet kommersiell kod som den estetiska gestaltningen av den populära kulturen för barn. Seriefrämjandet vill understryka att den populära barnkulturen inte är skadlig i sig. Barnkulturgruppens uppfattning att det skulle finnas en kommersiell kod med en inneboende skadlighet, baseras enligt Seriefrämjandet endast på att barnkulturgruppen av det förhållande att den populära barnkulturen utsätts för en kommersiell behandling dragit den felaktiga slutsatsen att den till sin natur skulle vara kommersiell.

Barnkulturgruppen föreslår en aktiv strategi på åtta punkter för arbetet på att motverka kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet.

Statens ungdomsråd, barnfilmrådet, SÖ, linjenämnden för konsthantverkslinjen och humanistiska sektionenämnderna vid universitetet i Göteborg, LO, Svenska musikerförbundet, Folkparkernas centralorganisation och Föreningen Svenska tecknare ansluter sig i stort till de av barnkulturgruppen föreslagna utgångspunkterna för denna strategi.

Unga Örnars riksförbund vill för sin del slå fast att möjligheterna att bromsa det kommersiella inflytandet på barnkulturområdet är begränsade om inte mer genomgripande förändringar genomförs när det gäller villkoren och förutsättningarna för kulturproduktion.

Statens kulturråd anser att arbetet på att bekämpa kommersialismens negativa verkningar på barn och ungdomsområdet måste bedrivas efter två linjer, nämligen dels genom attitydförändrande och opinionsbildande verksamhet, dels genom att stödja alternativ produktion och erbjuda möjligheter till egenaktiviteter. Kulturrådet föreslår att rådets medverkan i utvidgade insatser för att motverka kommersialismens negativa verkningar även fortsättningsvis bör utvecklas efter tre linjer, nämligen utvidgat samarbete mellan kulturrådet och forskare, förbättrad kulturstatistik och särskilda utredningsprojekt typ fonogramutredningen.

Barnkulturgruppens uppfattning om värdet av att skapa opinion bland barn och vuxna, grundad på en analys av och kunskap om den kommersiella kulturen, delas av bl. a. *statens kulturråd, Centerns kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Förbundet Vi Unga, ABF, Verdandi, Seriefrämjandet, Föreningen Svenska tecknare*

och Gävle kristna socialdemokratiska grupp.

Några remissinstanser, däribland *Centerns kvinnoförbund, Förbundet Vi Unga, ABF* och *Verdandi* framhåller att föreningslivet har en viktig uppgift när det gäller att bedriva opinionsbildning mot kulturkommersialiseringen.

LO och *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* ställer sig tveksamma till möjligheten att påverka producenterna genom frivilliga överenskommelser vad gäller utbudet av krigsleksaker.

Gävle kristna socialdemokratiska grupp anser det vara helt lönlöst att försöka påverka multinationella producenter.

Barnkulturgruppens förslag om subventionering av den seriösa kulturen i kombination med krav på motprestation stöds av bl. a. *barnfilmrådet, Litteraturfrämjandet* och *Föreningen Svenska tecknare*.

Ytrandefrihetsutredningen påpekar att alltför långtgående statliga insatser av typ subventionering på sikt kan leda till effekter som står i strid med tryckfrihetsförordningen.

Seriefrämjandet påpekar att den seriösa barnkulturen existerar vid sidan av den populära, varför en satsning på seriös kultur endast i obetydlig utsträckning kommer att påverka den populära barnkulturen.

Remissinstanserna understryker genomgående behovet av att utveckla alternativ till det kommersiella kulturutbudet. Således framhåller bl. a. *statens kulturråd, barnfilmrådet, Svenska kommunförbundet, Sveriges allmänna biblioteksforening, Utbildningsradion, LO, Folkpartiets kvinnoförbund, Förbundet Vi Unga, Verdandi* och *Litteraturfrämjandet* behovet av stöd till en alternativ produktion.

Svenska kommunförbundet delar uppfattningen att samhället måste verka aktivt för att skapa en motvikt till det kommersiellt inriktade utbudet. Verkliga möjligheter att erbjuda alternativ till detta utbud torde innebära behov av väsentligt ökade resurser såväl i produktions- som distributionsledet. Ansvaret för sådana insatser bör enligt kommunförbundet i första hand åvila staten.

LO anser att en alternativ produktion främst bör ses som ett hjälpmedel i en verksamhet som bygger på egen aktivitet.

Förbundet Vi Unga betonar att staten måste ta sitt ansvar för att ge människorna alternativ till skräpkulturen och för att göra de alternativ som finns tillgängliga för hela folket.

Rikskonserter påpekar att den musikrörelse som vuxit fram i Sverige under 1970-talet på sitt program har ett flertal punkter som överensstämmer med den strategi som barnkulturgruppen föreslår.

Barnkulturgruppens förslag att det bör utvecklas en alternativ produktion som använder sig av den kommersiella koden tillstyrks av *Folkpartiets kvinnoförbund, Seriefrämjandet* och *Litteraturfrämjandet*.

Folkpartiets kvinnoförbund påpekar att serietidningarnas språkdräkt utgör en etablerad och populär form som med fördel kan utnyttjas och ges ett nytt innehåll. Barnens uppskattning av de seriösa alternativserier som nyligen presenterats på den svenska marknaden visar enligt förbundet att användandet av den kommersiella koden utgör en riktig metod att möta den kommersiella kulturen.

I övrigt avstyrker remissinstanserna, bl. a. *socialstyrelsen, statens ungdomsråd, barnfilmrådet, LO, Svenska kvinnors vänsterförbund, Verdandi, KLYS, Svenska musikerförbundet, lekmiljörådet, Gävle kristna socialdemokraters grupp, Föreningen Svenska tecknare, de konstnärliga högsko-*

lorna i Stockholm gemensamt och dramatiska institutet förslaget att den kommersiella koden ska användas i en alternativ produktion.

Lekmiljörådet anser att en alternativ produktion som följer den kommersiella koden inte utgör något alternativ, och framhåller att det inom bildområdet redan finns bra produktioner på marknaden. Problemet består i att hävda de bra produkterna och att sprida dem på ett bra sätt. Att ge barnen förenklade bilder som följer den kommersiella koden är att undervärdera barnen.

KLYS poängterar att den kommersiella koden står i motsättning till kulturpolitikens syften. En strategi mot kommersialismens negativa verkningar får inte gå ut på att klä kultur och kulturupplevelser i säljbara förpackningar. KLYS framhåller att det redan finns en alternativ produktion som använder sig av en annan språkkod än den kommersiella men att den arbetar med ytterst knappa resurser.

Barnkulturgruppen konstaterar att samhällets möjligheter att motverka kommersialismens negativa verkningar är mycket marginella. Gruppen förordar att det skapas restriktioner som inte kommer i konflikt med de liberala fri- och rättigheterna.

Flertalet remissinstanser, däribland *statens ungdomsråd, barnfilmrådet, LO, FPU, SSU, Svenska kvinnors vänsterförbund, Unga Örnars riksförbund, ABF, IOGT-NTO, Folkparkernas centralorganisation* och *Gävle kristna socialdemokraters grupp* understryker vikten av att skapa restriktioner mot kommersialismens negativa verkningar.

FPU anser att den primära utgångspunkten för en strategi mot kommersialismens negativa verkningar måste vara att skapa restriktioner som inte kommer i konflikt med de liberala fri- och rättigheterna. Utan sådana restriktioner begränsas barnens frihet av de kommersiella krafterna.

SSU betonar att samhället har en viktig uppgift att motverka de krafter som skadar barnen och att sådana åtgärder bör ske i form av lagstiftning och satsningar på information och utbildning av vuxna.

Svenska kvinnors vänsterförbund understryker kravet på att det företas en undersökning av möjligheterna att lagstifta mot pornografi och våldsskildringar utgivna i spekulativt syfte. Förbundet påpekar att detta utbud ökar och att det i stor utsträckning är just barn och ungdomar som drabbas av det. Förbundet föreslår att yttrandefrihetsutredningen får i uppdrag att företa en noggrann granskning av hur en sådan lagstiftning ska utformas för att inte komma i konflikt med den kulturella och politiska yttrandefriheten.

Statens ungdomsråd, barnfilmrådet, LO, Unga Örnars riksförbund, Folkparkernas centralorganisation och *Gävle kristna socialdemokratiska grupp* framhåller att handelsavtal och principer för fri- och rättigheter inte får tillåtas lägga hinder i vägen för nödvändiga restriktioner som syftar till att skydda barnen mot ett skadligt kommersiellt kulturutbud.

Barnfilmrådet konstaterar att de liberala fri- och rättigheterna visserligen är centrala i en demokrati, men att de är långt ifrån entydiga och låta att precisera. Det finns åtskilliga begränsningar och förbehåll som samhället skapat för att skydda andra värden än dessa friheter. Barnfilmrådet menar att det ibland kan finnas anledning att komma i konflikt med dessa friheter för att uppnå något väsentligare vilket ofta visat sig vara nödvändigt när det blivit uppenbart hur kommersiella krafter exploaterat utsatta eller svaga grupper.

Folkparkernas centralorganisation betonar att strävandena att skapa restriktioner mot skadligt kommersiellt kulturutbud inte får förhindras av

en yvig tolkning av begreppen yttrande- och tryckfrihet.

LO anser sig sakna tillräckligt underlag för ett bestämt ställningstagande till alla de former av restriktioner som barnkulturgruppen diskuterar. Mot bakgrund av att klausuler rörande skydd för människors liv, säkerhet och hälsa i Sveriges handelsavtal med vissa länder, inte prövas när det gäller kulturprodukter förordar L.O att det företas en skyndsam analys rörande vilka former av restriktioner som är möjliga att göra på handelsavtalens område.

Unga Örnars riksförbund förordar att den av barnkulturgruppen föreslagna utredningen om kulturkommersialismen får till uppgift att analysera vilka förändringar som är nödvändiga i tryckfrihetsförordningen och i handelsavtal med andra länder för att åstadkomma en väsentlig begränsning av det kommersiella inflytandet på barnkulturområdet. *ABF* förordar importrestriktioner för dåliga serier för barn, dålig film, krigsleksaker m. m.

Några remissinstanser ställer sig i varierande grad tveksamma till restriktioner mot skadligt kommersiellt kulturutbud. *Yttrandefrihetsutredningen* påpekar att allför långtgående statliga insatser av det slag barnkulturgruppen föreslagit, såsom subventionering av den seriösa kulturen förenad med motkrav, ökat produktionsstöd och efterhandsstöd till litteraturproduktion m. m. på längre sikt kan leda till effekter som står i strid med tryckfrihetsförordningen mot att myndighet eller annat allmänt organ censurerar eller på annat sätt hindrar tryckning, utgivning eller spridning bland allmänheten av tryckt skrift.

Sveriges allmänna biblioteksforening anser att barnkulturgruppens behandling av det kommersiella kulturutbudet ger uttryck för intolerans och förmyndarmentalitet. Föreningen pekar på svårigheterna att dra gränsen mellan alster som med hjälp av lagstiftning definitivt bör förbjudas och dåliga produkter som inte bör förbjudas genom samhälleliga åtgärder. Föreningen förordar att ansträngningar främst inriktas på att skapa goda och lättillgängliga alternativ till trivialutbudet istället för att åstadkomma förbudslagstiftning. En liknande uppfattning framförs av *KIF* och *Föreningen Svenska tecknare*.

Centerns kvinnoförbund förordar stor försiktighet vid skapandet av restriktioner för kulturproduktion så att yttrandefriheten inte inskränkes.

Svenska musikerförbundet hyser stor tveksamhet till restriktioner av typ censur och förordar att samhället tar ett klart ekonomiskt ansvar för alternativa kulturproduktioner och verksamheter som amatörism och folkbildningsarbete.

Seriefrämjandet saknar i rapporten sammanfattande, klart formulerade motiveringar för införande av restriktioner och påpekar att de exempel på restriktioner som barnkulturgruppen för fram i högsta grad strider mot de liberala fri- och rättigheterna.

Svenska bokförläggareföreningen konstaterar att barnkulturgruppen inte är främmande för att inskränka gällande tryckfrihetslagstiftning för att skapa effektivare möjligheter till styrning av barnens läsning. Föreningen finner detta mycket betänkligt med tanke på att Sverige kan berömma sig av en mycket vidsträckt yttrandefrihet. Det faktum att denna frihet också ger spelrum åt marknadskrafterna på olika områden får inte föranleda överväganden om inskränkningar i yttrandefriheten. Bokförläggareföreningen förordar istället stimulansåtgärder och stöd till kulturprodukter av god kvalitet.

Barnkulturgruppens uppfattning att barnfilmcensuren bör bibe-

hållas stöds av *statens ungdomsråd, barnfilmrådet, I.O, FPU, Verdande och Folkparkernas centralorganisation.*

Ett flertal remissinstanser, däribland *KF, LO, Folkpartiets kvinnoförbund, Sveriges socialdemokraters kvinnoförbund, Förbundet Vi Unga* och *Gävle kristna socialdemokraters grupp* framhåller i likhet med barnkulturgruppen angelägenheten av åtgärder för att hejda flödet av undermåliga serier och stimulera produktionen av bra serier. *KF, Folkpartiets kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Förbundet Vi Unga* och *KRO* uttalar sig till förmån för ett ökat stöd till produktion av inhemska kvalitetsserier. *KF* förordar att det närmare utreds hur seriemediet ska kunna bjuda bättre kvalitet och att de praktiska förutsättningarna för ett nordiskt samarbete och en nordisk seriemarknad därvid behandlas.

Även *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* föreslår att möjligheterna att via det nordiska kultursamarbetet erhålla resurser för att stödja serier för hela den nordiska marknaden närmare undersöks.

Förbundet Vi Unga anser att serien är ett utmärkt medium som man måste slå vakt om samtidigt som seriernas förråande och förskönande drag måste motverkas. Förbundet menar att skolan måste bidra till medvetenhet om seriernas innehåll genom att eleverna själva kritiskt granskar och ifrågasätter seriefloras budskap. Föreningslivet har en viktig uppgift när det gäller att genomskåda serietidningarnas budskap och värderingar. För att uppmuntra alternativa serier föreslår förbundet att ett särskilt litteraturstöd ges till föreningar och folkrörelser som vill producera egna serier med utgångspunkt från sin ideologi. Förbundet förordar också att det inrättas ett barnens serieråd med representanter för barn- och ungdomsorganisationer, litteraturkritiker och kulturarbetare. Rådets uppgift bör vara att granska och via skolan och ungdomsorganisationerna lämna yttranden över serier.

KRO understryker vikten av att bildkonstnärernas eget kooperativa förlag ges sådana bidrag att en verksamhet kan komma igång.

Seriefrämjandet påpekar att det nuvarande seriestödet främst är inriktat på serieutgivning i album, vilket gynnar redan etablerade tecknare och författare. Seriestödet bör istället läggas upp på ett sätt som direkt uppmuntrar även organisations tidningar, dagstidningar och serietidningsförlag att söka stöd för serier som publiceras i kortare avsnitt. En sådan utformning av seriestödet skulle ge möjlighet för nya serieskapare att debutera och pröva sig fram under mer anspråkslösa former. *Seriefrämjandet* anser också att det behövs speciella utvecklingsbidrag som ges direkt till serieskapare, så att de får möjlighet att utveckla en idé så långt att ett förlag kan ta ställning till den. *Seriefrämjandet* föreslår att det tillsätts en utredning med uppgift att undersöka vilka möjligheter som finns att väsentligt höja andelen svenska serier på marknaden.

Angående åtgärder för att motverka utbudet av undermåliga serier uttalar sig *Förbundet Vi Unga, ABF, och Gävle kristna socialdemokraters grupp* för någon form av importrestriktioner i fråga om utländska serier.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund förordar att regeringen tar initiativ till överläggningar med seriebranschen för att få till stånd ett självsanerande organ motsvarande Pressens Opinionsnämnd.

KF anser sig sakna underlag för att ta ställning i frågan om restriktioner på seriemarknaden.

Barnkulturgruppen föreslår att samhället lägger en generell avgift

på serier, som kombineras med ett ökat kvalitetsstöd till viss serieproduktion.

Förslaget stöds av *förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö*, *LO*, *Folkpartiets kvinnoförbund* och *Förbundet Vi Unga*. *Statens kulturråd* anser att möjligheterna att avgiftsbelägga serier bör undersökas.

Yttrandefrihetsutredningen, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *KRO*, *Pressbyrån* och *Seriefrämjandet* avstyrker förslaget.

Yttrandefrihetsutredningen framhåller att det ur tryckfrihetsrättslig synpunkt är helt oacceptabelt att vidtaga åtgärder mot tryckta skrifter i syfte att slå ut någon skrift, oavsett hur åtgärderna utformas i tekniskt hänseende. Tryckfrihetsförordningen förbjuder visserligen inte generell stödåtgärder åt skrifter vilkas utgivning man vill främja, men yttrandefrihetsutredningen vill framhålla att kombinationen av generell skatt och en selektiv subvention kan så starkt försvåra utgivandet av en skrift som inte blir subventionerad att utgivandet hindras. I så fall står åtgärds-kombinationen i strid med 1 kap 2 § 2 st. tryckfrihetsförordningen.

Enligt *Pressbyråns* uppfattning är varje form av beskattning av tryckta skrifter en principiellt olämplig metod. *Pressbyrån* anser att andra vägar än beskattning måste väljas för stödåtgärder åt vissa serier.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund avvisar förslaget av det praktiska skälet att de flesta seriemagasin består av ett flertal serier av olika kvalitet, varför dessa magasin skulle betinga ett medelpris.

Även *Seriefrämjandet* framhåller att praktiska skäl talar mot möjligheten att genomföra barnkulturgruppens förslag. Ett genomförande av förslaget skull fordra en kontroll av seriemarknaden in i minsta detalj, beroende på variationerna i kvalitet inom och mellan olika publikationer.

Seriefrämjandet betonar också att förslaget om en avgift på serier i förening med ett selektivt kvalitetsstöd som administreras av en statlig myndighet strider mot principen om konstens frihet och mot värnandet av yttrandefriheten.

Seriefrämjandet ställer sig dock positivt till principen med en generell avgift i kombination med ett selektivt stöd men föreslår att den utformas som en generell avgift på alla serier parallellt med ett stöd till samtliga svenska serier.

Barnfilmrådet, *konsumentverket*, *LO*, *FPU*, *Verdandi* och *Folkparker- nas centralorganisation* stöder barnkulturgruppens förslag om en skärpning av restriktionerna när det gäller marknadsföringsåtgärder riktade mot barn.

Konsumentverket ställer sig positivt till den allmänna inriktningen av barnkulturgruppens förslag till restriktioner. *Konsumentverket* påpekar att marknadsföringslagens nuvarande utformning och tillämpning knappast ger utrymme för insatser fullt ut, inom de områden som barnkulturgruppen tar upp. *Konsumentverket* vill också betona att de föreslagna åtgärderna inte kan lösa mer än en del av de problem som sammanhänger med marknadsföring riktad till barn och ungdom.

Konsumentverket finner barnkulturgruppens förslag att barn inte ska få förekomma i reklam eller annan marknadsföring vara svårtolkat. Om det innebär att bilder av barn inte får användas i reklam, anser *konsumentverket* förslaget vara alltför långtgående. Det måste nyanseras för att bli meningsfullt. Förslaget att idoler, seriefigurer eller liknande inte ska få användas i marknadsföring till barn tillstyrks av *konsumentverket*, som f. n. överväger möjligheterna att begränsa idol- och kändisreklam som riktar sig till både barn och vuxna.

I fråga om förslaget att barn inte ska användas som levande annonsplare genom att firmamärken och liknande trycks på kläder eller sportartiklar som företrädesvis används av barn, anser konsumentverket det befogat att skilja på fallet att tillverkaren märker sina produkter med sitt eget varumärke och fallet att kläder och sportartiklar märks med reklam för andra produkter. Det första slaget av märkning får enligt konsumentverket anses vara legitimt, medan det senare slaget av märkning inte bör få förekomma. Konsumentverket hyser dock vissa tvivel rörande möjligheter att f. n. motverka sådan märkning med stöd av marknadsföringslagen, annat än i speciella fall.

Angående förslaget att företagen genom branschöverenskommelser bör förhindras att starta klubbar vars enda syfte är att öka försäljningen av ett företags produkter, framhåller konsumentverket att denna typ av klubbar knappast är grundlagsskyddad på det sätt barnkulturgruppen anger. De klubbar som anges har snarast karaktären av kundregister och saknar stadgar och styrelse. Såvitt konsumentverket kan finna föreligger inga principiella hinder mot att ingripa mot otillbörlig marknadsföring bedriven genom sådana klubbar.

Barnfilmrådet menar att förbud mot märkning av produkter med varunamnet sannolikt skulle leda till en alltför omfattande kontrollapparat och svåra avvägningsproblem.

Barnkulturgruppen föreslår att det tillsätts en parlamentarisk utredning som får i uppdrag att kartlägga kulturindustriens utveckling och branschstruktur och att komma med förslag på åtgärder från samhällets sida mot kommersialismens negativa verkningar.

Förslaget tillstyrks av *socialstyrelsen, SÖ, humanistiska sektionenämnderna vid universitetet i Göteborg, folkbildningsutredningen, Svenska kommunförbundet, Svenska riksteatern, Rikskonserter, TCO, Centerns kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Unga Örnars riksförbund, ABF, Studieförbundet Vuxenskolan, IOGT-NTO, KLYS, KRO, kulturförvaltningen i Luleå kommun, Folkparkernas centralorganisation och Broderskapsrörelsen.*

Rikskonserter påpekar att det i debatten efter 1974 års kulturpolitiska målformuleringar förekommit varierande uppfattningar om begreppet kulturkommersialism, varför ett klargörande av hithörande frågor liksom konkreta förslag till åtgärder vore välkomna.

Centerns kvinnoförbund förordar att utredningen ges i uppdrag att vidareutveckla vissa av barnkulturgruppens förslag och att utreda en alternativ kulturproduktion.

Unga Örnars riksförbund föreslår att utredningens uppdrag ska inkludera en analys av vilka förändringar som är nödvändiga i tryckfrihetsförordningen och i handelsavtal med andra länder för att begränsningar av det kommersiella inflytandet på barnkulturområdet ska kunna åstadkommas.

ABF betonar att den föreslagna utredningen också bör ges i uppdrag att lägga förslag till åtgärder som samhället som helhet kan vidta mot kulturkommersialismens negativa sidor.

Studieförbundet Vuxenskolan finner utredningens förslag till utredning något förvånande mot bakgrund av att statens ungdomsråd driver en utredning om den kommersiella kulturen.

IOGT-NTO vill inte avvisa förslaget om en utredning men understryker behovet av omedelbara åtgärder så långt möjligt i avvaktan på ett utredningsförslag. Dessutom bör ett ev. utredningsarbete utmynna i att dessa frågor ges en kontinuerlig bevakning.

Folkparkernas centralorganisation instämmer i kravet på en parlamentarisk utredning men poängterar att tillsättandet av en utredning inte får tas till intäkt för att fördröja eller skjuta andra åtgärder åt sidan. *Folkparkernas centralorganisation* framhåller att det redan finns en rad åtgärder som kan vidtas omedelbart.

Barnkulturgruppens förslag om en parlamentarisk utredning om kulturindustrin avstyrks av *statens kulturråd*, *barnfilmrådet*, *konsumentverket*, *Sveriges allmänna biblioteksforening*, *Folkpartiets kvinnoförbund*, *Svenska kvinnors vänsterförbund*, *Förbundet Vi Unga*, *Pressbyrån* och *Seriefrämjandet*.

Sveriges allmänna biblioteksforening påpekar att de försök som hittills gjorts, bl. a. inom *statens ungdomsråd*, visat på att stora svårigheter är förknippade med att utreda det stora frågekomplex som kulturkommersialismen utgör. Föreningen förordar att ekonomiska och personella resurser sätts in på att åstadkomma alternativ till den kommersiella kulturen och att framför allt förbättra tillgängligheten av god litteratur för barn.

Folkpartiets kvinnoförbund anser det vara förkastligt att tillsätta en utredning om kulturkommersialismen, eftersom en sådan utredning endast skulle fördröja de åtgärder som omedelbart kan och bör sättas in för att skapa bättre kulturella villkor för barnen inom de resurser som redan finns. *Folkpartiets kvinnoförbund* ställer sig emellertid på sikt positivt till en vidare utredning av masskulturen.

Svenska kvinnors vänsterförbund avstyrker förslaget om en parlamentarisk utredning och föreslår att det tillsätts en snabbarbetande enmansutredning, som sammanställer de fakta som finns och föreslår åtgärder. Förbundet understyrker vikten av att snarast ta itu med kommersialismens negativa verkningar och ställer sig därför tveksam till de många nya utredningar som barnkulturgruppen föreslår. Det viktiga är att omedelbart satsa pengar på konkreta åtgärder.

Statens kulturråd, *barnfilmrådet*, *konsumentverket*, *Förbundet Vi Unga* och *Pressbyrån* avstyrker förslaget om en parlamentarisk utredning rörande kulturkommersialismen med hänvisning till att *statens ungdomsråd* f. n. har regeringens uppdrag att genomföra en kartläggning av barns och ungdomars val av fritidsaktiviteter m. m.

Förbundet Vi Unga förordar att det sker en samordning mellan barnkulturgruppens synpunkter och *statens ungdomsråds* utredning.

Många instanser, bl. a. *statens kulturråd*, *SÖ*, *LO*, *ABF*, *Verdandi*, *Svenska kyrkans församlings- och pastoratförbund*, *Seriefrämjandet*, *Föreningen Svenska tecknare*, *Broderskapsrörelsen*, *de konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt* och *dramatiska institutet* ansluter sig till barnkulturgruppens uppfattning att en utgångspunkt för en strategi mot kommersialismens negativa verkningar bör vara att utveckla barns egen kulturskapande förmåga.

Vikten av att ge barnen motståndskraft mot det kommersiella kulturutbudet understryks av *statens kulturråd*, *SÖ*, *SSU*, *Centerns kvinnoförbund*, *Svenska musikerförbundet*, *Folkparkernas centralorganisation*, *KIF* och *Broderskapsrörelsen*.

Svenska musikerförbundet anser att en av förutsättningarna för att barnen ska kunna få motståndskraft mot kommersiella skadeverkningar, är att de tidigt kommer i kontakt med alternativa aktiviteter. En annan förutsättning är att barnens föräldrar genom ökad insikt och bredare kontakt med kulturella aktiviteter ges reella möjligheter att stimulera barnen.

Enligt *Folkparkernas centralorganisations* uppfattning utgör uppgiften

att ge barnen motståndskraft genom att visa på alternativa värderingar en av de väsentligaste punkterna i hela rapporten. Organisationen anser att detta måste vara utgångspunkten för alla åtgärder som vidtas för att skapa ett alternativ till kommersiella kulturen.

Statens kulturråd, FHR, m.fl., LO, SSU, Förbundet Vi Unga, Centerns kvinnoförbund, Verdandi, Folkparkernas centralorganisation och Broderskapsrörelsen framhåller i detta sammanhang att föreningslivet utgör en viktig resurs när det gäller att stimulera till egenaktivitet och att hävda andra värden än de som förmedlas av det kommersiella kulturutbudet.

Statens kulturråd framhåller att föreningslivet spelar en viktig roll eftersom dess verksamhet hävdar värden som solidaritet, gemenskap, aktivitet och kunskapssökande.

SSU påpekar att samhället måste stödja de organisationer som vill ge barn och ungdom kunskap om hur man skapar en omgivning under demokratiska arbetsformer tillsammans med andra. I förebyggande syfte bör samhället ställa ordentligt tilltagna ekonomiska resurser till förfogande.

Centerns kvinnoförbund anser i likhet med barnkulturgruppen att barn- och ungdomsorganisationerna har en viktig roll att spela genom att ge barnen erfarenheter av vad ett livsmönster präglad av solidaritet och gemenskap innebär.

Broderskapsrörelsen framhåller vikten av att samhället på alla sätt underlättar verksamheten i det idéburna barn- och ungdomsarbetet. I föreningslivet kan barnen stimuleras till egen aktivitet och undgå den passivering som det kommersiella kulturutbudet ofta medför. *FHR, m.fl.* och *ABF* framför en liknande uppfattning.

6 Utbildning och fortbildning i barnkultur

Mot bakgrund av att barn i högre grad än vuxna påverkas av olika kulturyttringar föreslår barnkulturgruppen att det inom olika utbildningsformer inrättas särskilda grenar, linjer eller kurser för dem som väljer att syssla med barn.

Ett flertal remissinstanser, däribland *statens kulturråd, Svenska barnboksintitutet, KF, TCO, Folkpartiets kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Sveriges kyrkliga studieförbund, Föreningen Norden, Svenska kyrkans församlings- och pastoratförbund, Gävle kristna socialdemokraters grupp, lekmiljörådet* och *läns museernas samarbetsråd* understryker behovet av utbildning och fortbildning för dem som arbetar med barn och ungdom.

KF vill kraftigt markera betydelsen av utbildning och information till alla grupper som kommer i kontakt med barn och som vill förmedla kultur. *KF* anser att en sådan utbildning för föräldrar, barn- och ungdomsledare och lärare m.fl. kan skapa en ökad medvetenhet om vikten av att vuxna ständigt umgås med barnen.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund anser att innehållet i utbildning i barnkultur bör inriktas på att stimulera barnen till egen aktivitet och kritiskt tänkande samt att uppöva deras förmåga att tillgodogöra sig kultur. Undervisningen bör också ta upp hur kommersialismens negativa verkningar skall motarbetas och förmedla det kulturarv som barn inte själva kommer i kontakt med.

Läns museernas samarbetsråd anser att utbildningsfrågorna för förskol-

lärare, fritidsledare m. fl. måste skjutas i förgrunden och ges en direkt koppling till kulturinstitutioner.

Konstfrämjandet anser att lärare och personal som arbetar med barn bör utbildas på ett sådant sätt att de på ett pedagogiskt sätt kan arbeta med bild.

SSU framhåller att kommunerna bör ta ett ansvar för att de politiska partierna utbildar sina politiker i barnkulturfrågor.

Statens kulturråd framhåller att länsbildningsförbund, läns skolnämnden och primärkommunala förvaltningar har en viktig roll när det gäller att beakta behoven av fort- och vidareutbildning av barnpersonal på regional och lokal nivå. Organisationernas behov av ledare måste också tillgodoses.

TBV, SKS och *Föreningen Norden* påpekar att studieförbund och organisationer kan åta sig uppgifter i fråga om utbildning och fortbildning i barnkultur.

Socialstyrelsen noterar att barnkulturgruppen har stora förväntningar på de olika yrkeskategorier som arbetar med barn. För att inte dessa förväntningar ska fungera som tunga krav fordras att man frågar sig om all personal vill och kan arbeta med utgångspunkt i alla barns behov. Att granska betydelsen av hur personalens fackliga intressen påverkar verksamheten är också angeläget.

Barnkulturgruppen konstaterar att det finns ett stort behov av en gemensam, övergripande utbildning i barnkulturfrågor och föreslår att kursen i barnkultur vid Stockholms universitet byggs ut till en 40-poängskurs och att en motsvarande kurs för 20 poäng inrättas vid högskolan i Borås.

Ett flertal instanser, däribland *statens kulturråd, barnfilmrådet, rektorsämberet vid universitetet i Stockholm, teckningslärarinstitutet vid Konstfackskolan, teologiska fakultetsnämnden vid universitetet i Lund, institutionen för bibliotekarieutbildning vid högskolan i Borås, Svenska barnboksinstitutet, TCO, Folkpartiets kvinnoförbund* och *Föreningen Norden* ansluter sig till barnkulturgruppens uppfattning om behovet av en utbyggnad av den högre utbildningen i barnkultur.

Barnfilmrådet framhåller att en sådan utbyggnad dessutom är nödvändig inom vart och ett av de estetiska och/eller dramatiska ämnen som undervisas i på högskolan. Rådet konstaterar att det knappast alls förekommer någon utbildning eller forskning om barnfilm inom de universitetsinstitutioner som undervisar om film.

Statens kulturråd förordar att 20-poängskursen i barnkultur vid universitetet i Stockholm erhåller ökat stöd. Rådet föreslår också att planeringsberedningen inom UHÄ får i uppdrag att bevaka hur barn och barnkulturfrågor tas upp i olika utbildningar samt att UHÄ får i uppdrag att i sitt utredningsarbete om Dramatiska Institutet särskilt ta upp utbildning för barn- och ungdomskultur inom institutets område.

Rektorsämberet vid universitetet i Stockholm påpekar att utbildning kring barn- och ungdomsfrågor sedan en längre tid bedrivits inom skilda institutioner vid Stockholms universitet. Rektorsämberet nämner härvid bl. a. den tvärvetenskapliga 20-poängskursen i barnkultur. Utbildningen inom denna kurs utgör ett betydelsefullt led i fortutbildningen av sådana yrkesutövare som direkt arbetar med barn eller som i varierande utsträckning kan komma att arbeta med barn, såsom förskollärare, lägstadielärare, klasslärare, fritidspedagoger, journalister, museipedagoger, bibliotekarier och konstnärer inom olika media. Enligt rektorsämberets uppfattning skulle en kvantitativ utbyggnad och samtidigt fördjupad utbildning i barnkultur

vara ett verksamt medel att ge spridning åt kunskaper om barnens värld.

Teckningslärarinstitutet vid Konstfackskolan framhåller att kursen i barnkultur vid Konstvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet bör utvecklas och ges allt stöd och förordar att ett intimt samarbete inleds mellan Konstvetenskapliga institutionen och Teckningslärarinstitutet i Stockholm.

Institutionen för bibliotekarieutbildning vid Högskolan i Borås finner 20-poängskursen i barnkultur vid Stockholms universitet vara värdefull och angelägen och välkomnar en fortsättningskurs på 20 poäng. Institutionen ansluter sig till barnkulturgruppens förslag att en liknande 20-poängskurs i barnkultur inrättas vid högskolan i Borås, med tanke på att där redan finns utbildningslinjer för bibliotekarier, förskollärare och fritidspedagoger.

Även *TCO* tillstyrker förslaget att 20-poängskursen i barnkultur vid Stockholms universitet byggs ut till att omfatta 40 poäng. Vad beträffar förläggningen av högre utbildning i barnkultur förordar TCO att en geografisk spridning eftersträvas så att utbildning anordnas inom så många högskoleregioner som möjligt.

Barnkulturgruppen understryker vikten av att stödja olika former av föräldrarutbildning och förordar att utrymme ges för diskussion av barnkulturfrågor inom varje form av föräldrautbildning.

TBV påpekar att studieförbunden borde kunna erbjuda en påbyggnad till föräldrarkurserna, där barnen tillsammans med föräldrarna under sakkunnig ledning ges tillfälle att uttrycka sig i olika konstformer.

Svenska barnboksinstitutet förordar att grundutbildning såväl som högre utbildning på tvärvetenskaplig basis arrangeras inom föräldrarutbildningen.

Svenska kyrkans församlings- och pastoratförbund förordar att ett nära samarbete upprättas med barnomsorgsgruppen i dess arbete med förslag till föräldrarutbildning och framhåller att samverkan med det lokala kulturlivet bör beaktas i planeringen av en kommande föräldrarutbildning.

Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö, Svenska barnboksinstitutet, Barnredaktionerna inom Sveriges Radio, Folkpartiets kvinnoförbund, Förbundet Vi Unga och Svenska kyrkans församlings- och pastoratförbund ansluter sig till arbetsgruppens uppfattning att barnfrågor bör ingå i journalistutbildningen.

7 Barnkultur i förskola och skola

Barnkulturgruppen anser att det finns stora möjligheter till förnyelse av kulturverksamheten inom barnstugorna och understryker vikten av att förskolan byggs ut. Barnkulturgruppens uppfattning delas av flertalet remissinstanser, bl. a. *socialstyrelsen, statens kulturråd, Svenska kommunförbundet, Utbildningsradion, LO, SSU, Centerns kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Svenska kvinnors vänsterförbund, Unga Örnars riksförbund, Folkuniversitetet, Verdandi och lekmiljörådet* instämmer i barnkulturgruppens uppfattning.

LO, FPU, Unga Örnars riksförbund, Svenska kvinnors vänsterförbund, Verdandi och lekmiljörådet delar barnkulturgruppens synpunkt att tillskapandet av en barnstugeplats för varje barn är en angelägen insats på barnkulturområdet.

Socialstyrelsen delar barnkulturgruppens uppfattning om vikten av att betrakta de pedagogiska verksamheterna inom skola och förskola som

knutna till barnkulturfrågorna. Socialstyrelsen menar dock att en förutsättning för att förstå och därmed kunna använda dessa former inom barnkulturpolitiken är att man granskar vilka strävanden och mekanismer som formar den pedagogiska praktiken i skola och förskola.

Svenska kommunförbundet understryker att skolan och förskolan bör spela en betydligt aktivare roll än nu i arbetet på att föra ut kulturella aktiviteter till barnmiljöerna och efterlyser en helhetssyn på samhällets barnomsorg i barnkulturgruppens rapport.

LO, Unga Örnars riksförbund och *Verdandi* framhåller att förskolans och fritidshemmens miljöer är av grundläggande betydelse för barns utveckling och verksamhet. Med tanke på att alltför mycket är färdiggjort i barnens miljöer och att barnens egen skapande verksamhet hämmas genom masstillverkade halvfabrikat av oftast dålig kvalitet är det av största vikt att barns egenaktivitet i dessa miljöer på ett helt annat sätt stimuleras, bl. a. genom samarbete med föreningslivet.

Även *Centerns kvinnoförbund* påpekar vikten av att kvalitetsaspekterna beaktas samtidigt som barnomsorgen byggs ut. Lekområdet kan enligt förbundets mening spela en viktig roll även fortsättningsvis inom detta område.

Statens kulturråd menar att en viss del av statsbidraget till förskolan borde kunna avsättas till kulturell verksamhet och föreslår att regeringen ger socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med kulturrådet överväga hur ett bidrag till kulturell verksamhet inom barnstugorna ska kunna inrättas.

Ett antal remissinstanser däribland *SÖ, konsumentverket, Svenska kommunförbundet, TCO, LO* och *SSU* betonar skolans betydelse för kulturella aktiviteter bland barnen och för insatser mot kulturkommersialismen.

Statens kulturråd framhåller att kulturens plats i skolan gäller möjligheterna att under den samlade skoldagen få utrymme för kulturverksamhet både inom den ordinarie undervisningen och inom de fria aktiviteterna. Kulturrådet vänder sig mot nedskärningar av kulturämnena i den ordinarie undervisningen. Rådet föreslår att *SÖ* får i uppdrag att tillsammans med kulturrådet studera hur kulturaktiviteter kan föras in i skolan och ge ut ett särskilt informationsmaterial.

SÖ påpekar att de av samhället uppställda kulturpolitiska målen präglar arbetet med kursplanerna i *SÖ:s* förslag till förändring av grundskolans läroplan. I detta sammanhang har *SÖ* slagit fast att den kommersialiserade barn- och tonårskulturen i hög grad präglas av normer och värderingar som står i skarp motsättning till den människotyp som bör utmärka arbetet i skolan.

Svenska kvinnors vänsterförbund framhåller att SIA-resurserna bör användas för barnkultur i skolorna och understryker att sådana insatser förutsätter större resurser till SIA än planerat.

LO, SSU, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och *Verdandi* understryker vikten av att skolans undervisning ger möjligheter att använda verkligheten som läromedel och att de konstnärliga uttrycksformerna användes som pedagogiska hjälpmedel för att levandegöra och bearbeta denna verklighet. Skolan måste också på ett helt annat sätt än idag öppna sig mot samhället och arbetslivet och skolans samarbete med föreningslivet måste utvecklas.

SSU framhåller vikten av att skolan ges resurser för att aktivt stödja barn med särskilda behov och barn som inte upplever skolarbetet som meningsfullt. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* betonar värdet av att de uppfattningar som barnen uttrycker i sin skapande verksamhet

när utanför skolan och bidrar till den allmänna debatten. SSU och Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund poängterar också att skolans lokaler bör kunna utnyttjas till kulturella aktiviteter och fungera som kulturcentrum i bostadsområdet.

8 Kommunerna och barnkulturen

Barnkulturgruppen konstaterar att kommunerna har en naturlig och viktig uppgift på kulturområdet genom att lokala förhållanden och erfarenheter många gånger bör avgöra hur kulturaktiviteterna ska utformas. Barnkulturgruppen framhåller vikten av att kommunerna tillsammans med det lokala föreningslivet förverkligar en levande lokal kulturverksamhet. Kommunens uppgift bör härvid främst vara att stödja föreningslivet. Kommunerna kan ges ekonomiska möjligheter att ta sitt kulturpolitiska ansvar genom skatteutjämning som minskar skillnaderna mellan kommunerna i ekonomiskt avseende.

Sveriges utbildningsradio, Centerns kvinnoförbund, Kommunförvaltningen i Luleå kommun och Folkparkernas centralorganisation instämmer i dessa synpunkter.

Landstingsförbundet påpekar att ansvaret för kulturpolitiska åtgärder för barn och ungdom i stor utsträckning vilar på kommunerna. De statliga insatserna bör därför inriktas på att stimulera kommunala insatser.

Kommunförvaltningen i Luleå kommun föreslår att det stiftas en kulturlag där kravet på skatteutjämning kommer in som en integrerad del. En kulturlag skulle skapa regional, social och kulturell jämlikhet och garantera kommunerna en oförändrad kulturstandard, oberoende av näringsstrukturen i kommunen.

LO och *SSU* delar barnkulturgruppens uppfattning att folkrörelserna bör ges uppgiften att ansvara för den större delen av kulturverksamheten i kommunerna.

Angående ansvarsfördelningen mellan kommuner och det lokala föreningslivet rörande barnverksamheten framhåller *Svenska kvinnors väns-terförbund* den principiella uppfattningen att kommunerna bör ha huvudansvaret för de kulturella satsningarna bland barn och ungdom. Organisationerna bör få stöd när de spontant satsar på barnkultur, men bör inte prioriteras. Kommuner bör vara likaberättigade med organisationerna i ekonomiskt avseende vad gäller anslag från staten. Som skäl för att kommunerna bör ha huvudansvaret för barnkulturen framhåller förbundet den ökade insyn och kontinuitet som möjliggörs därmed samt den begränsning av barnens valmöjligheter som folkrörelsernas ideologiska profilering medför.

Ett flertal instanser understryker barnkulturgruppens uppfattning om vikten av medveten planering och samarbete över nämndgränserna i fråga om kommuners kulturverksamhet för barn.

Statens kulturråd anser att en granskning av insatserna på olika kommunala nämnders områden i avsikt att få en överblick av de totala satsningarna på barn- och ungdomskultur i kombination med en rullande femårsplanering och uttalade kommunala målformuleringar för kultursektorn kan få mycket djupgående effekter.

Svenska kommunförbundet understryker vikten av en god och kontinuerlig samverkan mellan olika kommunala förvaltningar samt mellan kommuner och organisationer när det gäller barnkultur. Många frågor om barns

kultur är förvaltningsövergripande och det är nödvändigt med planering över förvaltnings- och organisationsgränser. Samverkan bör enligt förbundets mening ske inte bara på politiker- och förvaltningsnivå utan framför allt bland personal som arbetar på fältet. Kommunförbundet vill också påpeka önskvärdheten av en bättre samordning av skilda statliga organs och myndigheters insatser. Brister i samordningen medför inte sällan vissa problem för kommunerna, där en integrering av barnkulturinsatser mellan de olika sektorerna är betydligt vanligare än inom den statliga förvaltningen.

Lekmiljörådet framhåller vikten av kommunal planering och samverkan mellan t. ex. kulturnämnd, socialnämnd och skolstyrelse.

Folkbildningsutredningen välkomnar en kommunal kulturplanering främst inom musikområdet som syftar till bättre samarbete mellan kommunala musikskolor och studieförbund. Folkbildningsutredningen påpekar dock att samarbetet inte får leda till att kommunen tar över verksamheter som med fördel kan bedrivas av studieförbunden.

Planeringsnämnden för lärarutbildning vid universitetet i Linköping föreslår att det tillsätts en barnkulturnämnd i varje kommun, med uppgift att utarbeta förslag till en kulturverksamhet som är anpassad till lokala förhållanden.

Barnkulturgruppen föreslår att kommunerna med hjälp av bidrag från statens kulturråd genomför en inventering av sina insatser på kulturområdet och upprättar en rullande femårsplan för behovet av kulturinsatser för barn samt prövar i vilken utsträckning kulturinsatser för barn kan ske genom föreningslivet.

Statens kulturråd välkomnar förslaget om en rullande femårsplanering för utarbetande av riktlinjer för kulturverksamhet i skola, förskola, fritidsverksamhet etc. Rådet avser att i samarbetsprojekt med Svenska kommunförbundet om kommunernas verksamhetsplanering på kulturområdet ta upp frågan om långtidsplaneringen av verksamheten för barn och ungdom.

LO och *SSU* tillstyrker förslaget att kommunerna ska företa inventeringar av lokala behov och planering av verksamheten och understryker att sådana inventeringar bör ske i samarbete med folkrådelserna.

Svenska kommunförbundet påpekar att kulturområdet innefattas i kommunernas reguljära planering.

Folkpartiets kvinnoförbund menar att inrättandet av en rullande femårsplanering på barnkulturområdet innebär en onödig byråkratisering. Förbundet förordar ett effektivare utnyttjande av tillgängliga resurser och omprioritering av anslag.

Statens kulturråd och *Svenska kommunförbundet* avstyrker förslaget om särskilda statliga bidrag till kommunerna för inventering och planering av barnkulturverksamheten. Kulturrådet påpekar att en sådan ordning skulle innebära ett avsteg från gällande ansvarsfördelning på kulturområdet.

Svenska kommunförbundet redogör i detta sammanhang för sin principiella uppfattning om förhållandet mellan statliga och kommunala insatser på kulturområdet. Enligt kommunförbundets uppfattning överbetonar barnkulturgruppen starkt de statliga insatser som görs för barnkulturen samtidigt som gruppen i stor utsträckning förbigår de betydelsefulla insatser som kommunerna gör. Förbundet framhåller kommunernas insatser för biblioteksverksamhet och den kommunala musikskoleverksamheten och påpekar att kommunernas andel av de totala kulturutgifterna i samhället är dubbelt så stor som statens och dessutom stadd i tillväxt medan statens

synes minska. Kommunförbundets principiella uppfattning är att statliga institutioner huvudsakligen bör syssla med utvecklingsverksamhet och inrikta sin reguljära verksamhet i t. ex. förskola och skola på att stimulera och stödja kommunala initiativ. Enligt kommunförbundets mening bör statsbidrag till kommunerna utgå i form av generella bidrag och endast undantagsvis i form av punktbidrag. Eventuella statliga bidrag till kommunal verksamhet bör vara kontinuerliga och bör inte utgå i form av kortvariga stimulansbidrag. Specialdestinerade statsbidrag förrycker kommunernas planering och ingriper i den prioriteringsprocess som bör vara en angelägenhet för de kommunala beslutsfattarna.

Statens kulturråd påpekar att det f. n. finns ett stort antal statliga bidrag som utgår till föreningar och kommuner från olika anslag och myndigheter som inkluderar satsningar på barnkultur. En samplanering av kulturinsatserna för barn i kommunerna kräver att de statliga bidragsformerna är så konstruerade att de kan avstämmas med den totala kulturplaneringen i kommunen. Det förhållandet kan inte sägas råda idag. Rådet konstaterar också att de statliga bidragen gynnar stora organisationer och bättre lottrade kommuner och därmed inte når de kommuner där behoven av kulturinsatser för barn är störst. Mot denna bakgrund föreslår kulturrådet att det företas en översyn av gällande statliga bidragsformer. Statens kulturråd konstaterar att landstingskommunerna inte nämns i rapporten. Rådets erfarenheter är att insatser på det regionala området kan vara av stor betydelse när det gäller att utjämna skillnader mellan olika delar inom regionerna. Kulturrådet menar att det finns stor anledning att följa de landstingsinitiativ som nu tas på kulturområdet. De kulturpolitiska utredningar som landstingen företar har mestadels beaktat barn och ungdom. Rådet förordar att utredningarnas förslag i detta avseende sammanställs i avsikt att inspirera det fortsatta arbetet. Rådet anser också att en rullande femårsplan med riktlinjer för kulturverksamhet för barn och ungdom vore värdefull även för landstingen.

9 De konstnärliga uttrycksmedlen och barnen

9.1 Kulturinstitutionernas barnverksamhet

Barnkulturgruppens förslag att varje kulturinstitution eller ansvarigt organ skall anta en målsättning för sin barnverksamhet och ge den erforderliga resurser och att varje konstnärlig uttrycksform själv skall ta ansvaret för utvecklingen av en barnverksamhet tillstyrks av flertalet remissinstanser bl. a. *regionmusiken, barnfilmrådet, Svenska kommunförbundet, Riksställningar, KF, Centerns kvinnoförbund, Studieförbundet Vuxenskolan* och *Folkparkernas centralorganisation* och *lekmiljörådet*.

Svenska kommunförbundet förordar en omprövning av kulturinstitutionernas arbetssätt innebärande en intensifiering av den uppsökande verksamheten så att kulturella aktiviteter för barn och ungdom förs in i barns arbets- och fritidsmiljöer.

Barnkulturgruppens uppfattning att en stor del av det framtida kulturarbetet måste ske genom att de kulturinstitutioner som får samhällets stöd prioriterar barnverksamhet inom befintliga resursramar bifalles av *institutionen för bibliotekarieutbildning vid högskolan i Borås, Riksställningar, Svenska kommunförbundet* och *Folkpartiets kvinnoförbund*.

TCO, KLYS, KRO och *Svenska musikerförbundet* ställer sig avvisande till förslaget och förordar att ökade anslag ges till institutionernas kulturverksamhet för barnen.

TCO vill markera en från barnkulturgruppen avvikande uppfattning, eftersom samhällsinsatserna på kulturområdet i dess helhet ligger långt under den nivå *TCO* anser nödvändig för att beslutade riktlinjer för kulturpolitiken ska kunna fullföljas. *TCO* förutsätter att resursförstärkningar för barnkulturen sker genom ökade anslag till kulturområdet och inte genom en omfördelning av medel som redan utgår för kulturaktiviteter. Resursförstärkningar måste sättas in utan dröjsmål och byggas ut under närmast följande år.

KLYS påpekar att det krävs ett särskilt kunnande och en särskild metodik för att möta barnen i skapande verksamhet och för att förmedla kultur. *KLYS* poängterar nödvändigheten av att ökade ekonomiska resurser görs tillgängliga för att insatser för barnkultur ska kunna genomföras.

KRO avvisar förslaget att de institutioner som får samhällets stöd ska prioritera barnverksamheten inom nuvarande resursramar, med hänvisning till att det inte endast är barnen som är eftersatta i det utbud som samhällsstödda kulturinstitutioner står för. Istället bör institutionerna i första hand uppmärksamma att deras verksamhet även ska vara tillgänglig för barnen. *KRO* understryker att en prioritering av barnverksamhet måste kombineras med nya anslag.

Svenska musikerförbundet påpekar att det inte är självklart att alla kulturinstitutioner som får samhällets stöd har möjlighet att prioritera barnverksamhet. Både från nuvarande ekonomiska utgångspunkter och i vissa fall konstnärliga skulle detta kunna leda till mindre önskvärda resultat.

Barnkulturgruppens förslag att de statsunderstödda kulturinstitutionerna bör avsätta en tredjedel av resurserna för barnverksamhet tillstyrks av *Folkpartiets kvinnoförbund*.

Svenska kyrkans församlings- och pastoratförbund menar att en sådan kvotering till förmån för barn och ungdom är befogad och påpekar att reglerna för kvoteringen bör utformas så att insatserna för barn tillsammans med vuxna underlättas.

Förbundet Vi Unga framhåller att kravet på att en tredjedel av resurserna skall användas till barn bör kombineras med kravet på uppsökande verksamhet på landsbygden.

Barnkulturgruppens förslag att minst en tredjedel av teaternas totalutbud bör vara teater för barn stöds av *de humanistiska sektionsnämnderna vid universitetet i Göteborg*, *Svenska kvinnors vänsterförbund* och *statens scenskola* som finner det rimligt att i en kulturell bristsituation ålägga kulturella institutioner att satsa en viss del av sin verksamhet på barn.

Enligt *UHÄ* bör de uppställda målen för barnteaterns andel av det totala utbudet ses som ett långsiktigt mål.

Regionmusiken, *Svenska kommunförbundet*, *Riksteatern*, *Rikskonserter*, *LO*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *Sveriges kyrkliga studieförbund*, *KLYS*, *Svenska teaterförbundet*, *Svenska musikerförbundet* och *Folkparkernas centralorganisation* avvisar en generell kvotering av resurserna till barnverksamhet.

Svenska kommunförbundet kan inte acceptera ett generellt uttalande om att en tredjedel av kulturinstitutionernas verksamhet skall inriktas på barn och ungdom. Förbundet framhåller att det måste ankomma på varje kom-

mun eller organisation att besluta om fördelningen av resurser till olika grupper av kommuninnevånare. Enligt kommunförbundet bör insatsernas storlek stå i proportion till andelen barn och ungdom av kommunens befolkning.

LO och *Folkparkernas centralorganisation* finner den föreslagna kvoten alltför schablonartad i relation till de skiftande lokala och regionala behoven och förutsättningarna. Samma resultat kan troligen uppnås om statsbidragsreglerna inrymmer en särskild stimulans för de institutioner som satsar mer för barn och ungdom. Bl. a. av detta skäl bör konstruktionen av statsbidrag ses över.

Sveriges kyrkliga studieförbund påpekar att generella kvoteringar kan slå alldeles fel. Förbundet vänder sig mot användandet av styrmedel av ekonomisk natur med tanke på deras konjunktürkänslighet och förordar att andra stimulansåtgärder prövas för att öka föräldrars och andra vuxnas kulturella aktivitet.

KLYS framhåller att i de fall kvoteringar inte åtföljs av ökade resurser kan resultatet bli att befintlig verksamhet reduceras. Med tanke på många kulturinstitutioners strama budget finner *KLYS* en sådan kvotering helt oacceptabel. Däremot bör självfallet institutionerna uppmärksammas på sitt ansvar att så långt möjligt göra kulturutbudet tillgängligt för alla medborgare, vilket inbegriper även barnen.

Svenska teaterförbundet menar att en kvotering av barnteatern inom nuvarande ramar inte är realistisk. Enligt teaterförbundet krävs ekonomiska resurser till konkret teaterverksamhet. Barnteatern måste enligt teaterförbundet få egen organisation, administration, scen och personal.

Statens Historiska museum framhåller att de statliga anslagen generellt är så obetydliga att effekten skulle bli mycket ringa på det försummade barnkulturområdet om endast 1/3 av befintliga resurser användes för barnarbete. Om förslaget skall få någon effekt bör det utgå från att museerna erhåller ett tilläggsanslag för barnkultur som är minst hälften så stort som för närvarande utgående anslag för utställningar o. dyl.

När det gäller förslaget om att musikinstitutionerna bör avsätta minst en tredjedel av sitt utbud till barn och ungdom vill *Statens kulturråd* peka på att musikinstitutionernas utbud inte lika entydigt som teaterinstitutionernas låter sig delas upp i musik för barn respektive för vuxna. Det är inte enbart en repertoarfråga utan snarare ett spørsmål om hur musiken presenteras och tidpunkten för framförandet. Rådet förordar i sin aktuella anslagsframställning att ett ökat antal grundbelopp tillföres musikinstitutionerna för att öka deras möjligheter till barnverksamhet.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund anser att en kvotering av en tredjedel av resurserna till förmån för kulturverksamhet för barn är en bra målsättning för framtiden, men menar att dessa medel för närvarande inte kan användas till en meningsfull verksamhet med tanke på att institutionernas insatser för barnkulturen fortfarande befinner sig i början av ett uppbyggnadsskede. Förbundet förordar att staten tar upp överläggningar med kulturinstitutionerna rörande utbyggnaden av kulturverksamheten för barn till den tredjedel som barnkulturgruppen föreslår.

Statens kulturråd har inom befintliga bidragsformer möjligheter att prioritera insatser med hänsyn till barnens behov. Rådet har i sina anslagsframställningar föreslagit ett helt nytt bidrag till kulturell experiment- och utvecklingsverksamhet bland barn och ungdom. Det skall ge möjligheter till projekt som går över konstområdena och kunna utnyttjas av både institutionerna och fria grupper. Kulturrådet föreslår att teater- och musik-

institutionerna samt de regionala musikinstitutionerna genom en föreskrift i förordningen 1977: 547 åläggs att i sina anslagsförslag till kulturrådet ge in planer för sin barnverksamhet. Även de statliga museerna och Riksställningar bör enligt rådet åläggas att årligen till kulturrådet ge in planer för sin barnverksamhet.

9.2 Litteratur och bibliotek

Litteratur

Barnkulturgruppen ansluter sig till det fr. o. m. innevarande budgetår tillämpade arkersättningsstödet i efterhand till ett begränsat antal titlar (ca 150) inom barn- och ungdomslitteraturen. Gruppen menar dock att stödet med oförändrat antal titlar bör räknas upp från 2 milj. kr. till 3 milj. kr.

Remissopinionen är något delad i denna fråga. Ett tiotal instanser uttalar sig positivt om förslaget, bl. a. *kommunförbundet*, *SACO/SR*, *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* och *Svenska kvinnors vänsterförbund* samt *Sveriges författarförbund*. Vissa instanser ifrågasätter antalet titlar som föreslås erhålla stöd. *Bibliotekshögskolan* är tveksam om det årligen ges ut 150 titlar av tillräckligt hög kvalitet för att berättiga till stöd. Även *barn- och ungdomsboksrådet* menar att det föreslagna antalet stödberättigade titlar är för högt. *Kooperativa förbundet*, åter, pekar på att den totala barnboksutgivningen inte torde underskatta 600 titlar per år. Stödet kommer därför att fungera starkt selektivt. Eftersom det utgår först i efterhand, innebär detta förlustrisker för förlagen. KF föreslår att riktlinjerna för stödet ses över. Även *Pressbyrån* ställer sig avvaktande. *Bibliotek i samhälle* är negativ till efterhandsstöd över huvud taget.

Göteborgs universitet, *humanistiska sektionen* föreslår att litteraturstödet till översatta böcker kopplas till en granskning av översättningen. Vidare bör översättarnas ekonomiska villkor ses över.

Förslaget om en höjning av projektstödet till utgivning av särskilt kostnadskrävande litteratur väcker ett positivt gensvar. Det stöds av ett flertal instanser, bl. a. *skolöverstyrelsen*, *invandrarverket*, *Kooperativa förbundet*, *SACO/SR*, *SSU* och *Socialdemokratiska kvinnoförbundet*, *handikappförbunden* och *Sveriges författarförbund*. Invandrarverket menar att ett speciellt stöd för produktion av barnböcker på olika språk behövs. Särskilt viktigt är detta för språkgrupper där det är svårt eller omöjligt att importera böcker.

Förbundet Vi Unga anför att det statliga litteraturstödet för "experimentlitteratur" borde kunna användas för att på förslag ta fram böcker, som producerats av barngrupper eller av barn och vuxna i samverkan. *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* föreslår att Litteraturfrämjandet på försök ger ut som originalutgåva en novellsamling eller berättelse med barn som författare.

Barnkulturgruppens förslag om beskattning av serier och stöd till kvalitetsserier stöds av bl. a. *LO*, *Verdandi*, *KRO* och *Svenska tecknare*. Det avvisas däremot av *Folkpartiets ungdomsförbund*, *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* och *Seriefrämjandet*. *Yttrandefrihetsutredningen* framhåller att kombinationen av en generell skatt och en selektiv subvention så starkt kan försvara utgivandet av en skrift som inte blir subventionerad att utgivandet hindras. Om så blir fallet står åtgärds-kombinationen i strid med tryckfrihetsförordningen. *Statens kulturråd* finner

en ökning av projektstödet vara en mer rationell och principiellt riktigare stödform än förslaget om avgiftsbeläggning och subvention.

Vi Unga föreslår att ett särskilt litteraturstöd ges till föreningar och folkrörelser som vill producera egna serier med utgångspunkt i sin ideologi. Dessutom bör inrättas ett barnens serieråd, där barn- och ungdomsorganisationer, litteraturkritiker och kulturarbetare tillsammans skärskådar seriefloran. *Seriefrämjandet* menar att det behövs ett särskilt utvecklingsbidrag för serieskapare. Vidare bör införas en generell avgift på alla serier och samtidigt ett stöd till alla svenska serier. Seriemarknaden bör utredas, anser *Seriefrämjandet*.

Barnkulturgruppen föreslår att de läsfrämjande åtgärderna bör fortsätta och byggas ut. Litteraturmaterialet bör dock anskaffas genom direkta inköp och inte genom stödköp.

De instanser som yttrar sig i denna fråga ansluter sig allmänt till barnkulturgruppens synpunkter. Flera instanser, bl. a. *SÖ, bibliotekshögskolan, Kommunförbundet, Bibliotek i samhälle* och *SACO/SR* framhåller att läsfrämjandeförsöket skulle bli effektivare om folkbiblioteken engagerades i samarbetet. Om läsfrämjandeförsöken inte längre kopplas till stödköpsordningen skulle, enligt *SÖ*:s mening, litteraturval och inköp kunna decentraliseras till län eller kommun. Ett samarbete mellan organisationer, folkbibliotek och skolbibliotek skulle kunna komma till stånd.

Bibliotekshögskolan m. fl. instanser understryker att utbildningen av ledare för läsfrämjandeförsöken kan utformas effektivare i samarbete med folkbiblioteken, både lokalt och regionalt.

Utgivningen av litteratur för handikappade och av böcker på invandrarspråk föreslås i rapporten byggas ut på olika punkter.

Mot förslagen om ambitionshöjningar reses i princip inga invändningar av de instanser som yttrar sig i detta sammanhang, men några framhåller att förslagen är alltför blygsamma.

Statens kulturråd, Sveriges Radios barnredaktioner och *Sveriges författarförbund* anför att man borde undersöka möjligheterna att låta Synskadades riksförbunds bibliotek i större utsträckning få tillgång till Sveriges Radios produktioner av bokuppläsningar. *Handikappförbundens centralkommitté* framhåller att det behövs böcker med både punktskrift och tecken liksom böcker med skrift, tecken och bilder – även taktila bilder – som kan läsas av såväl handikappade som icke-handikappade. Kommittén framhåller vidare att även barn måste ha tillgång till inläsningstjänst resp. utskrivningstjänst för dövblinda. Enligt *Synskadades riksförbund* måste lagen om upphovsrätt ändras, för att det ska vara möjligt för enskilda att köpa och äga talböcker.

I rapporten föreslås att försäljningen av barn- och ungdomsböcker skall stödjas enligt den av Sveriges författarförbund föreslagna modellen med prestationsstöd. Vidare föreslås att postorderförsäljning av böcker knyts till folkbibliotekens verksamhet. Slutligen menar barnkulturgruppen att frågan om samhällets övertagande av pressbyrån snarast bör utredas.

Förslagen om försäljningsstöd väcker föga entusiasm hos remissinstanserna. Få instanser yttrar sig på denna punkt. Av dem ställer sig *Bibliotek i samhälle* positivt till förslaget om postorderförsäljning genom bibliotek. Detta avvisas emellertid av kulturförvaltningen i *Luleå kommun. Svenska bokförläggareföreningen* och *Bok- pappers- och kontorsvaruförbundet* vänder sig med skärpa mot den återgång till fasta bokpriser som ligger i förlängningen av förslaget om ett prispressande stöd.

Förslaget om en utredning av frågan om samhällets övertagande av pressbyrån berörs av några instanser. Förslaget tillstyrks av bl. a. *Bibliotek i samhälle* och *ABF* men avstyrks av *Studieförbundet Vuxenskolan* och *Pressbyrån* m. fl.

Bibliotek

I rapporten föreslås utgå till folkbiblioteken dels allmänna upprustningsbidrag omfattande högst 1 milj. kr. per bibliotek under högst 10 år, dels punktbidrag till projekt för vilka kommunen åtar sig att satsa minst halva kostnaden. Vidgat samarbete grundskola – folkbibliotek föreslås, liksom särskilda kommunala anslag till bokbeståndet inom förskolan. Vidare för rapporten fram tanken på en bibliotekslag.

Endast ett fåtal instanser berör frågorna om former för bidrag till folkbiblioteken. *Skolöverstyrelsen* tillstyrker förslaget om upprustningsbidrag. Kulturförvaltningen i *Luleå kommun* stöder samtliga krav. *Bibliotek i samhälle* menar att en viss del av upprustningsbidraget måste öronmärkas för barnbiblioteksverksamhet. *LO* anser att det är nödvändigt att se över hela det statliga stödet till folkbiblioteken.

Nödvändigheten att förstärka samarbetet folkbibliotek – skola/förskola understryks av alla som yttrar sig i detta sammanhang, bl. a. *Statens kulturråd*, *skolöverstyrelsen*, *Bibliotek i samhälle*, *KF* och *Sveriges författarförbund*. *Bibliotek i samhälle* anför att varje rektorsområde bör ha en fackutbildad bibliotekarie som kan samarbeta med elever och lärare i undervisningen och delta i det dagliga arbetet i skolan. Om inte kommunerna anser sig har råd att anställa skolbibliotekarier kan dessa tjänster förstatligas. *SACO/SR* och kulturförvaltningen i *Luleå kommun* m. fl. menar att skolbiblioteken bör vara en integrerad del av den kommunala folkbiblioteksverksamheten. *Bibliotekshögskolan*, *Sveriges allmänna biblioteksforening*, *KF* och *barn- och ungdomsboksrådet* m. fl. framhåller särskilt behovet av att förstärka förskolans bokförsörjning.

Några instanser, bl. a. *bibliotekshögskolan*, *SACO/SR* och *barn- och ungdomsboksrådet*, ansluter sig till tanken att en bibliotekslag bör införas.

Barnkulturgruppen föreslår att grundutbildningen vid bibliotekshögskolan kompletteras och byggs ut i vissa hänseenden. Vidare understryker gruppen behovet av vidareutbildning för barnbibliotekarier och skolbibliotekarier.

De instanser som berör utbildningsfrågorna är ense om behovet av särskilda utbildningsinsatser för barnbiblioteksverksamhet. *UHÄ* framhåller, med hänvisning till *bibliotekshögskolans* yttrande, att gruppens redovisning av den nuvarande utbildningssituationen innehåller vissa felaktigheter. Vidare påpekar *UHÄ* att bibliotekarieutbildningen nyligen setts över av en arbetsgrupp knuten till högskolan, som bl. a. föreslagit betydande förbättringar i utbildningen för barnbiblioteksverksamhet. Även *SACO/SR* gör tillrättalägganden när det gäller redovisningen i utbildningsavsnittet.

Förslaget om en särskild kurs för s. k. lärarbibliotekarier möts med tveksamhet av bl. a. *bibliotekshögskolan*, och *Luleå kommun*, som menar att utbildade bibliotekarier i stället bör utnyttjas i skolbiblioteken.

Massmarknadsutgivning

Barnkulturgruppen föreslår en treårig försöksverksamhet med massmarknadsutgivning av barn- och ungdomsböcker.

Remissopinionen är i denna fråga starkt splittrad.

En i princip positiv inställning redovisas av bl. a. *statens kulturråd, statens ungdomsråd, Bibliotekshögskolan, SÖ, Kommunförbundet, TCO, ABF, TBV* och *barn- och ungdomsboksrådet*. Några instanser, bland dem *Bibliotek i samhälle, LO* och *Verdandi*, pekar på att en eventuell massmarknadsutgivning bör kopplas till läsfrämjande insatser.

Tanken att minst en fjärdedel av utgivningen bör bestå av titlar som aktualiserats av radio och tv är, menar *Sveriges Radio*, tilltalande, under förutsättning att Sveriges Radios produktion inte kompliceras eller blir mera bunden. Men *Svenska kvinnors vänsterförbund* och andra pekar på risken för en alltför stark koncentration av utgivningen, när det i stället är viktigt att barn möter en mångfacetterad kultur.

Vuxenskolan menar att också andra förlag än Litteraturfrämjandet bör kunna få projektstöd för massmarknadsutgivning av barn- och ungdomslitteratur. Samma synpunkt framförs av *Seriefrämjandet*, som hänvisar till den modell för utgivningen som föreslogs i betänkandet (DsU 1977: 14) Statligt litteraturstöd.

Synskadades riksförbund anför att titlar som ingår i en massmarknadsutgivning för barn också måste finnas tillgängliga som tal- och punktskriftsbok.

Negativa till förslaget om massmarknadsutgivning är i viss mån *Kooperativa förbundet* och i än högre grad *Föreningen Svenska tecknare, Svenska bokförläggareföreningen, Sveriges Författarförbund* och *sex barn- och ungdomsförfattare*.

Svenska barnboksinstitutet

Barnkulturgruppen föreslår att barnboksinstitutet förstärks med en tjänst som litteraturpedagog och medel för ökad kursverksamhet och inköp av referenslitteratur m. m.

Förslagen tillstyrks allmänt av de instanser som kommenterat dem, bl. a. *statens kulturråd, Svenska institutet, barn- och ungdomsboksrådet* och *Sveriges författarförbund*. UHÅ väcker frågan om ett förstatligande av institutet och förläggning till Borås i anslutning till högskolan.

9.3 Bilder och museer

Bilder

Det massmarknadsförlag för barn- och ungdomslitteratur som barnkulturgruppen föreslår skall bildas, bör också tillsammans med lekmiljörådet undersöka möjligheterna att knyta i första hand en produktion av samlarbilder och spel till förlaget.

Teckningslärarinstitutet vid konstfackskolan, KRO och *ABF* stöder detta förslag. *Folkparkernas centralorganisation* anser att insatser på detta område är viktiga. *KF* anser att lekmiljörådet bör få resurser för att med projektbidrag stödja idérika formgivare.

Konstfrämjandets riksförbund föreslår att medel för en massmarknadsutgivning av konstnärligt utformade bilder för barn ställs till Konstfrämjandets och litteraturfrämjandets förfogande. Stödet bör kunna utformas så att det ges till Konstfrämjandet för produktionen och till litteraturfrämjandet för distributionen. *Litteraturfrämjandet, LO* och *TCO* stöder detta förslag.

Statens kulturråd menar att dessa frågor behöver utredas ytterligare innan man kan ta ställning.

Lekmiljörådet avvisar barnkulturgruppens förslag. Staten bör snarare stödja distributionen än produktionen eftersom bra produkter redan finns. Ett bra sätt att sprida kvalitetsbilder är att utveckla och öppna fler artotek.

Barnkulturgruppen föreslår vidare att bildkonstnärerna ges möjlighet att i nära samarbete med barn formulera bilder. Detta kan ske bl. a. genom att bildgrupper arbetar tillsammans med elever i skolan och i lokaler av verkstadstyp i bostadsområden.

Förslaget stöds av *Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö*, *Seriefrämjandet* och *dramatiska institutet*. *Statens kulturråd* anser att kontnärer, fotografer, formgivare med flera bör ges möjligheter att medverka i skolans arbete i enlighet med intentionerna bakom SIA-skolan. *KRO* finner förslaget intressant, men betonar att bildkonstnärerna måste kompenseras ekonomiskt. *ABF* föreslår att barn- och ungdomsorganisationer får produktionsstöd för att tillsammans med yrkesmässigt arbetande bildskapare producera bilder med utgångspunkt från sina värderingar.

Barnkulturgruppen föreslår att regeringen tillsätter en bildutredning med syfte att ge fördjupade insikter om bilden som kommunikationsmedel, bildens olika funktioner i samhället samt bildens möjligheter att höja människors livskvalitet. Utredningen ges också i uppdrag att i nära samarbete med skolan se över bildarbetets villkor på undervisningsområdets alla stadier.

Flera remissinstanser är positiva till förslaget såsom *teckningsläraresinstitutet vid konstfackskolan*, *kulturlinjenämnden vid Uppsala universitet*, *förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö*, *folkbildningsutredningen* och *Föreningen Svenska tecknare*. *Handikappförbundens centralkommitté* och *Synskadades riksförbund* framhåller att en eventuell bildutredning måste närmare undersöka olika handikappgruppers krav ifråga om bildspråket. Arbetet bör ske i samarbete med berörda handikapporganisationer. *Statens kulturråd* kommer i samråd med berörda att fortsätta diskussionen om kraven från kulturrådets Bildfestival och i samband därmed ta ställning till förslaget om bildutredning. *KRO* ställer sig tveksam till en statlig bildutredning. En första åtgärd borde istället vara att uppdraga åt lämplig universitetsinstitution eller statens kulturråd att systematisera den rika flora av kunskaper om bild som redan finns om än utspridd på många händer.

De blivande klasslärarna bör enligt barnkulturgruppen ges mer tid att arbeta med bilder. Detta kan ske genom att pedagogik och metodik knyts närmare samman och genom att undervisningen görs mer ämnesövergripande och projektinriktad. Utbildningen skall leda till förmåga att bedriva utvecklingsarbete även på bildområdet.

UHÄ framhåller att de förslag som barnkulturgruppen lagt om förändringar i lärarutbildningen för att ge större utrymme åt frågor om barns kulturella aktivitet, t. ex. bildarbete, kommer att utgöra en del av diskussionsunderlaget om lärarutbildningens framtida utformning.

Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö, *SSU* och *Konstfrämjandet* anser att samtliga grupper som arbetar med barns uppfostran och utbildning i sin egen utbildning ges större möjlighet att arbeta med bild och bildanalys. Enligt *dramatiska institutets* uppfattning måste lärar- och bibliotekshögskolorna ge betydligt större utrymme åt undervisning om bild.

Teckningslärarinstitutet vid konstfackskolan framhåller att lärarutbildningen måste ges större resurser vad avser bildområdet. Därvid bör de institutioner som utbildar bildlärare anlitas. Undervisningen i bildämnet bör utökas i förskolläraryrket.

Statens kulturråd föreslår att SÖ får i uppdrag att göra en studie om skolan och bilden med hänsyn till själva bildämnet och till övriga aspekter, såsom bildkonstnärers medverkan i skolan, bild i läroböcker, skolmiljöns utformning m. m. Rådet avser vidare att i samband med sitt yttrande över förslag till läroplan för grundskolan lämna synpunkter på bildämnets ställning i skolan.

SÖ påpekar att de nu gällande statsbidragsbestämmelserna ger möjligheter att i skolan förverkliga vad rapporten förordar angående bildarbetet i skolan. SÖ:s förslag till förändring av grundskolans läroplan ger också utrymme för samverkan mellan olika ämnen i detta sammanhang.

Barnkulturgruppen föreslår att teckningslärare ges ökade möjligheter att i arbetslag arbeta tillsammans med elever och lärare inom förskolan och i grundskolans låg- och mellanstadier. Teckningslärarnas arbetssituation på högstadiet bör vidare förändras så att mer tid kan ägnas varje elev.

Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö instämmer i dessa förslag. Även *humanistiska sektionerna vid universitetet i Göteborg* anser att teckningsämnet behöver stärkas i skolan och framhåller att konstnärliga bilder måste göras tillgängliga för barnen. *Teckningslärarinstitutet* anser att rapporten tar fram väsentliga och värdefulla argument, där bl. a. den svåra arbetssituationen i bildämnet (teckningen) på grundskolans olika stadier framhålles.

Föreningen Svenska Tecknare framhåller att skolundervisningen i bild och form måste komma i nivå med undervisningen i andra läroämnen.

Dokumentationscentret för barns bilder i Eskilstuna föreslås av barnkulturgruppen få statligt stöd. Förslaget tillstyrks av *socialstyrelsen, UHÄ, teckningslärarinstitutet, förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö, Svenska kommunförbundet och KRO*.

Kulturlinjenämnden vid universitetet i Uppsala anser att planerna för ett dokumentationscentrum är alltför vagt beskrivna i rapporten.

Den kommunala verksamheten på kulturområdet bör enligt barnkulturgruppen ses över, så att barn ges ökade möjligheter att utveckla sin förmåga att självständigt skapa bilder, att kommunicera med hjälp av bilder och att tolka och kritiskt granska olika typer av bilder.

Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö anser att den kommunala verksamheten och det kommunala ansvaret för barns kultur bör regleras så att kommunerna påtar sig ett större ansvar på detta område. *Linjenämnden för konsthantverkslinjen vid universitetet i Göteborg* konstaterar att flera kommuner idag gör stora satsningar på kommunala musikskolor. Nämnden efterlyser en liknande satsning på barn som önskar arbeta med bilder och hantverk. *KIF* framför liknande synpunkter.

Statens kulturråd menar att kommunala bildskolor är en möjlighet som bör undersökas vidare.

Museer

Några remissinstanser framför allmänna synpunkter på barnkulturgruppens behandling av barnen och museerna.

Riksställningar anser att utställningssektorn inklusive bildområdet har

blivit mycket summariskt och ensidigt behandlad, i synnerhet vid jämförelse med de genomgripande beskrivningar och analyser som ägnas litteratur-, teater- och musikområdena.

Konstfrämjandet påpekar att beskrivningen av vad som sker på utställningsområdet måste kompletteras med den utställningsverksamhet som sker inom föreningslivet.

SACO/SR anser att museiområdet fått alltför liten uppmärksamhet i rapporten. *SACO/SR* menar att det i första hand är viktigt med en systematisering av de erfarenheter av barnverksamhet på museer under de senaste tio åren som nu finns spridda på flera håll. Detta borde vara den första uppgiften för en ny arbetsgrupp. *Jämtlands läns museum* anser att barnkulturgruppen mera noggrant borde ha studerat och analyserat museernas barn- och ungdomsverksamhet.

Statens kulturråd anser att det närmare bör undersökas vilka möjligheter det finns att förbättra en ökad information och debatt om museerna som resurs för barnverksamhet. De regionala museiinstitutionerna bör enligt statens kulturråd genom en föreskrift i förordningen 1977: 547 i likhet med teater- och musikinstitutioner åläggas att i sina anslagsförslag till kulturrådet ge in planer för sin barnverksamhet. Även de statliga museerna och Riksutställningar bör åläggas att årligen till kulturrådet ge in planer för sin barnverksamhet.

Barnkulturgruppen föreslår att Riksutställningars verksamhet vidgas.

Riksutställningar framhåller att stiftelsen alltsedan försöksverksamhetens tid uppfattat barnen som en av de eftersatta grupperna och därför på olika vägar sökt nå dessa genom skilda typer av utställningar och aktivitetsprojekt.

Konstfrämjandet föreslår att möjligheterna förbättras att lokalt organisera publikarbete och ordna aktiviteter för barn och vuxna i samband med utställningar. Det är viktigt att det framtida utställningsstödet formas med hänsyn till detta.

Statens kulturråd avser att i sitt utredningsarbete om statligt stöd till konstutställningsverksamhet ta upp frågan om behovet av sådan verksamhet för barn och ungdom. I detta utredningsarbete bör Riksutställningars och statens konstmuseers ansvar för experiment- och utvecklingsverksamhet diskuteras liksom andra utställningsarrangörers förutsättningar och möjligheter till utställningar för barn och ungdom.

Barnkulturgruppen konstaterar att det saknas personal med pedagogisk utbildning vid museerna och föreslår att utbildningen av museipedagoger ses över och att museipersonalens fortbildning förstärks med utgångspunkt från barns kulturella situation och en helhetssyn på barn och språk.

SACO/SR och *statens historiska museum* påpekar att utbildning för museipedagoger för närvarande saknas, men att en sådan bör initieras. Historiska museet föreslår att centralmuseerna ges resurser och ansvar för sådan utbildningsverksamhet. Detta skulle väl svara mot centralmuseets roll som serviceorgan till kommunala museer och läns museer. Även *förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö* anser det angeläget att museipedagoger får utbildning för arbete med barn.

Statens kulturråd föreslår att UHÄ får i uppdrag att se över museiutbildningen med hänsyn till verksamhet bland barn och ungdom. *UHÄ* framhåller att museiutbildningen inom högskolan fr.o.m 1977-07-01 ingår i kulturkommunikationslinjen. *UHÄ* kommer att beakta de utbildningspro-

blem barnkulturgruppen aktualiserat i samband med en pågående översyn av kulturkommunikationslinjen. UHÄ vill vidare fästa uppmärksamheten på de kurser med anknytning till barn och bild som finns vid flera av de konstvetenskapliga institutionerna vid universiteten och andra universitetskurser som kan utgöra inslag i fortbildning av museernas personal. SACO/SR och länsmuseernas samarbetsråd anser att det borde ingå i utbildningen av förskollärare och fritidsledare att lära sig utnyttja museerna i sin verksamhet.

Barnkulturgruppen konstaterar att det ofta saknas särskild personal för att ta emot barn. Personalbristen på museerna gör att barnen alltför ofta måste guidas i stora grupper.

Statens kulturråd föreslår att de av kulturrådet begärda medlen i 1979/80 års anslagsframställning till tjänster vid centralmuseerna för deras konsulativa funktioner bifalls.

Statens historiska museum har sedan några år en förskollärare anställd vid museet. Historiska museet anser, att det är synnerligen viktigt att denna verksamhet byggs ut. Museet har i sin anslagsframställning för budgetåret 1979/80 en intendenttjänst med specialisering inom barnkulturområdet med ansvar för museets egen verksamhet samt för utvecklingsarbete inom förskolesektorn för läns museer och andra museer. *Jämtlands läns museum* föreslår att museerna ges ekonomiska möjligheter att inrätta en barnantikvarientendent på varje museum. *Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö* anser att det är viktigt att speciella tjänster med inriktning på barn inrättas vid museerna.

9.3 Musik

Barnkulturgruppen har redovisat vissa allmänna synpunkter på musik samt tagit upp problemet med barnens två musikvärldar. Många remissinstanser instämmer i detta synsätt.

Statens kulturråd hör till dem som i stort instämmer i barnkulturgruppens bedömningar.

Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö instämmer i stort med rapportens förslag på musikområdet men påpekar att också barnkörverksamheten borde ha behandlats.

Regionmusiken skulle med ökade resurser kunna göra betydligt bättre insatser för barn än f. n. Nu är kunskaperna om barns förhållande till musik bristfälliga. Vidare finns det brister i fråga om repertoar och lämpliga arrangemang, instrumentarium, producentinsatser och möjligheter att engagera lämpliga frilansartister. Regionmusiken tar inte ställning till alla gruppens resonemang och förslag men vill gärna instämma i rekommendationen att Sveriges Radio bör slopa program som bygger på försäljningsstatistik och införa fler program där fonogram blandas med levande musik och informerande kommentarer.

Rikskonserten är också kritisk mot de radioprogram som bygger på statistik över fonogramförsäljning.

Barnredaktionen inom Sveriges Radio reagerar mot barnkulturgruppens påstående att barnradion inte skiljer på vuxenmusik och barnmusik. Målsättningen bör enligt barnradion vara att få barn att förstå all slags musik. Barnredaktionen påpekar vidare att barnradion aldrig innehåller "topplistor" och att kritiken inom barnradion är stark mot allt tävlande när det gäller musik. Däremot kan önskeprogrammen som finns diskuteras även om dessa program ger en god kontakt med lyssnarna.

Sveriges utbildningsradio anser sig genom sina media ha möjlighet att peka på olika alternativ till det kommersialiserade musikutbudet.

Förbundet Vi Unga riktar kritik mot barnkulturgruppens förslag som Vi Unga menar alltför ensidigt gynnar institutioner av olika slag. Enligt Vi Unga har verksamheten Musik för Ungdom inom Rikskonserter skapat kontakt med ungdomsorganisationerna varför krav framförs om att bygga ut den verksamheten.

Enligt *ABF* brister avsnittet om musiken och barnen beträffande förslag som rör det musikliv för barn och ungdom som alltid funnits inom folkrörelserna.

Svenska musikerförbundet instämmer i att musikinstitutionerna bör intensifiera och utveckla sina intressen för barnen vilket troligen fordrar ökade anslag.

Musikcentrum menar att man lätt får uppfattningen att barnkulturgruppen favoriserar den afro-amerikanska traditionen framför andra folkliga musiktraditioner. Denna uppfattning delas inte av Musikcentrum som istället skulle ha värdesatt en strävan efter balans där även andra musikformer, bl. a. vårt eget folkliga musikarv, hade självklara utrymmen. Det kulturpolitiska ansvaret måste enligt Musikcentrum omfatta även förskolorna. Enligt Musikcentrum är den musikaliska likriktningen f. n. det stora hotet mot en levande musikkultur. Ett ställningstagande efterlyses till den "europeiska konstmusiken" som enligt Musikcentrum har en självklar plats i sammanhanget. Det finns en risk med att överbetona de spontana kvaliteterna i musikutbudet och därmed förringa andra mer krävande moment. Själva lyssnandet bör också tillmätas en större betydelse.

De konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt menar att rapporten borde kompletteras med bl. a. ett avsnitt om musikdramatik.

Barnkulturgruppen anser att forskning bör bedrivas om hur barn påverkas av bakgrundsmusik. Endast ett fåtal remissinstanser har behandlat denna fråga särskilt. *Humanistiska sektionsnämnderna vid universitetet i Göteborg* anser att forskningen kring barn och musik måste intensifieras. Detta anser även *institutionen för förskollärarytbildning vid högskolan i Borås*. *Institutionen för förskollärarytbildning i Umeå* anser att den nämnda forskningen snarast bör komma till stånd med tanke på den ljudsituation barnen befinner sig i och med tanke på den ringa kunskap som finns om detta.

Socialstyrelsen tillstyrker barnkulturgruppens förslag om forskning och utveckling inom musikområdet.

Vikten av att den av OMUS rekommenderade musikpedagogutbildningen fullföljs understryks av bl. a. *statens kulturråd*, *SÖ*, *UHÄ*, *institutionen för förskollärarytbildning vid högskolan i Borås* och *Svenska musikerförbundet*.

Enligt *förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö* bör större vikt än nu läggas vid att musiklektörer och musikpedagoger får en bred utbildning i barnmusik från förskola och uppåt.

Förskollärarytvidningen vid universitetet i Umeå anser att OMUS-gruppens förändringsarbete rörande musikundervisningen i förskola bör utvidgas att gälla låg- och mellanstadiet i skolan.

Musikcentrum framhåller att utbildningen av all slags barnomsorgspersonal måste fördjupas på musikområdet.

Institutionen för förskollärarytvidning vid högskolan i Borås, *Rikskonserter* och *Svenska musikerförbundet* instämmer i barnkulturgruppens uppfattning om vikten av att ett musikpedagogiskt dokumentationscentrum kommer till stånd.

UHÄ påpekar att frågan om utformningen av ett dokumentationscentrum kommer att utredas och att förslag härom lämnas i petita för 1980/81.

Angående förändringar av skolans musikundervisning framhåller *statens ungdomsråd* att en översyn av skolans musikundervisning är angelägen så att man inom skolans ram kan fånga upp och utveckla barns intresse för musik. *Humanistiska sektionsnämnderna vid universitetet i Göteborg* anser att det är viktigt att musikundervisningen och musiklyssnandet i förskola och skola förbättras, att barn får tillfälle till direktkontakt med levande musik. *Svenska kvinnors vänsterförbund* framhåller att skolans uppgift skall vara att ge barn alternativ till den musik som de ständigt möter. Förbundet är därför negativt till att skolans musikundervisning i ökad utsträckning skulle ägnas åt att granska det musik- och ljudutbud barn möter i samhället.

Rikskonserter föreslås få i uppdrag att utveckla sin verksamhet i förskoleverksamhet och utveckla formerna för skolkonserter. Vidare bör formerna utvecklas för samarbete med skolan inom ramen för SIA-skolans fria resurs.

Statens kulturråd, *Sveriges utbildningsradio*, *Rikskonserter*, *Svenska musikerförbundet* och *Folkparkernas centralorganisation* stöder förslagen om Rikskonserter roll beträffande musik i förskolan. Rikskonserter är positiv till barnkulturgruppens förslag beträffande Rikskonserter insatser för barn i förskola m. m. *Musikcentrum* menar att resurser måste skapas för återkommande musikerbesök på barnstugor i samarbete med ordinarie personal. Härför bör institutionerna resp. skolorna få egna medel. Rikskonserter bör inte få ett övergripande ansvar för detta arbete. Folkparkernas centralorganisation pekar på de möjligheter som finns att samarbeta med folkparkernas dagverksamhet. *Institutionen för förskollärautbildning vid högskolan i Borås* är kritisk mot Rikskonserter insatser i förskolan som enligt institutionens uppfattning varit musik för barn och inte med barn. Istället bör satsningar göras genom kurser för förskolepersonal, genom att anställa konsulenter för rådgivning och genom att anställa musiklejare i förskolan.

Rikskonserter framhåller att det är anslaget för Rikskonserter att få medverka vid utformningen av SIA-skolans musikverksamhet. Härför behövs ökade resurser. I fråga om skolkonsertverksamheten påpekar Rikskonserter att verksamheten givit erfarenheter som lett fram till andra former än de traditionella och som bl. a. integrerats med lokala förhållanden. Dessa prövas nu som alternativ till turnékonserter.

Statens kulturråd, *Rikskonserter* och *Förbundet Vi Unga* delar barnkulturgruppens uppfattning att det statliga stödet till fria musikgrupper bör ökas.

Statens kulturråd menar att anslaget till fria grupper bör ökas i enlighet med rådets förslag i anslagsframställningen för 1979/80. Dessutom bör en fortsatt satsning ske på arrangörsledet. Kulturrådet bör också få ökade möjligheter att genom bidrag till centrala amatörorganisationer lämna bidrag till musikverksamhet bland barn och ungdom. *Rikskonserter* framhåller att den musikerörelse som vuxit fram på 1970-talet och som beskrivs i barnkulturrapporten är av stort värde och bör få stöd. En möjlig väg vore bidrag från statens ungdomsråd till Kontaktnätet – riksförbund för ickekommersiell kultur. *Förbundet Vi Unga* anser att kulturrådets insatser på musikområdet bör ökas bl. a. genom ökat stöd till organisationerna för utveckling av fria grupper.

Statens kulturråd föreslås av barnkulturgruppen få till uppgift att bevaka

att utgivning av bra fonogram för barn får samhällstöd. Vidare bör konsumentrådgivning vid köp av fonogram uppmärksammas i fonogramutredningen.

Regionmusiken framhåller att man gärna deltar i en närmare granskning av förutsättningarna för att regionmusiken kan medverka i utgivning av prisbilliga grammofonskivor och kassetter. Enligt *LO* saknas en samhällsstödd alternativ fonogramproduktion av massmarknadskaraktär med andra genrer än i Rikskonserters produktion. *LO* anser att brevskolans förslag till en sådan fonogramutgivning för barn bör ligga till grund för en reform på detta område. *Föreningen Svenska populärauktorer* framhåller att det behövs stöd från staten till barnskivor. *Rikskonsserter* påpekar att Rikskonsserter påbörjat utgivning av skivor speciellt för barn.

Statens ungdomsråd och *Svenska musikerförbundet* ställer sig avvisande till barnkulturgruppens förslag om inrättande av konsumentrådgivning på biblioteken. *Statens ungdomsråd* förordar att skolans musikundervisning svarar för konsumentrådgivning i fråga om musik medan *Svenska musikerförbundet* anser att sådan rådgivning bör finnas inom den kommunala musikskolan eller hos studieförbunden.

Barnkulturgruppen tar upp problem med den kommunala musikskolan. Verksamheten bör nå även förskolebarn. Musikskolan bör knyta an till elevernas spontana musikintresse och åstadkomma smidigare övergångar till det musikliv som finns för vuxna.

Humanistiska sektionsnämnderna vid universitetet i Göteborg anser att den kommunala musikskolan bör byggas ut och förbättras. *Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö* framhåller att verksamheten i den kommunala musikskolan bör utvärderas i fråga om resurser, inriktning och arbetsformer. Syftet för den kommunala musikskolan bör vara att så många som möjligt får intresse för musikaktiviteter. *Förbundet Vi Unga* menar att kravbundenhet och press på elever gör att många slutar i den kommunala musikskolan. Musikskolans verksamhet bör vara för alla. *Rikskonsserter* anser att det vore önskvärt att få en mer konkret diskussion om målen för verksamheten i de kommunala musikskolorna. I fråga om utvidgning av verksamheten till förskolan kan problem uppstå genom lärarnas specialisering. Aktiviteter bör då äga rum i samarbete med förskolans personal. *Rikskonsserter* tar även upp barnkulturgruppens förslag att i förskolan kunna anställa drama-, musik- och rörelsepedagoger. *Rikskonsserter* påpekar att dessa pedagogkategorier gjort väsentliga insatser inom Rikskonserters skolkonsertverksamhet. *Svenska kvinnors vänsterförbund* är positiv till att utvidga kommunala musikskolan till förskolebarn. Musikpedagogerna bör då komma till förskolan. *De synskadades riksförbund* är positivt till den föreslagna förändringen av verksamheten inom den kommunala musikskolan. Vidare borde synskadade barn i större utsträckning än f. n. kunna delta. För att åstadkomma detta krävs troligen en uppsökande verksamhet. *Institutionen för förskollärarytbildning vid universitetet i Umeå* menar att den kommunala musikskolan inte längre kan arbeta isolerat med musik utan bör kopplas till skapande aktiviteter i bild, drama och rörelse resp. dans. *Statens kulturråd* avser att med företrädare för kommunerna och SÖ ta upp diskussioner om förutsättningarna för att komplettera den kommunala musikskolan med verksamhet inom flera konstområden.

Folkbildningsutredningen, *Svenska kommunförbundet*, *Rikskonsserter*, *Svenska musikerförbundet* och *Kulturförvaltningen i Luleå kommun* stöder förslaget om ökat samarbete mellan kommunal musikskola

och studieförbund. Samarbetet bör enligt *Svenska musikerförbundet* även gälla amatörsensembler som står utanför folkbildningsorganisationernas verksamhet.

9.4 Teater

Barnkulturgruppen anser att situationen för barnteater kännetecknas av att målsättningen för verksamheten är svagt förankrad, att det ges för få föreställningar för barn och att det satsas för lite på utvecklingsarbete och experiment. Dessutom är bristerna stora i fråga om utbildning och satsning på teaterverksamhet där barn själva får delta.

Ett flertal remissinstanser delar barnkulturgruppens uppfattning om den bristsituation som råder på barnteaterområdet. Några remissinstanser där-ibland *Förbundet Vi Unga*, *Folkuniversitetet*, *kulturförvaltningen i Luleå kommun*, *Folkparkernas centralorganisation och dramatiska institutet* instämmer i stort med vad som föreslagits på teaterområdet av barnkulturgruppen.

En del remissinstanser har uttryckt allmänna synpunkter på teateravsnittet.

Svenska riksteatern redogör i sitt remissvar för sin syn på barn och ungdomsteatern samt för verksamhetens nuvarande omfattning inom Riksteatern. I Riksteaterns handlingsprogram för barn och ungdomsteater sägs bl. a. att Riksteatern anser att landets barn- och ungdomsteater skall få minst så stor del av teaterns totala samhällsbidrag som motsvarar barn och ungdomsgruppernas andel i befolkningen. Riksteatern påpekar att dess handlingsprogram väl motsvarat och motsvarar de krav som ställs i barnkulturgruppens rapport.

Teatrarnas Riksförbund delar gruppens mening om att ökade satsningar på barnföreställningar är starkt motiverade.

TCO, *Svenska teaterförbundet* och *statens scenskola i Stockholm* vänder sig mot att barnkulturgruppens förslag koncentrerats till organisatoriska frågor.

TCO pekar på problemet att kommunerna i ökad utsträckning måste intressera sig för satsningar på barnteatern.

Svenska teaterförbundet framhåller att det på barnteaterområdet inte behövs organisatoriska överbyggnader utan anständiga anställningsvillkor i kommunerna för dramapedagoger, kraftigt ökat stöd från stat, kommuner och landsting till fria grupper och regionala teatrar.

Statens scenskola i Stockholm framhåller att barnkulturgruppen inte diskuterat de konstnärliga problemen och den utveckling som barnteatern genomgått de senaste femton åren. Scenskolan menar att landets regionteatrar måste ges möjlighet att producera konstnärligt kvalitativa barnteaterföreställningar. F. n. är tendensen enligt scenskolan att landsting och kommuner enbart beaktar kvantiteten.

Barnredaktionen inom Sveriges Radio framhåller att det är angeläget att stimulera författare att skriva dramatik för barn.

Utbildningsradion, som instämmer i att utbudet av barn och ungdomsteater är begränsat, pekar på sin möjlighet att med ökade anslag kunna sända radio- och tv-teater.

ABF påpekar att möjligheterna för barnteatern att utvecklas i fria former skulle öka om amatörteaterstödet förbättrades.

De synskadades riksförbund påpekar att det krävs extra åtgärder för synskadade barn i form av bl. a. information, färdtjänst och introduktion till teaterstycket i form av scenbeskrivning.

När det gäller institutionsteatrar föreslår barnkulturgruppen dels ett ökat antal föreställningar och en kvalitetsmässig utveckling.

Riksteatern framhåller att av riksteaterns produktion och antal föreställningar riktar sig f. n. ca 40 procent till barn och ungdom. Några tänkbara stimulansåtgärder för att öka barnteaterutbudet är enligt *Riksteatern* att låta de regionala teatrarne för sin barn- och ungdomsteaterandel få högre andel av grundbeloppet.

Enligt barnkulturgruppen bör statens kulturråd överväga att ge institutioner som utvecklar barn- och ungdomsteater ett tilläggsbidrag.

Förslaget stöds av *förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö*, *Svenska riksteatern* och *statens scenskola* i Stockholm. *Folkparkernas centralorganisation* uttalar sig till förmån för att stimulans ges till de institutioner som väljer att producera mer för barn. *Svenska teaterförbundet* och *Teatercentrum* avvisar förslaget. *Svenska teaterförbundet* föreslår att det inrättas en nationalscen för barn- och ungdomsteater. Vidare föreslår teaterförbundet ökade medel för att kunna anställa författare som vill lära sig skriva dramatik för barn.

Statens ungdomsråd påpekar att det är viktigt att alla barn oavsett var de bor har vissa möjligheter att vara med om teaterföreställningar. Detta kan bl. a. åstadkommas genom ökat stöd till regionala teatrar. Därför bör grundbidraget till länsteatrar höjas.

Svenska kvinnors vänsterförbund anser att institutionsteatrarne bör ställa visst antal subventionerade biljetter till lämpliga vuxenföreställningar till skolornas förfogande.

Barnkulturgruppen föreslår för de fria teatergrupperne, dels en generell uppräknig av stödet dels ett högre statsbidrag per gruppmedlem för de grupper som spelar övervägande för barn och ungdom.

Ett stort antal remissinstanser, bl. a. *statens kulturråd*, *UHÄ*, *de humanistiska sektionsnämnderne vid universitetet i Göteborg*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Svenska riksteatern*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *Svenska kvinnors vänsterförbund*, *Svenska teaterförbundet*, *Teatercentrum* och *statens scenskola* stöder förslaget om ökade medel för de fria grupperne.

Statens kulturråd anser att ökningen bör vara av den omfattning som föreslogs i kulturrådets anslagsframställning för 1979/80.

Enligt *UHÄ:s* mening förefaller det rimligt att satsa på en generell förbättring av gruppernas arbetsvillkor eftersom de redan nu spelar barn-teater i så stor utsträckning.

De humanistiska sektionsnämnderne vid universitetet i Göteborg menar att de fria grupperne måste få betydligt ökade anslag för att kunna nå ut i skolorna.

Svenska kommunförbundet pekar på att de fria grupperne har betytt mycket för en vitalisering av barnteatern och att de på många håll i landet svarar för hela utbudet av barn- och ungdomsteatern. Kommunförbundet anser att staten bör ta ett större ansvar för att de fria grupperne kan existera på rimliga villkor. *Svenska riksteatern* stöder tanken på ett ökat stöd till de fria grupperne.

Förslaget att fria grupper som övervägande spelar teater för barn och ungdom ska ges högre statsbidrag tillstyrks av *förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö* och *statens scenskola*. *Statens kulturråd* och *Teatercentrum* avvisar förslaget. *Teatercentrum* anser att en sådan lösning skulle medföra att många grupper blev tvingade att av ekonomiska skäl spela barnteater. *Statens kulturråd* föreslår att det

företas en satsning på arrangörsstöd. *Statens ungdomsråd* vill öka teaterutbudet i landet speciellt utanför storstadsområdena och förordar att turnerande grupper får ett ökat stöd. *ABF* föreslår att ett nytt stöd inrättas som gör det möjligt för föreningslivet att för viss tid engagera en fri teatergrupp.

Svenska teaterförbundet föreslår också ökade medel till fria grupper för anställning av författare som vill lära sig skriva dramatik för barn.

I rapporten föreslås ett projektstöd för barn och ungdomsteatern. Stödet bör administreras av statens kulturråd.

UHÄ, de humanistiska sektionenämnderna vid universitetet i Göteborg, Svenska riksteatern, Verdandi, Teatercentrum och *statens scenskola* stöder förslaget.

Enligt *UHÄ* är det en stor brist att resurser för utvecklings- och experimentarbete saknas på barnkulturområdet. *Svenska riksteatern* vill kraftigt understryka behovet av ett projektstöd för utveckling och experiment på barn- och ungdomsteaterområdet. Stödet bör vara två miljoner kronor.

Verdandi anser att bidraget bör kunna sökas av organisationer tillsammans med teatergrupper.

En barnteaterfrämjande verksamhet föreslås knuten till Riksteatern. Kulturrådet bör tillsammans med Riksteatern i det sammanhanget pröva att finna lösningar för ett utvecklingsarbete inom barn och ungdomsteaterområdet. Organisationen bör få en sådan form att teatergrupper och teatrar utanför Riksteatern får inflytande över utvecklingen.

Statens kulturråd framhåller att rådet i samarbete med Riksteatern och andra berörda avser lämna förslag om hur den barnteaterfrämjande verksamheten skall läggas upp i framtiden. Vidare avser rådet att under våren 1979 diskutera ett fristående barnteaterinstitut mer ingående.

Svenska riksteatern och *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbundet* stöder förslaget om ett speciellt barnteaterfrämjande med placering på Riksteatern.

Svenska kvinnors vänsterförbund anser att ansvaret för utvecklingsarbetet inom barn- och ungdomsteaterområdet skall ligga under statens kulturråd och inte under Riksteatern med tanke på den konflikt som annars kan uppstå.

Teatercentrum, dramatiska institutet och *statens scenskola i Stockholm* avisar tanken på den föreslagna barnteaterfrämjande verksamheten.

Barnkulturgruppen föreslår att utbildning i dramateater bör förbättras för låg- och mellanstadielärare, att utbildningen för dramapedagoger bör förbli tvåårig och att dramapedagoger bör kunna anställas i förskolan. Vidare föreslås dramapedagoger få utveckla arbetet med drama och teater inom SIA-skolans fria resurs, samt att en av länskolnämndens konsulenter bör få övergripande ansvar för utvecklingen av drama och teater i skolan.

Förslagen stöds av *förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö, Svenska riksteatern* och *statens scenskola*. Förvaltningsnämnden ställer sig dock tveksam till att anställa dramapedagoger i förskolan. I stället bör de nu verksamma inom såväl grundskolan som förskolan få fortbildning.

Även *dramatiska institutet* är tveksamt till att utbilda fler dramapedagoger och skaffa fler tjänster för teaterkonsulenter.

Statens kulturråd föreslår att dramapedagogutbildningen utökas till tre år. *UHÄ* påpekar att en särskild utredning inom *UHÄ* överväger en treårig dramapedagogutbildning.

SÖ framhåller att bristen på utbildning och fortbildning av lärare gör det

svårt att förverkliga läroplanens mål. En förutsättning för att lokalt utvecklingsarbete ska komma igång är enligt SÖ att det utvecklas ett samarbete mellan dramapedagoger och skolans personal samt att stöd erhålls från länskolnämnden.

UHA understryker vikten av att estetiska ämnen för ett ökat utrymme i skolan och att skapande dramatik bärs upp av utbildade dramapedagoger.

En försöksverksamhet som syftar till en bred folklig teaterverksamhet föreslås för t. ex. en period om tre år. Enligt Riksteatern är detta förslag vällovligt men Riksteatern vill särskilt framhålla behovet av stöd till den centrala amatörorganisationen ATR.

SSU, Verdandi och statens scenskola i Stockholm tillstyrker förslaget. Verdandi menar dock att detta projektbidrag även bör kunna sökas av olika folkrörelser. Enligt SSU är en försöksperiod om tre år för kort. Statens kulturråd och Svenska kvinnors vänsterförbund ställer sig negativa till förslaget. Kulturrådet anser att förslaget är alltför oarbetat.

9.5 Dans

Barnkulturgruppen har i sin rapport inte behandlat frågan om dans.

Flera remissinstanser beklagar att dansen inte behandlats i rapporten. Till dessa hör statens kulturråd, Bibliotek i samhälle, institutionen för förskollärautbildning vid universitetet i Umeå, TCO, Svenska kvinnors vänsterförbund, Förbundet Vi Unga, Danscentrum, Svenska danspedagogförbundet, Föreningen svenska tecknare, de konstnärliga högskolorna i Stockholm gemensamt, dramatiska institutet och Danshögskolan.

Danscentrum påpekar att dansen är den konstform som får minst stöd från samhället. Danshögskolan framhåller att dansen är en del av vårt kulturarv som riskerar att försvinna om det inte görs ansträngningar för att bevara det.

Institutionen för förskollärautbildning vid universitetet i Umeå anser att staten måste ta ansvar för att utbildningen av dans- och rörelsepedagoger utvecklas i omfattning och kvalitet.

Statens kulturråd och Danscentrum anser att barndansen måste ges större utrymme i utbildningen till danspedagog. Danscentrum förordar också att kunskaper om rörelse och dess betydelse ingår i läroplanen för utbildningar till yrken där man kommer i kontakt med barn.

Danscentrum föreslår att det tillsätts en utredning med uppgift att kartlägga barndansens situation och att föreslå åtgärder för att förbättra situationen.

Statens kulturråd föreslår att rådet får särskilda resurser för att göra ytterligare överväganden om hur dansens och därmed barndansens ställning ska kunna förbättras. Vidare bör kulturrådet få ökade medel till fria dansgrupper samt möjligheter att från anslaget till centrala amatörorganisationer lämna bidrag till barn- och ungdomsverksamhet.

Några remissinstanser framhåller värdet av medverkan av danspedagoger i förskolan.

Svenska kvinnors vänsterförbund framhåller att förskolorna helst borde ha tillgång till såväl musik- som danspedagoger.

Danscentrum anser att resurser måste ges till daghem och skolor för att utveckla samarbete med danspedagoger och dansgrupper.

Danshögskolan tar upp problemet med att hittills ingenting gjorts för att förbättra förskolebarnens motoriska utveckling och kondition. Danshögskolan framhåller att kropps- och rörelselekar borde vara självklara och

obligatoriska aktiviteter i våra lekskolor. Detta förutsätter kommunalt anställda dans- och rörelsepedagoger.

Angående dansundervisningen i skolan påpekar *Danscentrum* att dans skulle vara ett gott alternativ för en del elever när det gäller SIA-skolans fria resurs.

Danshögskolan anser att dansen borde kunna vara ett alternativ till gymnastiken i skolan.

Statens kulturråd föreslår att särskilda statsbidrag anvisas de kommunala skolförvaltningar som nu är beredda att sätta igång den i budgetproposition föreslagna dansutbildningen.

Danscentrum förordar att kommunala dansskolor inrättas och *Danshögskolan* anser att dansen på sikt bör ingå i den kommunala musikskolan. *Danshögskolan* nämner exempel från Solna kommun som sedan 1966 har en kommunal dansskola varifrån man har goda erfarenheter. I Solna har också en särskild försöksverksamhet med förskolebarn startats.

Danshögskolan tar upp problemet med att dansundervisning i stor utsträckning finns i s t u d i f ö r b u n d som inte får statsbidrag för barnundervisning. *Danscentrum* föreslår att 14-årsgränsen slopas för statliga bidrag till studiecirkel i dans.

6.5 Film, inte bara underhållning.

Barnkulturgruppens förslag på filmområdet inleds med en allmän beskrivning av situationen. Några remissinstanser har synpunkter på denna beskrivning.

Svenska filminstitutet anser att många av barnkulturgruppens förslag på filmområdet inte är grundade på kunskap om verkligheten. Institutet finner det beklagligt att beskrivningen av matinésituationen inte är dokumenterad, trots att det finns en undersökning om barnfilmrepertoaren på svenska biografier. Enligt *statens biografbyrå* är det emellertid sällsynt med barnfilm av god kvalitet. Detta gäller särskilt för åldersgruppen 11–14 år. Även några andra remissinstanser hävdar att biografrepertoaren ofta är undermålig. Mot denna bakgrund instämmer *statens kulturråd*, *barnfilmrådet*, *teologiska fakulteten vid Lunds universitet* och *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* i barnkulturgruppens uppfattning att filmcensuren för barn bör bibehållas.

Smalfilmdistributörernas förening vänder sig mot den i föreningens ögon allt för ensidiga beskrivningen av smalfilmdistributörerna som profitinriktade företag. *KF* menar att en sådan beskrivning i varje fall inte stämmer in på *KF*:s egen filmdistribution.

Enligt *Filmcentrums* uppfattning är den beskrivning som görs av situationen på barnfilmområdet i stort sett bra.

Statens ungdomsråd anser att barnfilmfrågorna är mycket eftersatta i Sverige i jämförelse med andra länder. Detta kan enligt ungdomsrådet förklaras med den organisatoriska splittringen på området, men kan också ha rent filmpolitiska skäl.

Svenska filminstitutet konstaterar att de statliga satsningar som hittills har skett på barnfilmen är obetydliga. Enligt institutet bör barnfilmen ges en mycket hög prioritering i den statliga filmpolitiken. Även efter en mycket kraftig uppräknings kommer emellertid de totala resurserna att vara så små att en splittring skulle vara rent slöseri.

Enligt *barnfilmrådet* får de kulturpolitiska målen följande konsekvenser för barnfilmen.

– Tillgången på kvalitetsfilm för olika grupper inom olika ämnesområden behöver en kraftig utökning. Detta gäller såväl inhemsk produktion som import av kvalitetsfilm. Möjligheterna för professionella filmskapare att experimentera med film och utveckla barnfilmen behöver förbättras.

– Barn bör få möjlighet att lära sig filmens språk för att aktivt kunna bearbeta och kritiskt analysera och utnyttja film. För detta krävs handledning av kunniga vuxna i lämpliga visningsituationer.

– Barn och vuxna som ska se barnfilm bör själva ha möjlighet att påverka vilka filmer de ska se. En förutsättning härför är god och väl spridd information om vilka filmer som kan hyras och köpas eller ses på biografer.

– Barn bör få möjlighet att i ökad utsträckning själva göra film för att därigenom dels lära sig mera om filmens språk, dels få möjligheter att själva uttrycka sig och kommunicera genom film.

– Det kommersiella systemet tillgodoser inte alla behov av god barnfilm. Som motvikt mot kommersialismens negativa verkningar inom barnfilmområdet behöver staten, kommunerna och organisationerna satsa mer resurser på god barnfilm. Härvid är det nödvändigt att ta särskild hänsyn till olika eftersatta gruppers behov, t. ex. invandrarbarn, utvecklingsstörda barn, hörselhandikappade samt till barn som på annat sätt är socialt och kulturellt missgynnade.

Barnkulturgruppen anser att staten till den tidpunkt då filmavtalet kan sägas upp skall låta en parlamentarisk utredning pröva den hittills förda filmpolitiken och effekten av filmavtalet och att barnfilmfrågorna då särskilt skall uppmärksammas.

I avvaktan på ett nytt ställningstagande om filmavtalet föreslår barnkulturgruppen att barnfilmrådet får arbeta vidare samt att rådet till dess stannar kvar hos statens ungdomsråd. Barnfilmrådets arbetsuppgifter bör vara de samma som förut med det tillägget att rådet bör få fördela stöd till import av barnfilm m. m. samt bidra till filmvisning i nya former för barn.

Remissinstansernas meningar är starkt delade i dessa frågor.

Förslaget om en parlamentarisk utredning som bör omfatta hela filmpolitiken tillstyrks av LO men avvisas av Svenska filminstitutet, Föreningen Sveriges filmproducenter, Sveriges biografägareförbund och Sveriges förenade filmstudios.

Filminstitutet hänvisar till att 1968 års filmutredning har behandlat den statliga filmpolitiken och att denna utredning har avgivit ett särskilt delbetänkande om barnfilmen samt att riksdagen år 1975 fattade beslut om den statliga filmpolitiken. De övriga remissinstanserna anför liknande synpunkter.

Kooperativa förbundet, LO, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Unga Örnars riksförbund, Förbundet Vi Unga, Folkparkernas centralorganisation och Filmcentrum anser att barnfilmrådet även i fortsättningen bör vara anknutet till statens ungdomsråd. Flera av dessa organisationer betonar särskilt vikten av ett nära samarbete med ungdomsorganisationerna.

Smalfilmdistributörernas förening anser att barnfilmrådet bör få arbeta vidare fram till tidpunkten för ett nytt ställningstagande om filmavtalet. FHR m. fl. har liknande synpunkter.

Statens kulturråd konstaterar att kulturrådet inte har organiserats med tanke på annat än allmänna kulturpolitiska bedömningar på filmområdet. Detta förhållande bör rättas till i samband med att filmavtalet löper ut.

Enligt *statens ungdomsråd* finns det mycket som talar för att filmfrågorna bör ligga inom statens kulturråds område, men enbart barnfilmfrågorna av alla filmfrågor bör inte föras dit. Dessa frågor bör enligt ungdomsrådets mening utredas och klarläggas innan ett nytt filmavtal skall tecknas. Fram till dess har statens ungdomsråd inget att invända mot att barnfilmrådet som nu är knutet till ungdomsrådet med de uppgifter som skisseras i barnkulturgruppens rapport.

Flera remissinstanser ställer sig tveksamma eller avvisande till förslaget att ett annat organ än Filminstitutet skall ha ansvaret för barnfilmfrågorna. *Föreningen Sveriges filmproducenter*, *Sveriges filmuthyreförening* och *Sveriges biografägareförbund* anser att barnfilmrådet borde finnas inom Filminstitutet. Även *Sveriges förenade filmstudios* och *Sveriges förenade barn- och ungdomsfilmstudios* påpekar att den ursprungliga kopplingen mellan barnfilmrådet och Filminstitutet är logisk.

Svenska filminstitutet anser att institutet bör bära ansvaret för barnfilmfrågorna och att institutet i konsekvens härmed bör tilldelas de för barnfilm avsedda statliga stödinsatserna. För att kunna bedriva ett fortsatt gott samarbete med olika intressenter på barnfilmområdet, inklusive organisationslivet, behöver Filminstitutet inte ett särskilt barnfilmråd. Filminstitutet erinrar om att folkrörelserna och föreningslivet är representerade inom institutets förvaltningsråd, som bildat ett särskilt utskott för att följa verksamheten på barnfilmområdet. Enligt Filminstitutet finns det möjlighet att förstärka barnfilmintressena inom förvaltningsrådet.

Den granskning av barnfilm ur konsumentsynpunkt som hittills har bedrivits av barnfilmrådet bör enligt filminstitutet ligga utanför institutet. Det kan med hänsyn till Filminstitutets engagemang som producent, importör och distributör av barnfilm vara tveksamt om institutet skall bedriva granskning även av filmer som erbjuds av andra företag.

För denna granskningsverksamhet förordar Filminstitutet en sammanslagning av barnfilmrådet och den till statens biografbyrå knutna statens barnfilmnämnd.

Barnfilmrådet anser att all barnfilmverksamhet utom produktion av barnfilm skall samlas hos rådet. Genom att barnfilmrådet skulle fungera som ensam fördelare av statliga medel skulle relationerna till organisationer och distributörer bli mer entydliga och medelsfördelningen vinna i konsekvens.

Det föreslagna stödet till import av barnfilm m. m. bör inte fördelas av Filminstitutet eftersom institutet själv distribuerar barnfilm. De organisationer, institutioner och personer som engageras i de barnfilmverksamheter som samordnas och stöds av rådet finner det vidare mera naturligt att samarbeta med barnfilmrådet än med Filminstitutet så länge filmavtalet löper.

De nödvändiga kopplingarna mellan barnfilmen och andra kulturyttringar kan tillgodoses utan att barnfilmrådet inordnas i statens kulturråd, även om en viss anknytning genom ömsesidig styrelsrepresentation skulle stärka sambanden. Den önskvärda kopplingen mellan barnfilmen och vuxenfilmen är svårare att åstadkomma med rådets förslag, men även här kan ömsesidig representation i barnfilmrådet och Filminstitutets styrelse vara till stor hjälp.

Barnfilmrådet anser inte att det skulle gagna barnfilmen att vänta med en permanent lösning av barnfilmens organisationsfrågor tills det blir tid för ett eventuellt nytt filmavtal. Rådet föreslår därför att en parlamentarisk utredning tillsätts för att skyndsamt undersöka möjligheterna att samman-

föra de statliga uppgifterna på barnfilmområdet till ett självständigt statligt organ.

Alla remissinstanser som uttalar sig i frågan instämmer med barnkulturgruppen i att Svenska Filminstitutet som hittills bör ha huvudansvaret för produktion av biografiffilm för barn.

Barnfilmrådet anser att andelen barn- och ungdomsfilm bör öka. Vid produktionsbesluten bör fondhandhavarna utgå från rekommendationer från bl. a. barnfilmrådet.

Frågan om produktion av annan film än biografiffilm har berörts sparsamt i remissmaterialet.

Barnfilmrådet tycker att det är bra om fördelningen av statliga produktionspengar även görs av andra än Svenska filminstitutet, t. ex. konstnärsnämnden. Barnfilmrådet anser att de som beslutar om produktion skall utnyttja den sakkunskap om barn och film som finns inom rådet. De filmer som till övervägande del produceras med statliga medel bör, som barnkulturgruppen föreslår, vara tillgängliga för uthyrning från alla distributörer till självkostnadspris.

Barnkulturgruppen föreslår att de s. k. i-fonderna skall kunna utnyttjas för olika stimulansåtgärder för att få fram bra barnfilmidéer berörs endast av ett fåtal remissinstanser. Förslaget får ett visst stöd av *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, medan *barnredaktionerna inom Sveriges Radio* och *Föreningen Sveriges filmproducenter* är negativa.

Barnfilmrådet anser att intresset för barnfilm automatiskt skulle öka bland filmarbetarna om det fanns mer produktionspengar. Rådet motsätter sig dock inte särskilda stimulansåtgärder om dessa är av engångskaraktär.

Barnkulturgruppen föreslår ett statligt stöd för import av film. Stödet skall utgå till importörerna och täcka kostnader för inköp, översättning och versionering av filmer som bedöms vara värda stöd av barnfilmrådet. Filmhyran skall inte vara högre än självkostnaden sedan stödbeloppet har räknats av. Filmer som har fått stöd skall vara tillgängliga för alla distributörer för självkostnadspris.

Några remissinstanser uttalar sig allmänt positivt för en ökad ekonomisk satsning på import av barnfilm. Hit hör *statens biografbyrå*, *FHR m.fl.*, *ABF*, *Sveriges förenade filmstudios* och *Svenska teaterförbundet*.

SÖ, *statens invandrarverk* och *Sveriges Utbildningsradio* betonar att importen från invandrarbarnens hemländer bör ökas.

I fråga om det föreslagna stödsystemets tekniska och organisatoriska utformning är meningarna starkt delade.

Förslaget stöds i allt väsentligt av *statens ungdomsråd*, *barnfilmrådet*, *FHR m.fl.*, *KF*, *LO*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *Unga Örnars riksförbund*, *Verdandi*, *Föreningsfilmo* och *Filmcentrum*. Av dessa har endast ett fåtal kommenterat förslagen närmare.

Barnfilmrådet anser att stödet bör inriktas dels på ekonomiskt stöd för import, distribution, friköpning, kopiering, förnyande av filmrätter för äldre barnfilmklassiker och versionering av kvalitetsbarnfilm, dels på insamling och spridning av information om tillgänglig utländsk kvalitetsbarnfilm till svenska distributörer.

Stödet till import m. fl. åtgärder bör utformas som en förskottsgaranti och variera med hänsyn till filmens kostnader och uppskattade intäkter. Det bör förknippas med en överenskommelse om filmhyrans storlek, versioneringens utförande samt information om filmen. Filmerna bör som regel versioneras för döva och hörselskadade barn och för invandrarbarn.

Beslut om stöd bör fattas av en till barnfilmrådet knuten grupp av

barnfilmintressenter, främst bestående av representanter för olika avnämargrupper och för filmarbetarna. Vid beredningen av ärendena bör filmerna också ses av t. ex. barnfilmrådets granskare, barn och ungdom samt företrädare för barn- och ungdomsorganisationer samt för kommunal barn- och ungdomsverksamhet. Stöd bör enligt barnfilmrådet kunna utgå såväl till Svenska filminstitutet som till andra filmimportörer.

De remissinstanser med anknytning till filmbranschen som har yttrat sig över förslaget avstyrker samtliga en anknytning till barnfilmrådet.

Sveriges biografägareförbund anser att import och distribution av barnfilm bör ske i samma former som hittills. Anslaget för import bör utökas och importen bör avse både 16 och 35 mm film. Det är viktigt att bidrag kan utgå även till dubbning.

Smalfilm distributorernas förening hävdar att förslaget om importstöd i många avseenden är orealistiskt och omöjligt att genomföra. Enligt föreningen är det den s. k. lågfrekventa filmen som behöver stöd, medan en bra film som är riktad till ett brett användningsområde i de flesta fall är självfinansierad. En lösning skulle kunna sökas efter de riktlinjer som anges i bilaga 7 till filmutredningens betänkande (SOU 1972: 9) Samhället och filmen 2. Där föreslås en bank eller en fond från vilken distributorerna skulle kunna finansiera kopior av lågfrekvent film. Fonden bör enligt föreningen även omfatta versionering. En sådan fond skulle kunna ledas av en opolitisk importgrupp med anknytning till Filminstitutet. I gruppen skulle ingå representanter för Filminstitutet, barnfilmrådet och filmbranschen. *Sveriges filmuthyreförening* har en liknande uppfattning.

Föreningsfilmo reserverar sig mot yttrandet från Smalfilm distributorernas förening. Företaget anser att barnkulturgruppens förslag kan och bör genomföras i den utformning som föreslagits. *Filmcentrum* instämmer i reservationen. *Filmcentrum* anser emellertid inte att filmer som har importerats med hjälp av statligt stöd bör vara tillgängliga för alla distributörer. Det skulle försvåra möjligheter till en profilering av olika distributörers filmutbud.

Filminstitutet sätter inte tilltro till påståendet att det skulle vara svårt för barn- och ungdomsorganisationer att bryta kontakterna med sin ordinarie distributör för att i stället använda sig av de filmer som Filminstitutet distribuerar. Den föreslagna metoden att välja ut film är enligt Filminstitutet kostsam, byråkratiskt otymplig och tidskrävande. En liknande metod har prövats i Danmark men övergivits. Barnkulturgruppens antagande om hur självkostnader och vinster beräknas är orealistisk.

Sveriges förenade barn- och ungdomsfilmstudios och *Sveriges förenade filmstudios* avvisar förslaget med ungefär samma motivering och anser att statens stöd för import av barnfilm bör riktas till Filminstitutet.

Några remissinstanser berör frågan om distribution i film- eller videogramform av barnprogram som har producerats för TV. *Statens ungdomsråd*, *Svenska kommunförbundet*, *Förbundet Vi Unga* och *Smalfilm distributorernas förening* betonar att barnprogram som producerats inom Sveriges Radio bör göras tillgängliga för distribution i annan form än genom etersändning.

Barnfilmrådet pekar på att möjligheten att distribuera program som gjorts av Sveriges Radios anställda är beroende av pågående förhandlingar, men att program som producerats av frilansmedarbetare som har kvar rättigheterna till distribution i filmform kan komma i distribution om filmerna får bidrag för framställning av kopior.

Barnkulturgruppen påpekar att även svensk film kan behöva ver-

sioneras för att barn med särskilda behov t. ex. döva barn eller invandrabarn skall kunna tillgodogöra sig den. Barnfilmrådet bör därför kunna ge bidrag också för versionering av svensk film för barn med särskilda behov.

Förslaget får ett allmänt stöd bland remissinstanserna. Sålunda uttalar sig barnfilmrådet, statens invandrarverk, barnredaktionerna och PUB inom Sveriges Radio, Sveriges Utbildningsradio, FHR m. fl., KF, Verdandi, Smalfilmdistributörernas förening, Föreningsfilmo, Sveriges filmuthyrareförening, Sveriges biografägareförbund och Gävle kristna socialdemokraters grupp positivt om förslaget.

Under rubriken Utbildning till dem som skall arbeta med barn och film diskuterar barnkulturgruppen olika åtgärder för att höja kunskapsnivån och informationsgraden för dem som skall arbeta med barn och film. Barnfilmrådet bör ges möjlighet att stödja olika former av kursverksamhet, regionala visningar av barnfilm och forsknings- och utvecklingsarbete på detta område.

I detta sammanhang har några remissinstanser berört den granskning av barnfilm i 16 mm-format som har bedrivits av barnfilmrådet och som har resulterat i en katalog över granskad barnfilm. Statens ungdomsråd, barnfilmrådet och Förbundet Vi Unga anser att erfarenheterna av granskningen och katalogen är positiva. Barnfilmrådet anser därför att granskningen bör fortsätta. Syftet med granskningen är både att ge en samlad och utförlig information för att underlätta filmvalet och att ge underlag för en bedömning av var det finns bristområden som bör täckas med import och produktion. Parallellt med granskningen bör det ske ett löpande arbete med definition och prövning av tillämpade bedömningsgrunder. Enligt barnfilmrådets uppfattning bör granskningen utvidgas till att dels omfatta 35 mm film, dels undervisningsfilm. Med hänsyn till att viss granskning av undervisningsfilm f. n. utförs at statens institut för läromedelsinformation bör dock frågan om granskning av sådan film utredas.

Svenska filminstitutet ger uttryck för viss kritik över hur barnfilmrådets hittillsvarande granskning har utformats. Filminstitutet anser inte att statliga organ bör avgöra vilka filmer som är lämpliga för barn, utöver den bedömning som kan ligga i statens biografbyrås beslut om åldersgränser för biografifilm. Filminstitutet anser dock att en viss granskningsverksamhet kan vara berättigad under förutsättning dels att det rör sig om korrekt konsumentupplysning av beskrivande mera än värderande art, dels att den utformas så att den får praktisk effekt.

Några remissinstanser har berört behovet av forsknings- och utvecklingsarbete inom området barn och film.

Barnfilmrådet pekar på behovet att utveckla granskningsmetodiken och samla ytterligare kunskap om hur film påverkar barn. Denna uppgift bör ges hög prioritet. Enligt barnfilmrådet finns det stor brist på systematiskt insamlade data om vad det är i filmer som påverkar barn positivt eller negativt. Likaså vet man allt för litet om hur olika visnings-situationer påverkar olika kategorier av barn. Den totala marknaden för visning av barnfilm behöver också kartläggas. Även kunskaperna om barns uttrycksbehov och uttryckssätt i samband med egen framställning av film är mycket knapphändiga.

Av de remissinstanser som uttalar sig i fråga om en satsning på barns eget filmskapande anser statens ungdomsråd, barnfilmrådet, förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö, Unga Örnars riksförbund, Förbundet Vi Unga, Smalfilmdistributörernas förening och

dramatiska institutet att det är fråga om en angelägen verksamhet. *Föreningen Svenska tecknare* pekar på att intressanta försök har gjorts att låta barn göra egna animerade filmer, både med tecknade och tredimensionella figurer.

Sveriges förenade barn- och ungdomsfilmstudios och *Sveriges förenade filmstudios* menar däremot att en sådan verksamhet skulle bli alltför kostsam och att det också är tveksamt om eget filmande är ett bra sätt att låta barn se på film.

Sedan några år finns särskilda medel ur vilka regeringen fördelar bidrag till försöksverksamhet med filmvisning i nya former. Barnkulturgruppen föreslår att barnfilmrådet i fortsättningen får fördela den del av dessa medel som har gått till barnfilmverksamhet.

Förbundet Vi Unga anser att det är nödvändigt att samhället stöder organisationerna när det gäller att bygga upp och vidmakthålla centrala funktioner för sin lokala filmverksamhet. *Verdandi* uttalar sig för en ökning av stödet till försöksverksamhet med alternativa visningsformer. Även *LO* anser att denna verksamhet bör ges ökat stöd. Barnfilmrådet bör få fördela stödet. Också *statens ungdomsråd*, *barnfilmrådet* och *Unga Örnars riksförbund* instämmer i att barnfilmrådet bör fördela stödet. Dessa remissinstanser förordar att också barns eget filmskapande skall kunna stödjas.

Barnfilmrådet framhåller vidare att hittillsvarande bidragsgivning har fått igång eller ökat omfattningen av olika filmaktiviteter i de bidragsmottagande organisationerna men att det nu saknas såväl pengar till utrustning, filmhyror och fraktkostnader som personella och ekonomiska resurser för utbildning av ledare.

Behovet av ledarutbildning för filmverksamhet med barn understryks av *förvaltningsnämnden vid lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö* och av *Sveriges Utbildningsradio*.

Sveriges förenade barn- och ungdomsfilmstudios och *Sveriges förenade filmstudios* framhåller den enligt deras mening mycket stora betydelsen av en god ledarutbildning. Endast om ledarna har en god utbildning kan man komma bort från synen på filmen som enbart tidsfördriv.

Barnfilmrådet anser att frågan om barn och massmedier måste ingå i såväl föräldrautbildning som i olika yrkesutbildningar för förenings- och fritidsledare samt personal inom skola och barnomsorg. Medieutbildning bör också förekomma i förskola och skola. Det är vidare angeläget att TV i större utsträckning används för medieutbildning. Utbildning om barn och massmedier saknas nästan helt vid universiteten. Barnfilmrådet ser det därför som sin uppgift att stimulera medieutbildning på alla nivåer, att anordna pilotkurser för att pröva nya metoder och läromedel samt att verka för produktion av läromedel inom medieområdet. Utbildningsfrågorna bör ges hög prioritet, anser barnfilmrådet.

UHÄ anser att barnkulturgruppen inte tillräckligt belyst frågan om barnkulturens betydelse i den högre utbildningen på teater- och filmområdet. *UHÄ* pekar på utbildningen inom dramatiska institutet där barnkulturen dock f. n. är svagt företrädd på grund av begränsade tidsmässiga och ekonomiska resurser. En utredning inom *UHÄ* ser f. n. över grundutbildningens längd och innehåll vid dramatiska institutet.

Förslaget om att ge bidrag till regionala visningar där barn och vuxna får se aktuella barnfilmer tillstyrks av *barnfilmrådet* och *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*. *Sveriges förenade filmstudios* tror inte att barn klarar av att välja film själva utan att de kommer att följa minsta motstånd-

dets lag. I stället bör man satsa på utbildning av vuxna med erfarenhet av kvalitet och låta dem välja vad barnen skall se.

Mot bakgrund av att det finns få möjligheter att studera framställning av animerad film föreslår barnkulturgruppen att barnfilmrådet utreder möjligheten att inrätta en statlig animationsstudio.

Förslaget får stöd av *Föreningen Svenska tecknare* och av *barnredaktionerna inom Sveriges Radio*. Sistnämnda remissinstans betonar vikten av att aktivt stödja en svensk produktion av god tecknad film för att kunna möta en kommersiell massproduktion av TV-serier från de stora produktionsländerna. En statlig animationsstudio är en nödvändig förutsättning för utbildning, utveckling och experiment på detta området.

Barnfilmrådet anser att frågan bör utredas, men inte av rådet utan av Filminstitutet.

Övriga remissinstanser som har yttrat sig i frågan anser att det finns tekniska resurser i tillräcklig omfattning, men att bristen på pengar gör att dessa inte utnyttjas fullt ut. Av dessa instanser har *FHR m.fl.* inget att invända mot en utredning, medan *Svenska filminstitutet*, *Föreningen Sveriges filmproducenter*, *Smalfilmdistributörernas förening* och *Sveriges biografägareförbund* avstyrker förslaget om utredning.

Barnkulturgruppen anser att både film som görs för barn och av barn bör bevaras för framtiden. Filminstitutet bör ges i uppdrag att ge förslag hur arkivering av sådan film kan ske. Eventuellt bör ett barnfilmmarkiv samordnas med det föreslagna bildarkivet för barn.

Enligt *barnfilmrådet* lagras professionellt producerad barnfilm f. n. inte i den utsträckning som bör ske. Amatörfilm lagras inte alls. Filminstitutet bör därför få i uppdrag att i samarbete med barnfilmrådet ge förslag om hur en sådan arkivering bör ske. T. v. bör barnfilmrådet provisoriskt lagra ett urval filmer som barn själva har skapat.

Föreningen Sveriges filmproducenter, *Smalfilmdistributörernas förening*, *Sveriges filmuthyrarförening* och *Sveriges biografägareförbund* avstyrker samtliga förslaget. De anser att nuvarande arkiveringsmöjligheter inom Filminstitutet, Sveriges Radio och det nya arkivet för ljud och bild är tillräckliga. *Svenska filminstitutet* har liknade synpunkter.

Förslaget att biografägarna skall åläggas att sätta ut av barnfilmnämnden rekommenderad ålder i annonseringen får inget stöd hos remissinstanserna. Förslaget avstyrks av *barnfilmrådet FHR m.fl.*, *Sveriges filmuthyrarförening* och *Sveriges biografägareförbund*.

Statens biografbyrå påpekar emellertid att det förhållandet att filmer är godkända för barn under 15 år inte nödvändigt innebär att filmerna är lämpliga för barn.

10 Barnen och massmedierna

Barnkulturgruppen kritiserar den bristfälliga pressbevakningen i fråga om barnens specifika behov och kräver att barns behov av information uppmärksammas i journalistutbildningen och utbildningen av annan massmediapersonal.

De remissinstanser som tar upp frågan instämmer i barnkulturgruppens beskrivning av situationen.

Barnkulturgruppen framhåller *Kamratposten* som exempel på en bra barntidning. *Humanistiska sektionsnämnderna vid universitetet i Gö-*

teborg, Svenska kvinnors vänsterförbund, Gävle kristna socialdemokraters grupp och Föreningen Svenska tecknare förordar ett stöd till Kamratposten, så att tidningen kan ges en ökad spridning.

Synskadades riskförbund påtalar bristen på tidningar för synskadade barn och föreslår att Kamratposten ges ut i taltidningsversion.

Svenska kvinnors vänsterförbund framhåller att det utöver Kamratposten behövs en bra tidning för förskolebarn.

Statens invandrarverk nämner att Invandrantidningen med extra resurser skulle kunna producera en tidning för barn på invandrarspråk, att distribueras efter Invandrantidningens register.

Barnkulturgruppen påpekar att en stor del av barnens TV-tittande utgörs av program för vuxna och förordar att kvällsprogrammen utformas så att de kan ses av barn och vuxna samtidigt. Barnkulturgruppen betonar också vikten av en förändrad attityd hos vuxna till underhållningsväld och förordar en nedskärning av TV-program som innehåller underhållningsväld.

Flertalet remissinstanser delar barnkulturgruppens synpunkter på barnens TV-tittande.

Många remissinstanser, däribland barnredaktionerna och PUB inom Sveriges Radio, TCO, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Svenska kvinnors vänsterförbund, Föreningen Svenska tecknare, Broderskapsrörelsen och Dramatiska institutet understryker vikten av en minskning av underhållningsväldet i TV.

PUB inom Sveriges Radio framför kritik mot rapportens beskrivning av massmediaväldets effekter och menar att forskare under 70-talet kommit fram till en allt större enighet om underhållningsväldets negativa verkningar. Barnkulturgruppens ståndpunkt betecknas som föråldrad, eftersom den mer betonar oenigheten bland forskare när det gäller mediaväldets verkningar.

Barnkulturgruppen anser att en nordisk TV-satellit måste avvisas med tanke på barnens behov. Den nordiska TV-satelliten kommer enligt gruppen med all sannolikhet att medföra en ökning av barnens konsumtion av kommersiella underhållningsprogram. Remissinstanserna understyrker genomgående barnkulturgruppens uppfattning om en nordisk TV-satellit.

Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö, Teckningslärarinstitutet vid Konstfackskolan, barnredaktionerna inom Sveriges Radio, TCO, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Svenska kvinnors vänsterförbund, Förbundet Vi Unga, Verdandi, KLYS, Svenska teaterförbundet, Svenska musikerförbundet, Föreningen Svenska tecknare, Dramatiska institutet m.fl. ställer sig avvisande till en nordisk TV-satellit.

De humanistiska sektionsnämnderna vid universitetet i Göteborg anser dock att fördelarna med en nordisk TV-satellit för det nordiska kultursamarbetet bör beaktas.

Barnkulturgruppen uttrycker farhågor när det gäller videoproduktionernas inverkan på barnkulturen och förordar att samhället förbjuder införandet av denna teknik i Sverige. Videoprodukterna kommer enligt barnkulturgruppen att öppna en ny marknad för de kommersiella TV-produkter som idag underkänns av Sveriges Radio och kommer att medföra en negativ kulturpåverkan och passivisering av barn och ungdom.

Kulturförvaltningen i Luleå kommun, teckningslärarinstitutet vid Konstfackskolan, och förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö, instämmer i barnkulturgruppens bedömning och kräver

restriktiv lagstiftning när det gäller försäljning av videogram och videoteknik över.

Barnfilmrådet delar barnkulturgruppens uppfattning att videogram inte kan jämföras med det tryckta ordet och inordnas under tryckfrihetslagstiftningen eftersom medier som förmedlar rörlig bild och ljud påverkar särskilt starkt.

Förbundet Vi Unga ställer sig tveksamt till en fri utveckling och fri tillgång till videogram. Däremot kan förbundet godta att videogram används i utbildningssammanhang varvid utbudet och utlåning av program och apparatur bör knytas till AV-centralerna.

Även *SÖ*, *videogramutredningen*, *Sveriges utbildningsradio* och *Riksställningar* har invändningar mot barnkulturgruppens krav på restriktivitet när det gäller videotekniken och anser att den rätt använd är ett bra och lätthanterligt pedagogiskt hjälpmedel.

11 Barnen och Kulturarbetarna

Barnkulturgruppen anser att ökade kontakter mellan kulturarbetare och barn kan innebära stimulans och vägledning för barnens eget skapande och öka barnens förståelse för olika kulturprodukter.

SÖ, *humanistiska sektionsnämnderna vid universitetet i Göteborg*, *statens invandrarverk*, *Centerns kvinnoförbund* och *Föreningen Norden* instämmer i barnkulturgruppens allmänna tankegångar.

Planeringsnämnden för lärarutbildning vid universitetet i Linköping anser att kulturarbetarna i första hand ska användas som handledare och inspiratörer för dem som har hand om barngrupper.

Linjenämnden för konsthantverkslinjen vid universitetet i Göteborg finner det anmärkningsvärt att barnkulturgruppen bortsett från konsthantverkarnas viktiga roll som förmedlare av ett kulturarv. Nämnden betonar också att konsthantverkare skulle kunna spela en viktig roll inom SIA-skolans frivilliga aktiviteter.

Statens kulturråd anser att medel bör anslås via kulturrådet för kulturellt experiment och utvecklingsverksamhet för barn och ungdom för institutioner, fria grupper och kulturarbetare. Kulturrådet anser vidare att rådet bör ges i uppdrag att utforma bestämmelser för bidragets användning, med särskild hänsyn till kulturarbetarnas möjligheter att delta.

KLYS och *KRO* påpekar att konstnärer inte har ekonomiska resurser att arbeta ideellt och nämner att möjligheterna till beredskapsarbete för konstnärer också kan användas för aktiviteter bland barn.

12 Barnen och organisationerna

Barnkulturgruppen anser att barn- och ungdomsorganisationerna har en viktig uppgift inom barnkulturen. Den svenska demokratin baseras på människors engagemang i organisationer, varför folkrörelserna har ett viktigt kulturarv att förmedla till barnen. Barn ska lära sig att organisera sig och att hävda gemensamma krav och intressen. Barnkulturgruppen framhåller därför vikten av att samhället slår vakt om organisationslivet.

Många remissinstanser, bl. a. *Statens kulturråd*, *Statens ungdomsråd*, *FHR m.fl.* *LO*, *SSU*, *Centerns kvinnoförbund*, *Förbundet Vi Unga*, *ABF*,

IOGT-NTO, Litteraturfrämjandet, Konstfrämjandet, Folkparkernas centralorganisation och Broderskapsrörelsen anser att folkrörelserna bör ges en huvudroll vad gäller insatser för barnkulturen.

Statens kulturråd anser att föreningsliv och organisationer kan spela en viktig roll i fråga om insatser för kulturen i barnens egna miljöer och för att erbjuda alternativ till den kommersiella kulturen.

Folkbildningsutredningen betonar vikten av att kulturverksamheten inom barn- och ungdomsorganisationer och studieförbund utvecklas parallellt med utbyggnaden av institutionernas aktiviteter för barn.

SSU understryker folkrörelsernas och föreningslivets unika möjligheter till insatser för barnen. Folkrörelserna kan ge barnen kunskap om vilken samhällsförändrande kraft en organisation kan vara. Folkrörelserna utgör dessutom ett viktigt alternativ till de kommersiella krafterna. *LO* och *Verdandi* uttalar sig i samma riktning.

Förbundet Vi Unga kräver att barnorganisationernas idéburna och ideella verksamhet ställes i centrum för statens kulturpolitik för barn. Med ökade resurser skulle barn- och ungdomsorganisationerna tillsammans kunna genomföra en genomgripande förändring av barnens villkor. Förbundet *Vi Unga* framhåller att folkrörelser och organisationer måste ges möjligheter att påverka barnen och att tidigt prägla dem med sina ideal.

ABF förordar att folkrörelserna prioriteras vid samhällets stöd till barnkulturverksamhet. Föreningslivet speglar en viktig roll när det gäller att erbjuda barnen möjlighet till stimulerande och lärorika lekar och upplevelser i sin närmiljö. Den expertkunskap som finns inom samhällsorgan och institutioner bör spridas till föreningslivet.

Många remissinstanser framhåller hembygdsrörelsens uppgifter inom barnkulturens område.

Jämtlands läns museum påpekar att den viktiga folkrörelse som hembygdsmuseerna och hembygdsföreningarna utgör, överhuvud taget inte nämns i rapporten. Enligt länsmuseumets uppfattning är hembygdsrörelsens avsaknad av barn- och ungdomsverksamhet en av de största bristerna när det gäller bevarandemålet. *Jämtlands läns museum* anser att hembygdsföreningarna bör ges stöd för att aktivera sig på barnkulturområdet.

Liknande synpunkter framförs av *Centerns kvinnoförbund* och *länsmuseumernas samarbetsråd* som framhåller att hembygdsrörelsen i sig har stora och ofta förbisedda möjligheter att engagera barn och ungdom.

Ett antal remissinstanser uppehåller sig vid studieförbundens insatser för barnens kultur.

Folkbildningsutredningen förordar att en samverkan inleds mellan barn- och ungdomsorganisationerna och studieförbunden, med tanke på att studieförbunden, inte i första hand är avsedda för att bedriva verksamhet för och med barn. Utredningen anser att studieförbundens medverkan kan bli synnerligen viktig när det gäller att åstadkomma en åldersintegrerad verksamhet, där skapande verksamhet bedrivs över generationsgränserna.

Centerns kvinnoförbund anser att studieförbunden har en viktig roll i kulturpolitiken genom att deras studieverksamhet utgår från olika människors villkor och förutsättningar. Förbundet förordar att studieförbunden ges hög prioritet i satsningar på kulturverksamhet.

Folkuniversitetet redogör för den teaterlekkola för barn i åldern 4–6 år som givits en experimentell utformning och som med fördel kan användas inom barnstugor och förskolor.

Svenska filminstitutet och *Svenska kvinnors vänsterförbund* delar inte helt barnkulturgruppens uppfattning om folkrörelsernas ställning i fråga om insatser för barnkulturen.

Svenska filminstitutet ställer sig tämligen tveksamt till barnkulturgruppens uppfattning om föreningslivets förtur i samhällets satsningar på barnkulturen. Det vore enligt institutet orimligt om samhällets insatser för barn i allmänhet och för barnkulturen i synnerhet begränsades till eller kanaliseras företrädesvis genom organisationslivet. Så länge de flesta barn står utanför organisationslivet är det viktigt att även ta hänsyn till deras intressen och behov. Barndaghem, fritidsgårdar och skolan förblir därför inom överskådlig tid en minst lika viktig sektor för barnfilmen som föreningslivet.

Svenska kvinnors vänsterförbund anser att det finns starka skäl som talar för att kommunerna ska ha huvudansvaret för de barnkulturella satsningarna. Angående det motiv som barnkulturgruppen anför för en satsning på barn- och ungdomsorganisationerna, nämligen att barn ska lära sig att organisera sig, påpekar förbundet att barnen lär sig detta genom att de bildar egna klubbar och föreningar, inte genom att de tas upp som medlemmar i stora, etablerade organisationer.

Bland remissinstanserna är det en vanlig uppfattning att barnkulturgruppen i sina förslag till åtgärder och stöd till kulturverksamhet för barn förbigått föreningslivet.

Denna uppfattning framförs av bl. a. *statens ungdomsråd, folkbildningsutredningen, KF, LO, SSU, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Unga Örnars riksförbund, Förbundet Vi Unga, Verdandi, Litteraturfrämjandet, Folkparkernas centralorganisation, Broderskapsrörelsen* och *Föreningen Svenska tecknare*.

Statens ungdomsråd anser att barnkulturgruppens principiella inställning till folkrörelsernas roll i kulturarbetet inte tillräckligt följts upp i förslagsdelarna. Ungdomsrådet vill därför peka på några områden där ökade insatser skulle kunna ge ett gott resultat. Bland folkrörelsernas kulturaktiviteter nämner ungdomsrådet *Unga Örnars* filmvisning i nya former genom *Barnens Bio Kontrast*, frikyrkorörelsens omfattande musik- och körverksamhet, samt den omfattande teaterverksamhet som utvecklats av fria grupper, studieförbund och nykterhetsrörelsen.

Några remissinstanser, bl. a. *LO, Verdandi, SSU, Unga Örnars riksförbund* och *IOGT-NTO* påpekar att folkrörelserna f. n. arbetar i ekonomiskt underläge jämfört med institutionerna. I kommunerna har den kommunala ungdomsverksamheten ofta större resurser än ungdomsorganisationernas verksamhet, trots att organisationernas verksamhet när betydligt fler ungdomar, framhåller *Unga Örnar*.

IOGT-NTO understryker att föreningslivet har stora svårigheter att hävda sig gentemot kommunala satsningar på kulturverksamhet och de kommersiella krafter som verkar med samhällets tillåtelse. *IOGT-NTO* har dock förhoppningen att samhällets tidigare felsteg vad gäller satsningar på folkrörelser inte ska upprepas i nu aktuellt avseende.

LO befarar att det föreslagna ökade statliga stödet till institutionerna medför ökade kostnader för kommunerna, vilket ytterligare försämrar organisationernas konkurrenssituation.

Flertalet remissinstanser, däribland *statens kulturråd, statens ungdomsråd, statens invandrarverk, FHR m. fl., KF, LO, SSU, Centerns kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Unga Örnars riksförbund, ABF, Folkuniversitetet, IOGT-NTO, Verdandi, Litteraturfrämjandet, Luleå kommun, Konstfrämjandet, Folkparkernas centralorganisation* och *Broderskapsrörelsen* understryker behovet av ökat stöd till föreningslivet för att möjliggöra insatser inom barnkulturområdet.

Statens kulturråd, Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musik-högskolan i Malmö, LO, ÅBF, Litteraturfrämjandet, m. fl. framhåller att stödet till barnkulturell verksamhet inte uteslutande bör gå till barn- och ungdomsorganisationer.

Statens kulturråd anser att resonemanget om stöd till kulturverksamhet inom organisationerna även måste utvidgas till andra delar av föreningslivet än barn- och ungdomsorganisationer såsom t. ex. invandrarföreningar, hembygdsföreningar, lokala amatörföreningar, miljögrupper och studieförbundens lokala verksamhet.

TBV och Folkuniversitetet framhåller behovet av kommunala och statliga bidrag till studieförbunden för att kunna tillvarata och vidareutveckla erfarenheter från bidragsfinansierade projekt och för att fortsätta verksamheten för barn efter försöksperiodens slut. Folkuniversitetet påpekar att den öppna verksamhet som anordnas av flera studieförbund för barn och ungdom i regel dras med stora ekonomiska problem. Verksamheten subventioneras ofta av annan verksamhet, trots ev. aktivitetsstöd. Alternativet är höga deltagaravgifter, med åtföljande sociala snedrekrytering, vilket är ett lika otillfredställande förhållande.

Barnkulturgruppen föreslår att det inrättas ett projektbidrag för experiment- och utvecklingsarbete inom barn- och ungdomsorganisationerna. Projektbidraget ska fördelas av statens kulturråd och föreslås efter en femårsperiod uppgå till fem milj. kr.

Förslaget stöds av bl. a. *regionmusiken, statens invandrarverk, KF, LO, Verdandi* och Broderskapsrörelsen.

Statens kulturråd har i sin anslagsframställning begärt ökade medel till organisationerna för kulturell försöksverksamhet med barn inom ramen för experiment- och utvecklingsbidraget. Utanför rådets egna ansvarsområden ser rådet det som angeläget att betona att barn- och ungdomsorganisationernas möjligheter att bedriva kultur- och andra verksamheter på barnens villkor bör förbättras.

Statens ungdomsråd, SSU, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Unga Örnars riksförbund, Svenska kvinnors vänsterförbund och *ÅBF* ställer sig avvisande till förslaget om projektbidrag.

Lekmiljörådet ställer sig allmänt avvisande till användandet av projektbidrag som stödform.

Statens ungdomsråd och *Unga Örnars riksförbund* påpekar att projektbidrag inte är en lämplig form för samhällets stöd till föreningslivet. Projektbidrag kan vara användbara för att lösa vissa begränsade problem och för opinionsbildande verksamhet inom speciella frågor, men får inte bli ett instrument att tillgripa i alla sammanhang. Statens ungdomsråd tillägger att det finns risk för att det av barnkulturgruppen föreslagna projektbidraget kan tas till intäkt för att alla initiativ som tas för att bredda barnkulturverksamheten hänvisas till att söka ur det särskilda bidraget. Den konstruktion barnkulturgruppen föreslår och storleken på bidraget gör att flertalet organisationer kommer att få avslag på sina ansökningar. Risken finns att andra vägar att få bidrag till försöksverksamhet och utvecklingsarbete på barnkulturområdet då också stängs. Rådet vänder sig också mot förslaget att bidragsgivningen förläggs till statens kulturråd och framhåller vikten av att samordna bidragsgivningen inom detta område till statens ungdomsråd.

SSU anser att en utökning av projektbidragen endast kan bli en kortsiktig lösning.

Svenska kvinnors vänsterförbund ställer sig tveksamt till projektbidrag till de etablerade barn- och ungdomsorganisationerna, med tanke på att

dessa föreningar redan är prioriterade i samhällets stöd till föreningslivet.

ABF påpekar att det f. n. finns åtskilliga former av projektbidrag och framhåller att denna stödform i realiteten betyder att staten styr valet av arbetsinsatser för föreningslivet genom att statens kulturråd kunnat sköta prioriteringen av ansökningar. *ABF* kan inte acceptera att en så starkt styrande stödform som projektbidrag ytterligare byggs ut.

Även *KF*, *LO* och *Broderskapsrörelsen*, som tillstyrker förslaget om projektbidrag, framhåller projektbidragets begränsningar som stödform och förordar att det kompletteras med andra bidragsformer.

Statens ungdomsråd, *KF*, *LO*, *SSU*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *Unga Örnars riksförbund*, *ABF*, och *Verdandi* föreslår att samhällets allmänna stöd till barn- och ungdomsorganisationerna byggs ut.

SSU framhåller att folkrörelserna snarast måste ges fasta bidrag så att verksamheten och ledarbehov kan planeras på längre sikt. Sådana bidrag skulle ge folkrörelserna möjligheter till en kvalitativt och kvantitativt bättre verksamhet i bostadsområden, i förskolan och i ungdomsskolan samt öka möjligheterna att arbeta med verksamhetsformer som teater- och filmverksamhet.

KF, *LO*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *Unga Örnars riksförbund*, *ABF* och *Verdandi* föreslår att det införs ett nytt verksamhetsbidrag som ger barn- och ungdomsorganisationerna möjligheter till en bred aktivitet över hela kulturområdet.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund föreslår att det föreslagna projektbidraget till barn- och ungdomsorganisationernas kulturverksamhet byggs ut till ett verksamhetsbidrag med ett anslag på tio milj. kr.

Unga Örnars riksförbund anser att verksamhetsbidraget för barn- och ungdomsorganisationerna skall konstrueras så att det ger utrymmen för att i större utsträckning än hittills engagera kulturarbetare.

LO, *ABF* och *Verdandi* föreslår att statens ungdomsråd ges i uppdrag att arbeta fram en konstruktion till ett verksamhetsbidrag för kulturverksamhet för barn i föreningslivet.

Barnkulturgruppen föreslår att anslagen till kulturprogram i föreningslivet ökas med särskild anvisning att medlen ska användas till kulturprogram för barn.

Förslaget stöds av *Folkuniversitetet*, *Svenska musikerförbundet* och *Broderskapsrörelsen*.

Svenska musikerförbundet framhåller att merparten av de bidrag som ges från anslagen B4, Bidrag till kulturverksamhet inom organisationer, samt B3, Bidrag till kulturprogram inom föreningslivet m. m., omedelbart måste höjas för att de organisationer som kan komma ifråga för dessa bidrag i ökad utsträckning ska kunna efterfråga kulturarbetares tjänster. Förbundet kan tänka sig att mottagarorganisationerna uppmanas att i sin planering ta särskild hänsyn till barns behov och till aktiviteter som vänder sig till barn och vuxna tillsammans.

Folkbildningsutredningen påpekar att tillskapandet av ett sådant anslag inte får försvåra åldersintegrerad verksamhet. Folkbildningsutredningen diskuterar f. n. ändringen av reglerna för kulturprogram inom föreningslivet. Detta "bidrag till annan bildningsverksamhet" vill dels möjliggöra en utveckling av kulturaktiviteterna i allmänhet och dels i ökad utsträckning integrera dessa aktiviteter med studiecirkelverksamheten. Ett väsentligt utökad bidrag i antydd form kommer att ha samma verkan som barnkulturgruppens förslag och underlättar öppna kulturarrangemang för barnverksamhet.

Barnkulturgruppens förslag åldersgränsen 14 år slopas försöksvis för statsbidrag till studiecirkel på kulturområdet stöds av *linjenämnden för konsthantverkslinjen vid universitetet i Göteborg, folkbildningsutredningen, Svenska kommunförbundet, Svenska riksteatern, Förbundet Vi Unga, TBV, Studieförbundet Vuxenskolan, Folkuniversitetet, Sveriges kyrkliga studieförbund och Danscentrum.*

Statens kulturråd föreslår att folkbildningsutredningen prövar möjligheterna att på alla konstområden införa samma regel beträffande 14-årsgränsen som för musikverksamhet.

TBV anser att 14-årsgränsen bör slopas för samtliga cirklar i estetiska ämnen, så att studieförbunden får möjligheter att tillvarata och vidareutveckla erfarenheter från experiment- och utvecklingsarbete inom verksamheter som omfattar barn och vuxna.

Statens kulturråd, Studieförbundet Vuxenskolan, Folkuniversitetet, Sveriges kyrkliga studieförbund och *Verdandi* framhåller värdet av gemenskap mellan generationerna och vikten av att underlätta för barn och vuxna att tillsammans ta del av kulturverksamheter.

Folkuniversitetet påpekar att barn behöver lära sig att arbeta tillsammans med varandra och med vuxna i skapande verksamhet. Genom att barnen ges tillfälle till gemenskap och kulturell stimulans från tidiga år och i organiserad verksamhet kommer de lättare att finna vägen till föreningar och organisationer längre fram i livet.

Sveriges kyrkliga studieförbund framhåller att verksamheter rörande boendemiljöernas utformning och vuxnas kulturella skapande bäst låter sig genomföras i sådana cirklar där barn och vuxna ur samma familjer resp. samma bostadsområde deltar.

Folkbildningsutredningen föreslår att det för samtliga bidragsgrundade cirklar ska gälla att hälften av deltagarna ska vara minst 14 år. Däremot delar utredningen inte barnkulturgruppens uppfattning att grupper med enbart barn ska kunna arbeta som studiecirkel. Utredningen vill nämligen inte medverka till att studiecirkeln enbart blir en finansieringsform för barn- och ungdomsorganisationernas verksamhet. Cirkelbidrag till barngrupper kan medföra en styrning av barn- och ungdomsorganisationernas verksamhet till främst denna verksamhetsform.

ABF förutsätter att den pågående folkbildningsutredningen prövar möjligheterna att i ökad utsträckning ge plats för barn och ungdomar i studieförbundens verksamhet.

SMU föreslår att åldersgränsen för musikcirklar sänkes till åtta år bl. a. med hänsyn till att barnkörernas medlemmar ofta är mellan sju och tolv år.

13 Forskning om och för barn.

Barnkulturgruppen konstaterar att det finns stora brister vad gäller vår kunskap om barnens kulturella situation och framhåller behovet av utökad forskning bl. a. i fråga om hur barn påverkas av det kulturutbud som når dem.

Det flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan, bl. a. *socialstyrelsen, statens kulturråd, UHÄ, folkbildningsutredningen, Svenska kommunförbundet, Utbildningsradion, LO, SACO/SR, SSU, Centerns kvinnoförbund, Verdandi, Svenska musikerförbundet* och *Broderskapsrörelsen* instämmer i att forskningen är eftersatt på detta område och understryker angelägenheten av ytterligare forskningsinsatser.

SSU och Broderskapsrörelsen betonar särskilt behovet av forskningsinsatser när det gäller att motverka och ge alternativ till det kommersiella kulturutbudet. SSU anser att vissa grupper, såsom invandrarbarn, hemmabarn och handikappade barn, bör ägnas speciell uppmärksamhet.

UHÄ, rektorsämbetena vid universiteten i Stockholm, Uppsala och Lund, Sveriges Utbildningsradio och lekmiljörådet påpekar att det finns betydligt mer forskning utförd på områden kring barn och kultur än vad barnkulturgruppen synes haft kännedom om. UHÄ m.fl. framhåller att det första ledet i ökade insatser på forskning rörande barn och kultur bör vara en kartläggning av utförd forskning och en systematisk dokumentation av forskningsresultat och kunnande, som finns inom bl. a. olika utbildningslinjer.

Barnkulturgruppen föreslår att forskningsrådsnämnden ges i uppdrag att framlägga en plan för angelägen forskning inom området barn och kultur. En sådan plan bör omfatta förslag till en organisation som kan främja grundforskning inom barnkulturområdet samt förslag till hur tillämpad forskning, som kan ge underlag för samhällinsatser på området, ska kunna initieras och bedrivas.

Fakultetsnämnden vid samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg, Socialstyrelsen och konsumentverket tillstyrker förslaget att forskningsrådsnämnden ges i uppdrag att utarbeta en plan för forskningsinstanser. Fakultetsnämnden anser att forskningsrådsnämnden även bör ges särskilda resurser för att initiera forskning inom området barnkultur.

UHÄ ställer sig positivt till att en plan för angelägen forskning inom området läggs fram men anser att ansvaret för sammanställandet av en plan för forskning på barnkulturområdet bör kunna ligga på statens kulturråd och humanistisk- samhällsvetenskapliga forskningsrådet gemensamt, eftersom arbetsuppgiften kan anses falla inom dessa myndigheters reglerbara kompetensområden.

Statens kulturråd avser att genom sin arbetsgrupp för forsknings- och utvecklingsverksamhet och i kontakt med bl. a. humanistiska forskningsrådet utarbeta förslag om hur området barn och kultur kan främjas genom forskning.

Även forskningsrådsnämnden anser att huvudansvaret för forskning och utvecklingsarbete om kulturpolitiska frågor måste anses åvila humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och statens kulturråd.

Förslaget att det bör inrättas ett speciellt organ för främjandet av forskningsinsatser inom barnkulturområdet tillstyrks av ABF.

Statens kulturråd, UHÄ, forskningsrådsnämnden, LO, och Verdandi avvisar förslaget. Forskningsrådsnämnden avråder från den ytterligare sektorisering som inrättandet av speciella organ för forskning och utveckling inom detta område skulle innebära. Vid sidan om kulturrådets verksamhet inom området är enligt nämndens mening, särskilda organisatoriska åtgärder inte nödvändiga.

När det gäller forskning om barn och massmedier redovisar barnkulturgruppen de synpunkter och förslag som gruppen framfört till massmedieforskningsutredningen, främst ett förslag om en professur i massmediekunskap med särskild inriktning på barn.

Barnkulturgruppens resonemang om vikten av forskning i ämnet barn och massmedier stöds av bl. a. SÖ, statens invandrarverk, forskningsrådsnämnden, SACO/SR, SSU, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, ABF, Föreningen Svenska tecknare och Barn- och ungdomsbokrådet.

I fråga om den praktiska utformningen av forskning rörande barn och massmedier anser *humanistiska sektionsnämnderna vid universitetet i Göteborg* och *teologiska fakultetsnämnden vid universitetet i Lund* att forskningen bör bedrivas på ett flertal orter medan *förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* och *Föreningen Svenska tecknare* stöder barnkulturgruppens förslag om en samlad forskning på en högskoleort.

Konsumentverket redovisar en planerad kartläggning och analys av marknadsföringsåtgärder som riktar sig till barn samt en kommande konferens om barnet som konsument, som kommer att av nordiska ämbetsmannakommitten för konsumentfrågor under våren 1979.

Nordiska museet redovisar ett projekt i museets regi där man dokumenterar barns fritidsvanor och kulturella situation.

14 Bevakningen av barnkulturfrågorna

Barnkulturgruppen avvisar tanken på att inrätta ett särskilt barnkulturinstitut eller barnkulturråd. Barnkulturpolitiken bör istället bedrivas i samma former som all annan kulturpolitik.

Barnkulturgruppen anser att det inte heller bör inrättas en särskild barnkulturkonsulent inom statens kulturråd utan förorda att barnkulturfrågorna bereds och bevakas av en permanent arbetsgrupp inom rådet.

Endast ett fåtal remissinstanser berör denna fråga. *Statens invandrarverk*, *förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö*, och *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* stöder barnkulturgruppens synpunkter och förslag.

Statens kulturråd avvisar tanken på att inrätta särskilda tjänster för handläggningen av barnkulturfrågorna utan menar att personalresurserna överlag bör förstärkas för att så många som möjligt i rådets personal ska kunna engagera sig i barnkulturfrågorna. De förstärkningar som rådet önskar gäller i första hand de förslag som rådet lagt fram i årets anslagsäskande men därutöver 100 000 kronor för att vid behov anlita tillfällig arbetskraft för speciella utredningsbehov och arbetsinsatser.

Statens invandrarverk anser att någon person med erfarenheter av invandrarfrågor bör ingå i kulturrådets arbetsgrupp för barnkulturfrågor.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund understryker att kulturrådets arbete med barnkulturfrågor bör bedrivas i nära samarbete med statens ungdomsråd.

Lekmiljörådet framhåller vikten av att kulturen inte särbehandlas utan blir en integrerad del i en barnmiljöpolitik. När det gäller det övergripande ansvaret för barnkulturfrågor bör kulturrådet därför ha ett nära samarbete med lekmiljörådet. Rådet nämner också möjligheten att lekmiljörådet ges representation i kulturrådet.

En avvikande uppfattning framfördes av *Svenska kvinnors vänsterförbund* som framhåller att värdet av specialkunskaper inom barnkulturområdet inte bör underskattas. Förbundet föreslår att det inrättas ett särskilt barnkulturråd som knyts till statens kulturråd. Ett sådant råd bör bl. a. ha till uppgift att bevaka den vuxenkultur som når resp. bör nå barn.

Barnkulturgruppen föreslår att det till kulturrådet knyts en referensgrupp med representanter för olika konstformer och samhällliga organ med intresse för barnkulturfrågor. Referensgruppens uppgift ska vara att arrangera kontakter och erfarenhetsbyten mellan olika konstformer och att

skapa ett forum för gemensamt kulturpolitiskt arbete.

Remissinstanserna tar inte uttryckligen ställning till förslaget. Angående den föreslagna referensgruppens sammansättning föreslår *lekmiljörådet* att bostadsstyrelsen, lekmiljörådet, hyresgästföreningar m. fl. institutioner och organisationer som behandlar frågor rörande den fysiska miljön, blir representerad i gruppen.

När det gäller kulturrådets arbetsuppgifter i övrigt, föreslår *statens kulturråd* bl. a. att rådet tillsammans med SÖ studerar hur kulturaktiviteter ska kunna föras in i SIA-skolan och att kulturrådet tillsammans med Landstingsförbundet tar upp barnkulturfrågorna till särskild behandling i det planerade utredningsarbetet om kultur på vårdinstitutioner. Kulturrådet förordar också att regeringen ger socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med kulturrådet överväga hur ett särskilt anslag till kulturell verksamhet inom barnstugorna ska förverkligas. Kulturrådet framhåller slutligen vikten av att rådet tillförs ökade resurser för det fortsatta arbetet med barnkulturfrågorna.

Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö påpekar att en viktig uppgift för kulturrådet bör vara att samla in erfarenheter av olika kulturinsatser som sker ute i landet och ge spridning åt dem ut till kommunerna.

15 Genomförande av förslagen

Barnkulturgruppens övergripande krav och förslagskatalog stöds allmänt av *regionmusiken*, *statens biografbyrå*, *TCO*, *SSU*, *Centerns kvinnoförbund*, *IOGT-NTO*, *KRO*, *Svenska musikerförbundet* och *Folkparkernas centralorganisation*.

TCO ansluter sig till ett stegvis genomförande av åtgärder i den turordning barnkulturgruppen föreslår, bl. a. med tanke på att en nödvändig resurstilldelning knappast på en gång kan ges i sådan utsträckning att åtgärder kan sättas in på alla de områden som rapporten tar upp.

Många remissinstanser, däribland *socialstyrelsen*, *Svenska barnboksintitutet*, *SSU*, *Centerns kvinnoförbund*, *Svenska kvinnors vänsterförbund*, *ABF*, *KRO* och *Litteraturfrämjandet* anser att förslagen är alltför opreciserade och efterlyser en mer konkret utformning av förslagen och en prioritering av åtgärder inom förslagskatalogen.

Socialstyrelsen ser den stora mängden av förslag som ett uttryck för barnkulturgruppens avsaknad av en diskussion om relationen mellan vid och snäv kultur. Med utgångspunkt i en analys av barns allmänskulturella villkor hade det varit naturligt att prioritera de föreslagna insatserna gentemot samtliga de insatser som berör barn.

Centerns kvinnoförbund anser att många av de förslag som barnkulturgruppen lämnat behöver vidareutvecklas och förordar att denna uppgift läggs på den föreslagna utredningen om kulturindustrin.

LO, *SSU* och *Verdandi* anser att den av barnkulturgruppen föreslagna treårsperioden för satsningar på barnkultur är otillräcklig.

LO och *Verdandi* förordar en femårsperiod med tanke på att en rad utredningar arbetar med frågor som på olika sätt knyter an till flera av barnkulturgruppens förslag.

SSU föreslår att satsningar på barnkulturen genomförs under en period på sex år, för att undvika att aktiviteterna avstannar efter tre år.

Ett stort antal remissinstanser presenterar förslag till prioriteringar av åtgärder inom barnkulturområdet.

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag av regeringsprotokoll den 1 mars 1979	2
1 Inledning	2
2 Bakgrund	4
3 Inriktningen av de kulturpolitiska insatserna för barn	5
4 Några principfrågor	8
5 Ansvar för kulturverksamheten bland barn	12
6 Åtgärder för att främja barns kulturaktiviteter	14
6.1 Inledning	14
6.2 Skolan och förskolan	15
6.3 Fritidsverksamhet	19
6.4 Massmedier	22
6.5 Böcker	26
6.6 Film	33
6.7 Lek och lekmaterial	43
6.8 Utvecklingsarbete	44
6.8.1 Museer	45
6.8.2 Bilder	47
6.8.3 Teater och dans	49
6.8.4 Musik	50
6.9 Utbildning av pedagoger och kulturarbetare	52
6.10 Forskning om barn och kultur	54
7 Det fortsatta arbetet för att främja barns kulturaktiviteter	55
8 Anslagsberäkningar för budgetåret 1979/80	57
8.1 Bidrag till kulturell verksamhet bland barn	57
9 Hemställan	58
10 Beslut	58
Bil. 1 Sammanfattning av barnkulturgruppens rapport Barnen och kulturen	59
Bil. 2 Sammanställning av remissyttrandena över barnkulturgruppens rapport	76

